

**GEDİK AHMED PAŞA'NIN
HAYATI VE ESERLERİ (Ö.1482)**

Gökçen GÜNEK GÖRGÖZ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Alper BAŞER

Temmuz, 2019

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GEDİK AHMED PAŞA'NIN HAYATI VE ESERLERİ
(Ö.1482)

Hazırlayan
Gökçen GÜNEK GÖRGÖZ

Danışman
Doç. Dr. Alper BAŞER

AFYONKARAHİSAR 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Gedik Ahmed Paşa’nın Hayatı ve Eserleri (Ö.1482)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12/07/2019

Gökçen GÜNEK GÖRGÖZ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Alper BAŞER
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Mustafa KARAZEYBEK
: Dr. Öğr. Üyesi Selcen ÖZYURT

İmza

.....

.....

.....

Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gökçen GÜNEK GÖRGÖZ' ün "**Gedik Ahmed Paşa'nın Hayatı ve Eserleri (Ö.1482)**" başlıklı tezi, 12/07/2019 günü saat 14:00' de Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği' nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

GEDİK AHMED PAŞA'NIN HAYATI VE ESERLERİ (Ö.1482)

Gökçen GÜNEK GÖRGÖZ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Temmuz, 2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Alper BAŞER

Gedik Ahmed Paşa, Osmanlı Devleti'nin XV. yüzyılda yetiştirdiği en önemli devlet adamlarından birisidir. II. Mehmed döneminde sırasıyla Rum beylerbeyliği, Anadolu beylerbeyliği, vezirlik ve veziriazamlık görevlerinde bulunmuştur. II. Mehmed'in Arnavutluk üzerine düzenlediği sefere ordu komutanı tayin ettiği Gedik Ahmed Paşa, bu sefere katılmak istememesi üzerine veziriazamlıktan azledilerek Rumeli Hisarına hapsedilmiştir. Geçmiş dönemler içerisinde gerçekleştirdiği hizmetlere istinaden affedilip Kapudan tayin edilerek, önce Gelibolu Sancakbeyliğine ardından Avlonya Sancakbeyliğine getirilmiştir.

Gedik Ahmed Paşa, II. Bayezid ve Cem Sultan arasında yaşanan taht mücadelelerinde, olayların seyrini etkileyebilecek bir konumda bulunmuştur. II. Bayezid döneminde vezirlik görevini sürdüren Gedik Ahmed Paşa, M.18 Kasım 1482 (H.6 Şevval 887) tarihinde Edirne Sarayı'nda idam edilmiştir. İstanbul, Kütahya, Afyonkarahisar, Denizli ve İvranya'da çeşitli vakıf eserleri inşa ettirmiştir.

XV. yüzyıl, Osmanlı Devleti tarih yazıcılığında erken dönem olarak belirtilmektedir. Yaşadığı döneme ait yazılı kaynakların yetersizliği sebebiyle Gedik Ahmed Paşa'nın hayatına ait detaylar henüz aydınlatılamamıştır. Bu araştırmada, dönemi aktaran kronikler ve elde edilebilen sınırlı sayıdaki arşiv belgeleri kullanılarak Gedik Ahmed Paşa'nın hayatı, faaliyetleri ve vakıf eserleri hakkında kapsamlı bir çalışma ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sancakbeyi, beylerbeyi, veziriazam, kapudan, vakıf.

ABSTRACT

LIFE AND PIOUS FOUNDATIONS OF GEDİK AHMED PASHA (D.1482)

Gökçen GÜNEK GÖRGÖZ

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

July, 2019

Advisor: Doc. Dr. Alper BAŞER

Gedik Ahmed Pasha is one of the most important statesmen of Ottoman Empire who lived in the fifteenth century. He served as the governor of Rum state (eyalet), Anatolian state, Vizier and Grand Vizier during the reign of II. Mehmed. Gedik Ahmed Pasha was discharged from Grand Vizierate and prisoned in Rumelian Fortress because of not obeying and wanting to join the military expedition to Albania where he was inducted to be the army commander. He was forgiven on the sake of his past accomplishments and he was inducted from Kapu to being a governor of sandjak in Gelibolu and then in Avlonya.

Gedik Ahmed Pasha was in a very critical position during the throne fights between II. Beyazid and Sultan Djem. He continued serving as a Vizier during II. Beyazid government and put to death in Edirne Palace at 18 November 1482 (H.6 Sevval 887). He constructed various foundation institutions in Istanbul, Kutahya, Afyonkarahisar, Denizli, and Ivranya.

15th Century is considered to be the early historiography of Ottoman Empire. Unfortunately, due to the limited resources in his lifetime, the details of Gedik Ahmed Pasha's life are still not cleared. This research's purpose is to give comprehensive information about Gedik Ahmed Pasha's life, military operations, foundation and institutions established by him. In this study chronicles and limited archival sources used.

Keywords: Governor of sandjak, governor general, grand vizier, kaptan pasha, pious foundations.

ÖNSÖZ

XV. yüzyılın ikinci yarısına damgasını vuran en önemli şahsiyetlerden birisi Gedik Ahmed Paşa'dır. Karaman topraklarının ilhakını, Kefe kalelerinin hâkimiyet altına alınmasını, Zanta, Kefalonya, Ayamavra adalarının fethini ve Otranto kalesinin zaptını gerçekleştirerek yaklaşık 20 yıl boyunca Osmanlı Devleti fetih siyasetinin etkili komutanı olmuştur. Dönemi aktaran kroniklerde, kahramanlığı ve cesareti vurgulanarak üstün sıfatlarla adı zikredilen Gedik Ahmed Paşa, gerçekleştirdiği fetihler sebebiyle namağlup komutan olarak görülmektedir. Örneğine az rastlanılan bir kudrete sahip olmasının yanı sıra mizacındaki hırçın ve mağrur tavır zaman zaman padişahların bile tepkisini çekmiş, bu tavrı hem II. Mehmed'in hem de II. Bayezid'in emriyle hapsedilmesine sebep olmuştur. Bütün yönleriyle ele alındığında oldukça dikkat çekici bir hayatı bulunan Gedik Ahmed Paşa'nın, siyasi faaliyetleri ve yaşamı hakkında detaylı bir araştırmayı içeren müstakil bir monografi bulunmamaktadır.

Gedik Ahmed Paşa, yaşadığı dönemde devletin siyasi ve askeri olaylarının şekillenmesinde etkili olduğu kadar, kurduğu vakıflar ve inşa ettirdiği eserlerle de özellikle Afyonkarahisar yerel tarihi açısından son derece önemli bir kişidir. Afyonkarahisar'da yaptırmış olduğu külliye'nin büyük bölümü bugün hâlâ ayakta ve Osmanlı Devleti'nin klasik döneminden günümüze ulaşan en önemli eser durumundadır.

Arşiv belgeleri ve dönemin kroniklerinden faydalanılarak hazırlanan bu çalışmayla Gedik Ahmed Paşa'nın yaşadığı dönemde üstlendiği rol aydınlatılmaya çalışılmıştır. Araştırmamız sırasında karşılaştığımız en büyük zorluk, çalıştığımız döneme ait arşiv belgelerinin yetersiz olmasıdır.

Bu çalışma sırasında rehberliğiyle bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Alper BAŞER'e ve yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Mustafa KARAZEYBEK'e teşekkür ederim.

Gökçen GÜNEK GÖRGÖZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

II. MEHMED DÖNEMİNDE GEDİK AHMED PAŞA

1. ANADOLU BEYLERBEYLİĞİ DÖNEMİ	10
2. VEZİRLİK DÖNEMİ.....	18
3. VEZİRİAZAMLIK DÖNEMİ	34
3.1. KIRIM'I OSMANLI TOPRAKLARINA KATMASI.....	34
3.2. BOĞDAN SEFERİ	41
4. VEZİRİAZAMLIKTAN AZLEDİLİP HAPSEDİLMESİ.....	42
5. SANCAKBEYLİĞİ DÖNEMİ.....	45
5.1. EGE VE İYONYA ADALARININ FETHİ	45
5.2. OTRANTO SEFERİ	48

İKİNCİ BÖLÜM

II. BAYEZİD DÖNEMİNDE GEDİK AHMED PAŞA

1. II. MEHMED'İN ÖLÜMÜ ÜZERİNE İSTANBUL'DA YAŞANANLAR.....	64
2. GEDİK AHMED PAŞA'NIN İSTANBUL'A ÇAĞIRILMASI	73
3. ŞEHZADELERİN MÜCADELESİNDE GEDİK AHMED PAŞA	77
3.1. YENİŞEHİR SAVAŞI VE CEM SULTAN'IN TAKİBİ	77
3.2. GEDİK AHMED PAŞA'NIN HAPSEDİLMESİ	82
3.3. GEDİK AHMED PAŞA'NIN KARAMAN'A GÖNDERİLMESİ	88
3.4. CEM SULTAN'IN ANADOLU TOPRAKLARINA GİRMESİ	92
3.5. GEDİK AHMED PAŞA İLE RODOS ŞÖVALYELERİ ARASINDAKİ GÖRÜŞMELER.....	98
4. GEDİK AHMED PAŞA'NIN İDAM EDİLMESİ.....	101
4.1. İDAMINI HAZIRLAYAN NEDENLER	101
4.2. İDAMIN GERÇEKLEŞMESİ VE KAYNAKLARA YANSIMASI	103

4.3. İDAMI SONRASINDA YAŞANANLAR	110
--	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM GEDİK AHMED PAŞA’NIN VAKIF ESERLERİ

1. GEDİK AHMED PAŞA’NIN VAKFIYESİ.....	116
2. GEDİK AHMED PAŞA’NIN YAPTIRDIĞI ESERLER.....	120
2.1. AFYONKARAHİSAR GEDİK AHMED PAŞA KÜLLİYESİ	120
2.1.1. Gedik Ahmed Paşa Cami	122
2.1.2. Gedik Ahmed Paşa İmarethanesi	124
2.1.3. Gedik Ahmed Paşa Talimhanesi.....	124
2.1.4. Gedik Ahmed Paşa Medresesi	125
2.1.5. Gedik Ahmed Paşa Tâbhâneleri.....	127
2.1.6. Gedik Ahmed Paşa Hamamı	128
2.1.7. Gedik Ahmed Paşa Kervansarayı	129
2.1.8. Gedik Ahmed Paşa Kütüphanesi.....	129
2.2. ANADOLU’DA YAPTIRDIĞI DİĞER ESERLER	130
2.2.1. Denizli’de Yaptırdığı Eserler	130
2.2.2. Kütahya’da Yaptırdığı Eserler	132
2.2.3. Konya Mevlana Celâleddin Rûmî Dergâhı.....	133
2.3. İSTANBUL’DA YAPTIRDIĞI ESERLER.....	133
2.4. SIRBİSTAN’DA YAPTIRDIĞI CAMİ.....	136
SONUÇ.....	138
KAYNAKÇA	143
EKLER LİSTESİ	154

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e	:Adı geçen eser
a.g.m	:Adı geçen makale
a.g.t	:Adı geçen tez
Bkz	:Bakınız
COA	:Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
A.DVNS	:Bab-1 Asafi Divan-1 Hümayun Sicilleri
C	:Cilt
C.MF	:Cevdet Tasnifi Maarif
C.BLD	:Cevdet Tasnifi Belediye
Çev	:Çeviren
DİA	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed	:Editör
Ev	:Evkaf
Hakk	:Hakkında
Haz	:Hazırlayan
H	:Hicri
İA	:İslam Ansiklopedisi (MEB)
M	:Miladi
MAD	:Maliyeden Müdevver Defter
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
MHM	:Mühimme Defteri
Nr	:Numara
Ra	:Rebî'ülevvel
s	:Sayfa
S	:Sayı
TDV	:Türk Diyanet Vakfı
TFR.I.İŞ	:Rumeli Müfettişliği İşkodra Evrakı
TTK	:Türk Tarih Kurumu Yayınları
TSMA	:Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
VGMA	:Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
vd	:ve diğerleri

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde II. Mehmed dönemi, devlet kurumlarının geliştirilip merkezi otoritenin güçlendirildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Padişah, bütün yetkileri kendi elinde toplayarak devletin mutlak hâkimi durumunda olacağı bir yönetim sistemi kurmuş ve oluşturduğu güçlü iktidarına engel teşkil edebilecek yapılanmaları teker teker etkisiz hale getirmiştir¹.

Kuruluş dönemlerinden itibaren Osmanlı Devleti'nin en önemli mevkilerinde görev alan Çandarlı ailesi, toplumdaki itibarlı ailelerin başında gelmektedir. II. Murad döneminde başladığı veziriazamlık görevini II. Mehmed döneminde de sürdüren Çandarlı Halil Paşa, ailesinin sahip olduğu nüfuzun yanı sıra yeniçeri ocağından aldığı destekle devlet içinde çok önemli bir güç haline gelmiştir. Tahta ilk çıkışından itibaren II. Mehmed'e karşı sürekli muhalefet etmiş ve bu gizli iktidar mücadelesinde askeri de yanına çekmiştir². II. Mehmed, İstanbul'u fethettikten sonra özellikle askerinin nazarında kazandığı itibarla, kendi iktidarını sınırlandıran ve gücünü paylaşan Çandarlı Halil Paşa'yı görevden azl edip bir süre sonra idam ettirmiştir³.

II. Mehmed, Çandarlı Halil Paşa'yı görevden azl ettikten sonra uzunca bir süre veziriazamlık görevine devşirme kökenli devlet adamlarını getirerek, devlet içerisinde etkili olan Türk aristokrat ailelerin iktidardaki ortaklığına son vermiştir⁴. İshak Paşa'yı⁵ bu göreve tayin ettiği M.1469/70 (H.874)⁶ yılına kadar veziriazamlık makamına devşirmeleri atayan II. Mehmed, böylelikle sadece kendisine sadakatle bağlı olunacak bir yapı kurmayı amaçlamıştır. Devşirmelerin arkalarında toplumsal bir güç bulunmayacağı düşüncesinden hareketle, yaşanabilecek herhangi bir azl veya

¹ Halil İnalçık, *Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı*, 7. Baskı, Ed: Âdem Koçal, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s.115; Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, 55. Baskı, Ed: Emre Yalçın, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s.116.

² Halil İnalçık, "Mehmed II." *İA*, C:VII, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, s.508.

³ İnalçık, "Mehmed II.", s.511; Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1963, s.85.

⁴ İnalçık, "Mehmed II.", s.511; Mumcu, *a.g.e.*, s.39,64.

⁵ Yapılan araştırmalar sonrasında, Fatih Sultan Mehmed öldüğünde İstanbul muhafızı olan İshak Paşa'nın devşirme değil İnegöllü bir Türk aileden olduğu açığa çıkarılmıştır. Bkz. Vehbi Tamer, "Fatih Devri Ricalinden İshak Paşa'nın Vakfiyeleri ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, S.4, s.107-124; Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar I*, TTK Yayınları, Ankara 2004, s.85; Cengiz Güler, "İshak Paşalar ve İnegöllü İshak Paşa'nın Hayri Eserleri", *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültür Sempozyumu*, C:II; İstanbul 2017, s.686.

Hüseyin Hüsameddin Efendi ise İshak Paşa'nın Amasyalı olduğunu iddia etmektedir. Bkz. Hüseyin Hüsameddin Efendi, *Amasya Tarihi*, C:III, Haz: Mesut Aydın- Güler Aydın, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2004, s.131-132.

⁶ DİA, "İshak Paşa", *DİA*, C:XXII, TDV, İstanbul 2000, s.537. Hüseyin Hüsameddin Efendi, *a.g.e.*, s.227.

cezalandırma durumunun toplumda ve orduda herhangi bir infial oluşturmayacağı düşünülmüştür. II. Mehmed'in bu siyasi manevrası ile padişahın iktidarı üzerindeki ocak tahakkümü kırılmış olmakla birlikte, yeniçeri ocağından yetişen Gedik Ahmed Paşa bu durumun bir istinası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gedik Ahmed Paşa'nın milliyeti kesin olarak bilinmemekle birlikte, bu hususta tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Vakfiyesinde geçen "Ahmed Paşa bin Abdullah" ifadesi,⁷ Gedik Ahmed Paşa'nın devşirme olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Sırp veya Arnavut olabileceği üzerinde yoğun olarak durulurken, Paleologlar soyuna mensup bir Rum olabileceği de iddia edilmektedir⁸.

Dönemi aktaran Osmanlı müellifleri Gedik Ahmed Paşa'nın devşirme olduğunu belirtirken, hangi milletten olduğu konusunda bir bilgi vermemişlerdir. Kroniklerde, II. Murad zamanında saraya alınan Paşa'nın⁹, II. Mehmed'in has nedimlerinden olduğu¹⁰ ve kulların arasından yiğitliğiyle öne çıktığı belirtilmiştir¹¹.

Osmân-zâde Tâib tarafından XVIII. yüzyılda kaleme alınan ve veziriazamların biyografilerinin anlatıldığı Hadîkatü'l- Vüzerâ'da, Gedik Ahmed Paşa'nın yeniçeri ocağından yetiştiği ifade edilmektedir¹². Kavanin-i Yeniçeriyân ile Yeniçeri İlmihâli'nde de, Gedik Ahmed Paşa'nın yeniçeri ocağının bir mensubu olduğu aktarılmaktadır¹³.

Gedik Ahmed Paşa'nın milliyetine dair en sık dile getirilen iddia, onun Arnavut kökenli bir devşirme olduğudur¹⁴. Arnavut soyuna mensup olduğunu ortaya

⁷ Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesinin orijinali VGMA Defter nr.595, s.28-29.

⁸ Mükrimin Halil Yinanç, "Ahmed Paşa, Gedik veya Gedük Ahmed Paşa", *İA*, C: I, 5. Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1978, s.193-194.

⁹ İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân VIII. Defter*, Haz. Ahmet Uğur, TTK Yayınları, Ankara 1997, s.44.

¹⁰ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't Tevârih IV*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992 s. 114.

¹¹ "sâdiku'l ihlas, canını fedâya hazır has kullarının arasında sipehdâr-ı zaman ve sâbık zamanın Tehmten'i mücâhidlerin öğretmeni Gedik Ahmed Paşa" Bkz. İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt VII. Ketibe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, Tashih Tahkik Çev: Muhammed İbrahim Yıldırım, TTK Yayınları, Ankara 2013, s. 94.

¹² *Osmanlı Sadrazamları Hadîkatü'l- Vüzerâ ve Zeylleri*, Haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013, s.53, 65.

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II: İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar*, 11. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2016, s.533.

¹⁴ Gedik Ahmed Paşa'nın Yeniçeri Ocağına mensup bir Arnavut olduğunu iddia eden Mirmiroğlu, Yunan tarihçi Konstantin Paparrigopulos'un da aynı fikirde olduğunu nakletmektedir. Bkz. V.L. Mirmiroğlu, "Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları" İstanbul Belediyesi Yayınları, İstanbul 1946, s.104n. Nicolae Jorga da Paşa'nın Arnavut olduğunu iddia eden tarihçilerden biridir. Bkz. Nicolae Jorga, *Fatih Sultan Mehmed*, Çev: Nilüfer Epçeli, Ed: Erhan Afyoncu, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016, s.228. Mehrdad Kia tarafından yazılan eserde ise Gedik Ahmed Paşa'nın Rum ve ya Arnavut bir aileden geldiği belirtilmektedir. Bkz. Mehrdad Kia, *The Ottoman Empire: A Historical Encyclopedia (2 Volumes)*, ABC Clio, California 2017, s.78. Arnavut Araştırmacı Nikolle Loka da Gedik Ahmed Paşa'nın Arnavut kökenli olduğunu belirtmiştir. Bkz. Agim Tereziu, *16. Yüzyılda*

koyacak herhangi bir belge bugüne kadar tespit edilememiş olmasına rağmen bu iddia, Paşa'nın kökenine dair en yaygın görüş durumundadır.

Bu konuda bir diğer iddia da Paşa'nın Rum kökenli olduğudur. Özellikle, II. Mehmed döneminde divanda bulunan Zağonos Paşa, Mahmud Paşa ve Rum Mehmed Paşa gibi Rum soyundan gelen devlet adamlarının yönetim mertebesinde bulunması, Gedik Ahmed Paşa'nın da Rum olabileceği iddialarını ortaya çıkarmıştır¹⁵. Bizans'ın son imparatoru XI. Konstantinos Paleologus'un yeğenlerinden olan ve İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı Devleti'nin hizmetine giren Mesih Paşa ile Has Murad Paşa'nın yanında üçüncü bir yeğenden daha bahsedilmesi bu iddiayı farklı bir boyuta taşımaktadır.

XV. yüzyılda, Rum aristokrat zümrenin Osmanlı yönetiminde en etkin görevlerde bulunduğu tespitinden hareketle, üçüncü yeğenin Gedik Ahmed Paşa olma ihtimalini göz önünde bulunduran Lowry, Mükrimin Halil Yinanç'ın da, bilinmeyen bir batılı kaynaktan bu konuda alıntı yaptığını hatırlatmaktadır¹⁶.

Konuyu aynı perspektifte ele alan diğer bir tarihçi Michael Angold'dır. Angold; XV. yüzyılın ortalarına doğru, Bizans'ta bulunan soylu ailelere mensup çocukların, kendi devletlerine bürokratik açıdan yararlı olmak gayesiyle din değiştirip Osmanlı hizmetine girdiklerini belirtmektedir. Sözü edilen Bizans elitlerinden bir kaçının Osmanlı sarayında veziriazam olduğunu ve bu soylulardan biri olan Gedik Ahmed Paşa'nın Paleologos ailesinden olabileceğini aktarmaktadır¹⁷. Bu iddialar çerçevesinde Gedik Ahmed Paşa'nın, XI. Konstantinos'un yeğeni olarak Paleologos soyundan gelen bir Rum olabileceği günümüzde de tartışılan ihtimaller arasındadır.

Gedik Ahmed Paşa'nın Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçirilen bir devşirme olduğunu ifade eden Andre Clot, onun Slav kökenli olduğunu iddia etmektedir¹⁸. II. Mehmed döneminde İstanbul'da bulunan ve bir dönem Paşa'nın himayesinde

Arnavutluk'ta İslam'ın Yayılışı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2010, s.32.

¹⁵ Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s. 193.

¹⁶ Heath W. Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, Çev: Kıvanç Tanrıyar, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.128.

¹⁷ Michael Angold, *Konstantiniye 1453 Fetih/ Düşüş*, Çev: Zeynep Rona, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, İstanbul 2018, s. 88.

¹⁸ Andre Clot, *İki Kıtanın ve İki Denizin Hükümdarı Fatih Sultan Mehmed*, Çev: Necla Işık, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2012, s.263.

seferlere katılan Angiolello ise, Gedik Ahmed Paşa'nın Sırbistan doğumlu olduğunu aktarmaktadır¹⁹. Paşa'nın, Sırbistan'a bağlı İvranya'da bir cami yaptırması ve bu cami için vakıf kurması, Sırp olduğu iddialarını güçlendiren en önemli bir bulgu olarak görülmektedir. Yine, İvranya'ya bağlı Punusevce köyünün XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde Gedik Ahmed Paşa köyü olarak adlandırılması, Paşa'nın bu köyde doğduğunu düşündürmektedir²⁰.

Lowry, XV. yüzyıl İvranya tahrir defterleri üzerinde bir araştırma yapan Aleksandar Stojanovski'den naklederek, Gedik Ahmed Paşa'nın küçük bir Sırp aristokrat aileden geldiğini aktarmıştır. Stojanovski'nin, "*meşhur Gedik Ahmed Paşa'nın babası*" olarak geçen bir tımar kaydına rastladığını aktaran Lowry; bu araştırma ile, Gedik Ahmed Paşa'nın Rum olma ihtimalinin zayıfladığını ve onun Sırp kökenli olduğunun ortaya koyulduğunu kabul etmiştir. Geçmişte babasının pronia sahibi olduğunun da görülmesiyle ailesinin, Sırp aristokrasisinin bir mensubu olduğunun belirlendiği görüşündedir²¹.

Gedik Ahmed Paşa'nın Türk olduğunu iddia eden araştırmacılar da vardır. Bu fikri savunan araştırmacılara göre; vakfiyesinde babasının adının Abdullah olarak geçmesi, Paşa'nın devşirme olduğunu ispat etmek için yeterli seviyede bir veri değildir. Paşa'nın devşirme olmadığını ileri süren araştırmacılar, onun, mülklerinin bulunduğu Denizli Saray köyünde bir sipahi olduğunu ve gösterdiği başarılar sebebiyle önce Alaybeyliğine sonra Sancakbeyliğine yükseldiğini iddia etmişlerdir²².

Gedik Ahmed Paşa'nın yeniçeri ocağında yetiştiği hem dönemin müelliflerince hem de dönemin kurumlarının aktarıldığı eserlerde belirtilmiştir. Yaptığımız araştırmaların sonunda, Paşa'nın devşirme olduğu açıkça görülürken, Sırbistan topraklarında doğduğu daha önce ortaya çıkartılan verilerle desteklenmektedir. Milliyeti hakkında kesin bir sonuca ulaşamamak da, Gedik Ahmed Paşa'nın Sırp kökenli olduğunu ya da Sırbistan topraklarında yaşayan Arnavut bir ailenin mensubu olduğunu düşünmekteyiz.

¹⁹ Giovan Maria Angiolello, *Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor: Fatih Sultan Mehmed*, Çev: Pınar Gökpar, Profil Yayınları, İstanbul 2011, s.114; Hedda Reindl, *II. Bayezid ve Çevresi: Hükümdarın Adamları*, Çev: Ali Suat Ürgüplü, Arvana Yayınları, İstanbul 2014, s.91.

²⁰ Hedda Reindl, "Gedik Ahmed Paşa", *DİA*, C:XIII. TDV, 1996 İstanbul, s.543.

²¹ Lowry, *a.g.e.*, s.128.

²² Fahrettin Öztoprak, "Ahmet Paşalar:1, Gedik Ahmed Paşa" *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 157, 2000, s.38-43; Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi II*, Haz. Ahmet İlaşlı, Afyon Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar 1991, s.200.

Paşanın, eşi ve çocuklarına dair ulaşabildiğimiz bilgiler de sınırlıdır. Gedik Ahmed Paşa'nın 1475 (H.879) yılında düzenlenen vakfiyesinde geçen ifadelerden, Abdullah kızı olarak belirtilen Fahri Hatun ismindeki eşinin daha önceki yıllarda vefat ettiği ve naaşının Kütahya'da bir türbede bulunduğu anlaşılmaktadır²³. Fahri Hatun, Paşa'nın Anadolu Beylerbeyliği döneminde vefat etmiş olmalıdır. Gedik Ahmed Paşa, İshak Paşa'nın kızı ile olan bir sonraki evliliğini²⁴ de muhtemelen Kütahya'da bulunduğu sırada gerçekleştirmiştir. İshak Paşa'nın vakfiyesi incelendiğinde, Şehzade Hatun ve Hafsa Hatun adlı iki kızı bulunduğu görülmektedir²⁵. Gedik Ahmed Paşa'nın, İshak Paşa'nın hangi kızı ile evli olduğu tespit edilememiştir.

Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesinde ismi zikredilen tek çocuğu Mehmed Bey'dir. Bunun yanında Mehmed Bey'den, büyük oğlu olarak bahsedilmesi başka çocuklarının da olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak diğer çocukları hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir.

İncelediğimiz bazı kaynaklarda Gedik Ahmed Paşa'nın, Şehzade Mustafa ve Şehzade Cem'e lalalık yaptığı belirtilmektedir. Mükrimin Halil Yinanç, Paris'te, Bibliotheque Nationale'de bulunan ve Sultan Bayezid namına yazılan bir Târîh-i Al-î Osman'da geçen ifadelerden naklederek, Paşa'nın Şehzade Cem'e lalalık yaptığını aktarmıştır²⁶. Ahmed Paşa'nın, Karaman'da Şehzade Cem'e lalalık yaptığını belirten diğer tarihçiler İsmail Hâmi Danişmend ve Münevver Okur Meriç'tir²⁷. Meriç; "*Konya Sarayı'nda Cem Sultan'ın etrafında Lalası Gedik Ahmed Paşa, Frenk Süleyman, Sofu Hüseyin Hatipzâde Nasuh, Defterdar Ahmed gibi önemli devlet adamları ve ayrıca Rum ve İtalyan danışmanları bulunmaktaydı.*"²⁸ ifadeleriyle Gedik Ahmed Paşa'nın, Karaman Sancakbeyi tayin edilen Şehzade Cem'in

²³ Vakfiyenin orijinali VGMA Defter nr.595, s.28-29. Vakfiyenin Türkçe tercümesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde A. Refik Şallı Başkanlığındaki bir heyet tarafından yapılmıştır. Tarafımızca ulaşılamayan tercüme, Fevzi Kaya'nın eserinden yararlanılarak kullanılmıştır. Bkz. Fevzi Kaya, *Gedik Ahmed Paşa Külliyesi*, Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, Afyonkarahisar 2019, s.114-120.

²⁴ Mükrimin Halil Yinanç, *Makaleler*, Haz. Fahmeddin Başar- İlyas Gökhan- Ömer Hakan Özalp, TTK Yayınları, Ankara 2017, s.24.

²⁵ Vehbi Tamer, "Fatih Devri Ricalinden İshak Paşa'nın Vakfiyeleri ve Vakıfları", s.118. İshak Paşa'nın kızı Şehzade Hatun, İsfendiyar Beyinin torunudur. Bkz. a.g.m. , s.112

²⁶ Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa" s.195-197.

²⁷ Münevver Okur Meriç, *Cem Sultan Cemşid ü Hurşid*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s.3.

Danişmend "*Karaman valiliğine küçük şehzade Cem Sultan tayin edilince Gedik Ahmed Paşa da kendisine Lala olmuştur.*" Bkz. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C:I, Türkiye Yayınevi Yayınları, İstanbul 1947, s.331.

²⁸ Meriç, a.g.e. , s.331.

maiyetinde Konya’da bulunduğunu belirtmektedir. Ancak kronolojik olarak incelediğimizde bu bilginin doğruluğu şüpheli görünmektedir.

Mahmud Paşa, 1473 yılı sonlarına doğru (H.878) veziriazam görevinden azledilmiş ve 18 Temmuz 1474 (3 Rebû’l-evvel 879) tarihinde idam edilmiştir²⁹. Mahmud Paşa’nın azlinden sonra veziriazamlık görevine Gedik Ahmed Paşa’nın ne kadar süre içinde getirildiği kesin olarak bilinmese de³⁰, 1474 yılının son aylarının aktarıldığı hadiselerde Paşa’nın görevi veziriazam olarak zikredilmektedir³¹. Şehzade Cem ise, Şehzade Mustafa’nın vefatıyla boşalan Karaman Sancağına Aralık 1474 tarihinde (H.879 yılının Şaban ayının ortası) gönderilmiştir³². Verilen tarihler göz önüne alındığında, Şehzade Cem Karaman’a tayin edildiğinde Gedik Ahmed Paşa veziriazam olduğu için şehzadeye lala olması mümkün görünmemektedir³³. Üstelik Gedik Ahmed Paşa o sıralarda İstanbul’da, Kefe üzerine gönderilecek donanmanın hazırlanmasıyla ilgilenmektedir³⁴.

Bibliothèque Nationale’de bulunan Târih-i Âli Osman’dan nakleden Mükrimin Halil Yinanç; Yenişehir savaşı öncesi Gedik Ahmed Paşa’nın savaş meydanına geldiğini Cem Sultan’a haber eden askerlerin, “*gelen Ahmed lalandır*” dediğini aktarmaktadır³⁵. Lalalık müessesesi hakkında bir eser yazan Kenan Ziya Taş, lala ifadesinin hanedanın tüm üyeleri tarafından vezirlere karşı kullanılan bir

²⁹ Oruç B. Adil, *Oruç Beğ Tarihi*, Haz. Prof. Dr. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, Mart 2014, s.111, 200; İbn Kemal; *Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter*, Haz. Şerafettin Turan, TTK yayınları, Ankara 1991, s.376-377. Hoca Sadettin Efendi, Mahmud Paşa’nın idam tarihini “*879 yılı Rebiyülahir ayının üçüncü günü*” olarak belirtmiştir. Bu tarih miladi takvimde 17 Ağustos 1474 tarihine denk gelmektedir. Bkz. Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s. 148.

³⁰ Mahmud Paşa’nın veziriazamlıktan azlinden sonra kimin veziriazam tayin edildiği hakkındaki tartışmalar için Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Hızır Beyoğlu Sinan Paşa’nın Vezir-i Azamlığına Dair Çok Kıymetli Bir Vesika”, *Bellekten*, C:XXVII, S:105, 1963, s.37-44. Hadikatül Vüzerâ’da da, Mahmud Paşa’nın azledilmesiyle veziriazam olarak Gedik Ahmed Paşa’nın tayin edildiği belirtilmektedir. Bkz. *Osmanlı Sadrazamları Hadikatü’l-Vüzerâ ve Zeylleri*, s.65.

³¹ Joseph Van Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C: III, Tercüme: Mehmed Ata, Haz. Mümin Çevik- Erol Kılıç, Üçdal Neşriyat Yayınları, İstanbul 1984, s.764; İbn Kemal, *VII. Defter*, s.383.

³² Hoca Sadettin Efendi, *Tacü’t Tevarih III*, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s.101. Şehzade Cem’in Karaman’a gönderilme tarihi Vakıât’ta “*sene tis’e ve seb’in ve semânemi’e şabanınun evâsıtında*” olarak belirtilmektedir. Bkz. *Vakâât-ı Sultan-ı Cem* (Osmanlıca Tıpkı Basım), Haz. Bekir Manav, Pergole Yayınları, Isparta 2017, s.1.

Vakıât-ı Sultanı Cem; Cem Sultan’ın hayatının aktarıldığı bir eserdir. Eseri kimin yazdığı kesin olarak bilinmemektedir. İsmail Hikmet Ertaylan; Şehzade Cem’in en yakınında bulunan ve maiyetinde Avrupa’ya gidip yanından hiç ayrılmayan Haydar Bey tarafından yazılmış olabileceğini belirtmektedir. Bkz. İsmail Hikmet Ertaylan, *Sultan Cem*, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul 2015, s.12,21. Mustafa Eravcı ise, eserin bir bölümünde Karaman ve Savoia Dükalığının karşılaştırılmasının yapılmasından hareketle, eseri yazan kişinin Karaman bölgesini iyi tanıyan ve Cem Sultan’ın uzun süre yanından ayrılmayan birisi olabileceğini belirtmiştir. Vakıât-ı Sultan Cem hakk. Bkz. H. Mustafa Eravcı, “Kitab-ı Sultan Cem ve Güney Batı Avrupa (Frengistan)” *Sosyal Bilimler Dergisi*, C:IX, Sayı: 1, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 2007, s.1-10.

³³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.177n.

³⁴ İbn Kemal, *VII. Defter*, s. 383-384.

³⁵ Yinanç, *Makaleler*, s.20.

hitap şekli olduğunu belirterek, Osmanlı padişahlarının şehzadelikleri döneminde kendilerine lalalık yapmamış olan vezirlere dâhi lalam şeklinde hitap ettiklerini aktarmıştır³⁶. Gedik Ahmed Paşa'nın Şehzade Cem'e lalalık yaptığını tespit edecek bir belgeye tarafımızdan rastlanılmaması ve kronolojik olarak lalalık yapmasının pek mümkün görünmemesi sebebiyle, Ahmed Paşa'ya sarf edilen lala ifadesinin bu şekilde kullanıldığını düşünmekteyiz. Şehzade Mustafa ve Şehzade Cem'in Karaman Sancakbeyliği yaptığı dönemlerde, Gedik Ahmed Paşa'nın Karaman fetihleri sebebiyle bölgede bulunması, Paşa ile şehzadelerin birlikte hareket etmesine ve aralarında yakın bir bağın oluşmasına sebep olmuştur.

Gedik Ahmed Paşa, devlet yönetiminde yeni uygulamaların gerçekleşmesi hususunda da etkili olmuştur. II. Mehmed, Çandarlı Halil Paşa'yı azlettikten sonra dîvân toplantılarına kendisi başkanlık etmeye başlamış ancak Gedik Ahmed Paşa'nın veziriazamlık döneminde bu uygulamaya son vermiştir³⁷. Kaynaklarda aktarılan bilgilere göre; II. Mehmed'in vezirleriyle görüştüğü bir dîvân sırasında ayağı çarıklı ve perişan giyimli bir Türkmen, "*Devletlü hünkâr kangımızdır, şikayetim var*³⁸" sözleriyle dîvân odasına girerek padişahın öfkelenmesine sebep olmuştur. Bu olay üzerine Gedik Ahmed Paşa, padişahın bundan sonra dîvân toplantılarını perdenin gerisinden takip etmesinin ve halkın vezirlerle görüşmesinin daha uygun olacağını arz etmiştir. Gedik Ahmed Paşa'nın bu teklifinin kabul edilmesiyle, Dîvân-ı Hümâyûn'un başkanlığı veziriazamlara bırakılarak, devlet idaresinde veziriazamın gücü artırılmıştır³⁹

Devlet yönetimindeki başarılarının yanında savaş meydanındaki yeteneği ve cesareti de kaynaklarda sık sık zikredilen Gedik Ahmed Paşa, bazı tarihçiler tarafından II. Mehmed'in diğer vezirlerinden üstün tutulmuştur. İdris-i Bitlîsî, "*Hakikaten Sultan'ın fütuhata giriştiği zamanlarda şânı yüce vezirlerden hiçbirisi muharebe ve gazâda Ahmed Paşa'nın dengi olamamıştır. Ümera ve vüzerâdan hiçbir*

³⁶ Kenan Ziya Taş, *Osmanlılarda Lalalık Müessesesi*, Kardelen Kitabevi, Isparta 1999, s.47.

³⁷ Ahmet Mumcu, II. Mehmed'in gerçekleştirdiği en büyük yeniliği, padişahın divan başkanlığını veziriazamlara bırakması olarak belirtmiştir. Ancak bu uygulamanın ne zaman başlatıldığı hakkında bilgi vermemiştir. Bkz. Ahmet Mumcu, "Dîvân-ı Hümâyûn" *DİA*, C:IX, TDV, İstanbul 1994, s.430.

³⁸ Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solak-zâde Tarihi*, C: I, Çev: Vahit Çabuk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s.364; Hammer, *a.g.e.* , 826-827.

³⁹ Solakzâde, II. Mehmed'in kararını; "*hilafet yüzüğü sadaret makamında olan vüzeraya teslim olunub, saltanat ve devletin dizginleri onlara bırakıldı*" olarak ifade etmiştir. Bkz. Solakzâde, *a.g.e.* , s.364.

kimse bu hususta onunla müsâbaka edemiyor, etmiyordu⁴⁰” sözleriyle Gedik Ahmed Paşa'nın yaşadığı dönemin fütuhatına yaptığı katkıyı en net ifadelerle aktarmıştır. Ahmed Refik de, Mahmud Paşa'nın ve Gedik Ahmed Paşa'nın devrin diğer devlet adamları arasında öne çıktıklarını aktarmıştır;

“Hazret-i Fatih'in devr-i saltanatı, biri siyâset ve dirâyetiyle mümtaz, diğeri şecâat ve besâletiyle hâiz-i imtiyaz iki zat-ı celîlü'l kadrin fütûhat-ı dür-endişânesiyle bir kat daha tezyîd-i şân eylemiştir ki, bu zatlardan biri vezîr-i azam Mahmud Paşa, diğeri Serdar-ı Ekrem Gedik Ahmed Paşa'dır.”⁴¹

Gedik Ahmed Paşa'nın sahip olduğu üstün vasıflar kadar, dik başlı ve kibirli yapısı da kroniklere yansımıştır⁴². Düşündüğünü çekinmeden söylemesi ve padişahların emirlerine karşı gelebilecek kadar mağrur olması Paşa'yı idama götüren sebeplerin başında görülmüştür⁴³. II. Mehmed'in en kıymet verdiği komutanlardan biri olmasına rağmen⁴⁴ mizacındaki bu dik başlılıkla, zaman zaman padişahın tepkisini kendi üzerine çekmiştir. Gedik Ahmed Paşa, Kefe seferinden döndükten sonra II. Mehmed'in huzuruna çıktığında kazandığı başarıların gururuyla kapıldığı kibir yüzüne ve tavırlarına yansımış, bu durum padişahın öfkelenmesine sebep olmuştur⁴⁵. Kemalpaşazâde, II. Mehmed'in o sırada yanında bulunan erkâna, Paşa hakkında serzenişte bulunduğunu aktarmaktadır;

⁴⁰ İdris-i Bitlîsî, a.g.e. , s. 95.

⁴¹ Ahmed Refik, *Meşhur Osmanlı Kumandanları*, Haz. Yaşar Çalışkan, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2013, s.73. Kreutel da, Ahmed Refik'le aynı doğrultuda; *“Tarihçiler, Sultan Mehmed zamanında vezirler arasında Mahmud Paşa'nın zekâ ve dürüstlüğü ile temayüz ettiğini, buna karşılık Gedik Ahmed Paşa'nın ise cengâverlik, ordunun sevk ve idaresi ve ülkelerin fethedilmesi bakımından diğer bütün vezirlerden çok daha üstün olduğunu haber veriyorlardı”* ifadeleriyle belirtmiştir. Bkz. Richard F. Kreutel, *Haniwaldanus Anonim'ine göre Sultan Bayezid-i Velî (1481-1512)*, Çev: Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1997, s.12.

⁴² *“Ancak kendisini ileri kimseler olarak gördüğünden ve geçmişteki hizmetlerinden duyduğu gururla başına buyruk, kendi bildiğini yapar, kimseye danışmazdı. Yaradılışı aslında kırıcı ve sert olduğundan, en sonunda onu çekemeyenlerin etkisiyle bir gün kapucular odasına hapsedilmesi ferman olundu”* Bkz. Hoca Sadettin, a.g.e. , s.204. *“vakûr, şecâ'atle zor- ı bazısına mağrur olan Gedik Ahmed Paşa ki, kemâl-i gurûrından kendü vücûdunun noksânını bünyân-ı saltanattan bir rahne mülahaza eylerdi, kendi mevcûd olmadığı takdirce erkan-ı devlet ü istikbal eksik ve gedik kalmak tasavvurun eylerdi.”* Bkz. Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kitâbü't Târih-i Kühü'l Ahbar*, C:1. II. Kısım, Haz. Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar-Ahmet Gül-İbrahim Hakkı Çuhadar, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1997, s.832.

⁴³ *“Gedik Ahmed Paşa ki, şeca'at ü celâdetle mevsuf, şehâmet ü şarâmetle ma'rûf olan dilir ü sâhib- tedbîr serdârların biri-yidi, hengâm-ı neberd olsa dürüst merd idi, emmâ safrâ-yı hiddete boyanmış şîr-i zerd idi. Dürüst-hüy u türüş-rüy, kendözi haşin, sözü iri-yidi. Şîr gibi her zamânda alnı pürçündü; müjgânı sehmi-i hışm, ebrûsı kemân-ı kîndi. Gerçi şemşîr-i cihân-gîrle niçe yerler müsahhar itmiş, leşker tedbîrinde bî-nazîr sipehsâlâr-idi, emma dimâğ-ı pür-fesâdı bâd-ı gurûrla tolmuşdı, ser-i bî-sâmânında şerkeşlik hevâsı var idi. Sultân-ı cihanun huzûrında küstâhâne ibrâmlar iderdi; itmâm-ı mehâm-m-i merâmında haddinden taşra ikdâmlar iderdi.”* Bkz. İbn Kemal, VIII. defter, s.42. Âli, a.g.e. , s.832-833.

⁴⁴ *“Gedik Ahmed Paşa ki Hazret-i Sâhibkîran Sultan-ı cihân Mehmed Hân'un eyyâm-ı devletinde makbûlü'l-enâm benâm serkeşlerdi, her ne kişvere azm-i rezem idüb getse yanınca fırsat ü nusret refîk-i tarîk ve her ne tarafa inân-ı azîmeti sarf etse önünce fet ü zafer rehberdi.”* Bkz. İbn Kemal, VII. defter, s.469.

⁴⁵ İnalçık, “Mehmed II.”, s.512.

“Her zamânda murâdum oldur ki, bu serkeş-i bed-nijâd-ı âteş-nihâdı ayağa düşürüb, pâymâl idem. Emma ben didigüm olmaz. Göresin gene yoldaşları üzerine baş olur, çıka-gelür. Sâye gibi yere çalmağa istedikçe, güneş gibi semâya ağar. Kuvvet-i tâli’i-yle akrân u emsâl arasında ser-efrâz u mümtâzdur. Her ne diyâra göndersem, yanar od gibi yaka-varur; yıka-gelür⁴⁶.”

Kemalpaşazâde’nin aktardığı bu bilgi; son derece kudretli bir padişah olan II. Mehmed’in dahi, Paşa’nın mağrur yapısından şikâyetçi olmasına rağmen onun yeniçeri üzerindeki nüfuzunun etkisiyle kolay kolay başa çıkılamayacağını farkında olduğunu ortaya koymaktadır. Paşa’nın herhangi bir şekilde cezalandırılmasıyla ona olan bağlılığın daha da artacağını bilindiğini açıkça izah eden bu serzeniş rivayet olarak görülse bile, dönemin atmosferinde Gedik Ahmed Paşa’nın sahip olduğu gücü tasvir etmesi bakımından çok önemlidir.

II. Mehmed, mağrur ve kibirli tavrına rağmen Paşa’nın hayatına dokunmamış, saltanatı boyunca onu en kritik fetihlerle görevlendirmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla 20 yılı aşkın süre, hem kara hem de deniz seferlerinde Osmanlı kuvvetlerine komutanlık yapan Gedik Ahmed Paşa, başarılarının yanında padişahların bile tepkisini çeken tavırlarıyla Osmanlı Devleti’nin en dikkat çekici simalarından birisi olmuştur.

⁴⁶ İbn Kemal, *VIII. defter*, s. 44.

BİRİNCİ BÖLÜM

II. MEHMED DÖNEMİNDE GEDİK AHMED PAŞA

1. ANADOLU BEYLERBEYLİĞİ DÖNEMİ

Gedik Ahmed Paşa'nın kökeni gibi ilk dönem görevleri hakkında da bir bilginiz yoktur. II. Murad zamanında saraya alındığı ve Yeniçeri Ocağında askeri bir sınıfın mensubu iken, II. Mehmed zamanında başarılarıyla öne çıkarak padişahın takdirine mazhar olup yükseldiği belirtilmektedir⁴⁷. Âşıkpaşazâde'nin eserinde aktardığı; Ahmed Paşa gediklerin eridir⁴⁸ ifadesi, onun gedik sınıfından yetişmiş olabileceğini düşündürmektedir⁴⁹. Bu konuda farklı görüşler de bulunmaktadır. Fethettiği kalelerde gerçekleştirdiği kale inşa ve tamirindeki yeteneğinden dolayı Paşa'nın bu lakabı aldığı⁵⁰ düşünen tarihçiler olduğu gibi, dışlerinin vaziyetinden dolayı Paşa'ya Gedik lakabının verildiği de iddia edilmektedir⁵¹.

Gedik Ahmed Paşa'nın tespit edilebilen ilk görevi Rum Beylerbeyliğidir⁵². Bu göreve hangi tarihlerde başladığı ve ne kadar süre Rum Beylerbeyi olarak kaldığı bilinmemektedir. Ancak, Kemalpaşazâde'nin “..biraz müddet Rum vilayetinde beylerbeği oldu ve hayli zaman Anadolu memleketinde emîrul-ümeralık itdi⁵³” ifadesiyle, en fazla birkaç yıl Rum Eyaletinde Beylerbeyi görevinde bulunduğu ve kısa sürede Anadolu Beylerbeyliğine terfi ettiğini düşünmekteyiz.

Gedik Ahmed Paşa'nın Anadolu Beylerbeyliğine getirilme tarihi de net olarak belli değildir. Oruç Beğ Tarihinde, H.864 (M.1459-1460) yıllarında Anadolu

⁴⁷ “Gedik Ahmed Paşa, Sultan Mehmed'in has nedimlerinden olup onun düzen içinde olan döneminde öğülecek hizmetleri görmeğin, yüksek rütbeleri aşarak vezirlik makamına çıktı.” Bkz. Hoca Sadettin Efendi, a.g.e. , s.114. “Sultan'ın sonsuz inayetiyle mahsus ve başı dik kalındı...terakki merhalesini katettikten sonra ve hizmet ile kulluk için lâzımgelenleri takdîmi müteakip melikü'l ümeralık kendisine tefviz edilip mücahitler ordusunun baş kumandanlığına getirildi.” Bkz. İdris-i Bitlisî, a.g.e. , s.94.

⁴⁸ Âşıkpaşazâde, *Osmanoğullarının Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz- M.A. Yekta Saraç, K. Kitaplığı, İstanbul 2003, s.540.

⁴⁹ “Gedik: Askeri alanda savaşçı sınıftan sayılmadığı halde terfi ederek zabıt olabilen topçu ve kale muhafızları gibi askeri sınıfların kadroları için, ayrıca idari alanda Osmanlı sarayında belli bir görev ve imtiyaz manası için kullanılmıştır. Osmanlı hukukunda imtiyaz ve inhisar esasına dayalı tasarruf hakkı anlamında da kullanıldığı vardır.” Bkz. Âşıkpaşazâde, a.g.e. , s.591.

⁵⁰ Yinanç, a.g.e. , s.25.

⁵¹ Hammer, a.g.e. , s.736.

⁵² İbn Kemal, VII. defter, s.44.

⁵³ İbn Kemal, VII. defter, s.44.

Beylerbeyi'nin Şarabdar Hamza Beğ olduğu belirtilirken, H.865 (M.1460-61) yılında onun yerine Gedik Ahmed Paşa'nın geçirildiği ifade edilmektedir⁵⁴. Kemalpaşazâde ise, İshak Paşa'nın vezirliğe geçmesiyle ondan boşalan göreve Gedik Ahmed Paşa'nın getirildiğini aktarmaktadır⁵⁵. Oruç Beğ Tarihi incelendiğinde de İshak Paşa, H.865 (M.1461) yılında vezir olarak belirtilmektedir. Ancak Anadolu Beylerbeyliği görevinin H.862 M.(1458) yılından itibaren İshak Paşa'dan Şarabdar Hamza Bey'e geçtiği görülmektedir⁵⁶.

Gedik Ahmed Paşa kaynaklarda ilk kez H.865 (M.1460- 61) yılında yapılan, Koyulhisar⁵⁷ fethi sırasında karşımıza çıkmaktadır.

Koyulhisar, Akkoyunlu Devleti hükümdarı Uzun Hasan'ın kuvvetleri tarafından zapt edilmiş ve hisarın beyi esir alınmıştır. Bu gelişmeler üzerine Rum Beylerbeyi Şarabdar Hamza Bey'e bir ferman gönderen Sultan II. Mehmed, Koyulhisar'ın derhal alınmasını, alınamazsa etraftaki köylerin viran edilmesini emretmiştir⁵⁸. Hamza Bey günlerce süren kuşatmaya rağmen kaleyi ele geçirememiş ve Uzun Hasan'ın komutanları Yusuf Bey ve Yar Ali Bey tarafından bozguna uğratılmıştır⁵⁹. Bunun üzerine Hamza Bey, askerini etraftaki köylere salarak yağma emri vermiştir⁶⁰. Malı ve canı ziyana uğrayan halk Uzun Hasan'a sığınarak ondan yardım istemiştir. Bu defa aynı zulüm Uzun Hasan'ın askerleri tarafından Osmanlı reayasına yapılmıştır⁶¹.

Bazı kaynaklarda, Şarabdar Hamza Bey'in kuşatmadaki başarısızlığı üzerine, padişahın Gedik Ahmed Paşa'yı yardıma gönderdiği bilgisi vardır. Hamza Bey'e yardıma giden Gedik Ahmed Paşa'nın, karşılaştığı Hurşit Bey serdarlığındaki

⁵⁴ Oruç Beğ, *a.g.e.* , s.198.

⁵⁵ İbn Kemal; *VII. Defter*, s. 184.

⁵⁶ Oruç Beğ, *a.g.e.* , s.199-200. Hüseyin Hüsameddin Efendi bu hususta "864 senesinde Türkiye müverrihlerinin pir ü akdemi olan fâzıl-ı meşhûr Amasyalı Şükrullah Çelebi bin Şehabeddin Ahmed Bâli Çelebi İstanbul'da vefât itdi. Amasyalılarından İsa Beg-zâde İshak Paşa bin İbrahim Beg Anadolu beglerbegisi olarak Ankara'ya gitti" ifadesiyle dönemi aktaran diğer kaynaklardan farklı bir bilgi vermektedir. Hüseyin Hüsameddin, İshak Paşa'nın vezir olduğu yılı H.871/M.1467, veziriazam olduğu yılı H.874/M.1470, veziriazamlıktan azl edilme yılını H.877/M.1472 olarak belirtmektedir. Bu tarihler diğer müelliflerin eserlerinde yazdıklarıyla uyusmamaktadır. Bkz. Hüseyin Hüsameddin Efendi, *a.g.e.* , s.131-132; İnalçık, *Fatih Devri Üzerine Tetkikler I*, s.85n.

⁵⁷ Koyulhisar, Koyunlu- Hisar olarak da geçmektedir. Bkz. Aşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.509; Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s.194; Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.53.

⁵⁸ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.509.

⁵⁹ Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s.194.

⁶⁰ Neşri, *Kitab-ı Cihan-nüma*, C: II, Çev: Faik Reşit- Mehmed A. Köymen, TTK Yayınları, Ankara 1957, s.749-751.

⁶¹ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.47-48.

Akkoyunlu birliklerini yendiği ve kaleyi fethettiği aktarılmıştır⁶². Ancak Neşri ve Âşıkpaşazâde'nin eserlerinde farklı bilgiler bulunmaktadır.

Neşri'nin ve Âşıkpaşazâde'nin, olayların cereyan ettiği dönemde yaşadığı göz önüne alındığında, bu hadiseyi onların eserlerinden takip etmek yerinde olacaktır. Sözü edilen müellifler, kaleyi kuşatmayla alamayan Şarabdar Hamza Bey'in, askerlerini etraftaki köylere yağmaya gönderdiğini ve kendisinin de sancağına geri döndüğünü belirtirler⁶³. Kalenin ele geçirilmesi; *“ili urduktan sonra Hamza Bey kendü vilayetlerine geldi ve bu kıssanın üzerine bir niçe yıl geçdi. Sultan Muhammed Han-ı Gazi Sinab'a varub fethettikten sonra vardı, Koylıhisar'ın üzerine düşdi”*⁶⁴ ifadeleriyle aktarılmıştır. Bu bilgilerden, kalenin Şarabdar Hamza tarafından kuşatılma tarihinin, Sultan Mehmed'in Amasra seferine çıkmadan (H.864/M.1459-1460) önceki yıllarda olduğunu anlamaktayız. Ayrıca, Gedik Ahmed Paşa'nın Şarabdar Hamza Bey'e yardıma gönderildiği yine bu eserlerden tespit edilememiştir. Kalenin fethini Gedik Ahmed Paşa'nın gerçekleştirdiğini aktaran kaynakların aksine Neşri, Hoca Sadettin ve Âşıkpaşazâde kaleyi Sinop seferinden sonra II. Mehmed'in bizzat aldığını belirtmişlerdir⁶⁵.

Karadeniz bölgesi, II. Mehmed için, İstanbul'u fethettikten sonra şehrin doğal hinterlandı açısından mutlaka ele geçirilmesi gereken bir yer olmuştur. Cenevizlilerin, Candaroğullarının ve Trabzon Rum İmparatorluğu'nun hâkimiyetleri altında olan kıyı bölgesi ticari ve siyasi açıdan önemli olduğu kadar, bu bölgelerden açılan gemilerden korsanlık faaliyetlerinde bulunulması, II. Mehmed açısından bu seferin yapılmasını mutlak kılmıştır⁶⁶.

Padişah, H.864 (M.1459/60) yılında Karadeniz kıyı bölgesinin ele geçirilmesi için harekete geçmiştir⁶⁷. Bu sefere Gedik Ahmed Paşa'nın Anadolu Beylerbeyi rütbesiyle katıldığı belirtilmektedir⁶⁸. Cenevizlilerin hâkimiyetinde bulunan Amasra'dan sonra Candaroğulları Beyliğinin toprakları olan Kastamonu, Sinop ve

⁶² Yinanç, “Gedik Ahmed Paşa”, s.194; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.53,54n; Hedda Reindl, *a.g.e.*, s.91.

⁶³ Neşri, *a.g.e.*, s. 751; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.509.

⁶⁴ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.509.

⁶⁵ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.51; Neşri, *a.g.e.*, s.751, Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.509.

⁶⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.39.

⁶⁷ Halil İnalçık, “Mehmed II.”, s.522; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.502.

⁶⁸ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.103; İbn Kemal, *VII. defter*, s.184.

Samsun da⁶⁹ sulh yoluyla alınmasından sonra, seferin hedefi Trabzon olmuştur⁷⁰. II. Mehmed, ordunun Trabzon üzerine yürüdüğüünün anlaşılması için Sivas'a doğru hareket etmiş, oradan da daha önce neticesiz kalan kuşatma sebebiyle yönünü Koyulhisar'a çevirmiştir⁷¹.

Kendisini Trabzon'un hamisi olarak gören Uzun Hasan⁷², amcasının oğlu Hurşit Bey'i askerinin başında serdar tayin ederek Osmanlı kuvvetlerini karşılamaya göndermiştir. Bu kuvvetler Osmanlı ordusuna, pusularla darbe vurmaya gayesiyle Menzil yöresine konuşlandırılmıştır. Padişah Koyulhisar'a doğru yürürken, öncü birliklerle ilerleyen Gedik Ahmed Paşa, gece sarp bir geçitten geçtiği sırada, pusuda bekleyen Hurşit Bey birlikleriyle karşılaşmış ve bu birlikleri bozguna uğratarak dağıtmıştır⁷³. Kaynaklarda ilk defa ismi zikredilen Gedik Ahmed Paşa'nın bu savaştaki başarısı Hoca Sadettin tarafından; "...*yiğitlik meydanının yırtıcı aslanı, bahadırlar kuşağının cenk eri Gedik Ahmed Paşa öncülerin baş ve buğu, bu kanlı savaştaysa düşmanlarını avlayan bir doğan idi. Yiğitliğinin şöhretiyle yoldaşlarına kuvveti kalp olmuş, korku ve kuşku pasını gönüller ayinesinden silip....*"⁷⁴ ifadeleriyle aktarılmıştır.

Gedik Ahmed Paşa, kaçan Hurşit Bey'i Uzun Hasan'ın ordugâhına kadar takip ettikten sonra dönüp Koyulhisar'ı kuşatmıştır. Paşa'dan bir kaç gün sonra Koyulhisar'a gelen II. Mehmed'in emriyle⁷⁵, kalenin etrafına toplar yerleştirilmiş, top atışların başlamasıyla halk korkup üç günden daha kısa sürede kaleyi teslim etmiştir. Böylece Koyulhisar'ın fethi gerçekleşmiştir⁷⁶. Koyulhisar, Gedik Ahmed Paşa'nın tespit edilebilen ilk askeri başarısıdır.

⁶⁹ Gelibolulu Mustafa Âli, *Kühü'l Ahbar: C:II: Fatih Sultan Mehmed Devri (1451-1481)*, Haz. M. Hüdai Şentürk, TTK Yayınları, Ankara 2003, s.118.

⁷⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.49-53.

⁷¹ Solakzâde, *a.g.e.* , s.302.

⁷² Uzun Hasan ve Trabzon Rum İmparatorluğu arasındaki ilişki hakkında detaylı bilgi için; Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.52-53.

⁷³ İdris-i Bitlisî, bu çarpışma hakkında bilgi verirken abartılı ifadelerden kaçınmamıştır; "*birbirlerine öyle saldırdılar ki, dünya bugüne kadar böyle korkunç bir savaşı görmemişti. Mücahidler Ordusu ve tedbir sahibi kumandan Gedik Ahmed Paşa kaçmakta olan düşman güruhu Hasan Bey'in ordugâhına kadar takip etti*" Bkz. İdris-i Bitlisî, *a.g.e.* , s.155.

⁷⁴ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.50.

⁷⁵ Neşri, *a.g.e.* , s.751; Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s.194.

⁷⁶ Solakzâde, *a.g.e.* , s.74; Neşri, *a.g.e.* , s.751; İbn Kemal, *VII. defter*, s.192.

Bazı kaynaklarda Şarabdar Hamza Bey, Koyulhisar kalesini kuşattığı sırada Anadolu Beylerbeyi olarak geçmektedir⁷⁷. Oruç Beğ tarihine baktığımızda, aynı tarihlerde Şarabdar Hamza Bey'in Anadolu Beylerbeyi olarak görülmesi ve bir yıl sonra Anadolu Beylerbeyliğinin Gedik Ahmed Paşa'ya verilmiş olması⁷⁸, bu görev değişikliklerinin Koyulhisar kuşatmasında alınan mağlubiyetle ilgili olup olamayacağı sorusunu akıllara getirmektedir⁷⁹.

Gedik Ahmed Paşa'nın, Hurşid Bey komutasındaki orduyu hezime uğratması, Uzun Hasan nezdinde paniğe ve korkuya yol açmıştır⁸⁰. Sultan II. Mehmed ise Hurşid Bey saldırısına bir gözdağı vermek için yönünü Yassıçemen'e çevirerek Uzun Hasan'ın üzerine doğru yürümüşür⁸¹. Uzun Hasan, pişmanlığını iletmesi ve iki taraf arasında barışı tesis etmesi için annesi Sara Hatun'la beraber bir elçi heyetini Sultan Mehmed'e göndermiştir⁸². Bu heyetin diğer bir amacı da, II. Mehmed'i Trabzon seferinden vazgeçirmektir. Annesi bu hususta padişahıtan ricacı olmuştur⁸³. Aynı tarihlerde Veziriazam Mahmud Paşa'ya da bir mektup gönderen Uzun Hasan, iki taraf arasında uzlaşma sağlanması için yardımcı olmasını istemiştir. Mahmud Paşa'nın II. Mehmed' i ikna etmesiyle, Akkoyunlu Devleti üzerinde Osmanlı tehdidi şimdilik son bulmuş, ancak Sultan Mehmed hedefinden vazgeçmeyerek Trabzon üzerine yürümeye devam etmiştir⁸⁴.

Trabzon sulh ile alındıktan bir yıl sonra, Sultan Mehmed sırasıyla Eflak (M.1462), Midilli (M.1462), Bosna (M.1463), Bosna / Yayça (M.1464), İzvornik (M.1464), I. Arnavutluk (M.1465/66), II. Arnavutluk (1467), Karaman (1467/68) ve Eğriboz (1469/70) seferlerini gerçekleştirmiştir⁸⁵. Kaynaklarda, Karaman seferi dışındaki diğer seferlerin aktarımında, Paşa'nın yaptığı faaliyetlere dair pek bir bilgi bulunamazken, Anadolu askerinin katılımı ve gösterdiği yararlılıklar bazı eserlerde

⁷⁷ Danişmend, *a.g.e.* , s.293.

⁷⁸ Oruç Beğ, *a.g.e.* , s.198.

⁷⁹ İsmail Hami Danişmend; Şarabdar Hamza Bey'in Koyulhisar'da aldığı mağlubiyetle, Anadolu Beylerbeyliği görevinden alınıp Rum Beylerbeyliğine verildiğini, yerine Gedik Ahmed Paşa'nın Anadolu Beylerbeyi olduğunu ifade etmektedir. Danişmend, *a.g.e.* , s.293. Hedda Reindl, Koyulhisar kalesini Ahmed Paşa'nın zapt ettiğini iddia ederek, Paşa'nın bu sırada rütbesinin Rum Beylerbeyi olabileceğini belirtmiştir. "*Ahmed (belki daha Rum Beylerbeyi iken) Koyulhisar Kalesini alır*" Bkz. Hedda Reindl, *a.g.e.* , s.91.

⁸⁰ Hasan Rumlu, *Ahsenü't Tevârih*, Çev: Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara 2006, s.386; Mirmiroğlu, *a.g.e.* , s.92-93.

⁸¹ Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti*, 4. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2014, s.267.

⁸² Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.51; İbn Kemal, *VII. Defter*, s.193.

⁸³ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s. 511.

⁸⁴ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.51.

⁸⁵ Neşri, *a.g.e.* , s.759- 785.

belirtilmiştir⁸⁶. Bu sebeple, sözü edilen seferler döneminde Anadolu Beylerbeyi olan Gedik Ahmed Paşa'nın, Avrupa'daki seferlere katıldığını düşünmekteyiz.

Karamanoğlu İbrahim Bey, H.868 (M. 1463/64) tarihinde ölmüştür. Henüz sağlığında büyük oğlu İshak Bey'i veliht ilan etmesi, onun diğer oğullarıyla arasının açılmasına ve küçük oğlu Pir Ahmed Bey⁸⁷ tarafından başkent Konya'dan çıkarılmasına sebep olmuştur. İbrahim Bey'in ölümünden sonra da taht mücadelesi devam etmiştir. Silifke'de bulunan İshak Bey, Uzun Hasan'ın desteğini alarak Konya'ya yürümüş, bunun üzerine Pir Ahmed Bey başkentten kaçarak II. Mehmed'e sığınmıştır. II. Mehmed, Anadolu'da bulunan bazı birlikleri Konya'da bulunan İshak Bey'in üzerine sevk edince, İshak Bey Silifke'de bulunan ailesini bile alamadan Uzun Hasan'ın yanına kaçmıştır. Bu gelişmeler üzerine Pir Ahmed Bey, Sultan II. Mehmed'in yardımıyla Karamanoğulları Beyliği'nin tahtına geçmiştir⁸⁸.

Pir Ahmed Bey, bu destek karşılığında bazı vilayetleri Osmanlı idaresine bırakmış ve II. Mehmed'in seferlerine, ordusu ile katılacağına söz vermiştir⁸⁹. Ancak çok kısa süre sonra verdiği sözlerden dönüp, Osmanlı topraklarına saldırmaya, köylülerin ekinlerini gasp etmeye hatta padişaktan toprak istemeye başlamıştır⁹⁰. Üstelik Uzun Hasan ve Venedik ile bir ittifak içinde olduğunu gizlememektedir⁹¹.

II. Mehmed, H.872 (M.1467/68)⁹² yılında ordu ile beraber Anadolu topraklarına doğru bir sefere çıkmıştır. Âşıkpaşazâde 'ye göre seferin hedefi Uzun Hasan'ın toprakları, Kemalpaşazâde'ye göre ise Memlük topraklarıdır⁹³. Daha önce aralarında yapılan ahit gereği, Pir Ahmed Bey'e askeri ile gelip orduya katılması için

⁸⁶ Tursun Bey, *Târih-i Ebü'l Feth*, Çev: Mertol Tulum, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1977, s.116; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.68; Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.105-107; Neşri, *a.g.e.*, s.770-771.

⁸⁷ Pir Ahmed Bey, Sultan Mehmed'in halasının oğludur. Bkz. İnalçık, "Mehmed II.", s.523.

⁸⁸ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.78-80.

⁸⁹ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.522; Tursun Bey, *a.g.e.*, s.129.

⁹⁰ Tansel, *a.g.e.*, s.266.

⁹¹ M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Son Osmanlı Karamanlı Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", *Tarih Dergisi*, 1963, C:13, S.17-18, s.54.

⁹² Tursun Bey ve Neşri, sefer tarihini H.872 olarak vermektedir. Bkz. Tursun Bey, *a.g.e.*, s.146; Neşri, *a.g.e.*, s.785; Oruç Beğ bu seferin tarihini H.873 olarak belirtmiştir. Bkz. Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.199

⁹³ İbn Kemal, *VII. defter*, s.272; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.522. II. Mehmed'in bir sefere çıkarken, ordunun nereye gideceği hakkında hiç kimseye bilgi vermediği ve seferin hedefini en yakınındakilerden bile gizlediği iddia edilmektedir. "*Ol durağı yüce Sultan, ne zaman rehberi zafer olan bir sefere çıksa amacını halktan gizler, varılacak yere yaklaşmadıkça tasarılarını açıklamazdı. Hiç kimseyi de gizli düşüncelerinden haberdar etmez, sırdaş eylemezdi*" Bkz. Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, s.177; "*Zira Sultan Mehmed'in âdetiydi; sefer ettiği vakit nereye gittiğini kimseye demezdi*" Bkz. Neşri, *a.g.e.*, s.843.

haber gönderilmiştir. II. Mehmed Afyonkarahisar'a geldiği sırada, gönderilen elçi, Pir Ahmed Bey'in sefere katılmak istemediği haberini sultana getirmiştir⁹⁴.

Pir Ahmed Bey'in, düşmanlarıyla işbirliği içinde olduğunu anlayan padişah⁹⁵, Anadolu Beylerbeyi Gedik Ahmed Paşa'yı öncü birlik olarak Karaman'a sevk etmiştir⁹⁶. Kısa bir süre sonra büyük bir orduyla Karamanoğlu topraklarına giren II. Mehmed, Gevele hisarını ele geçirmiş ve kaçan Pir Ahmed'in peşinden Veziriazam Mahmud Paşa'yı göndermiştir. Pir Ahmed Bey önce Larend'e kaçmış, Larend'de Mahmud Paşa kuvvetlerine yenilince oradan da İçel'e kaçmıştır⁹⁷. Ereğli ve Larend'nin de zapt edilmesiyle, Karamanoğlu topraklarının büyük kısmı fethedilmiştir. İlhak edilen topraklarda Karaman Sancağı oluşturulmuş, padişahın emriyle Gedik Ahmed Paşa tarafından Saruhan'dan Karaman'a getirilen Şehzade Mustafa, Karaman Sancakbeyi olmuştur⁹⁸.

Sefer sonrası Afyonkarahisar'a varıldığında, Veziriazam Mahmud Paşa, çadırı başına yıkılmak suretiyle görevinden azledilmiş yerine Rum Mehmed Paşa geçirilmiştir⁹⁹. Bu yapılan sadaret değişikliği Gedik Ahmed Paşa'nın makamını değiştirmemiş, Anadolu Beylerbeyi olarak görevinde kalmıştır¹⁰⁰.

Padişah, İstanbul'a döndükten sonra, Pir Ahmed Bey kardeşi Kasım Bey ile ortak hareket edip Larend'yi zapt etmiştir. Bunun üzerine Sultan II. Mehmed, Veziriazam Rum Mehmed Paşa'yı H.873 (M.1468/69) yılında Karaman bölgesine göndermiştir¹⁰¹. Gedik Ahmed Paşa yine öncü birlik olarak, veziriazamdan önce Karaman topraklarına girmiştir¹⁰². Larend tekrar zapt edildikten sonra, Mut fethedilmiştir¹⁰³. Karamanoğullarına yardım ettikleri iddiasıyla halka çok eziyet eden Rum Mehmed Paşa, Osmanlı müellifleri tarafından çok sert eleştirilmiştir¹⁰⁴. Bu

⁹⁴ İbn Kemal, *VII. defter*, s.273; Tursun Bey, *a.g.e.*, s.145.

⁹⁵ Tekindağ, "Son Osmanlı Karamanlı Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", s.54.

⁹⁶ Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, Karaman Esnaf Kefalet Kooperatif Yayınları, Konya 1986, s.235.

⁹⁷ Selahattin Tansel, *a.g.e.*, s.292.

⁹⁸ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.106; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.96.

⁹⁹ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.524.

¹⁰⁰ Babinger; Rum Mehmed Paşa'nın sadaret makamına gelmesiyle önceki vezirleri değiştirdiğini ve Has Murad Paşa, Özgüroğlu İsa Bey ile beraber Gedik Ahmed Paşa'nın da vezir tayin edildiğini aktarmaktadır. Ancak kroniklerde bu iddiayı doğrulayacak bilgi bulunmamaktadır. Bkz. Franz Babinger, Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamani*, Çev: Dost Körpe, Oğlak Bilimsel Kitaplar Yayınları, İstanbul 2003, s.240.

¹⁰¹ İbn Kemal, *VII. defter*, s.2. Oruç Beğ bu tarihi H.874 olarak aktarmıştır. Bkz. Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.106.

¹⁰² Ünal, *a.g.e.*, s.246.

¹⁰³ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.106.

¹⁰⁴ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.526-527; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.102.

seferden bir süre sonra, Rum Mehmed Paşa veziriazamlıktan azledilmiş yerine İshak Paşa veziriazam olmuştur¹⁰⁵.

II. Mehmed, Karaman'daki huzursuzlukların devam etmesi ve Kasım Bey'in Osmanlı topraklarına devam eden saldırıları üzerine bu defa İshak Paşa'yı Karaman diyarına göndermiştir. Anadolu Beylerbeyi Gedik Ahmed Paşa'nın da destek verdiği H.875 (M.1470/71) yılında yapılan bu seferler, bazı kaynaklarda Karaman'ın kesin olarak zapt edildiği, otuz bin müslüman ve yedi bin gayrimüslimin şehirden çıkarıldığı seferler olarak aktarılmaktadır¹⁰⁶. Niğde, Varköy, Uçhisarı ve Ortahisar alınmış, Karamanoğullarının elinde sadece Silifke ve civarı kalmıştır¹⁰⁷.

XVI. yüzyıl müelliflerinden olan Şikârî, Osmanlılar ve Karamanoğulları arasındaki mücadeleleri anlattığı eserinde, Gedik Ahmed Paşa'nın Karaman üzerine yaptığı seferlerin 1460 yılında başladığını ve aralıklarla altı yıl boyunca sürdüğünü aktarmaktadır¹⁰⁸. Ancak bizim incelediğimiz diğer eserlerde; M.1451 yılında yapılan sulh anlaşmasından itibaren İbrahim Bey'in ölümüne kadar (M.1466), iki taraf arasında bir çatışma yaşanmadığı belirtilmektedir¹⁰⁹.

Karamanoğulları tarihinin aktarıldığı eserlerde görülen ancak Osmanlı müelliflerinde rastlayamadığımız bazı hususlar vardır. Bu hususlardan birisi, 1468 seferinden sonra Kasım Bey'in, Gedik Ahmed Paşa'ya yazdığı bir mektuptur. Bu mektupta “..müslüman müslümana kılıç çeker mi?... Bizim malımız ve canımız size mubah mıdır?” sitemi üzerine, Gedik Ahmed Paşa'nın mektubu II. Mehmed'e gönderdiği ve sultanın bu mektubu ulema ile müzakere ettiği aktarılmaktadır. Ulemanın da bu savaşı makbul görmemesi üzerine II. Mehmed, Kasım Bey'e bir mektup göndererek “ Çarşamba suyunun güneyi sizin kuzeyi bizim olsun. Konya'yı bize bırakın” dediği aktarılmaktadır. II. Mehmed'in mektubunu okuyan Kasım Bey'in “ Konya bizim atamızın yurdudur” diyerek Konya'ya yürüdüğü ve Gedik

¹⁰⁵ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.103.

¹⁰⁶ Ünal, *a.g.e.* , s.246; *Şikari'nin Karaman oğulları Tarihi*, Haz. Mahmud Mes'ud Koman, Konya Halkevi Tarih ve Müze Komitesi Yayınları, Seri 1, S: 2, Konya 1946, s.197.

¹⁰⁷ İbn Kemal, *VII. defter*, s.281; Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.103; Danişmend, *a.g.e.* , s.315.

¹⁰⁸ “Sultan Mehmed İstanbul'u kâfir elinden aldığı zamandan yedi yıl sonra Gedik Ahmed Paşa'ya emre idüp Larende'ye gönderdi. Gedik Ahmed Paşa gelüb altı yıl sefer idüp Larende'yi Karaman oğlu Kasım Bey'in elinden alub saray yerine hisar yapıub ne kadar azim bina var ise yıkub hisara harç eyledi.” Bkz. Şikârî, *a.g.e.* , s.112.

¹⁰⁹ Tansel, *a.g.e.* , s. 37, 287, 278. Karamanoğlu İbrahim Bey Sultan Mehmed ile 1451 yılında yaptığı sulh anlaşmasına ölene kadar sadık kalmış olsa da, her daim Osmanlıların aleyhine çalışmış, Batılılarla ve Uzun Hasan'la ittifak halinde olmuştur. Bkz. Tekindağ, “Son Osmanlı Karamanlı Münasebetleri Hakkında Araştırmalar” s.47- 48.

Ahmed Paşa'nın ordusunu gece baskınıyla darmadağın ettiği belirtilmektedir. Gedik Ahmed Paşa'nın vücuduna dört yara alarak Kayseri'ye çekildiği, Kayseri'yi zapt edip orada kaldığı, gelecek yıl İshak Paşa kuvvetleri ile Konya'ya yürüdüğü iddia edilmektedir¹¹⁰. Şikari'nin eserini destansı bir üslupla kaleme aldığı ve olayları çoğu zaman taraflı ifade ettiği aşikârdır. Bu nedenle farklı kaynaklarda göremediğimiz bu bilgilerin doğruluğu şüphelidir.

Karaman seferleri sürerken, H. 874 (M.1469/70)¹¹¹ yılında Eğriboz Adası'na bir sefer düzenlenmiştir. Anadolu Beylerbeyi olan Gedik Ahmed Paşa'nın bu sefer esnasında gösterdiği büyük gayret ve başarılar üzerine vezirliğe yükseltildiği iddia edilmektedir¹¹².

2. VEZİRLİK DÖNEMİ

Gedik Ahmed Paşa'nın vezirliğe terfi ettirildiği tarih ve terfi nedeni hakkında, incelediğimiz kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Oruç Beğ, H.876 (1471/72) tarihinde Paşa'nın vezirliğe getirildiğini belirtmektedir¹¹³. Kemalpaşazâde daha geriye gitmiş, H.875 (M. 1470/71) yılındaki İshak Paşa'nın Karaman seferleri sırasında Anadolu Beylerbeyi olarak Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'yı göstermiştir. Gedik Ahmed Paşa'nın, ölen Kemal Paşa'nın yerine vezirliğe geçirildiği bilgisini verip, bu sefer öncesinde Gedik Ahmed Paşa'nın vezir olduğunu belirtmiştir¹¹⁴.

Mükrimin Halil Yinanç, Paşa'nın 1470 yılında gerçekleşen Eğriboz fethinde gösterdiği üstün gayretler neticesinde sefer sonrası vezir rütbesine yükseltildiğini belirtmektedir¹¹⁵. Babinger ise Rum Mehmed Paşa'nın H.873 (M.1468/69) yılında sadaret makamına gelmesiyle, Gedik Ahmed Paşa'nın da vezir tayin edildiğini iddia etmektedir¹¹⁶.

¹¹⁰ Şikârî, *a.g.e.* , s.194-195; Ünal, *a.g.e.* , s.236.

¹¹¹ Hoca Sadettin sefer tarihini H.873 (1468/69) olarak vermektedir. Âşıkpaşazâde'ye ve Tursun Bey'e göre Eğriboz Seferi tarihi H. 874 (1469/70). Oruç Beğ ise, “*muharrem ayının üçüncü günü mübarek Cum'a günü feth olundu, sene 875*” olarak belirtilmiştir ve bu tarih Miladi 2 Temmuz 1470 yılına tekabül etmektedir. Bkz. Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.98; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.526; Tursun Bey, *a.g.e.* , s.146; Oruç Beğ, *a.g.e.* , s.107.

¹¹² Yinanç, “Gedik Ahmed Paşa”, s.194.

¹¹³ Oruç Beğ, *a.g.e.* , s.200.

¹¹⁴ Gedik Ahmed Paşa'dan sonra Anadolu Beylerbeyliğine Davud Paşa'nın getirildiğini belirten müelliflerin aksine Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'yı Gedik Ahmed Paşa'ya halef gösteren Kemalpaşazâde, Davud Paşa'nın Anadolu Beylerbeyi olmasının İshak Paşa'nın Karaman seferinden sonra olduğunu ifade etmiştir. Bkz. İbn Kemal, *VII. defter*, s.302, 309.

¹¹⁵ Yinanç, “Gedik Ahmed Paşa”, s.194.

¹¹⁶ Babinger, *a.g.e.* , s.240.

Karamanoğulları ile mücadeleler sürerken, Karaman'ın muhafazası için Alaiye'nin¹¹⁷ fethedilmesi önemli bir hal almıştır. Karaman topraklarının güney ve batısında Akdeniz sahilinde bulunan bu beylik, Arap ve Frenk gemilerinin geçiş güzergâhında bulunduğu için Osmanlı Devleti için büyük bir risk teşkil etmektedir¹¹⁸. Bu kalenin fethedilmesi için daha önceki yıllarda Rum Mehmed Paşa görevlendirilmiş ancak Paşa'nın, Alaiye Beyi Kılıç Aslan ile akrabalığından dolayı fetih gerçekleşmemiştir¹¹⁹. H.876 tarihinde (1471/72) fetih için bu kez Gedik Ahmed Paşa görevlendirilmesi üzerine, Paşa Alaiye'yi hem karadan hem denizden kuşatmıştır¹²⁰.

Neşri'ye göre; Gedik Ahmed Paşa kaleyi toplarla dövmeye başladığında, kale halkının Kılıç Aslan'a varıp *"Bu Karamanoğlu gibi değildir, bununla cengin faydası yoktur. Kalenin berisinden ötesine top geçiren, kale içinde sağlam adam, ev mi kor"*¹²¹ sözleri üzerine Kılıç Aslan Bey *"siz dahi oluru ne ise öyle yapın"*¹²² demiştir. Halk bunun üzerine Ahmed Paşa'ya haberci gönderip görüşmek istediklerini söylemiş, Ahmed Paşa burçların kenarına gelip kale halkı görüşmüştür. Kale teslim edilirse Kılıç Aslan Bey'i bekleyen akıbetin ne olacağını soran halka; teslim olursa bir zarar görmeyeceğini ve padişahın onun için daha güzel bir yer isteyeceğini ama karşı koyarlarsa kaleyi zorla alacağını ve sonunun malum olacağını belirten Gedik Ahmed Paşa, kendisiyle görüşenleri samimiyetine ikna etmiştir¹²³. Kılıç Aslan Bey bu sözler üzerine mücadele etmenin faydasız olacağını anlamış ve hisarı Gedik Ahmed Paşa'ya teslim etmiştir. Kalenin fethi sonrasında bölge, Osmanlı Devleti'nin önemli Sancaklarından biri olmuştur¹²⁴.

Gedik Ahmed Paşa, hisarı teslim aldıktan sonra Kılıç Aslan Bey'i ve ailesini İstanbul'a göndermiştir. Onları huzuruna kabul eden II. Mehmed, Kılıç Aslan Bey'e Gümülcine'de bir çiftlik bahşedip ailesiyle oraya göndermiştir. Padişahın bu

¹¹⁷ Alanya civarında hüküm süren Beylik, Memlük Devletinin himayesi altında Karamanoğulları soyundan gelen beyler tarafından yönetilmektedir. Bkz. Erdoğan Merçil, "Alaiye Beyliği", *DİA*, C: II, TDV, İstanbul 1989, s.332.

¹¹⁸ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.194.

¹¹⁹ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.104.

¹²⁰ İbn Kemal, *VII. defter*, s.310; Solakzâde, *a.g.e.*, s.322.

¹²¹ Neşri, *a.g.e.*, s.793.

¹²² Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.197.

¹²³ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.197; Neşri, *a.g.e.*, s.794-795.

¹²⁴ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.149.

görüşmede Kılıç Aslan Bey'e bir de elmas hediye ettiği ifade edilmektedir¹²⁵. Bir müddet sonra yerleştirildiği Gümölcine'den Mısır'a kaçan Kılıç Aslan Bey, II. Mehmed'in hediye ettiği elması boyayıp Gedik Ahmed Paşa'ya göndermiştir¹²⁶.

Gedik Ahmed Paşa'nın gönderilen bu elması Sultan Mehmed'e götürüp, bir kuyumcunun getirdiğini ve satılık olduğunu söylemesi üzerine padişahın, bu benim Kılıç Aslan'a hediye ettiğim mücevherdir dediği aktarılmaktadır. Gedik Ahmed Paşa, padişahın hafızası karşısında şaşkınlıkla ve mahcup bir vaziyette “*Padişahım, hazineden mübarek el ile hediye edilmiş bir taşın iade edildiğini arz etmek küstahlığından ise yalan söylemeyi tercih ettim*” dediği iddia edilmektedir¹²⁷. II. Mehmed'in Gedik Ahmed Paşa'ya başta kızdığı ancak Karaman bölgesindeki huzursuzlukları dikkate alarak affettiği aktarılmaktadır¹²⁸.

Karamanoğlu İshak Bey, Uzun Hasan'a sığındıktan sonra ailesi Silifke'de kalmıştı¹²⁹. İshak Bey Uzun Hasan'ın himayesindeyken vefat edince Silifke kalesinde bulunan oğlu, II. Mehmed'e haber gönderip kaleyi teslim edeceğini bildirmiştir¹³⁰. Bu gelişme üzerine Gedik Ahmed Paşa'ya Silifke kalesini teslim alması emredilmiştir.

Üç bin yeniçeri, iki koşum atlı Kapıkulu askeri ve Anadolu askerini¹³¹ yanına alan Gedik Ahmed Paşa Silifke'ye varıp kaleyi savaşız teslim almıştır. Silifke kalesinde bir miktar asker bırakan Gedik Ahmed Paşa buradan Moka¹³² kalesi üzerine yürümüştür¹³³. Kalede bulunanlar teslim olmaya yanaşmayınca kale zorla alınmıştır¹³⁴. Moka kalesinden Gürgoz ve Gülek¹³⁵ kalelerine hareket eden Gedik

¹²⁵ Behiştî Ahmed Çelebi, *Târîh-i Behiştî*, C:II, Haz. Fatma Kaytaç, TTK Yayınları, Ankara 2016, s.297; Hammer, *a.g.e.*, s.734.

¹²⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.107.

¹²⁷ Reşad Ekrem Koçu, *Fatih Sultan Mehmed*, 5. Baskı, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2015, s.182-83; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.107.

¹²⁸ Behiştî, *a.g.e.*, s.298; Hammer, *a.g.e.*, s.734.

¹²⁹ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.528.

¹³⁰ Tansel, *a.g.e.*, s.296.

¹³¹ İbn Kemal, *VII. defter*, s.312.

¹³² Hoca Sadettin'in eserinde kalenin ismi Moka olarak geçerken, İbn Kemal Moka olarak aktarmıştır. Âşıkpaşazâde bu iki ismi de kullanmıştır. Neşri'nin eserinde kalenin ismi Mut hisarı olarak adlandırılırken, Tursun Bey Menyan kalesi olarak zikretmiştir. Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.109; İbn Kemal, *VII. defter*, s.313; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.530; Neşri, *a.g.e.*, s.797; Tursun Bey, *a.g.e.*, s.153.

¹³³ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.108.

¹³⁴ Neşri, *a.g.e.*, s.797.

¹³⁵ Moka kalesinin fethinden sonra Gedik Ahmed Paşa'nın fethettiği kale olarak, Hoca Sadettin sadece Gevale kalesinin fethini aktarmıştır. Kemalpaşazâde Gürgoz, Gülek, Munduruz olarak üç kaleden bahsederken, Tursun Bey Lülve kalesi, Âşıkpaşazâde Lülü kalesi fethini aktarmıştır. Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.108; İbn Kemal, *VII. defter*, s.313; Tursun Bey, *a.g.e.*, s.153; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.530.

Ahmed Paşa, iki kalede de şiddetli direnişle karşılaşınca bu kaleleri kanlı bir çarpışmayla almıştır¹³⁶. Sözü geçen kalelerin fetihleri H.877 (1472) yılında gerçekleşmiştir¹³⁷.

Gedik Ahmed Paşa fetihleri müteakiben geri dönmüş, bu durumu fırsat bilen Karamanoğlu Kasım Bey Silifke ve Gürgoz kalelerini geri almıştır. Gedik Ahmed Paşa'nın tekrar Silifke üzerine yola çıktığını haber alan Kasım Bey, adamlarını kalelere yerleştirip Uzun Hasan'ın yanına kaçmıştır. Silifke kalesine varan Gedik Ahmed Paşa, kaleyi güç kullanarak geri almıştır¹³⁸. Silifke kalesini zapt ettikten sonra Munduruz? kalesine varan Gedik Ahmed Paşa, bu kaleyi de Osmanlı topraklarına katmıştır¹³⁹.

Uzun Hasan himayesinde bulunan Pir Ahmed Bey ve Kasım Bey, Gedik Ahmed Paşa'yı mağlup edip atalarına ait toprakları tekrar ele geçirebilmek için Uzun Hasan'dan asker istemişlerdir. Uzun Hasan, amcasının oğlu Yusufça Mirza ve veziri Emir Beğ önderliğinde bir orduyu Karaman diyarına göndermiştir¹⁴⁰.

Gedik Ahmed Paşa, Munduruz kalesini teslim aldıktan sonra Taş-ili'nde bulunan Lüle kalesini hızlı bir şekilde kuşatmıştır. Bu sıralarda Rum vilayeti civarında Uzun Hasan kuvvetlerinin görülmesi üzerine, hedefteki kalelerin zaptının ertelenmesi ve derhal Şehzade Mustafa'nın yanına dönmesi hakkında II. Mehmed'den bir emir almıştır. Ancak başlanmış olan taarruzun sonuca ulaşması yakın olduğu için muhasara sonlandırılmamış, birkaç saat içinde Lüle kalesinin fethi gerçekleştirilmiştir¹⁴¹.

Osmanlı Devleti topraklarında ilerleyen Akkoyunlu ordusu, Tokat'ta bulunan Rum Beylerbeyi Şarabdar Hamza Bey'e bir elçi göndermiş ve Dulkadir topraklarına gitmek üzere olduklarını söyleyip geçiş izni istemiştir. Hamza Bey elçinin söylediklerine inanıp geçiş izni vermiştir¹⁴². Gedik Ahmed Paşa'nın art arda kaleleri

¹³⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.108; İbn Kemal, *VII. defter*, s.313.

¹³⁷ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.530.

¹³⁸ İbn Kemal, *VII. defter*, s.315. Kemalpaşazâde kalenin zapt edilmesinden sonra, kaleyi müdafaa eden üç yüz seksen askerinin boynunun vurulduğu belirtilmektedir.

¹³⁹ İbn Kemal, *VII. defter*, s.315.

¹⁴⁰ *Tursun Bey seferin amacını "bu kasta ki, Ahmed Paşa'yı Karaman ilinden çıkarup kal'aları berkideler ve Pir Ahmed'i bekleyeler"* ifadeleriyle aktarmıştır. Bkz. Tursun Bey, *a.g.e.* , s.153.

¹⁴¹ İbn Kemal, *VII. defter*, s.316.

¹⁴² Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.531.

tekrar zapt ettiği haberi Akkoyunlu ordusuna ulaşınca, tüm hişmiyle yaklaştıkları Tokat vilayetine saldıran ordu, şehri talan edip yakıp yıkmıştır¹⁴³.

Tokat yağmasından sonra Emir Beğ, komutasındaki birliklerle Akkoyunlu topraklarına geri dönmüştür. Ancak Yusufça Mirza 20 bin askerle Osmanlı topraklarında yürüyüşünü devam ettirmiştir¹⁴⁴. Lüle kalesinin fethini tamamlayan Gedik Ahmed Paşa, II. Mehmed'den aldığı emir üzerine süratle Konya'da bulunan Şehzade Mustafa'nın yanına hareket etmiştir. Şehzade Mustafa'ya, ailesi ile birlikte Afyonkarahisar'a çekilmesi ve orada sultanın ordusunu beklemesi için emir verilmesi üzerine, Konya'ya gelen Gedik Ahmed Paşa da Afyonkarahisar'a gelip Şehzade Mustafa'nın ordusuna katılmıştır¹⁴⁵.

II. Mehmed, Uzun Hasan'ın üzerine yürümek için ordusu ile Üsküdar'a geçmiş ve Gelibolu Sancakbeyi olan Mahmud Paşa'yı tekrar veziriazam tayin etmiştir. Mahmud Paşa, büyük bir sefer için ordunun hazır olmadığını ve baharın beklenmesinin doğru olacağını belirterek, Yusufça Mirza komutasındaki birliklerin üzerine Şehzade Mustafa ve Anadolu'da bulunan kuvvetlerin gönderilmesinin doğru olacağını arz etmiştir. Padişahı ikna eden Mahmud Paşa, Şehzade Mustafa'ya mektup gönderip sefer emrini iletmiştir¹⁴⁶.

Şehzade Mustafa yanına Gedik Ahmed Paşa'yı, Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa'yı ve Rum Beylerbeyi Mehmed Paşa'yı alarak bir orduyla yola çıkmıştır. Beyşehir civarında Kireli mevkiinde yapılan muharebede Akkoyunlu ordusu kesin bir mağlubiyete uğratılmış, içlerinde Yusufça Mirza'nın da olduğu iki yüz kadar komutan esir alınmıştır¹⁴⁷. Orduda bulunan Kasım Bey İçel'e, Pir Ahmed Bey Uzun Hasan'ın yanına kaçmıştır¹⁴⁸. Şehzade Mustafa kazandığı zafer sonrasında Sultan II. Mehmed'e yazdığı mektupta, muharebe tarihinin 14 Rebi'ülevvel 877 (M.19 Ağustos 1472) olduğunu belirtmiştir¹⁴⁹.

¹⁴³ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.153-154.

¹⁴⁴ İbn Kemal, *VII. defter*, s.325.

¹⁴⁵ Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s.195; Hammer, *a.g.e.*, s.737-738; Ünal, *a.g.e.*, s.248.

¹⁴⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.111-112; Hammer, *a.g.e.*, s.738.

¹⁴⁷ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.108; İbn Kemal, *VII. defter*, s.327.

¹⁴⁸ Neşri, *a.g.e.*, s.801.

¹⁴⁹ Şehzade Mustafa tarafından II. Mehmed'e yazılan mektupta, Yusufça Mirza'nın ordusu ile girişilen muharebede Şehzade'nin yanında hangi komutanların yer aldığı ve muharebenin ayrıntıları aktarılmıştır. Münşeati's Selâfin'den aktarılan bu mektup, bazı kaynaklarda neşredilirken "Anadolu Beğlerbeğisi Lalam Gedik Ahmed Paşa" olarak neşredilmiştir. Bkz. Hammer, *a.g.e.*, s.739. Ancak seferde, Anadolu Beylerbeyinin Davud

İçel'e kaçan Kasım Bey, Silifke kalesini tekrar zapt etmiştir. Gedik Ahmed Paşa, Silifke'ye gelip kaleyi geri almış ve içinde bulunan tüm askerleri öldürtmüştür¹⁵⁰. Bu fetihten sonra Gedik Ahmed Paşa'nın İstanbul'a döndüğü aktarılmaktadır¹⁵¹. Paşa'nın İstanbul'a dönme sebebi hakkında sadece Neşri tarafından aktarılan ve diğer eserlerde rastlamadığımız bir bölüm vardır;

“bu fütuh cümle Gedik Ahmed Paşa'nın elinde vaki oldu. Amma feth-i Ermanak ve Karaman bi'l-külliyeye feth olunmak hicretin sekiz yüz yetmiş dokuzunda vaki oldu. Çün Sultan Mustafa, Karamanoğlu'nu sıyıp, Uzun Hasan'dan gelen Yusufça Mirza'yı bir nice beyler ile dahi tutup, haps etmiş idi, elini ayağını demirleyip ağır bend ile İstanbul'a gönderdi¹⁵²”.

Neşri'nin ifadesinden, esir alınan Yusufça Mirza'yı II. Mehmed huzuruna Gedik Ahmed Paşa'nın götürdüğünü anlıyoruz. İstanbul'da süren Uzun Hasan seferinin hazırlıkları sebebiyle Gedik Ahmed Paşa, aynı yıl içerisinde tekrar Karaman'a dönmemiş ve padişahın yanında kalmıştır. Gedik Ahmed Paşa'nın İstanbul'da kaldığı süre içerisinde, II. Mehmed'in en yakınında olduğu Âşıkpaşazâde tarafından aktarılmaktadır: *“ve kendü giri Gedik Ahmed İstanbul'a geldi. Sultan Muhammed'ün hizmetinde olup tururdu. Gözedürdi kim, Sultan Muhammed dahi ne buyura ve buyurduğu hizmetde ola¹⁵³”.*

H.872 (M.1467/1468) yılında, II. Mehmed'in Karaman topraklarına yürümesiyle başlayan Gedik Ahmed Paşa'nın Karaman fetihleri; bazı kaleler üzerinde uzun süreli bir hâkimiyet sağlanamaması sebebiyle beş yıl boyunca aralıksız sürmüştür. Paşa tarafından zapt edilen yerlerin, onun dönüşünü fırsat bilen Karamanoğulları tarafından tekrar ele geçirilmesi, aynı kaleler üzerine birçok defa sefer yapılmasına sebep olmuştur. Gedik Ahmed Paşa, gerçekleştirdiği bu fetihler sebebiyle Karaman'ı baştanbaşa fetheden komutan olarak anılmaktadır¹⁵⁴. Karaman

Paşa olduğu İbn Kemal ve Hoca Sadettin tarafından belirtilmiştir. İbn Kemal, *VII. defter*, s.327; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.113.

¹⁵⁰ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.532.

¹⁵¹ Neşri, *a.g.e.*, s.801; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.532.

¹⁵² Neşri, *a.g.e.*, s.801.

¹⁵³ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.532.

¹⁵⁴ *“bu fütuh cümle Gedik Ahmed Paşa'nın elinde vaki oldu”* Bkz. Neşri, *a.g.e.*, s. 801. *“Gedik Ahmed Paşa, Alaiye, Silifke ve İçel seferlerini de yalnız yapmıştır. Karamanın ocağını söndürmüştür”* Bkz. Ünal, *a.g.e.*, s.246.

fetihleri sırasında vezirliğe terfi ettirilen Gedik Ahmed Paşa, bu dönemde bazı kaynaklarda Karaman Beylerbeyi olarak da zikredilmektedir¹⁵⁵.

Mahmud Paşa'nın ısrarları üzerine Uzun Hasan'ın üzerine yürümekten sonra anda vazgeçen II. Mehmed, bu hadiseden bir kaç ay sonra vezirlerini huzuruna kabul edip sefer hakkındaki fikirlerini sormuştur. Mahmud Paşa ve Mustafa Paşa bu konudaki düşünceleri padişaha sunduktan sonra Gedik Ahmed Paşa; Uzun Hasan'ın topraklarına bir akıncı birliğinin gönderilmesini, bu akıncıların Tokat'ın intikamını almak için sınır topraklarını yağmalamalarını ve oluşacak durumun gözlemlenmesinin doğru olacağını belirtmiştir¹⁵⁶. Gedik Ahmed Paşa'nın teklifi üzerine II. Mehmed, akıncı beylerinden olan Mihaloğlu Ali Bey'i Rum askeriyle birlikte Kemah civarına göndermiş, gönderilen birlikler Uzun Hasan'ın topraklarını harap etmişlerdir¹⁵⁷.

H.878 (M.1473) yılında II. Mehmed, İstanbul'a küçük oğlu Şehzade Cem'i bırakarak büyük bir orduyla Üsküdar'a geçmiş ve doğu seferini başlatmıştır¹⁵⁸. Ordunun sağ ve sol kollarının komutasını şehzadelerine bırakmış, Şehzade Mustafa'nın emrine Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa'yı, Şehzade Bayezid'in emrine de Rumeli Beylerbeyi Has Murad Paşa'yı vermiştir¹⁵⁹. Gedik Ahmed Paşa'nın ordunun ilk dizilişinde hangi komuta bölgesinde olduğu bilinmemektedir.

II. Mehmed, Uzun Hasan'a bir haber gönderip Sivas dolaylarında karşılarına çıkmasını istemiştir. Ancak Sivas'a varıldığında Uzun Hasan'ın ordusu gelmemiştir. Buradan Karahisar yoluyla Erzincan'a yürüyen Osmanlı ordusu, Tercan civarına vardığında beş bin kişilik bir öncü kuvvet ile karşılaşmıştır¹⁶⁰. Bu birlik Turhanoğlu Ömer Bey tarafından mağlup edilmiştir. Ordu ilerlemeye devam edip 9 Rebî'ülevvel

¹⁵⁵ Gelibolulu Mustafa Âlî, İdris-i Bitlisi ve Behiştî, Gedik Ahmed Paşa'nın Karaman Beylerbeyi olduğunu ifade etmişlerdir. Bkz. Âlî, *a.g.e.* , s.148; Behiştî, *a.g.e.* , s.297; İdris- i Bitlisi, *a.g.e.* , s.194.

¹⁵⁶ Hadîdî, *Tevârih-i Al-i Osman (1299-1523)*, Haz: Necdet Öztürk, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1991, s. 289.

¹⁵⁷ İbn Kemal, *VII. defter*, s.331-334.

¹⁵⁸ Tursun Bey, *a.g.e.* , s.158. Hoca Sadettin, seferin hareket tarihini 878 Şevval vererek hata etmektedir. Hoca Sadettin'in verdiği tarih Miladi olarak Şubat/Mart 1474 tarihine tekabül etmektedir. Oysa aynı eserde orduların Otlukbeli tepesinde karşılaşma tarihini; aynı yılın Rebî'ülevvel ayının on altısı olarak aktaracaktır ki, bu tarih 11 Ağustos 1473'tür. Bkz. Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.117.

¹⁵⁹ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.119.

¹⁶⁰ Neşri, *a.g.e.* , s.809.

günü Fırat nehrinin kenarına geldiğinde, nehrin karşı tarafında Akkoyunlu ordusunun konuşlandığını görülmüştür¹⁶¹.

Öncü birlik olarak Rumeli Beylerbeyi Has Murad Paşa gönderilmiştir. II. Mehmed, Has Murad Paşa'nın çok genç ve deneyimsiz olması sebebiyle Uzun Hasan'ın hilesine çekilmesinden endişelenmiş ve Mahmud Paşa'yı da peşinden göndermiştir¹⁶². Mahmud Paşa'nın telkinlerini dinlemeyen Has Murad Paşa, heyecanının ve hırsının önüne geçemeyerek tedbirsiz davranmış ve Uzun Hasan'ın pususuna düşerek şehit olmuştur. Birlikte bulunan kıymetli komutanlar esir düşerken, yanlarındaki Osmanlı askerlerinin neredeyse tümü yok edilmiştir¹⁶³. Bu seçkin birliği etkisiz hale getiren Uzun Hasan, kurduğu pusuyla aldığı galibiyeti zafer telakki ederek, esir alınan Osmanlı komutanları ile beraber Bayburt'a doğru hareket etmiştir¹⁶⁴. Osmanlı ordusu Rebî'ülevvelin 16. günü (M.11 Ağustos 1473) Otlukbeli mevkiine gelindiğinde, karşı tepede düşman askerleri görülmeye başlanmıştır¹⁶⁵.

İlk gelen birlikler Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa tarafından dağıtılmıştır¹⁶⁶. Şehzade Mustafa'nın kumanda ettiği askerlerin karşısında bulunan ve o ana kadar yiğitçe savaşan Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Mirza, atından düştüğü bir anda öldürülmüş kafası kesilerek Şehzade Mustafa'ya getirilmiştir. Kesik baş, Şehzade tarafından II. Mehmed'e göndermiştir¹⁶⁷. Zeynel Mirza'nın öldürülmesiyle Akkoyunlu ordusunun sağ kanadı çökmüştür. Bu kanadın dağılmasıyla boşa çıkan Şehzade Mustafa kanadı, merkezde bulunan Uzun Hasan'ın üzerine yönelmiştir¹⁶⁸.

Osmanlı Ordusunun sağ kolunu kumanda eden Şehzade Bayezid, Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed'in karşısında bulunmaktadır. Bir ara Şehzade Bayezid yerinden ayrılıp Akkoyunlu ordusunun merkezine saldırarak Uzun Hasan'ın bulunduğu yere çok yaklaşmıştır¹⁶⁹. Bu sırada II. Mehmed tarafından destek kuvvet olarak gönderilen Gedik Ahmed Paşa¹⁷⁰, Şehzade Bayezid'e müdahale ederek

¹⁶¹ Reşid Rahmeti Arat, "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", *Türkiyat Mecmuası*, C: VI, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1939, s.303.

¹⁶² Behiştî, *a.g.e.*, s.305; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.120.

¹⁶³ Neşri, *a.g.e.*, s.809.

¹⁶⁴ Behiştî, *a.g.e.*, s.306.

¹⁶⁵ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.535.

¹⁶⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.128-129.

¹⁶⁷ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.163.

¹⁶⁸ Tansel, *a.g.e.*, s.326.

¹⁶⁹ Neşri, *a.g.e.*, s.815.

¹⁷⁰ Behiştî, *a.g.e.*, s.312.

şehzadenin yönünü Uğurlu Mehmed üzerine çevirmiştir¹⁷¹. Bu müdahale, Şehzade Bayezid'in safını boşaltması sonucu Uğurlu Mirza'nın serbest kalarak rahat hamle yapabilmesini engellemek olarak görülürken¹⁷², bazı tarihçiler tarafından da Uzun Hasan'ı etkisiz hale getirecek olan Şehzade Bayezid'in kahraman olarak anılmasına Gedik Ahmed Paşa'nın mani olmak istemesi olarak yorumlanmıştır¹⁷³.

Saldırlara karşı koyamayacağını anlayan Uğurlu Mehmed Mirza'nın savaş alanından çekilmesiyle Akkoyunlu ordusunun sol kolu da çökmüştür¹⁷⁴. Uzun Hasan bir taraftan ordusunun uğradığı bozgunu izlerken diğer taraftan II. Mehmed'in önünde duran ve henüz savaşa girmeyen yeniçerileri görünce savaş alanından kaçmıştır. Savaş alanından kaçanlardan birisi de Pir Ahmed Bey'dir¹⁷⁵.

Savaş sonrası II. Mehmed bir divan kurup, vezirlerine ve beylerine Uzun Hasan'ı takip etme hususunda fikirlerini sormuştur. Divanda bulunanların çoğu; Uzun Hasan'ı kovalamanın doğru olacağını, herhangi bir gücü kalmadığı için kolayca yakalanabileceğini belirtmişken, Mahmud Paşa bunun faydasız olacağını sebepleriyle anlatarak payitahta dönme önerisinde bulunmuştur. Padişah, Mahmud Paşa'ya hak vererek, İstanbul'a dönme kararı vermiştir¹⁷⁶.

Selahattin Tansel; Reşid Rahmeti Arat tarafından yayımlanan "*Fatih Sultan Mehmed'in yarlığı*" adlı çalışmada, Otlukbeli Savaşına katılan bütün komutanların isminin zikredilmesine rağmen, Gedik Ahmed Paşa'nın isminin olmadığını belirterek, Paşa'nın bu savaşa katılmadığını iddia etmiştir¹⁷⁷.

İncelediğimiz diğer kaynaklarda; Otlukbeli savaşı öncesi ordunun yürüyüş nizamında diğer Paşaların ve beylerinin yer alacağı mevkiiler belirtilirken, Gedik Ahmed Paşa'nın isminin geçmediğini görmekteyiz. Ancak savaşın aktarıldığı bölümlerde Neşri, Hoca Sadettin, İdris-i Bitlisi ve Behiştî'nin eserinde Gedik Ahmed Paşa'nın ismi geçmektedir. Diğer taraftan İdris-i Bitlisi, Gedik Ahmed Paşa'nın bu savaşta düşmana ilk darbeyi vurmak için herkesten önce ileri atıldığını belirtmiştir¹⁷⁸.

¹⁷¹ Neşri, *a.g.e.*, s.817.

¹⁷² Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.130.

¹⁷³ Neşri, *a.g.e.*, s.817; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.130.

¹⁷⁴ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.164-165; İbn Kemal, *VII. defter*, s.358.

¹⁷⁵ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.536.

¹⁷⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.138.

¹⁷⁷ Tansel, *a.g.e.*, s.327n.

¹⁷⁸ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.94.

Mükrimin Halil Yinanç ise, Otlukbeli savaşında Gedik Ahmed Paşa'nın büyük bir gayretle savaşarak Uğurlu Mehmed Mirza kolunun yenilgisine sebep olduğunu aktarmıştır¹⁷⁹.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde; Gedik Ahmed Paşa'nın azadlılarından Karagöz? adlı kişi tarafından yazılan ve tarafımızdan tespit edilen bir belge Gedik Ahmed Paşa'nın Otlukbeli Savaşına katılıp katılmadığı hakkındaki tartışmaları sonlandıracak mahiyettedir. Karagöz, Uzun Hasan'ın savaş meydanından kaçmasından sonra onun otağını yağmaladığını, elde ettiği değerli sofrta takımlarını Gedik Ahmed Paşa'ya teslim ettiğini, Paşa'nın da, bu takımları Sultan'a sunduğunu belirtmiştir. Karagöz bu belgedeki ifadeleri şu şekildedir:

“...arz-ı bende-i kemine oldur ki merhûm Gedik Ahmed Paşa'nın utekasından Karagöz kulun kim merhûm ve mağfurleh Sultân Mehmed tâbe serâhu ile diyâr-ı Aceme Uzun Hasan seferine bile varup hatta Uzun Hasan'ın çadırına girib kendisünün (?) altunlu sofrasın alup Paşa-yı merhuma virdim ol dahi padişâhuma virmişdi...¹⁸⁰”.

Bu belgeden hareketle Gedik Ahmed Paşa'nın Otlukbeli savaşına katıldığını kesin olarak söyleyebiliriz.

Otlukbeli'nden Bayburt Hisarı'na yürüyen II. Mehmed, bu hisarı zapt ettikten sonra dönerken yol üzerinde bulunan Şebinkarahisar'a uğramış ve 29 Rebî'ülevvel 878 (M.24 Ağustos 1473) günü bu kaleyi de teslim almıştır¹⁸¹. Buradan İstanbul'a gelen sultan, bir kaç gün içerisinde bir divan düzenlemiş ve Veziriazam Mahmud Paşa'yı azl etmiştir¹⁸². II. Mehmed'in, veziriazamı azl etme sebeplerinden birisi, Has Murad Paşa'nın şehit olması hadisesinde Mahmud Paşa'yı ihmalkâr olarak görmesi ve kaçan Uzun Hasan'ın peşinden gidilmesine karşı çıkmasıdır¹⁸³. İddia edildiğine göre; Mahmud Paşa'ya muhalif olan devlet adamları, II. Mehmed'in bu hususlarda kafasının karışmasına ve veziriazamdan şüphelenmesine sebep olmuşlardır¹⁸⁴. Mahmud Paşa azl edildikten sonra Hasköy'e gönderilmiştir¹⁸⁵.

¹⁷⁹ Yinanç, *a.g.e.*, s.18.

¹⁸⁰ TSM.A. E. 641/2. Bkz. Ek-1.

¹⁸¹ Arat, “Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı”, s.305.

¹⁸² Neşri, *a.g.e.*, s.821; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.537.

¹⁸³ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.138.

¹⁸⁴ İbn Kemal, *VII. defter*, s.376; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.138.

¹⁸⁵ Behiştî, *a.g.e.*, s.317.

Mahmud Paşa görevden alındıktan sonra kimin veziriazam tayin edildiği hususu net değildir. Dönemin birincil kaynakları olarak görülen Âşıkpaşazâde ve Neşri, azl hadisesini aktarırken yerine kimin tayin edildiği konusunda bir bilgi vermemişlerdir¹⁸⁶. Bu konuda genel kanı, Mahmud Paşa'dan sonra veziriazamlığa Gedik Ahmed Paşa'nın tayin edildiğidir¹⁸⁷. Bazı kaynaklarda ise Hızır Bey'in oğlu Hoca Sinan Paşa'nın veziriazam olduğu belirtilmektedir¹⁸⁸. Ancak Uzunçarşılı, Hoca Sinan Paşa'nın veziriazamlığının Gedik Ahmed Paşa'nın azlinden sonra olduğu hususunda bir arşiv belgesi tespit etmiştir¹⁸⁹.

Osmanlı Ordusu, Akkoyunlu Devleti'nin üzerine yürüdüğü sırada Karamanoğulları ile Uzun Hasan'ın müttefikleri olan Papalık ve Venedik, bir haçlı donanmasını Anadolu sahillerine göndermişlerdir¹⁹⁰. Karamanoğlu Kasım Bey'e yardım için gönderilen bu donanma, Midilli, İzmir ve Antalya sahillerini tahrip ederek Silifke civarına gelmiş, burada karaya asker çıkarmıştır¹⁹¹. Daha önce Gedik Ahmed Paşa tarafından zapt edilen Silifke, Sığın, Korko¹⁹² kalelerini Kasım Bey'in tekrar ele geçirmesine yardım eden haçlılar, Akkoyunlu ordusunun mağlup edildiği haberini alır almaz Anadolu'yu terk ederek Kıbrıs'a çekilmişlerdir¹⁹³.

Kasım Bey sözü edilen kaleleri ele geçirdiği sırada, Otlukbeli savaşından kaçan Pir Ahmed Bey de, İçel'e gelerek¹⁹⁴ Larenden civarındaki Ermenek ve Menyan kalelerini tekrar zapt etmiştir. Menyan kalesinin sağlamlığına ve ulaşılmaz olmasına güvenen Pir Ahmed Bey, en değerli eşyalarını, servetini ve ailesini buraya yerleştirmiş ve bu kaleyi Yusuf isimli güvendiği bir adamına teslim etmiştir¹⁹⁵.

II. Mehmed, Karaman bölgesini iyi tanıyan Gedik Ahmed Paşa'yı kalelerin geri alınmasıyla görevlendirip, Karamanoğullarının tamamen ortadan kaldırılmasını

¹⁸⁶ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.537; Neşri, *a.g.e.* , s.821.

¹⁸⁷ *Osmanlı Sadrazamları Hadikatü'l- Vüzerâ ve Zeylleri*, s.65; Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.103.

¹⁸⁸ Babinger, *a.g.e.* , s.286; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, C:V, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s.1512; Kenan İnan, "Fatih Sultan Mehmed- İstanbul'un Fethi ve Etkileri" *Türkler*, C:IX, Ed: Hasan Celâl Güzel- Kemal Çiçek- Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2014, s.298.

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Hızır Bey oğlu Sinan Paşa'nın Vezir-i Azamlığına Dair Çok Kıymetli Bir Vesika" s.37-44.

¹⁹⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.106.

¹⁹¹ Yinanç, *a.g.e.* , s.18.

¹⁹² İbn Kemal'in daha önceki fetihler sırasında aktardığı Gürgoz kalesi olabilir.

¹⁹³ Mirmiroğlu, *a.g.e.* , s.103.

¹⁹⁴ Behiştî, *a.g.e.* , s.316.

¹⁹⁵ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.141.

emretmiştir¹⁹⁶. Gedik Ahmed Paşa, Konya'ya gelerek Şehzade Mustafa'nın emrine girmiştir. Şehzade'nin ordusuyla beraber Konya'dan Larende'ye gelen Paşa, Pir Ahmed Bey'e bir elçi göndererek anlaşma yapmak istediğini söylemiştir. Elçi ile görüşen Pir Ahmed Bey ve kumandanları, meselenin savaşız çözülmesi teklifine memnun olmuşlardır. Gönderilen elçi bir ziyafette ağırlandığı sırada, Gedik Ahmed Paşa yanındaki kuvvetlerle ziyafete baskın vermiştir. Pir Ahmed Bey bu baskından da kaçmayı başarmıştır¹⁹⁷.

Pir Ahmed Bey'in kaçması üzerine Gedik Ahmed Paşa Ermenek kalesine ilerlemiştir. Kaleyi zapt etmek için yapılan hazırlıkları görüp dehşete kapılan halk, kaleyi sulh ile teslim etmiştir¹⁹⁸. Gedik Ahmed Paşa buradan Menyan kalesi üzerine yürümüştür. Menyan kalesi yüksek bir kayanın üzerinde ulu burçlarla yükselen çok sağlam ve ulaşılması çok zor olan bir kaledir. Pir Ahmed Bey'in bu kale için; “*orası kartal yuvasıdır, ne top çıkar ne zaptedilir*” dediği rivayet edilmektedir¹⁹⁹. Bu kaleye tek giriş yakınında bulunan başka bir yüksek kayadan buraya uzatılan köprüdür. Köprü imha edildiği için bu kaleye giriş imkânı kalmamıştır²⁰⁰.

Gedik Ahmed Paşa'nın ordusunda bulunan topçular ve kaleleri zapt etmekte usta askerler bu kalenin alınamayacağını Paşa'ya iletmişlerdir. Bunun üzerine Gedik Ahmed Paşa hayret uyandıran bir tespitle topları kurmak için uygun bir yer belirlemiş, ancak askerler topların oraya çıkarılmasının mümkün olmadığını söylemişlerdir²⁰¹. Askerin umutsuzluğunu fark eden Gedik Ahmed Paşa, iyi derecede mühendislik bilgisi gerektiren çözümlerle topları nasıl çıkarılacağını askerine izah etmiştir²⁰². Gedik Ahmed Paşa'nın kendisinin de, atından inerek topu çeken ipe sarıldığı ve “*Gedik öküz çekmeyince bu top yukarı çıkmaz*”²⁰³ dediği aktarılmaktadır. Paşa'nın gayretini gören asker şevke gelince, toplar tespit edilen yere çıkarılmıştır.

Bu kale, top atışlarıyla harap edilerek ve gedikler açılarak giriş yapılması mümkün olmayan bir mevkedir. Hiç bir suretle ulaşılabilir olduğu düşünülen kalenin, kimsenin aklına gelmeyecek bir şekilde kuşatılmasıyla Gedik Ahmed Paşa,

¹⁹⁶ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.226.

¹⁹⁷ Rumlu, *a.g.e.*, s.522; Solakzâde, *a.g.e.*, s.336.

¹⁹⁸ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.227.

¹⁹⁹ Ünal, *a.g.e.*, s.248.

²⁰⁰ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.141.

²⁰¹ Solakzâde, *a.g.e.*, s.337; İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.227.

²⁰² İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.227; Rumlu, *a.g.e.*, s.532.

²⁰³ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.141.

içeride bulunanları moral olarak yıpratıp umutsuzluğa düşürmek istemiştir. Paşa'nın bu planı etkili olmuş, ardı ardına ateşlenen toplar kalede bulunanları iyice korkuya sevk etmiştir²⁰⁴.

Bu durumu tahmin eden Gedik Ahmed Paşa, kaleyi koruyan Yusuf'a teslim olması için etkili bir çağrı yapmıştır. Hisarın sağlamlığına güvenmemelerini, imkânsız sandıklarını yapma kudretinin kendilerinde bulunduğunu ve bunu topları kurdurarak onlara da gösterdiklerini söylemiştir. Kalenin fethinin artık imkânsız değil, imkân dâhilinde olduğunu belirterek, Pir Ahmed Bey'in ailesinin II. Mehmed'in akrabaları olduğu için canlarına dokunulmayacağını ve saygı göreceklerini taahhüt etmiştir²⁰⁵. Gedik Ahmed Paşa'nın söyledikleri karşısında ikna olan Yusuf, Menyan kalesini Paşa'ya teslim etmiştir. Pir Ahmed Bey'in ailesi ve diğer kadınlar güvenli bir şekilde Konya'ya gönderilirken, tüm hazinesi ele geçirilmiştir²⁰⁶.

Gedik Ahmed Paşa'nın yaptığı baskından kaçan Pir Ahmed Bey, her gün bir tepeye gelip Menyan kalesini uzaktan izleyerek, kalenin düşmediğini gördükçe umutlanarak saklandığı yere dönmektedir²⁰⁷. Kalenin durumunu kontrol etmek için tekrar geldiğinde, Gedik Ahmed Paşa tarafından teslim alındığını görüp kendini bulunduğu tepeden uçuruma atmıştır²⁰⁸. Ancak bir ağaç dalına takılarak hayatta kalan Pir Ahmed Bey, Tarsus civarına kaçmış birkaç yıl içerisinde burada vefat etmiştir²⁰⁹. Pir Ahmed Bey'in vefat etmesiyle Karamanoğlu toprakları için mücadele eden tek kişi olarak Kasım Bey kalmıştır.

Menyan kalesinden sonra Silifke kalesine yürüyen Gedik Ahmed Paşa, bu kalede bulunan topçulara haber göndermiştir. Bu kişiler, Kasım Bey kaleyi ele geçirdiğinde burada bulunan Osmanlı askerleridir. Gedik Ahmed Paşa; Siz sultanımızın hizmetkârlarısınız, yardım ederseniz iyi mertebelere gelirsiniz ve padişahımızın katında makbul kullar arasına girersiniz²¹⁰ demiştir. Paşa'nın teklifini kabul eden topçular, kalede bulunan barut mahzenini ateşleyerek duvarların yıkılıp

²⁰⁴ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.142.

²⁰⁵ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.* , s.228; Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.142.

²⁰⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.142.

²⁰⁷ Solakzâde, *a.g.e.* , s.337.

²⁰⁸ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.* , s.227; Tansel, *a.g.e.* , s.302.

²⁰⁹ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.143.

²¹⁰ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.* , s.228-229.

gedikler açılmasına sebep olmuşlardır. Gediklerden giren Osmanlı askerleri kaleyi kolaylıkla zapt etmiştir²¹¹. Bu kalenin de teslim alınmasıyla Karamanoğulları Beyliği artık tamamen ortadan kalkmıştır.

Gedik Ahmed Paşa Silifke-Larende civarındaki kalelerin zaptını tamamladığında yönünü, Niğde yakınlarında bulunan ve Karamanoğullarına bağlı bir bey tarafından idare edilen Develihisar'a çevirecekti. Paşanın bu niyetini bilen Şehzade Mustafa, ona kolaylık sağlamak için, Paşa Silifke'den dönmeden kuşatmayı gerçekleştirmek istemiştir²¹². Şehzade, Niğde Valisi Koçi Bey'i Develihisar'a göndererek, kaleyi zapt etmesini emretmiştir. Kalenin beyi, Karamanoğullarının düştüğü durumu görüp onlardan umudu kesince kaleyi teslim etmeye razı olmuş ancak bu teslimi Şehzade Mustafa'ya yapacağını bildirmiştir²¹³. Otlukbeli savaşından döndükten bir süre sonra rahatsızlanan Şehzade Mustafa, hasta ve bitkin olmasına rağmen Develihisar'a gitmiştir. Kaleyi teslim aldıktan sonra, durumu Gedik Ahmed Paşa'ya bildiren Şehzade, Paşa'dan kaleye bir komutan göndermesini istemiştir. Konya'ya dönmek için yola çıkan Şehzade Mustafa, Niğde yakınlarına geldiğinde M.1474 (H. 879) yılında vefat etmiştir²¹⁴.

Şehzade'nin ölümünü askerlerden saklayan Lalası Ahmed Bey ve defterdarı Ali Çelebi, Gedik Ahmed Paşa'ya haber göndermişlerdir. İçel civarlarında haberi alan Gedik Ahmed Paşa, süratle şehzadenin cenazesinin getirildiği Konya'ya gelmiştir. Acı haberi iletmek için payitahta bir adamını gönderen Gedik Ahmed Paşa, Şehzade Mustafa'nın naaşını da ailesi ve lalası ile birlikte Bursa'ya göndermiştir²¹⁵.

Şehzade Mustafa vefat ettiği sırada onun maiyetinde olan Angiolello, Şehzade Mustafa'nın ölümü sebebiyle Konya'ya gelen Gedik Ahmed Paşa'nın II. Mehmed'den bir emir aldığını ve hemen o gece Taş-ili'ne doğru yola çıktığını belirtmektedir. Bu bölgede fethedilmeyen kale kalmamasına rağmen, dağlık ve dar bölgelerde birkaç bey olduğu ve orada yaşayan halkın bir isyan çıkardığı aktarılmaktadır²¹⁶.

²¹¹ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.144; Solakzâde, *a.g.e.* , s.337.

²¹² Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.144.

²¹³ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.* , s.229.

²¹⁴ Oruç Beğ, *a.g.e.* , s.112; Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.107-108.

²¹⁵ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.145.

²¹⁶ Angiolello bu yörenin ismini Taç olarak aktarmıştır. Bkz. Angiolello, *a.g.e.* , s.77. Babinger, bu emrin üç hafta sonra geldiğini aktararak, Taşeli bölgesi olarak aktarmaktadır. Bkz. Babinger, *a.g.e.* , s.286.

Larende'ye gelen Gedik Ahmed Paşa, Taş-ili bölgesinde bulunan aşiret reisleriyle iyi ilişkiler kurmuş ve devletin hâkimiyetini kabul etmeleri halinde mükâfatlandırılacaklarını söylemiştir²¹⁷. Ahmed Paşa iki ay boyunca, buradaki beylerle birlikte ava gidip, yemekler tertip ederek güvenlerini kazanmış ve yaptığı görüşmeler sonucunda onları devletin hizmetine girmeye ikna etmiştir²¹⁸. İstanbul'a dönmesi gerektiğini ancak gitmeden önce herkesin davetli olduğu bir şenlik tertip ettiğini beylere bildiren Gedik Ahmed Paşa, davetine gelen tüm beyler ziyafetteyken askerlerine baskın emri vermiş ve şehrin tüm ileri gelenlerini öldürtmüştür. Halkın hayatta kalanları buradan sürülüp Sırbistan, Bosna ve Trakya'ya yerleştirilmiştir²¹⁹.

Karaman topraklarının tamamının ilhakıyla, içinde bulunulan yıl "*Feth-i Karaman*" olarak adlandırılmış ve Mevlana Velîyüddinoğlu Ahmed Paşa tarafından "*Tarih-i Feth-i Karaman*" terkibi yazılmıştır.

*Ömer-i âsaflarını âsaf-ı devrâna koşub
Karaman fethine emr etdi Süleymân-ı zamân
Sahib-i kal'a- küşâ Ermenek'ün kal'asını
Kahrle kal' idüben kondı hemin aldı hemân
Devlet âsârını bu vechle ferhunde görüb
Ehl-i diller didi târihini Feth-i Karaman²²⁰*

Gedik Ahmed Paşa gerçekleştirdiği bu fetihlerle Karamanoğulları Beyliğini ortadan kaldıran komutan olarak anılacaktır. Diğer taraftan Karamanoğulları için yazılan destan ve ağıtlarda ise Paşa'ya duyulan serzeniş açıkça dile getirilmektedir:

*Gedik paşa geldi Otağ kuruldu
Karamanlıya nice sorğu soruldu
Boyunlara kalın zencir vuruldu
Gedik Paşa itme ilden say bizi*

*Çoban ölür sürü kalmaz dağılır
Sarı inek sağ oldukça sağılır
Vezirleri yargılara çağrılır
Aman Paşa kovma ilden say bizi*

²¹⁷ Angiolello, *a.g.e.* , s.79.

²¹⁸ Angiolello, *a.g.e.* , s.79.

²¹⁹ Babinger, *a.g.e.* , s.286.

²²⁰ İbn Kemal, *VII. defter*, s.383.

*Acep İller hep böylemi bozulur
Kara yazı hep böylemi yazılır
Kişi sağken mezarımı kazılır
Gedik Paşa itme ilden say bizi*

*Kanı n'oldu Karamanın beyleri
Noldu acep yayaları, seymeni
Kanı farsak, Turgut oğlu, candarı
Aman Paşa sürme ilden say bizi*

*Yeşil bayrak Karamandan söküldü
Çoluk çocuk sokaklara döküldü
Kale yandı, ahalisi sürüldü
Gedik Paşa itme ilden say bizi*

*İmaretin kapanırmı kapısın
Örenemi dönecektir yapısın
Bunca hayrat, hem türbesi, hepisin
Gedik Paşa itme ilsen say bizi*

*Rum Mehmet'in sayılırmı yaptığın
Görürmüyüz bu zulümün bittiğin
Bire kâfir sana kalmaz ettiğin
Aman Paşa itme ilden say bizi*

*Pir Ahmed bey yetiş diye ah ider
Kasım Beyle Uyuz oğlu vah ider
Karamanlu yalnız günahlar ider
Aman Paşa itme ilden say bizi*

*Yurt kavgası beter imiş bilene
Ağlıyorsam, inliyorsam kime ne
Diyemedim, ağam paşam gelene
Aman Paşa itme ilden say bizi*

*Bu illerin bülbülleri ötmesin
Ocakların tütünleri tütmesin
Çobanların sürülerin gütmesin
Aman Paşa itme ilden say bizi*

*Devre yıldız doğmuş görmüş görenler
Yere girmiş sultanlıklar sürenler
Yazık olsun bu beyliği virenler
Gedik Paşa itme ilden say bizi*

*Aşık Muslu yurdun yıkık görünce
Karamanun işi sona erince
Destanını göz yaşı ile diyince
Gedik Paşa kovma ilden say bizi²²¹.*

3. VEZİRİAZAMLIK DÖNEMİ

3.1. KIRIM’I OSMANLI TOPRAKLARINA KATMASI

Otlukbeli savaşı sonrası İstanbul’a dönen II. Mehmed, Mahmud Paşa’yı veziriazamlıktan azletmişti. Sadaret makamında yaşanan bu azl sonrası, Gedik Ahmed Paşa’nın ne kadar müddet içinde veziriazam tayin edildiği net değildir.

İstanbul’a dönüşün akabinde Karaman diyarı fethiyle görevlendirilen Gedik Ahmed Paşa’nın, bu sefere çıkarken veziriazam unvanına sahip olup olmadığı incelediğimiz kaynaklardan tespit edilememiştir. Paşa’nın kaynaklarda, ilk kez veziriazam olarak zikredilmesi Kefe seferi öncesinde olmuştur²²².

H.879 (1474/75) yılında, Osmanlı ordularının bir kısmı Arnavutluk’ta iken Venedik, müzakere arayışları için İstanbul’a bir elçi gönderilmiştir. Gönderilen elçi Veziriazam Gedik Ahmed Paşa ile görüşmüştür. Gedik Ahmed Paşa, Venedik Cumhuriyeti’nin, Arnavutluk’ta işgal ettiği kalelerin iadesini yapmadıkça ve ödemesi gereken 150000 dukayı Osmanlı Devleti’ne ödenmedikçe barışın gerçekleşmeyeceğini söylemiştir. Venedik elçisi ise bu talepleri kabul etmek için

²²¹ Karamanlı Aşık Muslu tarafından yazılan bu destanı aktaran; F. Nafiz Uzluk, “Karaman’da Türk Dil Bayramı”, Türk Yurdu Dergisi, Temmuz 1963, S:300, s.31-32.

²²² “Mêzkur seferden gelicek mezbûr Emîr-i mu’azzama ki ol zamânda Vezir-i a’zam’dı, Sultân-ı Cihân, Kefe diyârını feth etmek buyurdu.” Bkz. İbn Kemal, VII. defter, s.383.

yetkisi olmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine Gedik Ahmed Paşa elçiyi korkutmak amacıyla, sefere çıkmak için hazır bekleyen üç yüz parçalık donanmayı göstererek, sundukları şartları kabul etmeleri için tehdit etmiştir²²³. Bu donanmanın nereye gönderileceği kimse tarafından bilinmemesine rağmen, Avrupa kamuoyunda Girit için hazırlandığı düşünülmektedir²²⁴.

II. Mehmed'in en önemli hedeflerinden birisi Karadeniz'i, Türk gölü haline getirmektir. Bu hedefi doğrultusunda ilk olarak Anadolu kıyılarında bulunan beylikleri ve Rum İmparatorluğunu ortadan kaldırmıştır. Anadolu kıyılarını ele geçiren II. Mehmed, devletinin sınırlarında her daim kendisine tehdit oluşturan Karamanoğulları ve Uzun Hasan tehlikesini bertaraf ettikten sonra, Veziriazam Gedik Ahmed Paşa'yı Kefe fethinin hazırlıklarıyla görevlendirmiştir²²⁵.

Kefe, Karadeniz'in kuzey sahilinde bulunan Kırım yarımadasının güneyinde ticari açıdan çok önemli limanlara sahip olan bir şehirdir. Hazar ve Türkistan'dan geçen kervan yollarının güzergâhında bulunması sebebiyle Asya ve Avrupa arasındaki ticaretin kilit noktası olarak görülen şehir, jeopolitik konumu gereği Boğazlar'ın ve İstanbul'un kontrolünde önemli bir noktadır²²⁶.

XV. yüzyılın ilk yarısında, parçalanmış Altınordu Devleti'nin siyasi mirasına sahip çıkmak için yapılan mücadeleler sonrasında Kırım Hanlığı kurulmuştur²²⁷. Hanlığın kurucusu kabul edilen Hacı Giray Han²²⁸, ilk hedefini Kefe ve civarını ele geçirmek olarak belirlemiştir. 1433 ve 1434 yıllarında Cenevizlilerle yapılan mücadeleler sonrası yapılan anlaşmalarla, Kefe dâhil olmak üzere tüm sahil şeridi Hacı Giray'ın hâkimiyetine geçmiştir. Ancak, Kırım Hanlığı'nın elinde Kefe'nin surlarını yıkacak askeri teçhizat ve donanmanın bulunmaması, Cenevizlilere, Kefe'de ticaret yapma hakkını devam ettirme olanağı sağlamıştır²²⁹. 1453 yılında II.

²²³ Hammer, *a.g.e.*, s.764-765.

²²⁴ Hammer, *a.g.e.*, s.764.

²²⁵ Halil İnalçık, "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahitname Meselesi", *Belleten*, C:VIII, S.30, (1944) TTK Yayınları, Ankara 1944, s.185-229; Tansel, *a.g.e.*, s.15

²²⁶ Halil İnalçık, *Kırım Tarihi Üzerine Araştırmalar (1441-1700)*, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ed. Emre Yalçın, İstanbul 2017, s.54; Yücel Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1600)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.25.

²²⁷ İnalçık, *Kırım Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s.4.

²²⁸ Akdes Nimet Kurat, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altın Ordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler*, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1940, s.79.

²²⁹ Öztürk, *a.g.e.*, s.17- 19.

Mehmed'in İstanbul'u fethederek boğazları hâkimiyeti altına alması, Cenevizlilerin Kefe'deki ticari faaliyetlerine büyük bir darbe vurmuştur²³⁰.

Siyasi teşekkülü kabile aristokrasisine dayanan Kırım Hanlığı'nda, aristokrat ailelerin lideri konumundaki Şirin kabilesi aynı zamanda Kefe Tudunu'dur²³¹. Hacı Giray Han'ın 1466 yılında ölümüyle başlayan taht mücadelelerinde, Mengli Giray Han Şirin kabilesinin desteğiyle hâkimiyeti ele geçirmiştir²³².

1473 yılında Mamak'ın ölümüyle başlayan Şirin kabilesi içindeki liderlik mücadelesine Cenevizlilerin müdahale etmesi ve Mengli Giray'ın bu aşamada etkisiz kalması, Mamak'ın kardeşi Eminek'in isyan etmesiyle sonuçlanmıştır. Mengli Giray Han kaçıp Kefe'ye sığındıktan sonra, Cenevizliler tarafından tutuklanarak Kırım tahtına Nur Devlet Han geçirilmiştir²³³. Daha önceki taht mücadelesinde Nur Devlet Han'a karşı Mengli Giray tarafında olan Eminek, yaşanan bu siyasi gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir²³⁴.

Bu dönemde Kefe, Cenevizlilerin ticaret kolonisi olan bir şehir hüviyetindedir²³⁵. Önceki yıllarda Cenevizlilerin Anadolu kıyılarındaki hâkimiyetine son veren II. Mehmed için bu yardım teklifi, Karadeniz'in kuzeyini de bu kolonilerden temizlemek adına bir fırsat olarak görülmüştür. Üstelik geniş ticaret ağına sahip olan kıyıların ele geçirilmesi, devlet hazinesi için göz ardı edilemeyecek kadar büyük bir kaynak olacaktır. Cenevizlilerin buldukları her fırsatta Kırım Hanlığı'nın iç işlerine müdahale etmesi de bu fethin gerçekleşmesini gerekli kılan bir sebeptir. Ayrıca Kırım sahillerinin ele geçirilmesi Boğdan Voyvodası'nın üzerindeki baskıyı artıracaktır²³⁶.

II. Mehmed'in emriyle uzun süredir İstanbul'da büyük bir ordu hazırlığında olan Gedik Ahmed Paşa, 19 Mayıs 1475 tarihinde²³⁷ gösterişli bir törenle Kefe'ye doğru yola çıkmıştır²³⁸. Donanmada; Kadirga, at gemisi, göke ve mavunanın

²³⁰ Öztürk, *a.g.e.*, s.20-21.

²³¹ Öztürk, *a.g.e.*, s.23-24.

²³² İnalçık, *Kırım Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s.4-5; Kurat, *a.g.e.*, s.81.

²³³ İnalçık, *Kırım Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s.5.

²³⁴ Öztürk, *a.g.e.*, s. 24-25. Akdes Nimet Kurat, Osmanlı Devletlerinden yardım isteyen kişinin Mengli Giray da olabileceğini aktarmaktadır. Bkz. Akdes Nimet Kurat, *a.g.e.*, s.81,98.

²³⁵ Kurat, *a.g.e.*, s.81.

²³⁶ Tansel, *a.g.e.*, s.276.

²³⁷ Babinger, *a.g.e.*, s.296.

²³⁸ "Paşa ulu divanda görülmemiş bir görkem ve gösterişle, gümüş savakla bezeli atı ve murassa kuşamları ile iskeleye indi" Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.149.

bulunduğu²³⁹ üç yüz parça gemi bulunmaktadır. On bin azeb, dört bin yeniçeri ve Rumeli askerleriyle ordudaki asker sayısının ise yetmiş bini bulduğu belirtilmektedir²⁴⁰. Bu kadar büyük bir ordu hazırlanmasının sebebi Kefe’yi Osmanlı devletine bırakmak istemeyecek Tatarların, Cenevizlilerle birleşme ihtimali olarak görülmüştür²⁴¹.

Gedik Ahmed Paşa, 1 Haziran 1475 tarihinde Kefe önüne gelmiş ve muhasaraya başlamıştır²⁴². Osmanlı ordusuna Eminek emrindeki Tatarlar da destek vermiştir²⁴³. Denizden ve karadan yapılan kuşatmada aralıksız olarak ateşlenen toplar, burçları yıkmaya başlamıştır. Beş gün boyunca yapılan çarpışmalar sonunda şehir halkı; kalenin mutlaka düşeceğini böylece kendilerinin esir olacağını, bunu engellemek için teslim olmak istediklerini kalenin tekfuruna bildirmiştir²⁴⁴. Askerlerin ve halkın anlaşarak teslim olma ihtimalini gören tekfur, Paşa’ya kaleyi teslim etmiştir²⁴⁵.

Kefe teslim alındıktan sonra Osmanlı Sancağı burçlara asılmış, kilisesi Camii yapılmış ve Cuma namazında padişahın adına hutbe okutulmuştur²⁴⁶. Şehirden çok büyük miktarlarda ganimet toplanmıştır²⁴⁷. Tekfurunun canı bağışlanarak, hazinesine el konulmuştur. 1500 Cenevizli genç, yeniçeri ocağına alınmak üzere İstanbul’a gönderilmiştir²⁴⁸. Şehrin teslim olmasından sonra halkına ne olduğunu Âşıkpaşazâde şu şekilde aktarmıştır;

²³⁹ Kâtip Çelebi, *Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan: Tuhfetü'l- Kibâr Fî Esfâri'l- Bihâr*, Kabcacı Yayınları, Haz. Seda Çakmakcioğlu- Çetin Şan, İstanbul 2017, s.33; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.149.

²⁴⁰ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.112; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.538. İdris-i Bitlisi, gemi sayısını 200 olarak belirtmiştir. İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.236; Hammer asker sayısını 40 bin olarak vermektedir. Hammer, *a.g.e.*, s.765. Tursun Bey’in, Kefe’ye giden donanma hakkında ki ifadeleri şu şekildedir: “eğer görse anı Umur Beğ/ Diye olmaya bu donanmadan yeğ/ Mavunalar kadırgalar bu üzre/ Sanasın tağlar yörir su üzre / Cıdadın her biri oldı neyistân/ Kızıl bayraklardan bir gülistan” Bkz. Tursun Bey, *a.g.e.*, s.169.

²⁴¹ Tansel, *a.g.e.*, s. 277.

²⁴² Hammer, *a.g.e.*, s.765.

²⁴³ Halil İnalçık, *Kırım Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s.63; Babinger, *a.g.e.*, s.296.

²⁴⁴ Kemalpaşazâde, “dört gün ceng oldı alındı beşincide Kefe, zam idicek ol beşi târih olur “şehr-i Safer”. “şehr-i safer” ifadesinin ebced hesabıyla 875 olduğu ve beş ilavesiyle 880 tarihini verdiği belirtilmektedir. İbn Kemal, *VII. deFTER*, s.386,386n. Âşıkpaşazâde; üçüncü gün aman dileyip, beşinci gün kaleyi teslim ettiklerini aktarmaktadır. Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.539.

²⁴⁵ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.150; İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.236.

²⁴⁶ Neşri, *a.g.e.*, s.826.

²⁴⁷ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.170; İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.237.

²⁴⁸ Hammer, *a.g.e.*, s.766. Hammer’e göre; Kefe’nin fethedilmesinden sekiz gün sonra Gedik Ahmed Paşa burada bir ziyafet düzenlemiş ve bu ziyafete Kefe’yi kendisine teslim eden soyluları davet etmiştir. Bu soyluların içinde İskoer Çiafiko adında bir Ermeni bulunmaktadır. Ziyafetin verildiği mekâna, herkesin tek sıra halinde çıkabildiği dar bir merdivenle çıkılmaktadır. Ziyafetten sonra soylular yine teker teker ayrılırken, merdivenin en alt basamağında bulunan bir cellad, inen her soylunun başını vurmıştır. Bu sırada idam edilmeyen tek kişi İskoer

“Ve bu şehrin halkını sınıf sınıf yazdı. Ganisini gayrı ve fakirlerini gayrı ve cemi' mallarını gayrı yazdı. Oğlanlarını gayrı yazdı ve kızlarını bile yazdı ve sipahilerini yazdı. Ve bu halkdan ve maldan her nesne kim padişaha layıkdur, aldılar ve her ne kim yirinde komaludur, anı dahı eyle itdi. Ve sipahileri evlerinden sürüp çıkardular ve anların evlerini gazilere verdiler”²⁴⁹”

Bazı kaynaklarda İstanbul'a gönderilen esirlerin içinde Mengli Giray Han'ın da bulunduğunu belirtilmektedir²⁵⁰. Mengli Giray Han'ın diğer Tatar Hanları ile birlikte Yedikule'de hapsedildiğini ve celladın idam için hanları zindandan almaya geldiğini iddia eden kaynaklarda gelişmeler şu şekilde aktarılmaktadır: Kale dizdarı gelen cellada Tatar hanlarını teslim etmeyip; burada Tat ili beyleri de var, padişah onlar için emir vermiş olmasın demiştir. Celladın gelişmeleri Kapı Ağasına bildirmesiyle II. Mehmed durumdan haberdar edilmiştir. Padişah'tan gelen yeni emir üzerine zindandaki Tat beyleri idam edilmiş, Mengli Giray Han ve diğer Tatar hanları serbest bırakılarak Kefe'ye gönderilmiştir²⁵¹.

Halil İnalçık bu tespiti hatalı bularak; Cenabi'nin XVI. yüzyılın sonlarında yazdığı bir eserde kronolojik hata yaptığını ve tarihçilerin ondan aktardığı bu hatalı bilgiyle konu hakkında yanlış anlatımı devam ettirdiklerini belirtmiştir²⁵². Selahattin Tansel, İnalçık'ın görüşlerine katılmayıp; Mengli Giray'ın esir olarak İstanbul'a getirilmesini Cenabi'den önce Kemalpaşazâde'nin yazdığını belirtmiştir. Kemalpaşazâde'nin bu hususta hatalı tespitte bulunmasının mümkün olmadığını ileri süren Tansel, Mengli Giray'ın İstanbul'a getirilip zindana atıldığını ve II. Mehmed'in emriyle zindandan çıkartılıp Kırım'a gönderildiğini kabul etmektedir²⁵³.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde, H.880 yılının Rebî'ülevvel ayının evailinde (M.5/15 Temmuz 1475) Mengli Giray tarafından yazılan bir bitik

Çiafiko'dur. Bu kişi idam edilmek için İstanbul'a gönderilmiştir. Bkz. Hammer, *a.g.e.* , s.766. Hammer'in aktardığı bu bilgilere, farklı kaynaklarda rastlanılmamıştır.

²⁴⁹ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.539.

²⁵⁰ İbn Kemal, *VII. defter*, s.389; Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.128-129; Babinger, *a.g.e.* , s.297.

²⁵¹ Kemalpaşazâde, Mengli Giray'ın oğlu Mehmed Giray ve kardeşi Yağmurca Sultan'la esir alınıp İstanbul'a gönderildiğini aktarır. Bkz. İbn Kemal, *VII. defter*, s.389; Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.128-129; Babinger, *a.g.e.* , s.297.

²⁵² İnalçık, *Kırım Tarihi Üzerine Araştırmalar*, s.50; İnalçık, “Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahitname Meselesi”, s.186-187. Halil İnalçık; Mengli Giray Han'ın 1476/77 yıllarında tekrar yaşanan bir taht mücadelesinde mağlup edilerek, İstanbul'a gönderildiğini aktarmaktadır. Bir süre İstanbul'da kalan Mengli Giray'ın II. Mehmed tarafından Kırım Hanı ilan edilerek tekrar Kırım'a gönderildiğini belirten İnalçık, bu hadisenin Kefe'nin fethi sonrası yaşanan durumla karıştırıldığını ve kronolojik olarak hata yapıldığını iddia etmektedir. Bkz. İnalçık, “Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahitname Meselesi”, s.207.

²⁵³ Tansel, *a.g.e.* , s.279n.

bulunmaktadır. Mengli Giray bu bitikte; Kefe'nin Osmanlı ordusu tarafından fethedilmesiyle zindandan kurtulduğunu, Gedik Ahmed Paşa ile aralarında bir anlaşma yaptıklarını ve bu anlaşma neticesinde padişahının dostuna dost, düşmanına düşman olmayı kabul ettiğini aktarmaktadır. Sözü edilen bitik, Akdes Nimet Kurat tarafından tespit edilmiş ve transkripsiyonu yapılmıştır²⁵⁴. Kurat bu belgeden yola çıkarak; Cenevizliler tarafından Kefe'de hapsedilen Mengli Giray'ın şehrin fethinden hemen sonra Gedik Ahmed Paşa tarafından zindandan kurtarıldığı ve Osmanlı Devleti'ne tabii bir Han olarak Kırım tahtına geçirildiği tespitinde bulunmaktadır²⁵⁵. İnalçık da, Kurat'ın bu tespitine katılmaktadır²⁵⁶.

Kefe'yi zapt eden Gedik Ahmed Paşa, buradan hareketle Kerş, Suğdak, Balıklağo şehirlerini ele geçirmiştir²⁵⁷. Bu şehirlerden ilerleyerek Yapo germe kalesinin önlerine gelen Gedik Ahmed Paşa burayı kolaylıkla fethettikten sonra, Ön Asya'dan gelen tüccarların konakladığı Azak kalesine ilerlemiştir²⁵⁸. Azak kalesinin de zaptını gerçekleştiren Paşa, Çerkes diyarına kadar bütün kaleleri ele geçirmiştir²⁵⁹.

Kefe diyarı tamamen zapt eden Gedik Ahmed Paşa Menkub kalesine hareket etmiştir. Bu kale surlar içinde, oldukça yüksek burçları olan fethedilmesi zor bir kaledir²⁶⁰. Kale günlerce toplarla dövülünce paniğe kapılan tekfur, hisardan çıkıp Gedik Ahmed Paşa'ya teslim olacaklarını bildirmiştir. Ancak kale içinde bulunan tekfurun bir akrabası, kaleyi teslim etmeye yanaşmamıştır. Birkaç gün daha tüm şiddetiyle yaşanan kuşatmadan sonra, bu şekilde sonuç alınamayacağını anlayan Paşa, Zağarcı Yakub Bey'i kale önünde bırakarak çekilmiştir²⁶¹.

İncelediğimiz kaynaklar Gedik Ahmed Paşa'nın Menkub kalesi önünden çekilmesi hakkında farklı malumatlar vermektedir. Âli, Sadettin ve Solakzâde, Gedik Ahmed Paşa'nın çekilerek pusu kurduğunu ve kalenin önünde az sayıda askerin kaldığını gören kale halkının çıkıp askerlere saldırdığını aktarmaktadır. Bu sırada az sayıda bulunan askerin geri geri çekilerek, kale halkını pusuya çektiğini ve bu fırsatı bekleyen Gedik Ahmed Paşa'nın gizlendiği birliklerle ortaya çıkıp kale halkını

²⁵⁴ Kurat, *a.g.e.* , s.87, 88,89, 90, 98.

²⁵⁵ Kurat, *a.g.e.* , s.98.

²⁵⁶ İnalçık, "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahitname Meselesi", s.207.

²⁵⁷ Öztürk, *a.g.e.* , s.28.

²⁵⁸ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.151; Solakzâde, *a.g.e.* , s.343.

²⁵⁹ İbn Kemal, *VII. defter*, s.386; Aşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.539.

²⁶⁰ İbn Kemal, *VII. defter*, s.386; Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.151.

²⁶¹ Neşri, *a.g.e.* , s.827; İbn Kemal, *VII. defter*, s. 387; Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.151.

kılıçtan geçirdiğini belirtirler. Bu müellifler, kalenin alınmasını Paşa'nın stratejik zekâsına bağlarlar²⁶². Kemalpaşazâde, Neşri, Âşıkpaşazâde ise geri çekilen Gedik Ahmed Paşa'nın İstanbul'a döndüğünü, Paşa tarafından kale önünde bırakılan birliğin bu pusuyu gerçekleştirdiğini aktarmaktadırlar²⁶³.

Menkub kalesi fethedildikten sonra, bu kalenin halkı İstanbul'a sürülmüştür. Kiliseleri camiye çevrilmiş, II. Mehmed adına hutbe okutulmuş ve şehir halkının hazinelerine el konulmuştur²⁶⁴.

Kefe'nin fethiyle, Moğol- Tatar ve Rus ticaret yolunun ele geçirildiğini belirten İdris-i Bitlisi, o güne kadar İslam askerinden hiç kimsenin zapt etmeyi başaramadığı Kefe kalelerini sadece Gedik Ahmed Paşa'nın alabildiğini ifade etmiştir²⁶⁵. Âşıkpaşazâde ise eserinde Kefe fetihlerini aktardığı bölümü şu şekilde sonlandırmıştır;

*Neler feth itti gör Hân kulu Ahmed
Getirdi mal u ni'met hana Ahmed
Ve hem mahbubeleri yüzleri çün mâh
Niçeler hâna kim yitürdü Ahmed
Bu işler kim bu Ahmed Paşa itdi
Neyi kin han buyurdu itdi Ahmed
Bu Ahmed kim gedüklerün eridir
Niçe gedüklerü berkitdi Ahmed*²⁶⁶

Gedik Ahmed Paşa'nın 1475-1476 yılında gerçekleştirdiği fetihlerle, Kırım Osmanlı Devleti'ne tabii bir Hanlık olmuştur. Bu sayede; Karadeniz sahillerinde zapt edilen topraklar güvence altında alınmış, Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde bir baskı oluşturulmuş ve doğu ticaret yolları Osmanlı Devleti'nin denetimine geçmiştir²⁶⁷.

²⁶² Âli, *a.g.e.* , s.166; Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.152; Solakzâde, *a.g.e.* , s.244.

²⁶³ İbn Kemal, *VII. defter*, s.387-388; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.541; Neşri, *a.g.e.* , s.828; Öztürk, *a.g.e.* , s.30.

²⁶⁴ Neşri, *a.g.e.* , s.829. Evliya Çelebi, Menkub Kalesinin fethinin Bayezid Han zamanında olduğunu aktarır. Eserinde, Gedik Ahmed Paşa'nın bu kaleye yedi kez sefer gerçekleştirip sekizinci seferinde aldığı iddia eden Evliya Çelebi, bu fetihle çok sayıda yeniçerinin öldüğünü belirtir. Gedik Ahmed Paşa'nın katledilmesini de bu sefere bağlayan Evliya Çelebi, padişahın; dört tarafı feth olunan kaleyi kuşatmayla alamadın ve yeniçeriden çoğunu kırdırdın diyerek Gedik Ahmed Paşa'yı katlettiğini iddia eder. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 7. Kitap, C:II, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s.495.

²⁶⁵ İdris-i Bitlisi "Âl-i Cengiz Han'ın ekseri şimal ülkelerini ve Kırım'ı istila edip temellük etmelerine rağmen kesinlikle istilâlarını Kefe'ye kadar genişletemediler" diye belirtmiştir. Bkz. İdris-i Bitlisi, *a.g.e.* , s.94.

²⁶⁶ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.540.

²⁶⁷ İnalçık, "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahitname Meselesi", s.211; İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, 7. Baskı, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2015, s.19.

Karadeniz'in tamamen Türk gölü haline gelmesi için atılacak son adım Boğdan üzerine olacaktır.

3.2. BOĞDAN SEFERİ

Boğdan Voyvodası Stefan Çel Mare, Osmanlı Devleti'ne göndermesi gereken vergiyi ödememiş ve II. Mehmed'e karşı isyana kalkışmıştır²⁶⁸. II. Mehmed, Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa'yı M.1475 yılında Boğdan üzerine göndermiş ancak Süleyman Paşa'nın emrindeki ordu voyvoda karşısında bozguna uğramıştır. Bu sırada Kefe'de bulunan Gedik Ahmed Paşa'nın fethettiği kalelerden İstanbul'a gönderdiği yüz elli Cenevizli esir, bindikleri gemiyi zapt ederek Boğdan sınırlarındaki Kili'ye kaçmıştır²⁶⁹. Padişah Boğdan voyvodasından bu esirlerin iadesi istemişse de, ret cevabı almıştır²⁷⁰.

16 Mart 1476 tarihinde II. Mehmed, ordunun başına bizzat geçerek Boğdan üzerine sefere çıkmıştır²⁷¹. Osmanlı Ordusu Tuna'yı aştığında Stefan ormana kaçmış ve bu ormanlık alandan faydalanarak güçlü bir savunma hattı oluşturmuştur. 27 Haziran'da²⁷² Osmanlı ordusu voyvodanın bulunduğu ormanlık alana gelmiş ve muharebe başlamıştır. Yeniçerilerin siperleri aşamamasına öfkelenen padişahın atını sürerek hücumla geçmesiyle muharebe daha da şiddetlenmiştir²⁷³. Bu sırada Gedik Ahmed Paşa ve Yeniçeri Ağası Mahmud Ağa ileri atlayarak ağaçtan yapılan surların dibine varmış ve surdaki tahtaları yerinden sökerek savunma için yapılan hisarı yıkmışlardır²⁷⁴. Hisarın yıkılmasıyla çözülmeye başlayan Stefan'ın ordusu birkaç saat içinde yok olmuş ve voyvoda savaş alanından kaçmıştır²⁷⁵. Behiştî, Gedik Ahmed Paşa'nın Boğdan seferindeki gayretini şu şekilde ifade etmiştir:

“Gedik Ahmed Paşa ki ejdehâ-yı vegâydi, Mehemed Ağa'yla yürüyüp yeniçerileri yortdılar ve atunun dahi ekseri atdan inüp, eteklerin beline sokup piyâdelerle arabalara müteveccih oldular²⁷⁶”

²⁶⁸ Abdülkadir Özcan, “Boğdan”, *DİA*, C:VI, TDV, İstanbul 1992, s.269; İbn Kemal, *VII. defter*, s.403-404.

²⁶⁹ Hammer, *a.g.e.*, s.769.

²⁷⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.78.

²⁷¹ Tansel, *a.g.e.*, s.225.

²⁷² Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.201.

²⁷³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.80.

²⁷⁴ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.243; Rumlu, *a.g.e.*, s.539.

²⁷⁵ Rumlu, *a.g.e.*, s.539; Hammer, *a.g.e.*, s.770.

²⁷⁶ Behiştî, *a.g.e.*, s.319.

Osmanlı Ordusu Stefan'ı yakalayamamış ve iki ay Boğdan'da kaldıktan sonra Edirne'ye dönmüştür. Padişah Edirne'ye döndüğü sırada Semendire Sancakbeyi Mihaloğlu Ali Bey'den Macar Kralı'nın Tuna nehri kenarında iki kale ve bir hisar yaptırdığını bildiren bir haber almıştır²⁷⁷. Osmanlı hâkimiyetindeki Semendire kalesine bir tehdit oluşturmak için yapılan bu kalelerin etrafı hendeklerle kazılarak Tuna nehrinin suyu ile doldurulmak suretiyle güçlü bir savunma sistemi oluşturulmuştur²⁷⁸.

1476 yılının son aylarında gelen bu haber üzerine II. Mehmed derhal Semendire üzerine harekete geçmiştir. Boğdan seferinden yeni dönen ordunun yorgunluğuna çetin geçen mevsim şartları da eklenmiş ve zorlu geçen bir sefer olmuştur. Ancak dondurucu hava koşulları Tuna nehrinin çelik gibi donmasına sebep olunca kalelerin etrafında oluşan hendekler buz kütlesi haline gelmiştir. Bu sayede hendekleri geçen ordu yapılan kaleleri ve hisarı zapt edip yıkarak İstanbul'a geri dönmüştür²⁷⁹.

4. VEZİRİAZAMLIKTAN AZLEDİLİP HAPSEDİLMESİ

II. Mehmed, Doğu Roma İmparatorluğu'nu ortadan kaldırdıktan sonra hedefini Batı Roma İmparatorluğu'nun merkezi olan Roma şehri olarak belirlemiş ve Balkanlar'da yaptığı fetihlerle İtalya'ya doğru sistemli olarak ilerlemiştir²⁸⁰. İtalya hedefinin gerçekleşmesi için jeopolitik konumu gereği en önemli mevki Arnavutluk toprakları olmuştur. *İtalyan kıyılarının doğusunda son direniş merkezi olan Arnavutluk*²⁸¹, yüksek dağların ve sarp kayaların kapladığı arazi yapısı sebebiyle²⁸², üzerine defalarca sefer yapılmasına rağmen tamamen zapt edilememiştir²⁸³. Arnavutluk topraklarındaki kalıcı hâkimiyeti muhafaza edebilmek için İşkodra

²⁷⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.80.

²⁷⁸ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.173.

²⁷⁹ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.174-175.

²⁸⁰ Şerafettin Turan, "Fatih'in İtalya Seferleri", *Vakıflar Dergisi*, S: IV(1958), Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı Yayınları, Ankara 1958, s.136-147.

²⁸¹ Babinger, *a.g.e.*, s.287.

²⁸² Tursun Bey, *a.g.e.*, s.142; İbn Kemal, *a.g.e.*, s.377.

²⁸³ Osmanlı Devleti'nin, Arnavutluk Topraklarına yaptığı seferler hakk. Bkz. Tansel, *a.g.e.*, s.131- 141.

kalesinin²⁸⁴ ele geçirilmesini zorunlu olarak gören II. Mehmed yeni hedefini İşkodra olarak belirlemiştir²⁸⁵.

İşkodra kalesi, oldukça yüksek bir yerde olup etrafı uçurumlarla kaplıdır²⁸⁶. Bu tarihlerde Venediklilerin elinde olan kalenin zaptı gerçekleşirse, Arnavut topraklarının ilhakının tamamlanması ve yıllardır devam eden Osmanlı- Venedik savaşlarında üstünlüğün ele geçirilmesi sağlanacaktır²⁸⁷. II. Mehmed son olarak M.1474 yılında Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa'yı İşkodra muhasarasına göndermiş ancak bu kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır²⁸⁸.

Macar kalelerinin üzerine yapılan seferden İstanbul'a yeni dönen II. Mehmed, Arnavutluk meselesini tamamen ortadan kaldırmak için M.1477 yılında Gedik Ahmed Paşa'yı İşkodra fethiyle görevlendirmiştir²⁸⁹. Ancak Gedik Ahmed Paşa kendisine verilen bu sefer emrine karşı çıkmıştır²⁹⁰.

Gedik Ahmed Paşa'nın verilen emri yerine getirmeyişini, Âşıkpaşazâde ve Neşri "*ihmal etti*" ifadesiyle açıklamışlardır. Solakzâde ve İdris, Paşa'nın sefere gitmemek için bazı hastalık bahaneleri ileri sürdüğünü belirtmişlerdir²⁹¹. Ahmed Bahaüddin'e göre Gedik Ahmed Paşa; İşkodra kalesinin o güne kadar birçok kez kuşatıldığını ancak tüm çabalara rağmen alınamadığını öne sürmüştür. Paşa'nın; bölgenin çok çetin ve zorlu coğrafyası sebebiyle yapacağı seferin sadece asker ve hazine kaybı olacağını ve bu neticeyle Sultan'ın gazabına uğrayacağını, fethin ancak padişahın ordunun başında bulunmasıyla gerçekleşebileceğini dile getirdiği aktarılmaktadır²⁹².

Danişmend, Gedik Ahmed Paşa'nın İşkodra fethine gitmek istememesini Rum veya Arnavut kökenli olmasıyla ilişkilendirmiş ve bu durumu milli hislerine bağlamıştır²⁹³. Gedik Ahmed Paşa'nın 1466-1468 yılları arasında yapılan Arnavutluk

²⁸⁴ İşkodra şehri, Osmanlı müelliflerinin eserlerinde İskenderiye, İskenderiyye ya da Arnavut İskenderiye'si olarak geçmektedir. Bkz. Tursun Bey, *a.g.e.*, s.176; İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.247; İbn Kemal, *a.g.e.*, s.469.

²⁸⁵ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.176.

²⁸⁶ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.176.

²⁸⁷ Tansel, *a.g.e.*, s.140.

²⁸⁸ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.111; Âli, *a.g.e.*, s.166-167.

²⁸⁹ İbn Kemal, *a.g.e.*, s.469; Hammer, *a.g.e.*, s.782.

²⁹⁰ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.160; Âli, *a.g.e.*, s.183.

²⁹¹ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.545; Neşri, *a.g.e.*, s.837; Solakzâde, *a.g.e.*, s.349; İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.247.

²⁹² Ahmed Bahaüddin'den nakleden Tansel, *a.g.e.*, s.140.

²⁹³ Danişmend, *a.g.e.*, s.337. Babinger, Gedik Ahmed Paşa'nın tutuklanma hadisesini "*Arnavutluk'u herkesten iyi bilmesine rağmen, sultana Arnavutluk seferinin ne kadar zor geçeceğini söyleyerek onu kızdırmayı olduğu iddia edilir...*" sözleriyle aktarmıştır. Bu ifadeden Babinger'in de Gedik Ahmed Paşa'nın Arnavut olduğunu iddia

seferlerine Anadolu Beylerbeyi olarak katıldığı ve 1479 yılından sonra Arnavutluk'ta gerçekleştirdiği fetihler göz önüne alındığında Danişmend'in tespitinin hatalı olduğu görülmektedir.

Kemalpaşazâde, Gedik Ahmed Paşa'nın İşkodra kelesini zorla zapt etmenin mümkün olmadığını bildiğini belirterek bu düşüncesinde haksız olmadığını da kabul etmektedir²⁹⁴. Diğer kroniklerde rastlamadığımız bir bilgiyi de aktaran Kemalpaşazâde; Gedik Ahmed Paşa'nın azledilip hapsedilmesiyle sefere çıkmak istemeyen askere gözdağı verildiğini belirtmektedir²⁹⁵. Halil İncalcık da, bu tarihlerde askerinin sefere çıkmak istemediğini ve İşkodra'ya sefer emrinin orduda ciddi bir tepkiye yol açtığını aktarmaktadır. Ordunun verdiği bu tepkiye karşılık II. Mehmed'in, *askerlerin taparcasına sevdiği* Gedik Ahmed Paşa'yı görevden alıp hapsederek gösterilen tepkiler karşısında taviz vermediğini ve onları sindirdiğini belirtmektedir²⁹⁶.

Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa komutasında Arnavut topraklarında savaşan birlikler 1474 yılında Boğdan'a gönderilmiş ve uzak mesafeden gelen yorgun ordu Stefan tarafından burada bozguna uğratılmıştır. Diğer taraftan Gedik Ahmed Paşa komutasında Kefe'den dönen ordu da dönüşünün ardından Boğdan'a götürülmüştür. Boğdan seferinin hemen akabinde bu defa Tuna nehri kıyısındaki Semendire üzerine hareket edilmiş, çok zorlu kış koşullarıyla da mücadele eden ordu oldukça yıpranmıştır. Yıllardır aralıksız devam eden yorucu seferlerin ardından İstanbul'a henüz dönen askerinin yeni bir seferi istememiş olması mümkündür. Askerine son derece bağlı olan Gedik Ahmed Paşa muhtemelen ordudaki bu isteksizlik üzerine İşkodra'ya yapılacak harekâta başarılı olunamayacağını öngörerek sefer emrine karşı çıkmıştır.

Gedik Ahmed Paşa verilen emre karşı çıkmakla II. Mehmed'in öfkesine hedef olmuş ve veziriazamlıktan azledilip Yenihisar kulesine hapsedilmiştir²⁹⁷. Gedik Ahmed Paşa'nın hapsedilmesi "*ol sev-âzâd-ı bustân-ı azamet-ü celâli,*

ettiği anlaşılmaktadır. Babinger'in İşkodra seferi sırasında gerçekleşen olayları aktardığı bazı bölümlerde Gedik Ahmed Paşa'nın ismi geçmektedir. Gedik Ahmed Paşa olarak aktarılan kişi, Evrenosoğlu Ahmed Bey olmalıdır. Bkz. Babinger, *a.g.e.*, s.331.

²⁹⁴ "*Zarb-ı destle pest olmayacağı bilüb iltizâm etmedi*" Bkz. İbn Kemal, *VII. defter*, s.469.

²⁹⁵ İbn Kemal, *VII. Defter*, s.470.

²⁹⁶ İncalcık, "Mehmed II.", s.513.

²⁹⁷ Diğer ismi Rumeli Hisarı olan kale, Osmanlı kaynaklarında Boğazkesen hisarı olarak geçmektedir. Bkz. Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.545; Neşri, *a.g.e.*, s.838, Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.160; Solakzâde, *a.g.e.*, s.349.

sipersâlârların güzîdesi ve serdarlarınınun hâssiyken bende-i asi gibi bende çeküb Yeni-hisarkulesine zindana saldılar” sözleriyle aktarılmıştır²⁹⁸.

Gedik Ahmed Paşa’yı hapsediren II. Mehmed, ordunun başına kendisi geçerek Arnavutluk’a doğru harekete geçmiştir²⁹⁹. Arnavutluk topraklarının çetin coğrafi yapısında ordunun hareket etmesi oldukça zorlaşmış, bu sefer esnasında padişah da zaman zaman sıkıntı yaşamıştır. İlerlemekte olan ordu sarp bir inişe geldiğinde yine bazı aksaklıklarla karşılaşmış, II. Mehmed yanında bulunan erkâna sitemle; bir işe yarar vezirimiz yoktur ki, hizmetiyle bize zahmet çektirmeye³⁰⁰ diyerek maiyetindeki devlet adamlarının aciz kaldığını belirtmiştir. Padişahın bu siteminin ardından Hersekzade Ahmed Paşa’nın; Padişahım, eğer Gedik Ahmed Paşa kulunuz burada olsa idi, sultanın işlerini öyle yürütürdü ki, bu kadar sıkıntı ve eziyet çekilmezdi deme cesaretinde bulunduğu ifade edilmektedir³⁰¹.

Hersekzade Ahmed Paşa’nın sözleri padişahın kararına bir itiraz niteliğinde olmakla beraber, II. Mehmed, Paşanın bu cüreti karşısında hiddetlenmemiştir. Ancak olumlu bir cevap da vermemiştir³⁰². Gedik Ahmed Paşa’nın geçmişte yaptığı başarılı hizmetlerin de tesiriyle birkaç gün sonra çavuşlar ile İstanbul muhafızına bir hüküm gönderen II. Mehmed, Paşa’nın zindandan çıkarılmasını emretmiştir³⁰³. Gelen emir üzerine Gedik Ahmed Paşa büyük iltifatlarla ve saygı gösterileri arasında zindandan çıkartılmıştır. Padişah tarafından gönderilen değerli armağanlar da bu sırada Paşa’ya takdim edilmiştir³⁰⁴.

5. SANCAKBEYLİĞİ DÖNEMİ

5.1. EGE VE İYONYA ADALARININ FETHİ

II. Mehmed’in affedip zindan çıkarılmasını emrettiği Gedik Ahmed Paşa’nın hangi göreve getirildiği hakkında incelediğimiz kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Âli, İdris ve Kemalpaşazâde, Gedik Ahmed Paşa’nın, Avlonya

²⁹⁸ İbn Kemal, *VII. defter*, s.469.

²⁹⁹ Neşri, *a.g.e.*, s.827; Behiştî, *a.g.e.*, s.321; Hammer, *a.g.e.*, s.782.

³⁰⁰ Âli, *a.g.e.*, s.184.

³⁰¹ Âli, *a.g.e.*, s.184; Solakzâde, *a.g.e.*, s.351.

³⁰² İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.252.

³⁰³ Solakzâde, *a.g.e.*, s.351.

³⁰⁴ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.165.

Sancakbeyi tayin edildiğini belirtirken³⁰⁵, Behiştî, Selanik Sancakbeyliğine getirildiğini aktarmaktadır³⁰⁶. Hoca Sadettin'e göre Paşa'ya, öncelikle Selanik Sancakbeyliği sonra Avlonya Sancakbeyliği görevi verilmiştir³⁰⁷. Oruç Beğ, Gedik Ahmed Paşa'nın Kapudan tayin edilerek Gelibolu Sancakbeyliğine getirildiğini ve ilk olarak Limni adasının fethiyle görevlendirildiğini aktarmaktadır³⁰⁸.

İdris Bostan, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde tespit ettiği belgelerle Gedik Ahmed Paşa'nın zindandan çıkartıldıktan sonra ilk olarak Gelibolu Sancakbeyi görevinde bulunduğunu belirlemiştir³⁰⁹. Paşa'nın Gelibolu Sancakbeyi olarak gerçekleştirdiği Limni adasının fetih tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, 25 Ocak 1479 tarihinde imzalanan Osmanlı - Venedik sulh anlaşmasında adanın Osmanlı Devleti'ne bırakıldığını³¹⁰ onaylayan bir maddenin bulunması, Limni adasının bu tarihten önce zapt edildiğini göstermektedir.

Ege denizinde bulunan ve Osmanlı Devleti'ne ait olan adalar Venedik ile yapılan uzun savaş sırasında zaman zaman saldırılara maruz kalmıştır. Bu süreçte adalarda yaşayan halk başka yerlere göç etmiş ve bu adalar korsan yatağı haline gelmiştir. 1479'da yapılan sulh anlaşmasından sonra Osmanlı Devleti'ne bırakılan ve Boğazönü adaları olarak adlandırılan Limni, Semadirek, İmroz ve Bozcaada' da Gedik Ahmed Paşa tarafından bazı tahkimatlar yapılmış ve Anadolu'dan getirilen gruplarla bu adalarda yeniden iskân sağlanmıştır³¹¹. Gedik Ahmed Paşa bu tahkimatlar sırasında Bozcaada'da bir de kale yaptırmıştır³¹².

³⁰⁵ Âli, *a.g.e.* , s.184; İbn Kemal, *a.g.e.* , s.470. İdris-i Bitlisi, II. Mehmed'in İstanbul'a şu hükmü gönderdiğini iddia etmektedir: “*İstanbul hâkimi onu hapisten ayıra ve oradan Havlonya Vilayeti'nin eyaleti ve hükümetine gide ki, onu Arnavut'un bekayasının fethi maslahatı için oraların isyancılarını kahretmek üzere vazife verdik. Ve İskenderiye'ye muttasıl bulunan Arnavut'un hudûdunun hükümetini ona tefviz buyurduk*” Bkz. İdris-i Bitlisi, *a.g.e.* , s.252.

³⁰⁶ Behiştî, *a.g.e.* , s.323.

³⁰⁷ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.165; Solakzâde, *a.g.e.* , s.351.

³⁰⁸ Oruç Beğ, *a.g.e.* , s.114.

³⁰⁹ Bostan, *a.g.e.* , s. 60n. İdris Bostan, Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti kurulana kadar, Gelibolu Sancakbeyi tayin edilen Paşaların aynı zamanda donanmanın Kapudanlığını yaptıklarını belirtmektedir. Ayrıca Bostan, II. Mehmed döneminde Gelibolu Sancakbeyi tayin edilenlerin gözden düşen vezir ve veziriazamlar olduğunu, II. Selim ve I. Süleyman döneminde ise Gelibolu Sancakbeylerinin, Beylerbeyliğine terfi ettirildiklerini aktarmaktadır. Vezir Zağanos Paşa'nın vezirliğinden sonra, Veziriazam Mahmud Paşa'nın ilk azlinden sonra, Vezir Mesih Paşa'nın başarısız Rodos kuşatmasından sonra ve Gedik Ahmed Paşa'nın veziriazamlıktan azlinden sonra Gelibolu Sancakbeyliğine getirildiğinin altını çizmiştir. Bkz. Bostan, *a.g.e.* , s.48.

³¹⁰ Tansel, *a.g.e.* , s.214.

³¹¹ Yasemin Demircan, *Tahrir Defterlerine Göre Boğazönü Adaları (XV ve XVII. Yüzyıllar)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s.10.

³¹² Demircan, *a.g.t.* , s. 27.

II. Mehmed'in İstanbul'a dönmesinden altı ay sonra İşkodra kalesinin teslim olmasıyla Arnavutluk meselesi tamamen çözülmüştür. Bir barış anlaşması imzalayarak Venedik ile yıllardır süren savaşı sonlandıran Sultan, İtalya hedefine doğru yürürken karşısına çıkabilecek en güçlü engeli bertaraf etmiştir. Adriyatik kıyılarında sulhun sağlanmasıyla artık İtalya topraklarına yönelmek için harekete geçme vakti gelmiştir³¹³.

İyonya denizinde³¹⁴, Osmanlı donanmasının Güney İtalya'ya geçiş güzergâhında bulunan Zanta, Kefalonya ve Ayamavra adalarının hâkimi Epir despotu Leonardo Tocco, Osmanlı Devleti'ne her yıl ödemesi gereken vergiyi ve Yanya Sancakbeyine takdim etmesi gereken yol masrafını ödememiştir³¹⁵. Donanma ile İtalya topraklarına geçebilmek için bu adaların zaptını zorunlu gören II. Mehmed beklediği fırsatı yakalamış ve Gedik Ahmed Paşa'yı sözü edilen adaların fethiyle görevlendirmiştir³¹⁶. Osmanlı donanmasının yola çıktığını duyan Leonardo, bütün hazinesini yanına alarak Napoli Kralı Ferdinand'a³¹⁷ sığınmıştır³¹⁸.

1479 yılının yaz aylarında 29 kadırgadan oluşan bir donanma ile yola çıkan Gedik Ahmed Paşa ilk olarak Ayamavra adasına çıkmıştır. 17 Ağustos 1479 tarihinde adayı zapt eden Gedik Ahmed Paşa, 26 Ağustos günü Kefalonya adasını, 8 Eylül günü de Zanta adalarını sulh yoluyla teslim alarak adaların zaptını tamamlamıştır. Epir despotluğundan kalan ve hâkimiyet altına alınmayan tek bölge olan Vonitza da Gedik Ahmed Paşa tarafından zapt edilmiştir³¹⁹. Hâkimiyet altına

³¹³ Tansel, *a.g.e.*, s.144.

³¹⁴ Yunanistan'ın batısında bulunan İyonya Denizi kaynaklarımızda İyon Denizi ya da Yunan Denizi olarak da geçmektedir. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.135; İlber Ortaylı, *Türklerin Tarihi 2*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s.268.

³¹⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.135; Mirmiroğlu, *a.g.e.*, s.106. Epir despotu ve Zanta, Kefalonya ve Korfu adalarının hakimi Leonardo Tocco; her yıl Osmanlı Devletine vergi vermek ve İstanbul'dan Yanya'ya gitmekte olan Yanya Sancakbeylerine yol tazminatı olarak beş yüz duka altın teslim etmek zorundaydı. Leonardo ödemesi gereken bu vergiyi Yanya sancakbeyine takdim etmediği gibi, Napoli Kralı Ferdinand'ın akrabası ile evlenmiş bu evlilik hakkında II. Mehmed'in onayını almamıştır. Bu sebeplerle prence öfkeli olan II. Mehmed, Leonardo'yu, Venedik ile yapılan sulh anlaşmasının dışında bırakmıştır. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.135; Hammer, *a.g.e.*, s.799-800.

³¹⁶ Tansel, *a.g.e.*, s.218.

³¹⁷ Osmanlı kroniklerinde Ferdinand olarak geçen Napoli Kralının ismi Batı kaynaklarında Ferrante olarak geçmektedir. Bkz. Angiolello, *a.g.e.*, s.117; Babinger, *a.g.e.*, s.339; Norman Housley, *Haçlı Seferleri ve Osmanlı Tehdidi (1453-1505)*, Çev: Mehmet Morali, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul 2016 s.164.

³¹⁸ Mirmiroğlu, *a.g.e.*, s.106.

³¹⁹ Levent Kayapınar, "Yunanistan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması (1361-1461)", *Türkler*, C:IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.353.

alınan adaların kalelerini sağlamlaştıran Gedik Ahmed Paşa, buralara bir miktar asker yerleştirerek sancağına dönmüştür³²⁰.

İdris Bostan; Güney İtalya'ya geçiş için basamak olarak görülen bu adaların fethini gerçekleştiren Gedik Ahmed Paşa'nın, Avlonya Sancakbeyliğine getirildiğini ve tekrar vezirliğe terfi ettirildiğini belirtmektedir³²¹. Avlonya, Osmanlı Devleti'nin Adriyatik kıyılarındaki en büyük limanına sahip olmakla birlikte, 50 milden daha az bir mesafede bulunması sebebiyle İtalya yarımadasına en yakın Sancak'tır. Planlanan İtalya seferleri için, ordunun ikmalinin en rahat sağlanılabileceği konumdadır³²². Gedik Ahmed Paşa'nın sözü edilen adaların zaptından sonra İtalya'nın güney sahillerinin karşısında bulunan Avlonya'ya tayin edilmesiyle, İtalya fetihleri için son hazırlık aşamasına geçilmiştir³²³.

5.2. OTRANTO SEFERİ

II. Mehmed, İstanbul'u fethettikten sonra hedefini Roma toprakları olarak belirlemiş³²⁴ ve öncelikle devletinin sınırlarında kendisi için sorun teşkil eden meseleleri çözerek adım adım İtalya'ya doğru ilerlemiştir. Fütuhatlarının yenilgisiz komutanı Gedik Ahmed Paşa'yı Avlonya Sancakbeyliği görevine getirilmesi bu hedefi doğrultusunda atılan en somut adımdır. Jeopolitik konumu itibariyle İtalya yarımadasına en kolay geçiş noktası olan Avlonya, Roma hedefini gerçekleştirmek için Gedik Ahmed Paşa'nın harekât üssü olarak düşünülmüştür.

Gedik Ahmed Paşa'nın İtalya seferinin hazırlıkları iki aşamada gerçekleşmiştir. Paşa öncelikle İtalya yarımadasına yakın mesafede bulunan adaları hâkimiyet altına alarak, bu adalardan gelebilecek olası tehlikeyi bertaraf ettiği gibi Osmanlı hâkimiyetindeki sahillerle İtalya sahilleri arasındaki güzergâhı ele geçirmiştir³²⁵. İkinci aşamada II. Mehmed, Gedik Ahmed Paşa'yı güney İtalya

³²⁰ İbn Kemal, *VII. defter*, s.471. Babinger, Leonardo Tocco'nun Katalan paralı askerlerinden oluşan bir birlikle, 1480 yılında Kefalonya ve Zanta adalarını işgal ettiğini ancak Venedikliler tarafından adalardan çıkarıldıklarını aktarmaktadır. Babinger, *a.g.e.*, s.329.

³²¹ Bostan, *İstanbul'un 100 Denizcisi*, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2014, s.20. Oruç Beğ de, bu yıl içerisinde Gedik Ahmed Paşa'nın vezir olduğunu belirtirken terfi neden hakkında bir bilgi vermemektedir. Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.116.

³²² Giakoumis, "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", *Türkler*, C:IX, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.691.

³²³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.136.

³²⁴ İnalçık, "*Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı*", s.169.

³²⁵ Arnavutluk sahilleri ile İtalya yarımadası arasında bulunan Korfu adası bu tarihte hâlâ Venediklilerin hâkimiyetindedir. Ancak Venedik ile yapılan sulh anlaşması sebebiyle Osmanlılar için tehlike arz etmemektedir.

kıyıları karşısında bulunan Avlonya'ya Sancakbeyi tayin ederek, Arnavutluk topraklarında hâlâ direnen asilerin üzerine yürümesini ve henüz zapt olunmayan birkaç kalenin fethedilmesini emretmiştir. Gedik Ahmed Paşa, kısa bir sürede fethi tamamlanmayan kalelerin bir kısmını zorla, bir kısmını anlaşmayla ele geçirmiş ve Arnavut topraklarında düzeni sağlamıştır³²⁶. Venedik ile yapılan barış anlaşması sonrasında Osmanlı Devleti'ne bırakılan Sopot (Borsh) ve Himarra kalelerini teslim alan Gedik Ahmed Paşa bir taraftan bu kaleleri tahkim ettirerek güçlendirmeye çalışmış, diğer taraftan askerleri ile bir süre bölgede kamp kurarak Güney Arnavutluk üzerinde kontrolü artırmaya çalışmıştır³²⁷.

Gedik Ahmed Paşa Avlonya'da bulunduğu süre içerisinde İtalya seferi için büyük bir ordu hazırlamıştır. Binlerce yeniçerinin bulunduğu orduya Rumeli ve Anadolu askerlerinin en iyileri seçilmiştir. Batı kaynakları, İtalya'da o güne kadar görülmemiş büyüklükte topların da Avlonya'ya getirildiğini belirtmektedir³²⁸. İtalyan şehir devletleri Avlonya'daki bu hareketliliği fark etmiş ancak önemli bir girişimde bulunmamışlardır. Ragusa Konsili Rektörü, 9 Ocak 1480 tarihinde Napoli Kralı Ferdinand'a bir mektup yazarak, Avlonya'da askeri bir yığılma yapıldığını bildirmiştir. Ferdinand, yalnızca Pulya³²⁹ kıyılarında bulunan Brindisi'ye 300 asker göndermekle yetinmiştir³³⁰.

Avlonya'da bulunduğu sırada Venedik elçileri ile görüşen Gedik Ahmed Paşa, Papa ve Napoli Kralına karşı bir hazırlık içinde bulduklarını belirterek Venedik'e birlikte bir ittifak oluşturmayı teklif etmiştir. Venedikliler, Paşa'ya kibarca red cevabı vermiş ancak bu tekliften İtalyan şehir devletlerini haberdar etmemişlerdir³³¹.

Gedik Ahmed Paşa, İtalya yarımadasının en güneyinde bulunan Pulya hakkındaki görüşlerini padişaha iletmek için 1479 yılında İstanbul'a gelmiştir³³². II.

Bkz. Kurt William Treptow, *Of Saints And Sinner Native Resistance To Ottoman Expansion In Southeastern Europe 1443-1481: George Castriota Scanderbeg And Vlad III Dracula*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Illinois at Urbana- Champaign 1995, s.125.

³²⁶ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s. 252; Solakzâde, *a.g.e.*, s.351

³²⁷ Treptow, *a.g.t.*, s.122.

³²⁸ Giakoumis, "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", s.692.

³²⁹ Osmanlı kroniklerinde Pulya ya da Pulya olarak geçen bölge, batı kaynaklarında Apulia ya da Puglia olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Metin Ziya Köse, "Otranto Seferi", *DİA*, C:EK-2, TDV, İstanbul 2016, s.386.

³³⁰ Giakoumis, "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", s.692.

³³¹ Clot, *a.g.e.*, s.222.

³³² Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s.33; Âli, *a.g.e.*, s.173; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.165.

Mehmed, bu tarihlerde çeşitli kaynaklardan İtalya hakkında malumat toplamaktadır. Bir taraftan casuslar İtalya şehir devletleri arasındaki siyasi çekişmeleri ve ittifakları sultana düzenli olarak rapor ederken, Bosna Beylerbeyi İskender Beğ de II. Mehmed'e bir mektup göndermiştir. Mektupta; Pulya'nın kıymetli bir yer olduğunu ve kolayca fethedilebileceğini belirtip, İtalyan şehir devletlerinin gözünün Pulya topraklarında olduğunu bildirmiştir³³³. Avlonya'da bulunduğu süre içerisinde Pulya hakkında planlar ve taslaklar hazırlayan Gedik Ahmed Paşa ise, İstanbul'daki görüşmede padişaha şu bilgileri vermiştir;

“Pulya memleketi müşriklerin büyük beldelerini şâmil olup Frengistan ülkelerinin en büyüğüdür. Rumeli'deki Havlonya vilayeti Pulya'nın hizâsında, Frenk denizinin sahilinde yer almaktadır. Bu iki memleketin arasındaki denizin eni yaklaşık bir günlük yoldur. Frenk ülkelerinin arasında Pulya ortada yer almaktadır. Mülk ve varlık bakımından da sair şehirlere göre üstünlüğü vardır. Buradan darü'l-mülkleri olan Rumiye-i Kübrâ'yı (Roma) fethetmek çok kolay olacaktır.”³³⁴

II. Mehmed'i Pulya seferine teşvik edenlerin Venedikliler olduğu da iddia edilmektedir. Bu iddiaya göre; Pulya'nın hâkimi olan Napoli Kralı ile savaş halinde bulunan Venedikliler, rakiplerine yeni bir cephe açabilmek niyetiyle, padişahı bu harekâta ikna etmek için bir elçi göndermişlerdir. Elçi, II. Mehmed ile görüşmesinde; Pulya ve Kalabra'nın Doğu Roma İmparatorluğuna ait şehirler olarak tesis edildiğini belirterek, sözü edilen bölgelerin Doğu Roma topraklarının sahibi olan Osmanlı Devleti'nin hakkı olduğunu iletmiştir³³⁵. Batı kaynaklarında, Venediklilerin sefer masraflarına 30.000 duka katkı vermeyi teklif ettiklerinden bahsedilmektedir³³⁶.

II. Mehmed, Pulya hakkında raporlar sunan Gedik Ahmed Paşa'ya istediği sayıda gemi, asker ve teçhizat alabileceğini söyleyerek donanmayı hazırlamasını emretmiştir³³⁷. Venedik Cumhuriyeti'ne 17 Şubat 1480 tarihli bir mektup gönderen padişah, aralarında yapılan sulh anlaşmasına istinaden Gedik Ahmed Paşa'nın ihtiyacı olması durumunda Venedik tarafından yardımda bulunulmasını istemiştir³³⁸.

³³³ Tansel, *a.g.e.*, s.217.

³³⁴ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.253.

³³⁵ Hammer, *a.g.e.*, s.800; Köse, “Otranto Seferi”, s.386.

³³⁶ Giakoumis, “Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)”, s.702.

³³⁷ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s.33.

³³⁸ Clot, *a.g.e.*, s.223. Babinger, İstanbul'dan yola çıkan donanmanın Avlonya'ya doğru ilerlerken Korfu açıklarında 60 gemilik Venedik gözlem filosuyla karşılaştığı ve Venediklilerin İtalyan şehir devletleri karşısında

Osmanlı donanması 26 Temmuz 1480 tarihinde Avlonya limanından hareket etmiştir. 100 gemiden oluşan donanmada 15 bin asker ve çok sayıda büyük topun bulunduğu³³⁹ belirtilirken, hedefin Brindisi olduğu iddia edilmektedir. Angiolello, Brindisi'ye doğru yol alan donanmanın çıkan rüzgârın etkisiyle güneye sürüklenerek Otranto limanına vardığını ifade etmektedir³⁴⁰. Bir diğer iddia da, Otranto'dan Draç'a giderken yakalanan bir tacirin güney kıyıların daha savunmasız olduğunu söylemesi üzerine Gedik Ahmed Paşa'nın donanmanın yönünü Otranto'ya yönelttiğidir³⁴¹. Pulya'nın güney ucunda yer alan Otranto, Avlonya'ya en yakın mesafede bulunan kaledir. Kemalpaşazâde, Pulya'nın diğer kaleleri arasında Otranto'yu "*sûr içinde mahsur bir şehir vardı ki kalan şehrlere göre yıldızlar arasında bed-ri aya benzerdi*" diyerek aktarmış ve evlerinin eşsiz güzellikteki mimari bezemeleriyle muhteşem saraylara benzediğini belirtmiştir³⁴².

Gedik Ahmed Paşa öncelikle Otranto yakınlarında bulunan Roca kalesi civarına bir süvari alayı indirmiş, askerler etrafa yayılarak çok sayıda kişiyi ve hayvanı ele geçirmiştir. Alimini gölcüğünün? yakınlarında Otranto garnizonunun Osmanlı birliklerine saldırması üzerine yaşanan çatışmada çok sayıda askerin öldürüldüğü belirtilmektedir³⁴³.

Osmanlı Donanması 28 Temmuz³⁴⁴ günü Otranto limanına demirlemiştir. Gedik Ahmed Paşa kalede bulunanlara bir haberci gönderip kalenin teslim edilmesi halinde, sakinlerinin isterlerse güvenli bir şekilde şehirde kalabileceklerini ya da diledikleri yere gidebileceklerini bildirmiştir³⁴⁵. Şehirdekiler teslim olmayı kabul etmeyince, dördüncü gün karaya asker çıkararak şehir kuşatma altına alınmıştır.

Kuşatmanın devam ettiği 2 Ağustos tarihinde Napoli Kralı Ferdinand, Toskano'da bulunan oğlu Kalabra Dükü Alfonso'ya haber göndererek ordusuyla

zor durumda kalmamak için donanmayı birkaç mil takip edip Korfu'ya geri döndüğü ileri sürülmektedir. Bkz. Babinger, *a.g.e.* , s.336. Andre Clot'a göre, Osmanlı Donanması Zanta adasının zaptına giderken Venedik filosu ile karşılaşmıştır ve Venedikliler Osmanlı donanmasını selamlamıştır. Bkz. Clot, *a.g.e.* , s.222.

³³⁹ İbn Kemal, *a.g.e.* , s.508. Angiolello, donanmanın 28 Büyük kadirge ve 104 küçük tekneyle 132 yelkenliden oluştuğunu ayrıca 4000 atlının bulunduğunu aktarmaktadır. Babinger, 140 gemi, 40 kadirge, 60 tek direkli yelkenli ve 40 yük gemisinden oluşan donanmanın yanında, 18000 asker ve 700 atın bulunduğunu belirtmektedir. Bkz. Angiolello, *a.g.e.* , s.116; Babinger, *a.g.e.* , s.336.

³⁴⁰ Angiolello, *a.g.e.* , s.115.

³⁴¹ Babinger, *a.g.e.* , s.336.

³⁴² İbn Kemal, *VII. defter*, s.510- 511.

³⁴³ Babinger, *a.g.e.* , s.336.

³⁴⁴ Uzunçarşılı, Osmanlı ordusunun Otranto limanına geliş tarihini 25 Temmuz olarak aktarmaktadırlar. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.136.

³⁴⁵ Babinger, *a.g.e.* , s.336.

beraber acilen dönmesini istemiştir. Papa IV. Sixtus'a da bir elçi gönderen Ferdinand, kendisine yardım gönderilmediği takdirde Osmanlı ordularının Roma'ya geçmesine izin vereceğini söyleyerek Papa'yı acilen harekete geçmesi için tehdit etmiştir³⁴⁶.

Osmanlı Ordusu 11 Ağustos 1480 tarihinde gerçekleştirilen son hücumla Otranto'yu zapt etmiştir³⁴⁷. İtalya topraklarına ayak basan Gedik Ahmed Paşa, şehrin en büyük kilisesi olan Aziz Petrus kilisesini camiye çevirmiştir³⁴⁸. Bol miktarda esir ve ganimet ele geçirilmiş ve şehrin önde gelenleri idam edilmiştir³⁴⁹.

Osmanlı kuvvetlerinin birden bire Otranto'ya çıkarma yapması İtalyan şehir devletlerinde büyük bir panik yaşanmasına sebep olmuştur. İlk tepki olarak, II. Mehmed'in amacının Hristiyan dünyasının dikkatini dağıtıp Rodos Şövalyelerine yardım gönderilmesini engellemek mi yoksa İtalya topraklarında büyük bir harekâta başlamak mı olduğunu anlamaya çalışan krallar, kendi içlerindeki savaflara son verip Türklere karşı bir araya gelmenin yollarını aramaya başlamışlardır³⁵⁰.

Napoli Kralı Ferdinand'ın gönderdiği haber üzerine Toskana'dan hareket eden Alfonso, dönüş yolunda takviye ettiği 3000 kişilik ordusuyla ancak 10 Eylül 1480 tarihinde Otranto önlerine gelebilmiştir³⁵¹. Gedik Ahmed Paşa'nın Otranto kalesinde bulunduğu bir sırada kaleye taarruza hazırlanan Alfonso, Paşa'nın derhal birlikleri toplayıp karşı saldırıya geçmesi sonucunda çekilmeye mecbur olmuştur. Kemalpaşazâde bu hadiseyi "*koyunun nice çoğ olsa sürüsü, yeter binine kassabun birisi*" ifadeleriyle aktarmaktadır³⁵². Otranto'da bulunan Osmanlı birlikleri tarafından tehdit edilmeyeceği bir mesafede konuşlanan Alfonso, tekrar saldırıya geçmek için uygun zamanı beklemeye başlamıştır. Bu süre zarfında Osmanlı birliklerinin daha fazla yayılmasını engellemeyi amaçlamıştır³⁵³.

³⁴⁶ Giakoumis, , "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", s.694; Treptow, *a.g.t.* , s.131-132.

³⁴⁷ Hammer, *a.g.e.* , s.801.

³⁴⁸ Tursun Bey, *a.g.e.* , s.180; Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, s.20.

³⁴⁹ İbn Kemal, *VII. defter*, s.509-510; Behiştî, *a.g.e.* , s.324.

³⁵⁰ Clot, *a.g.e.* , s.221.

³⁵¹ Giakoumis, "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", s.694.

³⁵² İbn Kemal, *VII. defter*, s.512.

³⁵³ Treptow, *a.g.t.* , s.134.

Otranto kalesini daha alçak ve daha kalın duvarlarla yeniden inşa ettiren Gedik Ahmed Paşa³⁵⁴, bu kaleyi üs olarak kullanarak İtalya içlerine doğru akınlar gerçekleştirmeye başlamıştır³⁵⁵. Yapılacak fetihler için ikmal garnizonu görevi görebilecek Brindisi, Lecce, Neritone, Kastro ve Ogentino kalelerini ele geçirilerek Taranto'ya kadar ilerlemiştir. Bu akınlar sırasında, Monte Gargano Dağı'nın eteklerinde bir Sicilya şehrinin de zapt edildiğini iddia edilmektedir³⁵⁶.

Otranto civarındaki akınlar devam ederken Gedik Ahmed Paşa'nın Pulya içlerine gönderdiği bir birlik yolda kendilerinden sayıca fazla olan düşman askeriyle karşılaşmış ve bozguna uğratılmıştır. Otranto kalesinde bulunan Gedik Ahmed Paşa hadiseyi haber aldığı anda Mora Beyi Mustafa Bey ve iki yüz askeri yanına alarak derhal yola çıkmış ve birliklerini dağıtan askerin bulunduğu hisarın önüne varmıştır. Hisarın önünde 700-800 kişilik bir piyade grubu karşısına çıkmıştır. Komutasındaki birlikten 50 süvariye ayıran Gedik Ahmed Paşa, Mustafa Bey'e 150 süvariyle hisarın yakınlarında bulunan ormandan geçip düşman askerlerinin arkasına dolaşmalarını ve orada pusuda beklemelerini söylemiştir. Kendisinin, yanındaki 50 süvari ile saldırıp geri çekilerek hisardaki birlikleri üzerine çektiği sırada arkadan kuşatacak Mustafa Bey'in yanındaki süvarilerle ortaya çıkarak düşmanı ortada sıkıştırmalarını emretmiştir³⁵⁷.

Mustafa Bey birbirlerine oldukça sık bitmiş zeytin ağaçlarının oluşturduğu ormanlık alanda ilerlerken düşman askerlerinin bu ağaçların arasına gizlendiğini fark etmiştir. Hisarın komutanı 700-800 piyadeyi hisar önünde tuzak olarak konuşlandırmış ve binlerce askeri ormanlık alanda gizleyerek Osmanlı birliklerini pusuya düşürmeyi planlamıştır. Ancak sayıca çok az olan Osmanlı birliğinin aniden saldırıya geçmesi üzerine yanlarında ağırlıkları bulunan Pulya askeri, ağaçların sıklığından dolayı ağırlıklarının gazabına uğramış ne karşı koymayı ne de kaçmayı

³⁵⁴ Feridun M. Emecen, "Osmanlı Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum", Kapı Yayınları, İstanbul 2018, s.173.

³⁵⁵ "Ol kenârda gezüb bir nice pâre şehîr ve hisâr dahi feth etdi; küffarun direğin sezdiği yere leşker-i cerrâr gönderüb tağıttı ol diyarı kendüye uc idinüb yakın yerlerine akın gönderdi; her gün bir kenâra hurûcî iş güc idinüb dârü'l- küfrün altın üstine dönderdi." Bkz. İbn Kemal, VII. defter, s.510.

³⁵⁶ Jorga, a.g.e. , s.217.

³⁵⁷ İbn Kemal, VII. defter, s.514.

başaramamıştır. Bu saldırıda 150 Osmanlı süvarisinin yaklaşık 5000 düşman askerini derdest ettiği belirtilse de, muhtemelen abartılı bir ifadedir³⁵⁸.

Mustafa Bey tekrar Gedik Ahmed Paşa'nın yanına döndüğünde hisarın önünde konuşlanan Pulya askerleri kaleye kaçmaya çalışmış bu sırada birçoğu esir alınmıştır. Gedik Ahmed Paşa derhal kaleyi kuşatma altına almasına rağmen surları ve duvarları sağlam olan kale zapt edilememiştir. Otranto'da bulunan yeniçeriye haber gönderen Paşa, kalede bulunan topları getirmelerini emretmiştir. Sabah top atışına başlanmış ve üçüncü atışta kalede gedik açılmıştır. Hisarda bulunanların aman dilemesi üzerine Gedik Ahmed Paşa, silahlarını bırakmaları şartıyla askerlerin tek başlarına çıkmalarına izin verileceğini ancak ailelerinin esir alınacağını bildirmiştir. Gedik Ahmed Paşa'nın şartını kabul eden askerler silahlarını ve ailelerini bırakarak kaleden ayrılmışlardır. Hisarda kalan binlerce kişi, yeniçeriler tarafından esir alınmıştır³⁵⁹. Kemalpaşazâde tarafından zaptı aktarılan bu kalenin ismi kaynaklarımızdan tespit edilememiştir.

Gedik Ahmed Paşa'nın Otranto ve civarındaki birçok kaleyi ele geçirmesi üzerine korkuya kapılan Papa IV.Sixtus, Roma'dan Fransa'ya kaçma planları yapmaya başlamıştır³⁶⁰. 16 Eylül 1480 tarihinde Avrupa Devletleri'ni toplantıya çağıran bir emirname yayınlayarak, 1 Kasım'da Roma'da tertipleyeceği toplantıya katılmalarını istemiştir. Fransız elçilerin de katıldığı Roma'daki toplantıda Papalık ve Macar Krallığı'nın önderliğinde bir Hristiyan Birliği oluşturulmuştur. Oluşturulan birliğe; Papa 25 kalyon ve 50000 florin destek sağlayacağını, Napoli Kralı da 40 kalyon ve 100000 duka göndereceğini vadetmiştir. Bologna 2 kalyon, Ferrara 4 kalyon, Cenova 5 kalyon, Lucca 1 kalyon, Siena 4 kalyon, Mantova ve Montferrat 1 kalyon, Floransa 20000 duka, Milano 30000 duka destekle toplamda 82 kalyon ve harcamalar için yaklaşık 200000 altının toplanıp Macar Kralı Matyas'a takdim edileceği kararlaştırılmıştır. Fransa Kralı'nın da, uygun göreceği bir şekilde birliğe katkıda bulunacağı beklenmektedir³⁶¹. Venedikliler, davet edilmelerine rağmen bu toplantıya katılmamışlardır. Osmanlı Devleti ile 16 yıl devam ettirdikleri savaş boyunca İtalyan şehir devletleri tarafından yalnız bırakılmaları sebebiyle çok ağır

³⁵⁸ İbn Kemal, *VII. defter*, s.514.

³⁵⁹ İbn Kemal, *VII. defter*, s.517

³⁶⁰ İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, 22. Baskı, Çev: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016, s.34; Tansel, *a.g.e.*, s.220.

³⁶¹ Housley, *a.g.e.*, s.164.

şartlarda bir anlaşma imzalamak zorunda kaldıklarını öne sürerek kurulan birliğe de dâhil olmamışlardır³⁶².

Kasım ayına kadar Otranto'da kalan Gedik Ahmed Paşa, kuşatma sırasında Otranto'dan kaçan halkı şehre geri döndürmek için bazı faaliyetlerde bulunmuştur. 10 yıl boyunca Otranto'da yaşayan halktan vergi alınmayacağına ve hiç kimsenin dini ibadetlerine karışılmayacağına dair taahhütlerde bulunan Gedik Ahmed Paşa³⁶³ diğer taraftan da iç bölgelere fetihlerin sürdürülebilmesi için hazırlıklar yapmaktadır. İtalya fetihlerine devam edebilmek için asker sayısı yetersiz olmasından dolayı takviye ordu toplamak amacıyla Avlonya'ya geçen Gedik Ahmed Paşa, Otranto kalesine Hayreddin Paşa³⁶⁴ komutasında 500 atlıının bulunduğu 8000 kişilik bir birlik bırakmıştır³⁶⁵.

Angiolello'ya göre Otranto'dan ayrılan Gedik Ahmed Paşa, padişahın emriyle İstanbul'a çağırılmıştır³⁶⁶. II. Mehmed'in Rodos'a göndermek üzere bir donanma hazırlattığını ve bu donanmanın başına Ahmed Paşa'yı tayin ettiğini iddia eden Angiolello, Gedik Ahmed Paşa'nın padişahı çok sayıda asker ve teçhizat istemesi üzerine, donanmanın kumandanlığının Mesih Paşa'ya bırakıldığını aktarmaktadır³⁶⁷. Osmanlı ordusunun Rodos'u kuşatma tarihi 23 Mayıs 1480'dir. Rodos kuşatmasında son hücumun yapıldığı 28 Temmuz 1480³⁶⁸ günü aynı zamanda Gedik Ahmed Paşa'nın kumandanlığındaki donanmanın Otranto limanına demirlediği gündür. Bu sebeple Angiolello'nun verdiği bu bilgi kronolojik olarak hatalıdır. Angiolello'nun iddia ettiği bu hadise doğru ise, Gedik Ahmed Paşa'nın Pulya hakkında görüşlerini iletme için İstanbul'a geldiği dönemde yaşanmış olmalıdır.

Gedik Ahmed Paşa'nın Otranto'dan ayrılmasıyla Napoli Kralı Ferdinand, şehri tekrar ele geçirmek için harekete geçmiştir³⁶⁹. Alfonso kaledeki birliklerin komutanı Hayrettin Paşa'ya bir teklif sunarak, şehrin teslim edilmesi ve 800000 duka

³⁶² Jorga, *a.g.e.* , s.217; Babinger, *a.g.e.* , s.338.

³⁶³ Babinger, *a.g.e.* , s.337. Babinger, verilen bu sözlere rağmen aile başına 1 duka altın vergi koyulduğunu ve çan kulelerindeki bütün çanların eritilip top yapılmak üzere alındığını aktarmaktadır. Bkz. Babinger, *a.g.e.* , s.337.

³⁶⁴ Babinger, Eğriboz Sancakbeyi olduğunu aktarmaktadır. Bkz. Babinger, *a.g.e.* , s.336.

³⁶⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.136.

³⁶⁶ Angiolello, *a.g.e.* , s.117. Babinger de aynı bilgiyi vermektedir. Bkz. Babinger, *a.g.e.* , s.338.

³⁶⁷ Angiolello, *a.g.e.* , s.117.

³⁶⁸ Machiel Kiel, "Rodos", *DİA*, C: XXXV, TDV, İstanbul, 2008, s.156.

³⁶⁹ Housley, *a.g.e.* , s.30.

altın ödeyerek Napoli'nin zararının karşılanması istenmiştir. Hayrettin Paşa; Otranto, Brindisi, Lecce ve Taranto'nun Osmanlı devletine bırakılması şartıyla bir barış anlaşması yapılabileceğini, aksi takdirde padişahın gelecek yıl 100000 kişilik bir orduyla İtalya'ya geleceğini söylemiştir³⁷⁰.

Bu sırada yapılan çarpışmalarda Osmanlı birlikleri, şehri başarıyla müdafaa etmiştir³⁷¹. Gedik Ahmed Paşa tarafından Avlonya'dan Otranto'ya bir miktar takviye birlik ve erzak gönderilmesiyle askerlerin direnme gücünün muhafaza edilmesi sağlanmıştır. Gönderilen yeni birliklerle erzakların Draç'tan hareket eden Venedik gemileri tarafından Otranto'ya taşındığı iddia edilmektedir³⁷². Kuşatmaya direnen Osmanlı birlikleri karşısında Kral Ferdinand, damadı olan Macar Kralından yardım istemiş, Macar Kralı 2000 kişilik bir kuvvet göndermiştir³⁷³.

Aynı tarihlerde Gedik Ahmed Paşa'nın İstanbul'da olduğunu iddia eden Angiolello, yaşanan gelişmeleri şu şekilde aktarmaktadır. *"Ahmed Paşa hergün Türk Beyi'ni Otranto'nun ele geçirilmesi için sıkıştırıyordu. Büyük Türk Beyi ona kara yoluyla 10 bin piyade ve 4000 at ile Avlonya'ya dönmesini ve Pulya'ya girmek için bir donanma göndereceğini söyledi"*³⁷⁴.

Osmanlı kroniklerinde aktarılan bir hadiseye göre; Gedik Ahmed Paşa Otranto'yu zapt ettikten sonra Roma'nın ele geçirilmesi üzerine planlar hazırlamış ve bu planları II. Mehmed'e sunmak için Otranto'dan ayrılmıştır. İçerisinde çok kıymetli hediyelerin bulunduğu 16 gemi ile İstanbul'a doğru hareket ettiğinde İspanya Krallığı'na ait 40 gemi Paşa'nın peşine düşmüştür³⁷⁵. Dar boğazlarda ve geçitlerde Ahmed Paşa'nın önüne geçilmek için çaba gösterilmesine rağmen çıkan rüzgârın etkisiyle Ahmed Paşa Avlonya kıyılarına ulaşmayı başarmıştır. Bu saldırıda

³⁷⁰ Babinger, *a.g.e.* , s.337; Erhan Afyoncu, *Truva'nın İntikamı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009, s.106.

³⁷¹ Angiolello, *a.g.e.* , s.117.

³⁷² Babinger, *a.g.e.* , s.339.

³⁷³ Angiolello, *a.g.e.* , s. 117; Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.137.

³⁷⁴ Angiolello, *a.g.e.* , s.120.

³⁷⁵ Hoca Sadettin Efendi ve İdris-i Bitlisi, İspanya gemileriyle Gedik Ahmed Paşa'nın peşine düşen kişinin Otranto kuşatması sırasında kaçıp İspanya'ya sığınan Pulya beyi Riga olduğunu belirtmişlerdir. Kâtip Çelebi ve Âli bu kişiyi, Pulya Beyi Rayka olarak aktarmıştır. Bkz. Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.165; İdris-i Bitlisi, *a.g.e.* , s.261; Âli, *a.g.e.* , s.178; Kâtip Çelebi, *a.g.e.* , s.33. Batı kaynaklarında adına rastlamadığımız kişi Alfonso ya da Ferdinand olmalıdır. Kemalpaşazâde, *"Rayke beği ki diyâr-ı ma'murun şehriyâriydi"* ifadesiyle diğer kaynaklarda Riga ya da Rayke olarak geçen ismi Pulya beyinin adı olarak değil, yöneticisi olduğu bölgenin adı olarak kullanmıştır. İbn Kemal, *VII. defter*, s.510. Napoli Kralı Ferdinand ve II. Bayezid arasında 1481/1482 yılında gerçekleştirilen barış görüşmeleri sırasında Napoli Kralı tarafından gönderilen namenin *"Sûret-i Mektup ki Ez Taraf-ı Riga Behazret-i Hüdavendigâr-ı Kâmkâr Azze İzzühü Amede Est"* titri ile yazılması Riga'nın bölge adı olduğunu doğrulamaktadır. Bkz. Uzunçarşılı, *"Otranto'nun Zaptından Sonra Napoli Kralı ile Dostluk Görüşmeleri"*, *Belleten*, C:XXV, S.100, Ekim 1961, s.598.

Osmanlı Devleti'ne ait birkaç gemi ve bir miktar mal zapt edilmiş ancak Gedik Ahmed Paşa ele geçirilememiştir³⁷⁶. Osmanlı müellifleri, bu hadise üzerine Gedik Ahmed Paşa'nın İstanbul'a dönmediğini, Avlonya'da asker toplayarak II. Mehmed tarafından gönderilecek donanmayı beklediğini aktarmaktadırlar.

Roma toplantısında Papa önderliğinde kurulan Hristiyan birliği sadece Otranto'da değil Arnavutluk topraklarında da Osmanlılar aleyhine harekete geçmiştir. Gedik Ahmed Paşa'nın Otranto üzerindeki dikkatini farklı bir bölgeye kaydırmak için çeşitli stratejiler belirleyen birlik, Osmanlı kuvvetlerine kuzeyden saldırı başlatmak için Macar Kralı'na 50000 duka altın gönderme kararı almıştır³⁷⁷. Diğer taraftan, Arnavut aristokrasisinin mensubu olan kişiler aracılığıyla Arnavutluk topraklarında yaşayan yerel halk isyana teşvik edilmiş, Şubat ayında birçok bölgede isyanlar patlak vermeye başlamıştır. İlkbahar aylarına gelindiğinde isyanlar şiddetlenmiştir. Gedik Ahmed Paşa'nın isyancılar üzerine gönderdiği bir birliğin bozguna uğratılması sonucunda isyancılar kazandıkları bu başarıyla daha da cesaret bulmuş, isyanı her geçen gün büyütüp Epir kıyılarına kadar yayılmasını sağlamışlardır³⁷⁸.

Papa IV.Sixtus, 8 Nisan'da bütün Hristiyanların Türklere karşı birlik olması gerektiğini bildiren bir ferman yayınlarak yeni bir Haçlı Seferi çağrısı yapmıştır³⁷⁹. Otranto'yu ele geçiren Osmanlı ordusunun nihai hedefinin Roma olduğunu gören Papa, henüz İtalya topraklarında yayılma fırsatı bulmadan ve oluşturacakları tehlike büyümeden Türkleri İtalya topraklarından bir an evvel atmak istemektedir. Ancak, endüljans³⁸⁰ vaadiyle asker toplamaya çalışan Papa'nın çağrısı Hristiyanlar üzerinde beklenen etkiyi yaratmamıştır³⁸¹.

Avlonya'da bulunan Gedik Ahmed Paşa bir taraftan Arnavutluk isyanları ile meşgul olurken diğer taraftan Gelibolu'dan gönderilecek donanmayı gözlemektedir.

³⁷⁶ Âli, *a.g.e.*, s.177-178; İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.261-262; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.166.

³⁷⁷ Macar Kralı'nın Osmanlılara kuzeyden saldırması hakkında bir karar alındığını bildiren Giakoumis bu planın uygulamaya geçmediğini belirtmiştir. Bkz. Giakoumis, "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", s.694,705.

³⁷⁸ Treptow, *a.g.t.*, s.137-138.

³⁷⁹ Charles A. Frazee, "İstanbul'un Fethinden Sonra Osmanlıların Kazanımları ve Katoliklerin Tepkisi" Çev: Mehmet Şahin, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.17, 2004, s.224.

³⁸⁰ Endüljans; Ortaçağda Katolik Kilisesi tarafından daha önce işlenen günahların affı için verilen belgedir. Hristiyanlık dini için yapılan hizmetler karşılığında verildiği gibi kilise tarafından para ile de satılmaktadır. Bir Haçlı seferi çağrısı yapıldığında savaşa katılan askerlere de verilmektedir. Bkz. Housley, *a.g.e.*, s.11.

³⁸¹ Treptow, *a.g.t.*, s.136,150.

Donanmanın tüm hazırlıkları bitirilmiştir ve hareket etmek için padişah'tan emir beklenilmektedir. Ancak beklenen emir henüz gelmeden, II. Mehmed 3 Mayıs 1481 tarihinde vefat etmiştir³⁸². Osmanlı Devleti'nin başkentinde yaşanan gelişmeler üzerine Gedik Ahmed Paşa acil olarak İstanbul'a çağırılmıştır³⁸³.

Gedik Ahmed Paşa, Otranto'da bulunan Osmanlı birliklerinin zor durumda olduğunu belirterek ısrarla Avlonya'dan ayrılmak istememesine rağmen II. Bayezid'in kati emri karşısında 1 Haziran 1481 tarihinde İstanbul'a doğru hareket etmiştir³⁸⁴. Paşa'nın emrinde bulunan 18000 asker ile birlikte Avlonya'dan ayrılması Arnavutluk'taki isyancıların daha rahat hareket edebilmelerini sağlamış ve isyan dalgaları halinde yayılmıştır. II. Bayezid tarafından Avlonya'ya gönderilen Hadım Süleyman Paşa isyancılar karşısında etkisiz kalmıştır. Himarra'daki isyana müdahale edildiği esnada Osmanlı kuvvetlerinin bozguna uğrayıp Süleyman Paşa'nın da esir düşmesi, Otranto'da bulunan Osmanlı birliklerinin tüm umutlarının tükenmesine sebep olmuştur³⁸⁵. Avlonya'daki ordunun Arnavutluk'ta yayılan isyanlarla meşgul edilip Otranto'ya yardım götürmesinin engellenmesi, Osmanlı hâkimiyetinin İtalya'daki varlığının sona erdirilmesine önemli katkı sağlamıştır³⁸⁶.

Otranto'da her taraftan kuşatılan Osmanlı birlikleri, Gedik Ahmed Paşa'nın takviye orduyla geleceğini düşünerek uzun bir süre direnmişse de artık sıkıntıları had safhaya ulaşmıştır. Erzak sıkıntısı öyle bir boyuta ulaşmıştır ki, askerlerin kale içinde bulunan kedi ve köpekleri bile yemeye başladıkları belirtilmektedir³⁸⁷. Kalede bulunan sarnıçlar da tamamen kurumuş, Alfonso kuvvetleri ile su kaynaklarını ele geçirmek için yapılan mücadeleler sonuçsuz kalmaya başlamıştır³⁸⁸.

Ferdinand, II. Mehmed'in ölümüyle Otranto'nun kolaylıkla ele geçirilebileceğini düşünmüştür ancak Osmanlı birlikleri zor durumda olmalarına rağmen kaleyi müdafaa etmeye devam etmiştir. Otranto kuşatmasına devam eden Alfonso'nun kara ordusunu Haziran başında paralı askerler ve topçularla takviye etmesinin yanı sıra, Napoli ve İspanya gemilerinden oluşan deniz kuvvetlerine

³⁸² Angiolello, *a.g.e.*, s.174- 175; İncalcık, *Devlet-i Aliyye I*, s.130.

³⁸³ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.166.

³⁸⁴ Angiolello, *a.g.e.*, s.175; Giakoumis, "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", s.695.

³⁸⁵ Giakoumis, "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", s.696.

³⁸⁶ Treptow, *a.g.t.*, s.152.

³⁸⁷ İbn Kemal, *VII. defter*, s.519.

³⁸⁸ Angiolello, *a.g.e.*, s.174

Papalık filusunun da destek vermesiyle donanma 40 parçaya ulaşmıştır. Denizden ve karadan Otranto'ya saldıran kuvvetler Gedik Ahmed Paşa'nın kalede yaptırdığı güçlü tahkimatları aşamayarak ağır kayıplar vermiştir³⁸⁹. Aralıksız saldırılara 3 ay boyunca direnen birlikler, bekledikleri yardımın gönderilmeyeceğini anlayınca 10 Eylül 1481'de kaleyi teslim etmişlerdir³⁹⁰. Kalede bulunan harp levazımları Napoli, Fransa, Ceneviz, İspanya ve Papalık askerleri tarafından ganimet olarak paylaşılmıştır³⁹¹. Teslim olan Osmanlı birliklerinin neredeyse tamamının öldürüldüğü³⁹² iddia edilse de, Ferdinand oldukça güçlü olan bu askerleri ordusuna almış ve İtalya şehir devletleri ile olan bazı savaşlarda onlardan faydalanmıştır³⁹³. Askerlere oldukça iyi davranıldığı iddia edilmektedir³⁹⁴.

II. Bayezid 1482 yılında Napoli Kralına bir elçi göndererek, Otranto'yu teslim alan Napoli birliklerinin kale içinde el koyduğu Osmanlı ordusuna ait 7 büyük top ve diğer küçük topları geri istemiştir. Napoli Kralı Ferdinand II. Bayezid'e gönderdiği mektupta; Otranto kalesi ele geçirildiğinde kendi hisselerine ganimet olarak düşen harp levazımlarını, topları ve esirleri geri verebileceğini bildirmiştir. Osmanlı Devleti ile bir anlaşma yapmak isteyen Ferdinand, Gedik Ahmed Paşa'ya da bir mektup göndererek, padişahı bu anlaşmaya razı etmesi için Paşa'dan yardım istemiştir³⁹⁵.

Napoli Kralı Ferdinand'ın Gedik Ahmed Paşa'ya yazdığı mektupta kullandığı ifadelerden anlaşıldığına göre; Ferdinand'ın İstanbul'a gönderdiği elçi Paşa ile de görüşmüş ve gayet iyi ağırlanmıştır. Gedik Ahmed Paşa elçiye iki ülke arasında barışın sağlanması için padişahla görüştüğünü belirterek barışın gerçekleşmemesi sebebiyle üzüntülü olduğunu ancak padişahı razı etmek için elinden geleni yapacağını söylemiştir. Gedik Ahmed Paşa, Sinan Bey vasıtasıyla da Ferdinand'a tazı ve değerli kumaşlardan oluşan hediyeler göndermiştir. Ferdinand, Gedik Ahmed Paşa'ya yazdığı mektupta ona "sultanım" diye hitap etmiş ve gönderdiği hediyelerden çok memnun kaldığını belirterek kendisinin de Paşa'ya kıymetli

³⁸⁹ Treptow, *a.g.t.*, s.151.

³⁹⁰ İbn Kemal, *VII. defter*, s.519; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.137.

³⁹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Otranto'nun Zaptından Sonra Napoli Kralı ile Dostluk Görüşmeleri", *Belleten*, C: XXV, S.100, s.596.

³⁹² Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.166; Solakzâde, *a.g.e.*, s.352; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.137.

³⁹³ İbn Kemal, *VII. defter*, s.519-520; İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, s.35.

³⁹⁴ Angiolello, *a.g.e.*, s.175.

³⁹⁵ Uzunçarşılı, "Otranto'nun Zaptından Sonra Napoli Kralı ile Dostluk Görüşmeleri", s.596-597.

hediyeler göndereceğini yazmıştır. Yine mektupta geçen bir ifadeye göre; Gedik Ahmed Paşa, *Otranto'daki zararları ziyadesiyle ben şahsen öderim* demiş ve bu sözler Ferdinand'ın çok hoşuna gitmiştir. Paşa'nın bu yaklaşımı sebebiyle Ferdinand, dostluklarının bâki kalacağını ve her daim Paşa'nın hatırını hoş tutacağını yazmıştır³⁹⁶.

Napoli Kralı Ferdinand'ın girişimleri sonrasında iki devlet arasında barış sağlanmasıyla Osmanlı Devleti'ne ait olan topraklar iade edilirken, Otranto kiliselerinden sökülerek Avlonya'ya götürülen çanlar da Napolilere geri verilmiştir. Yapılan anlaşma sonucunda Otranto'da esir alınan ve Napoli Kralı'nın ordusunda savaştırılan askerlerle birlikte Arnavutluk'ta esir düşen Süleyman Paşa 1483 yılında Osmanlı topraklarına dönmüşlerdir³⁹⁷.

Batı kaynaklarında, 1480 yılında Rodos üzerine bir donanma gönderen II. Mehmed'in kendisinin de Memlük üzerine bir sefer hazırlığında olması sebebiyle İtalya fetihlerini daha sonra yapmayı planladığı iddia edilmektedir. Askerin ve donanmanın büyük bir bölümü Rodos ve Memlük seferleri ile meşgulken az sayıda kuvvetle Otranto'ya çıkarma yapılması, Gedik Ahmed Paşa'nın cesur ve hırslı karakteriyle ilişkilendirilmiştir. Gedik Ahmed Paşa'nın, padişahı razı edip az sayıda askeriyle Otranto'yu zapt ettiğini belirten Andre Clot; "*padişahın çevresinden birilerinin etkisinde kaldığı, hele askeri sefere kalkıştığı o güne değin görülmüş bir şey değildi*"³⁹⁸ ifadeleriyle II. Mehmed'in Gedik Ahmed Paşa'ya olan inancının altını çizmektedir.

Otranto, sadece 13 ay Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalmıştır. II. Mehmed'in fetihlerinin içerisinde, bu kadar kısa zamanda kaybedilen başka bir bölge yoktur. Ancak İtalya topraklarının kısa süreli bile olsa Türkler tarafından zapt edilmesi, Avrupa kamuoyunda derin izler bırakmıştır³⁹⁹.

Doğu Roma'yı ortadan kaldıran II. Mehmed, bu defa da Batı Roma'nın topraklarına doğru ilerlemiş ve karşısında onu durduracak hiçbir güç bulamamıştır. Kendisinin, Büyük Roma İmparatorluğu'nun siyasi mirasçısı olduğunu bütün

³⁹⁶ TSMA. E. 657/46. Belgenin transkripsiyonu İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından yapılmıştır. Bkz. Uzunçarşılı, "Otranto'nun Zaptından Sonra Napoli Kralı ile Dostluk Görüşmeleri", s.602-603.

³⁹⁷ İbn Kemal, *VII. defter*, s.520; Treptow, *a.g.t.*, s.155.

³⁹⁸ Clot, *a.g.e.*, s.221.

³⁹⁹ İlber Ortaylı, *Türklerin Altın Çağı*, Kronik Yayınları, İstanbul 2017, s.203.

dünyaya kabullendirmeye çok yaklaşmıştır⁴⁰⁰. Bu ilerlemeyi Avrupa açısından daha da dramatik hale getiren dinsel perspektifidir. Ortodoks Kilisesinin hâkimiyetini kendisine bağlayan II. Mehmed'in, bu kez de Katolik Kilisesinin merkezini ele geçirme hedefiyle adım adım Roma'ya yaklaşması Hristiyan Avrupa dünyasını dehşete düşürmüştür⁴⁰¹.

Yaşadıkları bu panik ve korkunun derinliğiyle Batı kaynaklarında Otranto seferi kara propagandaya dönüştürülmüş, uydurulan efsanelerle Türk nefreti yüzyıllar boyu diri tutulmaya çalışılmıştır⁴⁰². Otranto'yu zapt eden Osmanlı ordusunun şehirde görülmemiş şiddette bir katliam yaptığını iddia eden Avrupalı tarihçiler, kalenin fethedilmesinin hemen akabinde şehirdeki bütün erkeklerin öldürüldüğünü ve şehrin toplam 22000 kişilik nüfusundan ancak 10000 kişinin sağ kalabildiğini aktarmaktadırlar. 80 yaşındaki Başpsikopos Stefano Bendinelli ile diğer rahiplerin katedralde ortadan ikiye biçildiği aynı akıbetin garnizon komutanına da uygulandığını belirten Batılı tarihçiler, küçük bebeklerin duvara çarpılarak ezildiğini iddia edecek kadar ileri gitmişlerdir⁴⁰³. Hristiyan dünyası tarafından yapılan bu kara propagandadan, Türklerin İtalya yarımadasına ayak basmasını sağlayan Gedik Ahmed Paşa da payını almıştır⁴⁰⁴.

Batı kaynaklarında sıkça rastlanılan ve etkisini günümüze kadar sürdüren bir iddia ise; Otranto'nun Osmanlı ordusu tarafından zapt edilmesinden iki gün sonra, müslüman olmayı kabul etmeyen 800 Otrantolu erkeğin zincire vurulup Minerva tepesine (şehitler tepesi) çıkarıldığı ve burada kafaları uçurulup cesetlerinin vahşi hayvanlara parçalattırıldığı iddiasıdır⁴⁰⁵. Katolik Kilisesi tarafından yapılan bu propaganda yüzyıllar boyunca etkili olmuş, *“inançlarına sadık kaldığı için*

⁴⁰⁰ “Bu kadim melike-i dünyayı itaat altına almak tasavvuru, Yunanistan'ın mağrur fatihine yakışır bir fikir idi” Bkz. Hammer, a.g.e. , s.800.

⁴⁰¹ Babinger, Sigismondo de Conti'den de naklederek “Roma'da sanki düşman surların dibinde ordugâh kurmuş gibi bir panik vardı. Yaşanan dehşet ve karmaşa o kadar şiddetliydi ki, Papa bile kaçmayı planlıyordu. Napoli Kralının hali ise belki daha da kötüydü. Hemen yardım almazsa kimsenin çıkarını gözetmeksizin Mehmed'in bütün taleplerini kabul edeceğini bildirdi...Ferrante'nin karşısında başka bir düşman olsa IV. Sixtus o hain müttefikinin mahvolmasına göz yumardı. Ama Hristiyanlık'ın düşmanı ve kutsal yerlerin yıkıcısı İtalya'ya ayak basmıştı ve hızla kovulmazsa Papalığı da, Roma'yı da yok edebilirdi. Bu yüzden Sixtus bütün gücüyle Ferrante'nin yardımına koştu.” Bkz. Babinger, a.g.e. , s.338.

⁴⁰² Köse, “Otranto Seferi”, s.386-388; Afyoncu, a.g.e. , s.107.

⁴⁰³ Hammer, a.g.e. , s.801; Babinger, a.g.e. , s.337.

⁴⁰⁴ Yerel kaynaklardan nakleden Babinger, Gedik Ahmed Paşa'nın “son derece gaddar ve cimri, alçak ve ahlaksız biri olarak tanımlandığını” belirtir. Gedik Ahmed Paşa'yı değersizleştirmek isteyen halkın kullandığı ifadelerle de yer veren Babinger; “Eskiden bir hizmetçi ya da iç oğlanyken (staffiere), sırf şaka olsun diye pašalığa terfi ettirildiği söylenir” diye aktarmıştır. Bkz. Babinger, a.g.e. , s.336.

⁴⁰⁵ Babinger, a.g.e. , s.337.

*öldürüldüğü*⁴⁰⁶” ileri sürülen 278 kişinin kemikleri ve kafatasları bulunarak şehirdeki bir katedralde cam bir bölüme konularak sergilenmeye başlanmıştır. 1771 yılında Papa XIV.Clemens tarafından şehit ilan edilen 800 Otrantolu, 2007 yılında Papa XVI.Benedictus’un başlattığı girişimlerle aziz ilan edilmiştir⁴⁰⁷.

Otranto’nun Osmanlı Devleti tarafından zapt edilmesinin etkileri, yakın zamanda yayınlanan bir eserde tekrar ele alınmıştır. Houben; Otranto’nun Osmanlılar tarafından ele geçirilmesinin Hristiyan dünyasında hissettirdiği duyguyu, İstanbul’un fethedilmesinden sonra yaşadıkları en büyük şok olarak aktarırken, bu zaptın İtalyan hümanistleri için ifade ettiği anlamı ise “*onların 11 Eylül olayları*” olarak tanımlanmıştır⁴⁰⁸.

II. Mehmed’in ölümü üzerine İtalya Seferleri’nin neticesiz kalması, Osmanlı Devleti için bir kırılma noktası olarak görülmektedir. Sultanın büyük bir ordu toplayarak İtalya’ya geleceği söylentileriyle korku içinde olan Hristiyan Batı dünyası, II. Mehmed’in ölümü sayesinde Roma’nın büyük bir tehlikeden kurtulduğunu düşünmektedir⁴⁰⁹. Ancak Avrupa’yı sarsan Otranto Seferi, Osmanlı kaynaklarında yeteri kadar yer bulamamıştır. II. Bayezid’in, Cem Sultan ile yaşadığı taht mücadelesi sebebiyle bu fetihleri yarıda bırakmasından dolayı dönemin müellifleri bu hususta fazla bir şey yazmamıştır. XX. yüzyılda Yahya Kemal Beyatlı tarafından yazılan “*Gedik Ahmed Paşa’ya Gazel*” adlı şiir, Otranto Seferinin yarattığı maneviyatı aktaran tek eser olarak kalmıştır⁴¹⁰.

*Bâd hükmün sürüb enfâs-ı Mesîhâ’ya kadar
Bâdbân açtı zafer sâhil-i a’dâya kadar
Çıktı Otranto’ya pür-velvele Ahmed Pâşâ
Tûğlar varsa gerektir Kızılelmâ’ya kadar
Râ’dı-ı tekbîr kopup gitmelidir bank-i ezân
Dâr-ı küffârda meşhûr kenîsâya kadar
Gark-ı nûr olmalı imân-i Muhammed’le firenk
Bu sefer Rim- papa’dan Hazret-i Îsâ’ya kadar
Olsun ilhâm edenin rûhuna bir tuhfe Kemâl*

⁴⁰⁶ Frazee, “İstanbul’un Fethinden Sonra Osmanlıların Kazanımları ve Katoliklerin Tepkisi”, s.224.

⁴⁰⁷ Babinger, *a.g.e.*, s.337; Afyoncu, *a.g.e.*, s.107.

⁴⁰⁸ Hubert Houben’den aktaran Housley, *a.g.e.*, s.16.

⁴⁰⁹ Giakoumis, “Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)”, s.689.

⁴¹⁰ Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2012, s.37.

Œehper açsun bu gazel cennet-i Âlâ'ya kadar

İKİNCİ BÖLÜM

II. BAYEZİD DÖNEMİNDE GEDİK AHMED PAŞA

1. II. MEHMED'İN ÖLÜMÜ ÜZERİNE İSTANBUL'DA YAŞANANLAR

II. Mehmed döneminin en etkili devlet adamlarından birisi olan Gedik Ahmed Paşa, II. Mehmed'in ölümünden sonra başlayan taht mücadelesi sırasında da gelişmelerin seyrini etkileyebilecek bir konumda bulunmuştur. Paşa, Avlonya'da bulunması sebebiyle padişahın ölümü üzerine İstanbul'da yaşanan ilk gelişmeleri uzaktan takip etmiştir. Ancak kısa bir süre sonra payitahta dönen Gedik Ahmed Paşa, II. Bayezid ve Cem Sultan arasındaki mücadelede yer aldığı tarafla, kazananının belirlenmesinde en etkin rolü oynamıştır.

II. Mehmed 27 Nisan 1481 tarihinde yeni bir sefere çıkmak için İstanbul'dan Anadolu yakasına geçmiştir⁴¹¹. O güne kadar görülmemiş büyüklükteki topların bulunduğu ordu Üsküdar'da toplanmıştır. Süvari ve piyadelerden oluşan Rumeli ordusu da, padişahla yaklaşık aynı tarihlerde hareket ederek Çanakkale Boğazı'nı geçmiştir⁴¹². Anadolu'da bulunan tımarlı sipahilere ve müsellemlere ise Mayıs ayı ortasında Konya civarında bulunan Felekâbâd ovasında toplanılması emredilmiştir⁴¹³. Nihayetlenmeyen bu seferin hedefinin neresi olduğu hakkında kesin bir şey söylemek zordur. Bu seferin nereye yapılacağı hususunda tarihçiler de ihtilaf halindedir.

Babinger, toplanması emredilen ordunun büyüklüğünden hareketle seferin hedefinin Memluk toprakları olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca Hristiyan dünyasının, Sultan Mehmed bizzat ordunun başına geçip Rodos'un intikamını almaya geliyor düşüncesiyle korku içinde olduğunu belirtir⁴¹⁴. Hammer de aynı

⁴¹¹Âşıkpaşazâde sefere çıkış tarihini 27 Nisan olarak verir. Bkz. Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.545; Neşri de Âşıkpaşazâde ile aynı tarihi vermiştir. Bkz. Neşri, *a.g.e.* , s.843; Hoca Sadettin Efendi, Safer ayının 26 günü diyerek 26 Nisan olarak belirtir. Bkz. Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.177. Babinger ise sefer başlangıcını 25 Nisan olarak belirtmiştir. Bkz Babinger, *a.g.e.* ,s.347.

⁴¹² Danişmend, *a.g.e.* , s.350, Koçu, *a.g.e.* , s.203

⁴¹³ Babinger, *a.g.e.* , s.346; Angiolello, *a.g.e.* , s.120

⁴¹⁴ Babinger, *a.g.e.* , s.346.

doğrultuda, bu seferin yönünün Memlük Devleti'ne olabileceği gibi, önceki kuşatmadaki başarısızlığın telafisi için Rodos'a da olabileceğini belirtmiştir⁴¹⁵.

Rodos'un ilk hedef olduğunu ancak asıl hedefin İtalya'ya yönelmek olduğunu iddia eden tarihçiler de bulunmaktadır⁴¹⁶. Gedik Ahmed Paşa'nın Avlonya'da bulunduğu ve Otranto'ya dönmek için bir süre önce padişahın asker istediği göz önüne alındığında, hedefi İtalya toprakları olarak gören bu iddialar yersiz değildir.

Batılı kaynakların çoğu, bu son seferin nihai hedefini Rodos ya da İtalya olarak görürken, Osmanlı kaynakları seferin Memlük ya da Acem topraklarına yapılacağını belirtmiştir⁴¹⁷. Angiolello ise, o sıralarda Şehzade Bayezid'in, babasının gönderdiği bir elçiyi öldürmesi sebebiyle, oğlu Şehzade Bayezid üzerine yöneldiğini iddia edenlerin de olduğunu söyler⁴¹⁸. Bu iddialar, II. Mehmed'in son yıllarında oğlu Şehzade Bayezid ile aralarının açık olduğuna dair iddialardan ortaya çıkmış olmalıdır.

II. Mehmed, Üsküdar'a geçtiğinde hastalanmış birkaç gün istirahat ettikten sonra⁴¹⁹ rahatsızlığından dolayı atlı araba ile⁴²⁰ Gebze yakınlarında Hünkâr Çayırı'na geldiğinde ağrıları şiddetlenmiş ve yıllardır muzdarip olduğu damla ve romatizma rahatsızlıklarına yenileri de eklenmiştir⁴²¹. Hekimleri ne yaptılarsa ağrılarını dindirememiş verilen ilaçlar ağrıları daha da artırmıştır⁴²². Padişah, 3 Mayıs 1481 (H.4 Rebiul-evvel 886) Perşembe günü, ikinci vakti saat 4 civarlarında İstanbul'dan ayrıldıktan yedi gün sonra Hünkâr Çayırında ölmüştür⁴²³.

Padişah öldüğünde Hünkâr çayırında muazzam büyüklükte bir ordu sefere çıkmak için hazır beklemektedir. Ölümün duyulması halinde ordunun isyana yeltenmesinden çekinen Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa yeni padişah taht

⁴¹⁵ Hammer, *a.g.e.* , s.817.

⁴¹⁶ İsmail Hikmet Ertaylan, Batılı tarihçilerden alıntılar yaparak; Paganel, Quillet, Haycon, Michaud, ve Sabellicus'un bu seferin hedefini İtalya olarak gösterdiklerini aktarmaktadır. Bkz. Ertaylan, *a.g.e.* , s.129.

⁴¹⁷ İdris-i Bitlisi, Fatih'in kendisini, zamanının İskender'i olarak görmesinden dolayı seferin İran ve Arap memleketlerine yapılacağını söylemiştir. Bkz. İdris-i Bitlisi, *a.g.e.* , s.264; Tursun Bey hedefin Şam ya da Mısır olduğunu, Karamanî Mehmed Paşa'nın Üsküdar'da padişaha “*İnşâ'allahü'l Mennân Mısır'a Sultân olursuz; ol mülki tercih idüp anda kalursuz*” dediğini aktarmaktadır. Bkz. Tursun Bey, *a.g.e.* , s.181-182; Behiştî de bu son seferin hedefini Arap ve İran toprakları olduğunu düşünenlerdendir. Bkz. Behiştî, *a.g.e.* , s.324.

⁴¹⁸ Angiolello, *a.g.e.* , s.120.

⁴¹⁹ Danişmend, *a.g.e.* , s.350.

⁴²⁰ Uzunçarşılı, “Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü”, *Belleten*, C:XXXIV, S.134, 1970, s.231.

⁴²¹ Babinger, *a.g.e.* , s.347; Hoca Sadettin, *a.g.e.* ,s.177.

⁴²² İdris- i Bitlisi, *a.g.e.* ,s.264.

⁴²³ Neşri, *a.g.e.* , s.843; Babinger, *a.g.e.* , s.347. Behiştî ölüm tarihini, Rebi'ülevvelin üçüncü günü (M. 2 Mayıs 1481) olarak vermiştir. Bkz. Behiştî, *a.g.e.* , s.330.

merkezinine gelene kadar padişahın ölümünü askerlerden ve halktan gizli tutmak gerektiğini düşünmüştür⁴²⁴.

Fatih Sultan Mehmed öldüğünde hayatta olan iki oğlundan Amasya Sancakbeyi olan Şehzade Bayezid otuz beş yaşında, Karaman Sancakbeyi olan Şehzade Cem ise 22 yaşındadır. Büyük şehzade olması sebebiyle tahta Şehzade Bayezid'in yakın olduğunu düşünülse de, üstün yetenekleri olan şehzade Cem'in önemli destekçileri vardır. En önemli destekçileri Veziriâzam Karamanî Mehmed Paşa ve Kazaskerlikten vezirliğe yükseltilen Manisalı Çelebi'dir⁴²⁵.

Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa'nın Şehzade Cem taraftarı olmasına karşın, İstanbul muhafızı olarak bırakılan ve Gedik Ahmed Paşa'nın kayınpederi olan Vezir İshak Paşa, Şehzade Bayezid taraftarıdır⁴²⁶. Bu iki taraf arasındaki husumet Karamanî Mehmed Paşa'nın veziriazamlık yaptığı dönemde ortaya çıkmıştır. Veziriazam, devletteki önemli görevlere kendisi gibi ulema sınıfından olan kişileri getirerek Gedik Ahmed Paşa gibi kul kökenlileri kendine düşman etmiştir⁴²⁷. Ayrıca Karamanî Mehmed Paşa'nın izlenen fetih siyasetine mali kaynak oluşturmak amacıyla, uygulamaya koyduğu yeni vergi ve akça uygulamaları halk ve asker arasında büyük memnuniyetsizliklere sebep olmuştur⁴²⁸. Angiolello; veziriazam hazineye gelir ve para kazandırmak için padişaha baskı yapıyordu. Padişah da halka yeni vergiler getiriyordu. Bu yüzden devlet erkânı ve halk veziriazamı sevmiyordu⁴²⁹ diye ifade etmiştir.

Fakat bu dönemin en çok tepki çeken uygulaması, birçok vakıf toprağına devlet tarafından el konularak miri toprağına dönüştürülmesidir⁴³⁰. Bu uygulama sonrası Karamanî Mehmed Paşa, vakıf topraklarını elinde bulunduran şeyhleri, tekkeleri ve ulema sınıfını da büyük ölçüde karşısına almıştır. Bu dönemde

⁴²⁴ Solakzâde eserinde, Karamanî Mehmed Paşa'nın aldığı önlemi şöyle aktarmaktadır. “Padişah Fatih Sultan Mehmed hazretlerinin mizaçlarında bir miktar fütur olub, hamama girmek iktizâ etmekle, birkaç gün Dârü's-saltanaları tarafına mürâcaat lâzım gelir diye bu nâm ile tâbutunu da arabaya yükletti ve İstanbul'a gönderdi.” Bkz. Solakzâde, a.g.e. , s.365.

⁴²⁵ Sydney Nettleton Fisher, *Sultan Bayezid Han 1481-1512*, Çev: Hazal Yalın, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2014, s.18; Danişmend, a.g.e. , s.356; Uzunçarşılı, a.g.e. , s.162; Ertaylan, a.g.e. , s.159.

⁴²⁶ Tekindağ, “II. Bayezid 'in Tahta Çıkışı Sırasında İstanbul'da Vukua Gelen Hadiseler Üzerine Notlar”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C:X, S.14, İstanbul 1959, s.86; Ertaylan, a.g.e. , s.166.

⁴²⁷ İnalçık, *Devlet-i Aliyye I*, s.129; İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, s.105.

⁴²⁸ İnalçık, *Devlet-i Aliyye I*, s.121.

⁴²⁹ Angiolello, a.g.e. , s.123.

⁴³⁰ İnalçık, *Devlet-i Aliyye I*, s.121. Âşıkpaşazâde bu durumu “ve her kanda kim mühmel işler var-ısa anun ihdasıdır. Vilayet-i 'Osmanda ne kadar kim şer'-i Muhammed-ilen olmuş vakıflar ve mülkler var-ısa cemi'isini bozdi” ifadeleriyle aktararak veziriazama tepkisini dile getirmektedir. Bkz. Âşıkpaşazâde, a.g.e. , s.561.

topraklarına el konulanlardan birisi de İshak Paşa'dır⁴³¹. Bazı topraklarının elinden alınması sebebiyle İshak Paşa ile veziriazam arasında husumet daha da artmıştır. Ağır vergilerden muzdarip halk, sürekli ve uzun seferlerden yorulmuş olan asker⁴³² ve topraklarını kaybeden şeyhlerle nüfuz sahibi devlet adamları Fatih Sultan Mehmed'e tepki olarak, birçok yönden padişaha benzemeyen oğlu Şehzade Bayezid tarafında kenetlenmeye başlamıştır.

Başta dönemin çağdaş kronikleri olmak üzere, İsmail Hamı Danişmend ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı, İshak Paşa'yı Fatih Sultan Mehmed döneminde vezirlik yapan devşirme İshak Paşa ile aynı kişi olarak değerlendirmişlerdir. Hüseyin Hüsameddin Efendi, o dönemde birden fazla İshak Paşa olduğunu ve birbirlerinin ardından göreve geldiklerini aktarmıştır⁴³³. Danişmend, Şehzade Bayezid taraftarlarının devşirmeler ve dönmelerden oluştuğunu ifade ederek; "*Tabii bunların maksadı, kuvvetli bir şahsiyet Cem'in yerine zayıf bir şahsiyet olan Bayezid'i bir oyuncak gibi kullanmak ve o sırada pek şiddetli olan Türk- devşirme mücadelesini kendi lehlerine neticelendirmektir*⁴³⁴" sözleriyle tespitlerini devam ettirmiştir. İshak Paşa ve Gedik Ahmed Paşa'nın "*devşirmeler zümresinin elebaşları*" olduklarını iddia edip, Türk devletine ve Türk devlet adamlarına karşı düşmanca tutum içinde olduklarını belirtmiştir⁴³⁵. Bu hatalı tespitle dönemin siyasi atmosferini devşirmeler ile Türk devlet adamlarının çekişmesi olarak yorumlamıştır.

Fatih Sultan Mehmed'in oluşturduğu düzenin ve fütihat siyasetinin devam etmesini isteyenler Karamanî Mehmed Paşa'nın başını çektiği gruptadır. Savaş ekonomisinin getirdiği mali yükün karşısında olanlar ve son dönemde oluşan hiyerarşiye tepkili olanlar ise İshak Paşa'nın tarafındadır. İshak Paşa'nın oğlu Piri Bey de, Amasya'da Şehzade Bayezid'in defterdarıdır⁴³⁶. Üstelik yeniçeri askerinin başında bulunan Yeniçeri ağası Kasım⁴³⁷, Anadolu Beylerbeyi olan Sinan Paşa ve

⁴³¹ DİA, "İshak Paşa", s.537.

⁴³² İnalçık "Mehmed II", s.513; İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, s.35.

⁴³³ Hüseyin Hüsameddin Efendi, *a.g.e.*, s.132.

⁴³⁴ Danişmend, *a.g.e.*, s.356-357.

⁴³⁵ Danişmend, *a.g.e.*, s.357.

⁴³⁶ DİA, "İshak Paşa", s.537.

⁴³⁷ Angiolello, "*Yeniçeri ağası ve aynı zamanda damadı olan Kasım*" Bkz. *a.g.e.*, s.169. Angiolello eserinin başka bir bölümünde yeniçeri ağası olan damadın ismini Rüstem olarak vermiştir. "*yeniçeriler de komutanlarıyla birlikte, Yeniçeri ağası Boşnak Rüstem Bey hariç katıldılar. Rüstem Bayezid'in damadı olduğu için katılmadı*" *a.g.e.*, s.181. Babinger ise "*damadı Yeniçeri ağası Sinan Ağa*" diyerek diğer damadı Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa ile karıştırmış olmalıdır. Bkz. Babinger, *a.g.e.*, s.349.

Bolu Sancakbeyi Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa⁴³⁸, Şehzade Bayezid'in damatlarıdır⁴³⁹. Bu yetkin görevlerde bulunan kişilerle varolan akrabalık ilişkileri, muhtemelen Şehzade Bayezid tarafından taht yolunda elini güçlendirmek için siyasi amaçla kurulmuştur.

Gedik Ahmed Paşa ise İshak Paşa'nın damadı olmasına rağmen, bazı kaynaklarda açıkça Şehzade Cem taraftarı olarak aktarılmıştır⁴⁴⁰. Bunun en önemli sebebi, fütuhat siyasetinin etkili komutanlarının başında gelen Gedik Ahmed Paşa'nın, cesurluğu ve savaşçı yapısıyla kendisine benzeyen Şehzade Cem'e daha fazla hürmet beslemesidir. Ahmed Refik; "*Ahmed Paşa ise Sultan Cem'i takdir edenlerdendi. Şehzade cesareti, bahadırılığı, cengâverliği ile daima Gedik Ahmed Paşa'nın saygısını kazanmıştı*⁴⁴¹" diyerek onun Şehzade Cem'e hürmetinden bahsetmektedir. Mükrimin Halil Yinanç da, "*evvelce Cem'in atabeği ve bittabi yakın dostu olarak*" ifadesiyle Paşa'nın Şehzade Cem'e olan yakınlığını belirtmiştir⁴⁴².

Gedik Ahmed Paşa, Cem taraftarı olsa bile, taht mücadelesinin başladığı sırada Avlonya'dadır. Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa'nın bu süreçte yalnız kalması tüm dengeleri Şehzade Bayezid lehine çevirecektir.

Padişahın cenazesini İstanbul'a getiren Karamanî Mehmed Paşa, Anadolu yakasındaki askerlerin sarayla arasındaki irtibatı engellemek için o anda İstanbul'da bulunan acemileri köprü tamiri bahanesiyle şehirden göndermiştir⁴⁴³. Bütün donanmayı İstanbul tarafına aldırıp⁴⁴⁴ askerlerin haberi duyması halinde karşı taraftan saraya geçişini engellemek istemiştir. Babüssaâde kapucularından Keklik Mustafa adındaki ulağı Şehzade Bayezid'e göndererek padişahın ölümünü bildirip, tahta

⁴³⁸ Angiolello; Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'nın, Bayezid'in damadı değil, dayısı olduğunu söylüyor Bkz. Angiolello, *a.g.e.* , s.182. Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa II. Bayezid'in kızı Hadice Sultan'la 1479'da evlenmiştir. Hadice Sultan'la evliliği hakk. Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları* (Güncellenmiş Geliştirilmiş yeni baskı) , Alfa Tarih, İstanbul 2015, s.196; Yılmaz Öztuna, *Yavuz Sultan Selim*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017, s. 227; Hedda Reindl, *a.g.e.* s.49n.

⁴³⁹ Angiolello, *a.g.e.* , s.121-122; Ertaylan, *a.g.e.* , s.163; Babinger, *a.g.e.* , s.348; Fisher, *a.g.e.* , s.19. Çağatay Uluçay'a göre Bayezid'in 12 kızı vardır. Bkz. M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, 6. Basım, Ötüken Yayınları, İstanbul 2012, s.48-52. Necdet Sakaoğlu ise 17 kızı olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.* , s.192-197.

⁴⁴⁰ Münevver Okur Meriç, *a.g.e.* , s.4; Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.162; Ertaylan, *a.g.e.* , s.196, 292; Müzeyyen Mazlum, *Osmanlı Kaynaklarına göre II. Bayezid - Cem Mücadelesi ve Osmanlı Devleti'nin Dış Politikasına Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, s.63.

⁴⁴¹ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, Haz. İbrahim Delioğlu, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2006, s.28.

⁴⁴² Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s.196.

⁴⁴³ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.186; Yusuf Küçükdağ, "Karamanî Mehmed Paşa", *DİA*, Cilt: XXIV, TDV, İstanbul 2001, s.450, Koçu, *a.g.e.* , s.207.

⁴⁴⁴ Angiolello, *a.g.e.* , s.121,

davet etmiştir⁴⁴⁵. Diğer taraftan Şehzade Cem'e de üç ulak göndermiş en hızlı şekilde İstanbul'a gelmesini istemiştir⁴⁴⁶. İstanbul'da bulunan Şehzade Bayezid taraftarlarının tepkisinden çekindiği için bu ulakları gizlice göndermiştir⁴⁴⁷. Şehzade Cem'in güvenli bir şekilde İstanbul'a ulaşabilmesi için Gelibolu tarafından gelmesini istemiştir⁴⁴⁸.

Karamanî Mehmed Paşa, padişahın ölümünü gizli tutmak için bir dizi tedbir alırken, Bayezid taraftarları el altından Hünkâr Çayırında bekleyen askere padişahın ölüm haberini duyurmuş ve ordugâhta kargaşa çıkmasını sağlamışlardır⁴⁴⁹. Bunca tedbirine rağmen çıkarılan kargaşa, Karamanî Mehmed Paşa'nın İstanbul'da kontrolü kaybının ilk adımı olmuştur. Ordugâhta bizzat bulunan ve olayların görgü şahidi olan Neşri, Karamanî Mehmed Paşa'nın aldığı tedbirleri; *"Akıllarınca şehri korurlar. Bütün dünyanın hünkârın vefatından haberdar olduğundan haberleri yok"*⁴⁵⁰ ifadeleri ile aktarmış.

Müteveffa padişahın ölüm haberi alan bazı yeniçeriler Kartal ve Pendik kıyılarında buldukları kayıklarla İstanbul'a gelmişlerdir. İsyancı yeniçeriler, donanmanın burada bulunan at gemileriyle tekrar Üsküdar'a geçip orada bulunan diğer yeniçerileri yanlarına almışlar ve boğazı geçerek saraya yürümüşlerdir⁴⁵¹. Kapıları kırarak içeri girip padişahın ölü bedenini kendi gözleriyle gördükten sonra⁴⁵² Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa'nın konağını basıp, paşayı evinin içinde öldürmüşlerdir. Kafasını bir mızrağa geçirerek sokaklarda teşhir edip⁴⁵³, Şehzade Cem taraftarlarını sindirmişlerdir. Sokaklarda taşkınlık yapan yeniçeriler önce Yahudilerin evlerini ve mallarını yağmalanmış sonra bu yağmadan Müslüman

⁴⁴⁵ Ertaylan, *a.g.e.*, s.162; Tekindağ, "II. Bayezid'in Tahta Çıkışı", s.85.

⁴⁴⁶ Angiolello, *a.g.e.*, s.121; Babinger, *a.g.e.*, s.348.

⁴⁴⁷ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.187; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.162.

⁴⁴⁸ M.C. Şehabeddin Tekindağ, "Mehmed Paşa, Muhammed Paşa Karamanî", *İA*, C: VII, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, s.589-590.

⁴⁴⁹ Danişmend, *a.g.e.*, s.357; Ertaylan, *a.g.e.*, s.164-167.

⁴⁵⁰ Neşri, *Neşri Tarihi II*, Haz. Mehmet Altay Köymen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984, s. 206.

⁴⁵¹ Behiştî, *a.g.e.*, s.325; Angiolello, *a.g.e.* s.122, Tekindağ, "II. Bayezid'in Tahta Çıkışı", s.87.

⁴⁵² Babinger, *a.g.e.*, s.348; Tekindağ, "II. Bayezid'in Tahta Çıkışı", s.87.

⁴⁵³ Neşri, *a.g.e.*, s.206; Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.117; Babinger, *a.g.e.*, s.348. Behiştî, veziriazamı öldürenin subaşı olduğunu belirtir. Bkz. Behiştî, *a.g.e.*, s.325.

malları da nasibini almıştır⁴⁵⁴. İsyanın bizzat İshak Paşa tarafından teşvik edildiği hakkında kuvvetli iddialar bulunmaktadır⁴⁵⁵.

Karamanî Mehmed Paşa'nın ölümüyle Şehzade Cem İstanbul'da dolayısıyla da taht yolundaki en büyük destekçisini kaybetmiştir. Bayezid taraftarlarının karşısında ise önemli bir güç kalmamıştır. Hemen, taht mücadelesindeki taraflarının ilanı olarak, küçüklüğünden beri İstanbul'da padişahın himayesinde bulunan Şehzade Bayezid'in 11 yaşındaki oğlu Şehzade Korkut'u vekâleten tahta çıkartmışlardır⁴⁵⁶. Yeniçeriye ulufe sözü veren İshak Paşa, onlardan da veziriazam olabilmesi için Şehzade Bayezid'e baskı yapmalarını ve Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'nın İstanbul'a girmesine izin vermemelerini istemiştir⁴⁵⁷.

Devlette en önemli mevkileri kontrol edenler Şehzade Bayezid'in tarafındadır. Üstelik Şehzade Cem'in geçebileceği bütün stratejik noktalar bu kişilerin görev yerleridir. Anadolu Beylerbeyi vasıtasıyla Şehzade Cem'in İstanbul'a gelmek için kullanabileceği bütün yollara ve geçitlere askerler gönderilmiş, onu engellemek için önlemler alınmıştır. Hamidili Sancakbeyi Hersekzâde Ahmed Paşa⁴⁵⁸ Mudanya kıyılarını kontrol etmesi için gönderilmiş, boğazlar tutulmuş, İstanbul'a hiç bir geminin geçmesine izin verilmemiş ve Şehzade Bayezid'in başkente güven içinde gelmesi için her tedbir alınmıştır. Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa tarafından yazılan ve Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa'ya gönderildiği düşünülen bir mektupta, alınan tedbirler açıkça sıralanırken tüm paşaların Bayezid hükümdarlığı konusunda uzlaştıkları görülmektedir. Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan mektupta bu durum açıkça ifade edilmektedir.

⁴⁵⁴ Gelibolulu Mustafa Âli Efendi İstanbul'u yağmalayanların yalnızca Yeniçeriler olmadığını, İstanbul'daki eşkiyanın da yeniçeri kılığına girip bu yağmaya katıldığını bildirir. Bkz. Âli, *Kitâbü't Târih-i Kühü'l Ahbar*, C:I, II. Kısım, s.818.

⁴⁵⁵ Danişmend, *a.g.e.* , s.357.

⁴⁵⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.186; Tursun Bey, *a.g.e.* , s.189. Cem Sultan'ın da, İstanbul'da Oğuz Han adlı bir oğlu bulunuyordu. Bu şehzadeler İstanbul'da padişahın yanında rehlin olarak tutulmaktadır. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.175; Kenan Ziya Taş, *a.g.e.* , s.28.

⁴⁵⁷ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.190; Hammer, *a.g.e.* , s.845. Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa 1478 yılında II. Mehmed tarafından, Şehzade Bayezid'in tahkikatı için Amasya'ya gönderilmiştir. Bir süre Amasya'da kalan Mustafa Paşa ile Şehzade Bayezid arasında o sırada siyasi bir ittifak oluşmuştur. Mustafa Paşa, Şehzadenin kızıyla evlenerek akrabalık kurmuş ve Bolu Sancakbeyi olarak atanmıştır. Bu kurulan sağlam ilişkiler sebebiyle Bayezid'in onu veziriazamlık makamına getirme ihtimali yüksektir. İshak Paşa bunu düşünerek Mustafa Paşa'yı uzaklaştırmak istemiştir. Bkz. Hüseyin Hüsameddin Efendi, *a.g.e.* , s.134-135. "*Hamze Begoğlu Mustâfâ Paşa, ki Bolu vilâyetinde valî idi*" Bkz. İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman VIII. defter*, s.2.

⁴⁵⁸ Hersekzade Ahmed Paşa da II. Bayezid'in damadıdır. Ancak Hersekzâde ile Hundi Hatun'un evlilik tarihi 1484 olarak geçtiği için, Şehzade Bayezid'in tahta geçtiği sırada henüz damadı değildi.

“Malumunuz olsun ki, bizim bildiğimiz Sultan Bayezid esenliktedir. Devlete layık olan budur ki, beri tarafa gelmeyip o yerde durmak, bütün adamları toplamak, çevreye adamlar göndererek Cem Sultan hangi taraftan gelirse size haber vermelerini sağlamaktır. Habersiz bir anda ansızın üzerinize gelmemesi için bu gereklidir. Eğer gelecek olursa beylerin tümü ağızından bir mektup yazarak gönderiniz⁴⁵⁹”

Yine Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan ve İshak Paşa tarafından yazılan diğer bir mektupta, Karamanî Mehmed Paşa'nın ve destekçilerin ölümüyle İstanbul'da bulunan bütün devlet erkânının Şehzade Bayezid'i beklediğini ve bütün isyancıların itaat edip kabullendiği bildirilmektedir. İshak Paşa, Şehzade Bayezid'in süratli şekilde İstanbul'a ulaştırılmasını isteyerek, Şehzade Cem'e karşı teyakkuzda olunması hususunda uyarmaktadır⁴⁶⁰.

Şehzade Bayezid kendisine gönderilen ulaktan padişahın ölümü neticesinde tahta davet edildiği mektubu almışsa da, haberlere itimat etmediğinden olsa gerek yola çıkmamıştır. Kendisine tuzak kurulduğunu düşünüp İstanbul'a yürürse babasının gazabına uğrayacağından çekinmiştir. Bu durum Şehzade Bayezid'in babasıyla arasının bozuk olduğu rivayetlerini doğrular gözükmektedir. Bunun üzerine İshak Paşa Şehzade'ye defalarca ulak göndermiş, en sonunda eğer gelmezse kendisinin geleceğini yazmıştır⁴⁶¹. Şehzade Bayezid'in bir adamını gönderip babasının ölümünün gerçek olup olmadığını kontrol ettirdiği, gönderdiği adamın padişahın ölüsünü bizzat gördüğünü söylemesi üzerine yola çıktığı iddia edilmektedir⁴⁶².

Şehzade Bayezid 4000 kişiyle yola çıkmış ve Bolu'da kendisini vezirler ve kapı ağaları karşılamıştır⁴⁶³. Amasya'dan yola çıktıktan dokuz gün sonra Üsküdar'a ulaşan⁴⁶⁴ yeni padişahı karşılayan saray erkânı ve askerler kendisine biat ettiklerini

⁴⁵⁹ TSMA. E.753/53. Mektubun transkripsiyonu Ertaylan tarafından yapılmıştır. Bkz. Ertaylan, *a.g.e.*, s.164.

⁴⁶⁰ TSMA. E.881/69. Mektubun transkripsiyonu Ertaylan tarafından yapılmıştır. Bkz. Ertaylan, *a.g.e.*, s.166.

⁴⁶¹ Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in vefatı üzerine Vezir İshak Paşa'nın İkinci Bayezid'i Saltanata Daveti Arızası", *Belleten*, C:XXV, S.97, 1961, s.76.

⁴⁶² Angiolello, *a.g.e.*, s.172.

⁴⁶³ Tursun Bey, *a.g.e.*, s.192.

⁴⁶⁴ Keklik Mustafa'nın sekiz günde Amasya'ya ulaştığı, Bayezid'in hemen yola çıktığı ve dokuz günde Üsküdar'da olduğu kaynaklarda geçmektedir. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.163. Bayezid'in İstanbul'a girip tahta çıktığı gün padişahın ölümünün on yedinci günü olduğuna göre bu bilgi doğrudur. Hammer, *a.g.e.*, s.844. Behiştî ise, Keklik Mustafa'nın 4 günde Amasya'ya ulaştığını, yola çıkan Bayezid'in 9 günde İstanbul'a geldiğini aktarıyor. Bkz. Behiştî, *a.g.e.*, s.330-332. Hoca Saadettin, Keklik Mustafa'nın dört günde Amasya'ya vardığını,

bildirdikten sonra İshak Paşa ile yaptıkları anlaşmaya uyarak isteklerini sıralamış, bir an evvel tahta oturmak isteyen Bayezid ise tüm istekleri kabul etmiştir⁴⁶⁵.

Şehzade Bayezid tahtını henüz güvence altına almamışken askeri karşısına alıp, Şehzade Cem tarafına geçmelerini göze alabilecek bir konumda değildir. Yanında bulunan ve en çok güvendiği adamlarından biri olan Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'yı askerın isteği üzerine Üsküdar'dan sancağına geri göndermesi⁴⁶⁶, ne olursa olsun bir an evvel tahta geçmek istediğini ortaya koymaktadır. Bu talep sonrasında, Karamanî Mehmed Paşa'nın ölümüyle sonlanan İshak Paşa-Mehmed Paşa hizipleşmesi artık İshak Paşa ve Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa arasında yeni bir siyasi hizip cephesine dönüşmüş ve devlet içinde yeni iktidar savaşları başlamıştır. İshak Paşa'nın nüfuzunun ve gücünün kaynağı olan damadı Gedik Ahmed Paşa da, bu iktidar savaşının merkezinde olacaktır.

20 Mayıs 1481'de matem kıyafetleriyle İstanbul'a giren Bayezid, ertesi gün oğlundan saltanatı devralmış ve tahta geçmiştir. Aynı gün Şeyh Vefa'nın oğlu Şeyh Muslihiddin'in⁴⁶⁷ kıldırđı cenaze namazıyla Fatih Sultan Mehmed'in taht oyunları telaşından adeta unutulmuş cenazesi⁴⁶⁸ nihayet toprağa verilmiştir.

Şehzade Cem'e gönderilen ulakların ise Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa tarafından yakalanıp öldürüldüğü⁴⁶⁹ söylense de padişahın ölümünün sekizinci günü Şehzade Cem'e gönderilen bir ulağın Karaman'a ulaştığı açıktır⁴⁷⁰. İstanbul'dan gönderilen diğer iki ulak öldürülmesine rağmen, ulaklardan birisi şehzadeye ulaşmıştır.

Bursa'ya doğru yola çıkan Şehzade Cem, kardeşi Şehzade Bayezid'in İstanbul'a varıp tahta çıktığını yolda öğrenmiş olmalıdır. Osmanlı müelliflerine göre, Şehzade Cem kardeşinin tahta çıktığını Karaman'da duymuş, üzölmüşse de itaat

Şehzade Bayezid'in haberi aldığının dördüncü günü yola çıktığını ve 9 günde İstanbul'a ulaştığını aktarır. Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.187-188.

⁴⁶⁵ Yeniçeriler 1000 gümüş akçe bahşiş istemiş ve padişah tarafından kabul edilmiştir. İsteklerinin arasında isyan sırasında öldürdüğüleri veziriazamın katlinden dolayı cezalandırılmayacakları da vardır. Bkz. Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.190; Hammer, *a.g.e.*, s.845.

⁴⁶⁶ Hammer, *a.g.e.*, s.845; Fisher, *a.g.e.*, s.20.

⁴⁶⁷ Tekindağ, "II. Bayezid'in Tahta Çıkışı", s.92; Afyoncu, *a.g.e.*, s.116.

⁴⁶⁸ Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", *Belleten*, C:XXXIV, S.134, 1970, s.232.

⁴⁶⁹ Hammer, *a.g.e.*, s.844; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.162; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.12.

⁴⁷⁰ "sekizinci günü düşenbe gün ulak gelüb haber getirdi. Matem edüb yarındaşı Bursa şehrine müteveccih oldu bu taraftan karındaşı Sultan Bayezid tahta müteveccih olub gelüb rebiülevvelin yirmi ikinci günü tahta cülus edüb erkan ve ayan cümle varub itaat iylediler" Bkz. *Vakiât-ı Sultan-ı Cem*, s.2.

etmiştir. Sonrasında; Karamanlılar, Turgutlular ve Varsaklar Şehzade'nin aklına girmiş ve onu isyana sürüklemiştir⁴⁷¹.

2. GEDİK AHMED PAŞA'NIN İSTANBUL'A ÇAĞIRILMASI

Şehzade Cem hakkı olduğunu düşündüğü tahtı almak için Bursa'ya doğru ilerlerken Gedik Ahmed Paşa Avlonya'da bulunmaktadır. Paşa'nın aklındaki tek şey, büyük bir ordu toplayıp tekrar döneceğine söz verdiği Otranto'daki birlikleridir. Her taraftan kuşatılan, erzak ve suyu kalmayan askerlerine yardıma gitmek için Gelibolu'dan gelecek olan donanmayı beklemektedir.

Sultan Bayezid'in tahta çıktığını öğrenen Gedik Ahmed Paşa, yeni padişaha ulak gönderip cülusunu tebrik ederek, hareket için emir bekleyen donanmayı göndermesini istemiştir. Otranto'nun büyük zorlukla fethedildiğini ve II. Mehmed'in bu fetih için gösterdiği çabayı aktararak yardım gitmemesi halinde kalede bulunan yaklaşık sekiz bin askeri kaybedeceklerini iletmiştir⁴⁷². Askerlerine sadakatle bağlı olan Gedik Ahmed Paşa, İstanbul'daki taht mücadelesinden ziyade, İtalya fetihlerinin devam etmesiyle ilgilenmektedir.

Sultan Bayezid ise sadece Bursa'ya yürüyen kardeşi Şehzade Cem ile girişilecek mücadeleyi düşünmektedir. Sancakbeylerine haber gönderip asker istemiş, Avlonya'ya hareket için emir bekleyen donanmaya Gelibolu'dan ayrılmama emri vermiştir⁴⁷³. Gedik Ahmed Paşa'ya da, yanındaki askerlerle acilen İstanbul'a dönmesini emretmiştir. Bu emir üzerine Ahmed Paşa, bu defa İstanbul'da bulunan kayınpederi Veziriazam İshak Paşa'ya haber gönderip padişahı donanmayı göndermeye razı etmesini istemiştir. Padişah çok sinirlenerek Gedik Ahmed Paşa'nın derhal gelmemesi halinde, bunu tarafına açık isyan olarak göreceğini söylemiştir⁴⁷⁴. Padişahın bu katî tutumu karşısında istemeyerek de olsa İstanbul'a dönmek için yola çıkan Paşa, yanına yeni padişaha sunacağı oldukça değerli hediyeler almıştır.

Gedik Ahmed Paşa'nın Avlonya'dan çağrılmasında İshak Paşa etkili olmuştur⁴⁷⁵. "*Yeniçerilerin taptığı*"⁴⁷⁶ Gedik Ahmed Paşa'nın nüfuzundan

⁴⁷¹ Behiştî, *a.g.e.* , s.354- 355; Oruç Beğ, *a.g.e.* , s.118; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.275; Hoca Saadettin, *a.g.e.* , s.193; İbn Kemal, *VIII. defter*, s.11.

⁴⁷² Angiolello, *a.g.e.* , s.174- 175.

⁴⁷³ Fisher, *a.g.e.* , s.24.

⁴⁷⁴ Angiolello, *a.g.e.* , s.175.

⁴⁷⁵ Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s.196; Danişmend, *a.g.e.* , s.362.

faydalanılarak, askerin Cem Sultan tarafına geçmesine engel olmayı amaçlamıştır. Üstelik Behiştî'nin; “*Ol esnada merhûm mağfûr Gedik Ahmed Pâşâ-ki zamânında esedü'llâhi gâlib 'Ali bin Ebî Tâlib mesâbesinde idi*⁴⁷⁷” ifadeleriyle aktardığı gibi, yenilmezliği ve cengâverliğiyle devletin en başarılı kumandanı olan Paşa'ya, olası bir muharebede ihtiyaçları olacaktır.

Solakzâde, Sultan Bayezid'in tahta çıktığını duyan Gedik Ahmed Paşa'nın padişahı tebrik etmek için kendiliğinden geldiğini söylese de⁴⁷⁸, padişah tarafından kati emirle çağrılmış ve gelmeye mecbur kalmıştır⁴⁷⁹. Paşa'nın payitahtta yaşanan taht savaşına karışmak istemediği ve padişahı razı edip donamayacağı yanına alarak tekrar Avlonya'ya dönmek istediği açıktır. Sultan Bayezid, Cem meselesi çözülür çözülmez Gedik Ahmed Paşa'yı Otranto'daki askerin yanına göndereceğine söz vermiştir⁴⁸⁰.

Cesareti, savaşçılığı ve dirayetiyle babasına çok benzeyen Şehzade Cem'e hürmet besleyen Gedik Ahmed Paşa, Sultan Bayezid'e mesafelidir. Bunun en önemli sebebi Otlukbeli Savaşı öncesinde aralarında geçen münakaşadır⁴⁸¹. Ordugâhta buldukları sırada Fatih Sultan Mehmed'in emri ile orduları teftişe çıkan Gedik Ahmed Paşa, Şehzade Bayezid kumandasındaki kanatın bulunduğu yere gelmiştir. Alayların disiplinsizliğini ve düzensizliğini görünce önce askerleri sonra da şehzadeyi sert bir dille uyarmıştır. Vezir olan Paşa'nın haddini aştığını düşünen Bayezid, ona bir gün bunun bedelini ödeteceğini söylemiştir. Gedik Ahmed Paşa daha da ileriye giderek “*Bana ne yapabilirsin? Yemin ederim ki, günün birinde eğer sen hükümdar olursan ben bu kılıcı senin için kuşanmam*⁴⁸²” demiştir. Dânişmend, Gedik Ahmed Paşa'yı “*şımarık ve küstah*” olarak nitelendirip, onun Bayezid'e

⁴⁷⁶ İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ*, s.35.

⁴⁷⁷ Behiştî, *a.g.e.*, s.337.

⁴⁷⁸ “*Fatih Sultan Mehmed hazretlerinin cennet makamına rihlet eylediği ve büyük evladı Sultan Bayezid Han'ın yerine cülûs-ı hümayunlarının vâki olduğunu haber aldı. O diyarın armağan ve lâyıık, gılman ve cariyeler hazırlayıp, Dergah-ı Saltanat-penâha geldi, padişah eşiğine yüz sürdü*”. Bkz. Solakzâde, *a.g.e.*, s.352.

⁴⁷⁹ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.118; Angiolello, *a.g.e.*, s.175; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.136.

⁴⁸⁰ İnalçık, *Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı*, s.170.

⁴⁸¹ Dânişmend, *a.g.e.*, s.379; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.17-18; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi (Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Kaynarca Muahedesine kadar)*, C: IV, Tercüme: Mehmed Ata, Haz. Mümin Çevik-Erol Kılıç, Üçdal Neşriyat Yayınları, İstanbul 1984, s.960; Danişmend, *a.g.e.*, s.379.

⁴⁸² Richard F. Kreutel, *a.g.e.*, s.3-4; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.18; Hammer, *a.g.e.*, s.960.

Otlukbeli muharebesinden beri kin beslediğini söylemektedir⁴⁸³. Hoca Sadeddin Ahmed Paşa'nın bu mizacını “*yaradılışı aslında kırıcı ve sert*” diye aktarmaktadır⁴⁸⁴.

Yeni padişahla mazide bu gerginliği yaşayan Gedik Ahmed Paşa, İstanbul'a döndüğünde II. Bayezid'in kendisine nasıl davranacağı konusunda tedirgindir⁴⁸⁵. Üstelik Avlonya'dan dönmek istemeyerek padişahı daha da kızdırmıştır.

Tarihçiler açısından tartışılan bir nokta daha vardır. Taht mücadelesi başladığında Gedik Ahmed Paşa İstanbul'da olsaydı, hangi tarafta yer alacağı hakkında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Bazı tarihçiler Paşa'nın, Şehzade Cem tarafında olacağını düşünmektedirler. Bu fikirde olanlar özellikle yeniçerinin Ahmed Paşa'ya olan sevgisi ve hürmetinden yola çıkarak; askerın Gedik Ahmed Paşa'nın bulunduğu tarafta saf tutacağını, böylece olayların seyrinin değişebileceğini düşünmektedirler. Ancak Paşa, taht mücadelesi başladığında müdahale edemeyecek kadar uzakta olduğu için döndüğünde safları belirlenmiş, düzeni kurulmuş olarak bulmuştur. Devletin önemli kademelerinde bulunan paşaların, devlet adamlarının ve İstanbul'daki askerın II. Bayezid'in saltanatını kabullendiğini görmüş, karşı tarafa geçme hamlesinin başarı getirmeyeceğini düşünerek hâlihazırda oluşmuş siyasi duruma uyum sağlamıştır⁴⁸⁶.

Cavid Baysun; “*Gedik Ahmed Paşa, Bayezid'i sevmemekle beraber, sefer avdetinde onu tahta çıkmış bulduğundan, Cem dâvasına iştirâkle âsi vaziyetine düşmek istemeyerek Bayezid ordusunun başına geçmişti*”⁴⁸⁷ ifadeleriyle, Paşa'nın Avlonya'dan döndüğünde II. Bayezid'i tahta bulduğu için, artık yapabileceği bir şey kalmadığını düşündüğünü iddia etmektedir.

Dânişmend ise; Gedik Ahmed Paşa'nın, Sultan Bayezid'e kin beslediğini ifade ettikten sonra, “*Fakat bu haris adam menfaatini kanaatine feda edecek insanlardan değildir. Onun için İshak Paşa'nın davetiyle gelir gelmez, eskiden sevdiği Cem'e karşı, hiç sevmeyeceği Bayezid'i tahta çıkmış bulduğu için, derhal biat*

⁴⁸³ Danişmend, *a.g.e.*, s.379.

⁴⁸⁴ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, s.204.

⁴⁸⁵ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.17.

⁴⁸⁶ M. Cavid Baysun, “Cem Sultan”, *İA*, C: III, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1988, s.71; Danişmend, *a.g.e.*, 379.

⁴⁸⁷ Baysun, “Cem Sultan”, s.71.

*edip sadakat göstermekte hiç tereddüt etmemiştir*⁴⁸⁸” diyerek, tahta Sultan Bayezid geçtikten sonra Paşa'nın Avlonya'dan geldiğinden hareketle, o anki çıkarına göre davrandığını iddia etmektedir.

Gedik Ahmed Paşa'nın, Cem Sultan'a hürmet duymasına rağmen, padişah olarak Sultan Bayezid'i tercih ettiğine kanaat getiren tarihçiler de vardır. Bu fikri savunan tarihçilere göre; Sultan Bayezid'in savaştan hoşlanmayan ve sükûnet içinde bir hayatı tercih eden tabiatı sebebiyle Gedik Ahmed Paşa, onun sultanlığında daha önemli görevler ve makamlar elde edeceğini düşünmüştür. Hatta Gedik Ahmed Paşa'nın yönetimi tamamen eline almayı düşündüğü ileri sürülmektedir. Buna karşılık Cem Sultan'ın dirayetli kişiliği vurgulanarak; Cem'in kuracağı bu mutlak hâkimiyet, Gedik Ahmed Paşa'nın isteyebileceği bir durum değildir ifadeleriyle Paşa'nın Sultan Bayezid tarafında bulunduğu iddia edilmiştir⁴⁸⁹.

İshak Paşa'nın İstanbul'da çıkan isyanda askere hâkim olup idareyi ele alabilmesinin en önemli sebebi damadı Gedik Ahmed Paşa'nın asker üzerindeki nüfuzudur. Kayınpederi İshak Paşa Bayezid taraftarlarının başında bulunurken, Gedik Ahmed Paşa'nın diğer tarafta olması mümkün görünmemektedir. Bu durum dikkate alındığında tarihçilerin ileri sürdüğü bir diğer görüş olan; Gedik Ahmed Paşa'nın, Sultan Bayezid tahta çıkmadan bir süre önce onun tarafına geçtiği iddiası⁴⁹⁰ önem kazanmaktadır. Paşa'nın aklından geçen taht adayı hususunda bu şekilde bir değişiklik yaşanmışsa; Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa'nın uygulamalarının ve kayınpederi İshak Paşa'nın siyasi emellerinin, kararını belirlemede etkili olduğu muhakkaktır.

⁴⁸⁸ Dânişmend, *a.g.e.* , s.379. Dânişmend kitabının bir başka bölümünde ise Gedik Ahmed Paşa'nın Sultan Bayezid'e taraftar olduğunu olmadığını iddia eder. “*Bu devşirmenin Cem Sultan tarafı olduğu hakkında bir rivayet varsa da bu rivayetin vaktiyle Fatih zamanında şehzâde Bâyezid'le Gedik Ahmed'in askeri bir münakaşa yüzünden araları açılmış ve bilhassa bu sefer Cem Sultan'ın takibine memur olduğu halde ele geçirememiş olmasından çıkmış bir şayiadan ibaret olmak ihtimali daha kuvvetlidir. Her halde Gedik Ahmed'in diğer devşirmelerden başka türlü düşünmesine imkân yoktur. Zaten Cem Sultan'a iltihak edebilmesine müsait birçok vaziyetlerde bulunduğu halde İstanbul hükümetine sadakatten ayrılmaması da bu noktayı teyid etmektedir.*” Bkz. Dânişmend, *a.g.e.* , s.362.

⁴⁸⁹ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.28; Ertaylan, *a.g.e.* , s.196, 229.

⁴⁹⁰ “*Ahmed Paşa cülusundan evvel Sultan Bayezid'e intisab eylemiş olduğu gibi, bu defa da hizmet edeceğini te'min ederek teveccühe nail oldu.*” Bkz. Hammer, *a.g.e.* , s.848.

3. ŞEHZADELERİN MÜCADELESİNDE GEDİK AHMED PAŞA

3.1. YENİŞEHİR SAVAŞI VE CEM SULTAN'IN TAKİBİ

Şehzade Cem, 1474 yılında Anadolu'nun önemli Sancağı konumundaki Karaman'a gönderildiğinde henüz 15 yaşındaydı⁴⁹¹. 1478 yılına gelindiğinde ise II. Mehmed tarafından Rodos Şövalyeleri ile barış müzakerelerini yürütmekle görevlendirilmişti⁴⁹². Bu sıralarda Amasya'da bulunan Şehzade Bayezid ise zevke ve sefaya dalarak afyon benzeri ilaçlar kullanmaya başlamış, bundan haberdar olan II. Mehmed, Şehzade Bayezid'i çok sert şekilde uyarmıştı⁴⁹³.

Barış müzakerelerinde, Sancak yönetiminde daha deneyimli olan Şehzade Bayezid yerine Şehzade Cem'in görevlendirilmesi, II. Mehmed'in oğulları arasında Şehzade Cem'e daha fazla güvendiğini ve onu tahta hazırlamak istediği yönünde yorumlanmıştır. Bu gelişmelere dayanarak, padişahın gönlündeki taht varisinin Şehzade Cem olduğunu iddia eden tarihçiler bulunmaktadır⁴⁹⁴. Bu hususta en büyük delil, II. Mehmed'in son yıllarda yazdırdığı Kanunnâme olarak gösterilmektedir⁴⁹⁵.

Önceki yıllarda yaşanan hadiselerin etkisiyle ve destekçilerinin yoğun telkiniyle tahtın kendi hakkı olduğunu düşünen Şehzade Cem, Karaman illerinden topladığı askerlerle Konya'dan yola çıkmıştır. Bursa'ya ulaştığında, İstanbul'dan gönderilen Ayas Paşa kumandasındaki iki bin yeniçeri ile karşılaşmıştır⁴⁹⁶. Ayas Paşa birliklerini yenen Şehzade Cem, Bursa halkının sevgisi arasında şehre girip, saraydaki hazineye el koymuştur. Adına hutbe okutup, sikke bastırarak saltanatını ilan etmiştir⁴⁹⁷. Artık, Osmanlı mülkünde hükümdarlığını ilan eden iki padişah vardır.

⁴⁹¹ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.100-101.

⁴⁹² Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.8.

⁴⁹³ Afyoncu, *a.g.e.* , s.122; Hüseyin Hüsameddin Efendi, *a.g.e.* , s.134-135; Uzunçarşılı "II. Bayezid" *İA, C: II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979, s.392.

⁴⁹⁴ İnalçık, "Mehmed II", s.513; Baysun, "Cem Sultan", s.70; Ertaylan, *a.g.e.* , s.103.

⁴⁹⁵ "Ve oğlum şehzade edâmallahu umrehûya hüküm yazılmak lâzım gelse böyle yazıla: Ferzend-i ercemen, esad ü emced vâris-i mülk-i Süleymânî nûr-ı hadaka-i sultanî tâc-ı ru'ûsü's-selâtin sâhibü'l-izzî ve't temkîn mahzu lûfti'llahi'l ekrem oğlum Sultân Cem adâmallu bekâhu yazıla." Kanunnâme'nin elkab bölümünde, şehzadelere yazılacak hükümde belirtilen "vâris-i mülk-i Süleymanî" ifadesinde yalnızca Şehzade Cem'in adının verilmesi, II. Mehmed'in kendisinden sonra tahtta Şehzade Cem'i görmek istediğinin kanıtı olarak görülmektedir. Ancak bazı tarihçiler, metne "Sultan Cem" isminin Cem taraftarı olan Karamanî Mehmed Paşa tarafından sonradan eklendiğini iddia etmiştir. Bkz. Abdulkadir Özcan, *Fatih Sultan Mehmed Kanunnâme-i Âl-i Osman*, Ed: Erol Özvar, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s.25.

⁴⁹⁶ *Vakîât-ı Sultan Cem*, s.2; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.275; Danişmend, *a.g.e.* , s.359-360.

⁴⁹⁷ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.11; Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.195; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.275; Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.163.

Sultan Bayezid, gönderdiği birliklerin Bursa'da yenildiğini ve Cem Sultan'ın saltanatını ilan ettiğini duyunca kalabalık bir orduyla yola çıkmıştır. Cem Sultan'ın lalası olan ve yanında bulunan Aştinoğlu Yakub Bey'e bir mektup gönderip, Cem'i ordusuyla Yenişehir Ovasına çekmeye razı ederse Anadolu Beylerbeyliği ve yüz bin akçe mahsullü bazı köyler vadederek Cem'i hile ile yalnızlaştırmaya çalışmıştır⁴⁹⁸. Cem Sultan, Sultan Bayezid'in üzerine geldiğini duyduğunda halası Selçuk Sultan, ulemadan Molla İlyas ve Mevlana Şükrullah oğlu Ahmed Çelebi'yi, Sultan Bayezid'e elçi olarak gönderip kardeşkanının dökülmemesini, müslümanlar arasında savaşa sebep olmak istemediğini iletmiştir⁴⁹⁹. Türk- Moğol törelerine uygun olarak⁵⁰⁰ devletin yönetimini ikiye bölmeyi ve Anadolu'yu kendisine bırakmasını teklif etmiştir. Ancak Sultan Bayezid, *hükümdarlar arasında merhamet olmaz* cevabını yollamıştır⁵⁰¹. Bu cevap üzerine Cem Sultan, saltanatının 18. gününde askeriyle Bursa'dan çıkıp Aştinoğlu Yakub Bey'in tavsiyesi üzerine Yenişehir'e doğru yürümüştür. İki tarafın asker sayısı birbirine denk olmadığı gibi, Sultan Bayezid'in ordusuna oğlu Manisa Sancakbeyi Şehzade Abdullah da kalabalık askeriyle katılmıştır.

Bayezid'in ordusuna, yaklaşık 16000 askeriyle gelen Gedik Ahmed Paşa da katılmıştır⁵⁰². Avlonya'dan getirdiği ordusuyla Yenişehir'e yaklaştığında saat geç olduğu için gece göl kenarında konaklamıştır. Ertesi sabah Sultan Bayezid ordusuyla ilerlerken Gedik Ahmed Paşa onlara yetişmiş, padişah onun geldiğini görünce durup yaklaşmasını beklemiştir⁵⁰³. Ahmed Paşa, atından inerek padişahın önünde diz çöküp, elini öperek sadakatini sunmuştur. II. Bayezid onu beklediğinden daha sıcak karşılamıştır. Kendi atlarından birisini getirtip Ahmed Paşa'ya hediye etmiştir⁵⁰⁴. Ancak Ahmed Paşa yıllar önce söylediği sözden dolayı kılıcını beline kuşanmamıştır. Sultan Bayezid bunu farkedip "*Paşa hafızan kuvvetli imiş. Gençlikte yaptığım kusuru unut. Kılıcı beline kuşan. Düşmanlarımıza karşı yine eskisi gibi kahramanlıklar*

⁴⁹⁸ Âli, *a.g.e.*, s. 820; Hammer, *a.g.e.*, s.847; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.195.

⁴⁹⁹ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.16-17; Behiştî, *a.g.e.*, s.336.

⁵⁰⁰ Eski Türk –Moğol geleneğinde hanedanın tüm üyeleri saltanat için eşit hakka sahiptir ve ülke tüm hanedan mensupları arasında taksim olunur. Buna ülüş sistemi denir. Bkz. İnalcık, "Osmanlılar'da Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hâkimiyet Telâkkisiyle İlgisi" *Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C:14, S.1, 1959 s. 82-85; Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, s.188; Emecen, *a.g.e.*, s.64-65.

⁵⁰¹ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.196.

⁵⁰² Fisher, *a.g.e.*, s.25.

⁵⁰³ Angiolello, *a.g.e.*, s.178.

⁵⁰⁴ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.198; Behiştî, *a.g.e.*, s.337.

göster” diyerek Paşa’nın gönlünü alarak ordusuna serdar tayin etmiştir⁵⁰⁵. Kemalpaşazâde, Gedik Ahmed Paşa’nın ordugâha gelişi hakkında şu bilgileri aktarmıştır.

“Serdar-ı a’zam sipehsâlâr-ı mu’azzam Gedik Ahmed Paşa, ki hüsâm-ı hûnâşâmı câm-ı bezm- i rezm, sinân-ı can-sitâni şu’le-i şem’i cem’i zaferdi, ol esnâda Polya’dan geldi irdi. Sultân-ı cihân bahsun, ki aftar-ı zîn ü âsimân –rahsdı rikâb-ı hilâl –mişaline kebkeb-i kevkepleri gibi yüz sürince, cenâb-ı kâm-yâbdan işâret oldu; ahneg-i cengi râst kılub, sâz-ı kârzâra düzen virdi”⁵⁰⁶.

Padişah tarafından hediye edilen ata binip yeniçerilerin ve kapıkullarının bulunduğu yere gelen Gedik Ahmed Paşa’nın asker üzerindeki tesiri burada bir kez daha görülmüştür. Kreutel askerinin durumunu *“Onlar Gedik Ahmed’i görür görmez bir sevinç çılgılığı attılar... Gedik Ahmed’in gelmesine bütün ordu o kadar büyük bir sevinç duydu ki, herkes onun gelişini kutladı”* ifadeleriyle aktarmıştır⁵⁰⁷. Padişah tarafından, ordunun komutanlığına getirilen Ahmed Paşa, alayların başıboşluğunu görünce askerlere çıkışarak safları kendisi düzene sokmuştur⁵⁰⁸. Rumeli askerinin de yanına gidip savaş düzenini tanzim eden Paşa, Sultan Bayezid’in yanına dönerek beraber yola devam etmişlerdir⁵⁰⁹.

Gedik Ahmed Paşa’nın Avlonya’dan gelip Sultan Bayezid’in ordusuna katılması asker için çok büyük bir moral ve cesaret kaynağı olmuştur. Behiştî bu hadiseyi *“ammâ anun luhûk u inzimâmından leşkere tamâm kuvvet-i kalble ihtimâm geldi... Mevâkib-i devlet-menâkıb Yenişehir Ovası’nı âsmân-ı pür- kevâkib-i sevâkıb-a döndürdi”* ifadeleriyle aktarmıştır⁵¹⁰. Asker tarafından bu kadar sevilen bir komutanın kendi taraflarında yer almasıyla, Sultan Bayezid daha muharebeye başlamadan üstün duruma gelmiştir. Ordusunun komutasını Gedik Ahmed Paşa’ya vermesi, onun asker üzerindeki nüfuzundan faydalanmak istediğini açıkça göstermektedir.

⁵⁰⁵ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.18; Kreutel, *a.g.e.*, s.4; Hammer, *a.g.e.*, s.960.

⁵⁰⁶ İbn Kemal, *VIII defter*, s.17-18.

⁵⁰⁷ Kreutel, *a.g.e.*, s.4-5.

⁵⁰⁸ Behiştî, *a.g.e.*, s.38; İbn Kemal, *VIII. defter*, s.18; Kreutel, *a.g.e.*, s.5.

⁵⁰⁹ Angiolello, *a.g.e.*, s.178; Kreutel, *a.g.e.*, s.4-5.

⁵¹⁰ Behiştî, *a.g.e.*, s.338.

Aslında ikisinin de birbirine olan hürmeti samimi değildir⁵¹¹. Gedik Ahmed Paşa bir an evvel bu taht kavgasının sona ermesinden yana olup, padişahı razı ederek Otranto'ya yardım götürmek niyetindedir. Sultan Bayezid, Cem Sultan tehlikesi ortadan kalkmadan, özellikle askeri yönlendirebilecek bir gücü bulunduranları kendi tarafında tutmak istemektedir. Bu sebeple, Gedik Ahmed Paşa'ya, ordunun gözü önünde fazlaca lütfkâr davranmıştır. Mükrimin Halil Yinanç “*Bayezid, Ahmed Paşa-i kişver-i küşa'nın yanına gelişini, bir zafer alâmeti telakki etmiş ve osmanlı ordusunun ruhu ve en nüfuzlu şahsiyeti olan bu zata çok fazla teveccüh ve iltifat göstermişti*⁵¹²” demektedir. Hoca Saadettin de, Sultan Bayezid tarafından Gedik Ahmed Paşa'ya gösterilen ilgiyi teferruatla anlatmıştır.

*“padişahın buyruğu üzerine has yedeklerden gümüş kaltakla eyerlenmiş seçkin bir at da paşanın altına çekilmiş ve padişahla at başı gitmek gibi bir ağırlamayla kendisine herkesten fazla ilgi gösterilmişti. Bu görüşmede Paşaya ordunun düzenlenmesi, birliklerin harekât planlarının hazırlanması verilmekle, devlet erkânından daha ileride bir değer kazanmıştı*⁵¹³”

Gedik Ahmed Paşa'nın, Sultan Bayezid birliklerine katıldığı haberini alan Cem Sultan'ın ordusunun cesareti kırılmış, morali bozulmuştur. Bibliotheque Nationale'de bulunan Târîh-i Al-î Osman'dan aktarılan ifadeye göre savaş meydanında Gedik Ahmed Paşa'nın görülmesi üzerine; “*Cem Sultan etti: kimdir şol gelen? Ettiler: Ahmed lalandır. Etti çünkim ol geldi ayruk bizde padişahlık ümidini katettik deyu yüz döndürdü*⁵¹⁴” demiştir. Cem Sultan Gedik Ahmed Paşa'nın kendi yanında yer alacağını düşünürken, karşısında saf tutmasıyla hüsrana uğramıştır⁵¹⁵. Kazanacağına inandığı zaferden artık emin değildir⁵¹⁶.

20 Haziran 1481'de başlayan savaşta Gedik Ahmed Paşa'nın şiddetli hücumlarına karşı Cem'in ordusu yine de başarılı bir şekilde dayanmıştır. Ancak Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa'nın saldırdığı taraftan ağır bir darbe aldıkları sırada, Aştinoğlu Yakub Bey'in bir miktar asker alıp hileyle taraf değiştirmesi⁵¹⁷ Cem Sultan ordusuna büyük bir darbe indirmiştir. Lalasının bu ihanetine karşı Cem Sultan

⁵¹¹ Hammer, *a.g.e.*, s.960.

⁵¹² Yinanç, “Gedik Ahmed Paşa”, s.196.

⁵¹³ Hoca Saadettin, *a.g.e.*, s.198.

⁵¹⁴ Yinanç, “Gedik Ahmed Paşa”, s.196.

⁵¹⁵ Yinanç, “Gedik Ahmed Paşa”, s.196.

⁵¹⁶ Baysun, “Cem Sultan”, s.71.

⁵¹⁷ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.20; Ertaylan, *a.g.e.*, s.198; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.19.

son bir gayretle ileriye atılsa da, sancağının ele geçirilip Sultan Bayezid'e teslim edilmesiyle bütün umutları son bulmuştur⁵¹⁸. Gedik Ahmed Paşa'nın karşı tarafta yer alması ve Lalası Aştinoğlu'nun ihanetiyle yıkılan Cem Sultan, savaş alanından firar etmek zorunda kalmıştır⁵¹⁹. Adamlarının tamamına yakını ya telef olmuştur ya da esir düşmüştür. Gedik Ahmed Paşa bu savaş sonrasında, Sultan Bayezid'i tahta oturtan komutan olarak anılacaktır⁵²⁰.

Savaş sonunda esirlerin huzuruna getirilmesini isteyen Sultan Bayezid, hepsini azad ettiğini ilan etmiştir. Ancak Gedik Ahmed Paşa, padişaha, yeni tahta oturduğu için bu kadar hoşgörölü davranmamasını, burada vereceği cezanın bundan sonra kendisine yapılacak itaatsizliklere örnek olacağını söyleyerek idam edilmelerini tavsiye etmiştir. Sultan Bayezid Ahmed Paşa'ya hak verip bütün esirleri idam ettirmiştir⁵²¹.

Savaş alanından kaçan Cem Sultan, beş günde Karaman'a ulaşmıştır⁵²². Diğer taraftan Sultan Bayezid, Gedik Ahmed Paşa ile beraber Cem Sultan'ın peşinden Konya'ya yola çıkmıştır. Karaman'a gelen Cem Sultan üç günlük bir hazırlıktan sonra annesini, karısını, küçük oğlunu ve kızını alıp Karaman ahalisinin gözyaşları ve ağıtları arasında 28 Haziran'da Konya'dan ayrılmış, önce Tarsus'a oradan da Adana'ya geçmiştir⁵²³.

Sultan Bayezid maiyetindeki askerlerle on beş günde Konya'ya varmıştır⁵²⁴. Konya'ya geldiğinde, Cem Sultan'ın buradan birkaç gün önce ayrıldığını öğrenen Sultan Bayezid etraftaki beylere zafernâmeler gönderip, Yenişehir'de kazandığı savaşı bildirmiştir. Cem Sultan topraklarından geçecek olursa onu yakalamalarını ve teslim etmelerini istemiştir⁵²⁵. Kendisi Konya'da konaklayarak, Gedik Ahmed Paşa'yı Cem Sultan'ın peşinden göndermiştir. Angiolello da Gedik Ahmed Paşa'nın maiyetinde, Cem Sultan'ın peşindedir. Felekâbâd, Obruk, Larende'den geçen Gedik

⁵¹⁸ Behiştî, *a.g.e.* , s.339; Ertaylan, *a.g.e.* , s.199.

⁵¹⁹ *Vakiât-ı Sultan Cem*, s.2; Angiolello, *a.g.e.* , s.176; Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.276; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.19; Kreutel, *a.g.e.* , s.5.

⁵²⁰ İncalcık, *Devlet-i Aliyye I*, s.130.

⁵²¹ Kreutel, *a.g.e.* , s.5-6.

⁵²² *Vakiât-ı Sultan Cem* "Rebiü-l-ahır ayının yegirmi yedinci günü" (M. 25 Haziran) Bkz. *Vakiât-ı Sultan Cem*, s.3; Âşıkpaşazâde ve Neşri 6 gün demiştir. Bkz. Âşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.276; Neşri, *a.g.e.* , s.208.

⁵²³ *Vakiât-ı Sultan Cem* "cemazie-l-ulanın gurre si yeşenbe gün". Bkz. *Vakiât-ı Sultan Cem*, s.3; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.21.

⁵²⁴ Angiolello, *a.g.e.* , s.179.

⁵²⁵ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.20.

Ahmed Paşa Ereğli'ye gelmiştir⁵²⁶. Buraya geldiğinde Cem Sultan'ın Halep'e geçtiğini öğrenen Paşa, Konya'da bulunan Sultan Bayezid'e ulak gönderip durumu bildirmiştir.

Vâkıat'ta “ *cemazi-e-l-evvelinün on birinci gün seşenbe gün yortub tarsus sahrasına varıldı*⁵²⁷ ” denildiğine göre, Gedik Ahmed Paşa Ereğli'ye, 8 Temmuz'dan sonra gelmiştir. Gönderilen ulaktan, Cem Sultan'ın Halep'e geçtiğinin haberini alan Sultan Bayezid, Gedik Ahmed Paşa'ya Konya'ya dönmesini emretmiştir. Manisa Sancakbeyi Şehzade Abdullah'ı, Karaman Sancakbeyi olarak tayin edip kendisi İstanbul'a dönmüştür. Gedik Ahmed Paşa Konya'ya döndüğünde, padişahın kendisini de İstanbul'a çağırdığını öğrenmiştir⁵²⁸. Padişahın emri üzerine, Şehzade Abdullah'ı yeni sancağına yerleştirip yanına dört sancakbeyi ve biraz asker bırakarak İstanbul'a yola çıkmıştır⁵²⁹.

3.2. GEDİK AHMED PAŞA'NIN HAPSEDİLMESİ

Gedik Ahmed Paşa, padişahın sekiz gün sonra İstanbul'a gelmiştir. Cem Sultan'ın takibine gönderildiğinden beri maiyetinde olan Angiolello'ya göre, İstanbul'a geldiği gece kapıcılar odasına hapsedilerek tutuklanmıştır⁵³⁰. Padişah, Ahmed Paşa'yı, Cem Sultan'ın takibi sırasında bilerek mesafeyi açmakla itham etmiştir. Padişahı böyle düşünmeye teşvik edenler arasında Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa da vardır⁵³¹.

Veziriazam İshak Paşa'yı bertaraf etmek isteyen Mustafa Paşa, önce onun gücünün kaynağı olan Ahmed Paşa'dan kurtulmayı düşünmektedir. Eline geçen ilk fırsatta, padişahın Ahmed Paşa'ya olan kuşkularından yararlanarak harekete geçmiştir. Cem Sultan'ın Halep'e kaçmasına, Gedik Ahmed Paşa'nın göz yumduğu hususunda padişahı ikna etmiştir. M. Halil Yinanç; “*ister kast, ister ihmal neticesi olsun, Cem'i yakalayamadı ve onun Suriye'ye gitmesine meydan verdi*⁵³²” ifadeleriyle bu konuda Gedik Ahmed Paşa'nın bir dahli olabileceğini iddia etmiştir.

⁵²⁶ Angiolello, *a.g.e.*, s.180; Solakzâde, *a.g.e.*, s.375.

⁵²⁷ *Vakâat-ı Sultan Cem*, s.3.

⁵²⁸ Hammer, *a.g.e.*, s.850; Solakzâde, *a.g.e.*, s.376.

⁵²⁹ Behiştî, *a.g.e.*, s. 339; Hoca Saadettin, *a.g.e.*, s.203; Solakzâde, *a.g.e.*, s.376; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.165.

⁵³⁰ Angiolello, *a.g.e.*, s.180.

⁵³¹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.178; Danişmend, *a.g.e.*, s.364.

⁵³² Yinanç, “Gedik Ahmed Paşa”, s.196.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı da, Paşa'nın yavaş hareket etmiş olabileceğini aktarmaktadır⁵³³.

Gedik Ahmed Paşa'nın tutuklandığını ertesi sabah duyan yeniçeriler, sipahiler ve silahdarlar ayaklanarak saraya yönelmişlerdir. Sultan Bayezid'in damadı olan Yeniçeri ağası Rüstem Bey, askeri yatıştırmayı başaramamıştır. Askerler zorla saraya girip, padişahın odasının önüne kadar ilerlemişlerdir. Padişah, vezirlerini askerlerle konuşmaya göndermiş, ancak hiçbiri anlaşmaya yanaşmamıştır⁵³⁴.

Angiolello sarayı basan askerlerin durumunu aktarırken “*Herkesi parça parça etmekle tehdit ettiler. Birçoğu Ahmed Paşa'yı serbest bırakmak için zorla saraya girip kapıyı geçtiler ve Sultan Bayezid'in bulunduğu odaya doğru ilerlediler*” sözleriyle, padişah için durumun tehlikeli bir hale geldiğini belirtmiştir. “*Ahmed Paşa serbest bırakılmazsa olacaklar konusunda sürekli tehdit savuruyorlardı. Onlara göre Ahmed Paşa bütün cesur adamların komutanıydı*⁵³⁵” ifadeleri, askerin Gedik Ahmed Paşa'yı herkesten üstün tuttuğunu ve verdikleri değeri göstermektedir.

Sultan Bayezid, Cem Sultan'ın kaçmasıyla tahtta rakipsiz kaldığı için askerin kendisine koşulsuz itaat edeceğini düşünmüştür. Fakat asker sarayı basıp kapısına dayanmış ve Gedik Ahmed Paşa bırakılmadan oradan ayrılmayacaklarını ifade etmiştir. Padişah, Ahmed Paşa'yı kurtarmak için ayaklanan bu insanların Cem Sultan'ın yandaşları haline gelmesi konusunda kaygılanmış ve telaşa kapılmıştır⁵³⁶.

Hersekzade Ahmed Paşa, II. Mehmed döneminde olduğu gibi, bir kez daha Gedik Ahmed Paşa'yı hapisten kurtarmak için araya girmiştir. İshak Paşa ile beraber padişahla görüşüp, olayların yatışması için Gedik Ahmed Paşa'yı affetmesini tavsiye etmişlerdir⁵³⁷. Askerin böyle bir tepki vereceğini beklemeyen Sultan Bayezid, istemese de Gedik Ahmed Paşa'yı affettiğini açıklamıştır. Bu tutuklamadan Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa ve yeniçeri ağası Rüstem Ağa'yı sorumlu tutup, onlara inanmakta hata yaptığını kabul etmiştir⁵³⁸.

⁵³³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.178.

⁵³⁴ Fisher, *a.g.e.*, s.26.

⁵³⁵ Angiolello, *a.g.e.*, s.181.

⁵³⁶ Fisher, *a.g.e.*, s.28.

⁵³⁷ Behiştî, *a.g.e.*, s.340; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.204; Danişmend, *a.g.e.*, s.364.

⁵³⁸ Angiolello, *a.g.e.*, s.181; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.24.

Yeniçeriler suçluların cezalandırılmasını, yoksa saraydan çıkmayacaklarını söylemişlerdir. Bu sırada Yeniçeri Ağası Rüstem Ağa kaçmıştır. Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'nın padişahın emriyle hapsedildiği iddia edilse de⁵³⁹, yalnızca vezirlik görevinden alınmış olmalıdır. Mustafa Paşa'nın hapsedilmesi, Gedik Ahmed Paşa'nın Kasım Bey üzerine gönderileceği sırada gerçekleşecektir.

Sultan Bayezid, huzuruna getirilen Ahmed Paşa'ya durumu izah etmiş, Paşa da padişahın önünde diz çöküp onun sadık bir kulu olduğunu yinelemiştir⁵⁴⁰. Padişahın, kendisini tutuklatmakta ya da öldürtmekte serbest olduğunu söyleyerek çıkan ayaklanmadan dolayı üzüntülerini sunmuştur. Askeri de yatıştırmaya çalışan Paşa, padişahın emirlerine koşulsuz uymaları için onları ikaz ederek, bir daha böyle bir işe kalkışmamaları hususunda sert bir dille uyarmıştır⁵⁴¹. Sultan Bayezid yaşanan bu gerginliği yatıştırmak için Gedik Ahmed Paşa'yı vezir yaptığını açıklamıştır⁵⁴².

Gedik Ahmed Paşa ile beraber Konya'dan dönen ve bu ayaklanma sırasında sarayda bulunduğunu iddia eden Angiolello'nun aksine, Osmanlı müellifleri Paşa'nın İstanbul'a döndükten bir müddet sonra tutuklandığını aktarmaktadır. Bu müelliflere göre Sultan Bayezid, İstanbul'a dönen Ahmed Paşa'ya vezirlik verip devlet işleriyle görevlendirmiştir. Ancak Paşa eski tavrını ve alışkanlıklarını devam ettirip, dik başlılığa ve başına buyruk davranmaya devam etmiştir. Padişahın kararlarına sürekli muhalefet edip ve emirlerine karşı gelmektedir. Kendisine karşı yapılan bu itaatsizlikler üzerine Sultan Bayezid'in, daha fazla tahammül göstermeyerek Paşa'yı tutuklattığını⁵⁴³ ifade eden bu müellifler, tutuklamanın ardından sarayda çıkan isyana hiç değinmemişlerdir. Tutuklanan Gedik Ahmed Paşa'nın, İshak Paşa ve Hersekzade Ahmed Paşa'nın ricası üzerine affedildiğini aktarmışlardır. Hoca Sadettin, İstanbul'a

⁵³⁹ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.24. Angiolello, Mustafa Paşa'nın haps olduğunu söylüyor. Bkz. Angiolello, *a.g.e.*, s.182.

⁵⁴⁰ Angiolello, *a.g.e.*, s.182; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.24.

⁵⁴¹ Kreutel, *a.g.e.*, s.111.

⁵⁴² Angiolello, *a.g.e.*, s.182; Fisher, *a.g.e.*, s.28.

⁵⁴³ Behiştî, *a.g.e.*, s.340; Münecimbaşı Ahmed Dede, *Münecimbaşı Tarihi*, C: II, Arapça aslından Türkçeleştiren İsmail Erünsal, Tercüman 1001 Temel Eser Yayınları, s.376. Solakzâde; "Gedik Ahmed Paşa da fermana uyararak Bâb-ı Saâdet'e teveccühle acele ederek, padişâhın eteğini öpmekle müşerref oldu. Hemen mülkiyet meselelerinin hizmetine memur olup vezâret mesnedi kendisine inâyet buyruldu. Lâkin kendisi, daha önce erkân bilip, geçmiş hizmetlerine de gururu ve serkeşliği olması dolayısıyla kendini beğenmişlikten el çekmeyip, pâdişâhın tabiatını mükedder eyledi. Ancak bir kısım fesâd ehlinin ilkasıyla, bir süre için Kapıcılar odasında haps olunmasına pâdişâhın yüce fermânı sadır oldu. Daha sonra İshak Paşa ile Hersek oğlu Ahmed Paşaların şefaati ile serbest bırakıldı. Yine eski makamında mesned-nişin olup, sahip-i temkin oldu" diye ifade etmiştir. Bkz. Solakzâde, *a.g.e.*, s.376.

çağrılan Gedik Ahmed Paşa'ya veziriazamlık verildiğini iddia etmektedir⁵⁴⁴. Ancak kaynaklarda bundan sonraki süreçte yaşanan gelişmelerin aktarımında veziriazam olarak İshak Paşa geçmektedir.

Hammer de, Gedik Ahmed Paşa'ya, Ereğli'deyken vezirlik görevi verildiğini ve bunun üzerine İstanbul'a çağrıldığını aktarmaktadır. Tutuklanmasının sebebini geçmişteki fetihleri sebebiyle kibirli olması ve dik başlı tavrıyla padişahı öfkelenmesi olarak açıklamıştır⁵⁴⁵.

Haniwaldanus Kroniğinde Gedik Ahmed Paşa'nın tutuklanması ve tekrar bırakılması, Cem Sultan'ın Rodos'a sığınmasının hemen sonrasında gösterilerek, idam edileceği tarihle karıştırılmıştır. Sultan Bayezid'in sarayında, bütün vezirlerin iştirak ettiği bir davete katılan Gedik Ahmed Paşa'ya siyah bir kaftan giydirilerek hapsedildiği ve derhal öldürülmesi için emir verildiği yazılmaktadır. Ancak bir saray ağasının, Paşa'nın tutuklanmasının asker üzerindeki tesirini görmeyi tavsiye ettiğini bu sebeple idamın ertelendiğini iddia eder. Tutuklu olan Paşa'ya şiddetli işkenceler yapıldığını ve olayları duyan Gedik Ahmed Paşa'nın oğlunun, askerın kışlasına gidip onları ayaklandırarak saraya doğru harekete geçirdiğini aktarmaktadır⁵⁴⁶. Paşa'nın oğlu tarafından askerın harekete geçirilmesi, diğer kaynaklarda geçmeyen sadece Kreutel tarafından aktarılan bir bilgidir.

Tarihleri olduğu gibi kişileri de karıştıran kronik, Gedik Ahmed Paşa'nın, İshak Paşa'nın telkinleriyle tutuklandığını aktarmaktadır. İshak Paşa'nın kızı ile evli olan Gedik Ahmed Paşa'nın, Şehzade Mustafa ile aralarında bir ilişki olması sebebiyle karısını boşadığını, bundan dolayı da İshak Paşa'nın ondan intikam almak istediğini iddia etmektedir⁵⁴⁷. Dönemi anlatan bazı kroniklerde geçen Şehzade Mustafa'nın varsayılan ilişkisi, Gedik Ahmed Paşa'nın karısı ile değil, idam edilen Veziriazam Mahmud Paşa'nın karısı ileldir. Üstelik İshak Paşa ile Gedik Ahmed

⁵⁴⁴ Hoca Sadeddin; *"Ancak kendisini ileri kimse olarak gördüğünden ve geçmişteki hizmetlerinden duyduğu gururla başına buyruk, kendi bildiğini yapar, kimseyle danışmazdı. Yaradılışı aslında kırıcı ve sert olduğundan, en sonunda onu çekemeyenlerin etkisiyle bir gün Kapucular odasında hapsedilmesi ferman olundu. Devlet erkanından İshak Paşa ile Hersek oğlu Ahmed araya girip şefaatçi oldular ve Paşa'yı oç alıcı kılıçtan kurtardılar. Üstün yaratılışı Padişah da bu kez cürmünü hoş görüp, tutuşan oç duygularını bastırarak, eskiden olduğu gibi, veziriâzamlık görevinde kalmasını kabul etti"* Bkz. Hoca Sadettin, a.g.e. , s.204.

⁵⁴⁵ Hammer, a.g.e. , s.850.

⁵⁴⁶ Kreutel, a.g.e. , s.8.

⁵⁴⁷ Kreutel, a.g.e. , s.8.

Paşa'nın aralarının açık olduğuna dair bir bilgi bulunmadığı gibi, birlikte hareket ettikleri açıktır.

Gedik Ahmed Paşa'nın tutuklanmasını aktaran kaynaklardan birisi de, o dönemde İstanbul'da bulunan bir İtalyan tarafından yazıldığı düşünülen bir mektuptur. Princeton Üniversitesi yazma eseler kataloğunda bulunan ve Prof. Dr. Süheyl Ünver tarafından temin edilen bu mektupta anlatılan bazı olayların, dönemin bazı tarihçilerinin anlattıklarıyla uyumlu olması bu mektubu dikkate değer kılmaktadır. Gedik Ahmed Paşa'nın tutuklanması; *“Mustafa Paşa müşavir Ahmed Paşa'yı Sultan'a karşı sadakatsizlikle itham etti. Sultan, gece saat bire doğru, Ahmed Paşa'nın huzuruna çağrılmasını emretti; Ahmet Paşa Sultanın yakınlarından birisi gibi gelip ilk kapıdan girerken, Sultanın damadı tarafından tevkif edildi ve zincire vuruldu⁵⁴⁸”* ifadeleriyle aktarılmıştır. Kreutel'in da belirttiği gibi, Gedik Ahmed Paşa'ya şiddetli işkenceler yapıldığı ve padişah tarafından idam emri verildiği belirtilmektedir. Tutuklanan Gedik Ahmed Paşa'nın, Sultan Bayezid'e söyledikleri sebebiyle idamın hemen gerçekleşmediği ileri sürülmüştür.

“Sultanım, eğer ölmem icab ederse, senin elinden ölmeğe mani olamam fakat benim ölümümün senin şahsına herhangi bir zarar getirmesi hiç te hoşuma gitmez.

Binaenaleyh, Sultanım dinle ve sözlerimi iyi anla: Diyorum ki eğer yeniçeriler emrin üzerine idam edildiğimi öğrenirlerse belki de sana zarar getirecek bir isyan çıkarırlar. Bu tehlikenin önüne geçmek için dediğimi yap. Yeniçeriler gelip de hiddetle beni istemezlerse ve sen de hiddetlerini teskin etmek için beni onlara vermeğe mecbur olmazsan, yarına kadar sakla ve öldürme. Ve eğer yeniçeriler mevkuf olduğumu ve eziyet çektiğimi görünce hiçbir nümayişte bulunmazlarsa o zaman bana istediğini yap⁵⁴⁹”

Mektupta; Yeniçerilerin sabah olduğunda sarayı bastıkları, padişahı ve saray erkânını tehdit ettikleri ve padişahın Mustafa Paşa ile diğer damadını suçlu göstererek Gedik Ahmed Paşa'yı hapisten çıkardığı belirtilmiştir. Diğer kaynaklarda rastlamadığımız bir detay da, Mustafa Paşa'yı ele geçiren askerlerin onu öldürmek üzereyken Gedik Ahmed Paşa'nın ricası üzerine hapsedilmesine razı olduklarının

⁵⁴⁸ Süheyl Ünver, *Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü ve Hadiseleri Üzerine Bir Vesika*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1952, s.9.

⁵⁴⁹ Süheyl Ünver, *a.g.e.* . s.10.

bildirilmesidir⁵⁵⁰. Gedik Ahmed Paşa'nın tutuklanması hadisesinde Angiolello ve Kreutel ile benzer bilgiler sunan mektubun, o dönemde yazılıp yazılmadığına şüphe ile yaklaşılmaktadır⁵⁵¹.

Sultan Bayezid, Yenişehir Ovasında Gedik Ahmed Paşa'yı iltifatlarla karşılarken samimi olmasa da, veziriazamın damadı olması sebebiyle ona itimat edebileceğini düşünmüştür⁵⁵². Aralarındaki sulh, o anki siyasi atmosferde zorunlu olarak yapılmıştır. Ancak padişah için en zor süreç atlatılmıştır. Artık Cem Sultan tehlikesi büyük ölçüde bertaraf edildiğine göre, Gedik Ahmed Paşa'ya ihtiyacı kalmamıştır.

Sultan Bayezid, Gedik Ahmed Paşa'nın, Cem Sultan'ı bilerek yakalamadığına gerçekten inanmış mıdır? Yenişehir Ovasından yola çıkan Cem Sultan, Konya'ya beş-altı günde gelmiştir. Oysa Sultan Bayezid aynı yolu on beş günde gelmiştir⁵⁵³. Burada Angiolello'nun bildirdiği on beş günlük süre, hatalı ve abartı olsa bile "*Bayezid ordusu ile takip ediyordu ama çok da acele etmiyordu*" diye belirtmesi de, aradaki mesafenin açıldığını göstermektedir. Elbette Cem Sultan, Yenişehir'den Konya'ya bütün hızıyla kaçarak gelirken; Sultan Bayezid'in yanında büyük bir ordu olması, hızlı hareket etmesini engellemiştir.

Bu bilgilerden hareketle; 28 Haziran'da Konya'dan ayrılan Cem Sultan'dan bir kaç gün sonra, Sultan Bayezid ile Gedik Ahmed Paşa'nın Konya'ya geldiği görülmektedir. Kaçtığı için hızlı hareket eden Cem Sultan, 7 Temmuz'da sınırdan geçip Tarsus'a ulaşmıştır⁵⁵⁴. Cem Sultan'dan birkaç gün sonra Konya'dan yola çıkan Gedik Ahmed Paşa ise Felekâbâd, Pervane, Obruk, Larende, Lülüve, Taş, Mondos yoluyla Ereğli'ye gelmiştir⁵⁵⁵. Uğranılan bu güzergâhlar ve tarihler dikkate alındığında, Gedik Ahmed Paşa'nın, Cem Sultan'ın kaçmasında herhangi bir kusurunun olabileceği görünmemektedir.

Sultan Bayezid'in, Ahmed Paşa'dan kurtulmak istemesindeki asıl sebep, onun asker ve paşalar üzerindeki padişahın gücünü gölgeleyen nüfuzu ve gücüdür. Ancak

⁵⁵⁰ Süheyl Ünver, *a.g.e.* , s.10.

⁵⁵¹ Yinanç, *a.g.e.* , s.1003.

⁵⁵² Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.164.

⁵⁵³ Angiolello, *a.g.e.* , s.179.

⁵⁵⁴ *Vakâat-ı Sultanı Cem*, s.3-4.

⁵⁵⁵ Angiolello, *a.g.e.* , s.180.

Paşa'yı kurtarmak için karşısına dikilen ve gözü hiçbir şey görmeyen askerin, kendisine tepki olarak Cem Sultan taraftarı olma tehlikesi, onu geri adım atmamak zorunda bırakmıştır.

Asker, Sultan Bayezid'e karşı ilk hareketlenmesinde, ikinci veziri ve yeniçeri ağasını yerinden etmiş, “*oraya girenin sağ çıktığı görülmez*⁵⁵⁶” denilen Kapucular odasından Ahmed Paşa'yı almıştır. Bu isyanla Sultan Bayezid, hükümrancılığının ve otoritesinin önündeki en büyük engelin Gedik Ahmed Paşa olacağını açıkça görmüştür.

Gedik Ahmed Paşa'dan kurtulmak isteyen Padişah, ilk denemesinde başaramasa da, bunun için doğru zamanı bekleyecektir. Angiolello “*Ahmed Paşa ne yaparsa yapsın, Bayezid onun iradesinden memnun gibi görünüyor ama aynı zamanda planladığı şeyleri yapmak için uygun zamanı bekliyordu*⁵⁵⁷” diyerek padişahın durumu idare ettiğini belirtmektedir. Üstelik önceki yıllarda Uzun Hasan'a sığınan Karamanoğlu Kasım Bey, Cem Sultan olayının yarattığı ikiliği fırsat bilip, Osmanlı topraklarına girmiştir⁵⁵⁸. Karaman'daki kargaşanın yatıştırılıp düzenin tekrar sağlanmasında Gedik Ahmed Paşa gibi kudretli bir komutanın iradesine ihtiyaç bulunmaktadır.

3.3. GEDİK AHMED PAŞA'NIN KARAMAN'A GÖNDERİLMESİ

Karamanoğlu Kasım Bey, devletinin eski taht şehri olan Konya'yı geri alarak, yıkılan devletini yeniden diriltme hevesindeydi. Bu amacı gerçekleştirmek için Anadolu'ya geçerek Varsak ve Turgutlu beylerini etrafında toplamıştır. Rodos Şövalyeleriyle de irtibata geçen Kasım Bey, kendisine donanma desteği gönderilmesini istemiş ve Osmanlı Devleti'ne karşı iki taraftan aynı anda saldırıya geçmeyi teklif etmiştir⁵⁵⁹.

Bu sırada Konya'da Sancakbeyi olarak bulunan Şehzade Ahmed'in yanında, güvenliği için Gedik Ahmed Paşa tarafından bırakılan dört Sancakbeyi bulunmaktadır. Karaman Beylerbeyi Hadım Ali Paşa, Kasım Bey'in, Konya'ya doğru ilerlediğini haber alınca, Şehzadenin maiyetindeki sancakbeylerini de yanına

⁵⁵⁶ Danişmend, *a.g.e.* , s.364; Hammer, *a.g.e.* , s.850.

⁵⁵⁷ Angiolello, *a.g.e.* , s.183.

⁵⁵⁸ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.204.

⁵⁵⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.166; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.25; Ertaylan, *a.g.e.* , s.215.

olarak, Pervane Çayırı'nda Kasım Bey'in karşısına çıkmıştır. Ancak asker sayısının, karşı tarafın askerinden daha az olduğunu görünce Konya'ya, Şehzade'nin yanına çekilmiştir⁵⁶⁰. Kasım Bey yanındaki birliklerle, Konya'ya kadar gelerek Şehzade Abdullah'ın ve Hadım Ali Paşa'nın bulunduğu Konya hisarını kuşatmıştır⁵⁶¹.

Sultan Bayezid, bu büyük tehdidi ortadan kaldırmak için Karamanlılara karşı birçok başarılı seferde bulunan, bölgeyi çok iyi tanıyan ve “*onların hilelerine vakıf ve ordularını dağıtmakta usta*⁵⁶²” olan Gedik Ahmet Paşa'yı görevlendirmiştir.

Karamanoğlu üzerine yürüme emri alan Gedik Ahmed Paşa, Padişahı kendisine karşı sürekli kışkırtan ve tutuklanmasına sebep olan Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'dan intikam almak için uygun zamanın geldiğini düşünmüştür. Sultan Bayezid'in karşısına çıkıp; “*kimki kardeşi için bir kuyu kazar, içine elbet kendi düşer atasözü gereğince ol dahi zindana atılmaz ve bir süre üzüntü, sıkıntı ne imiş görmez ise benden erlik ve cenk deminde dilaverlik bekleme*” sözleriyle, Mustafa Paşa cezalandırmazsa bu sefere çıkmayacağını, askerinin de kendisinden yana olacağını söylemiştir⁵⁶³. Bu büyük cüret bir vezir için olağandışı olmasına rağmen Gedik Ahmed Paşa'nın mizacı ve yeniçeri ocağından aldığı destek bu gücü ortaya çıkarmaktadır.

Devlet içindeki en büyük gücü elinde bulunduran İshak Paşa ve Gedik Ahmed Paşa, rakipleri Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'yı aşama aşama bertaraf etmişlerdir. Önce İshak Paşa ile işbirliği yapan yeniçeri, Mustafa Paşa'nın veziriazam olmasına engel olmak için Padişah'la birlikte İstanbul'a girmesine mani olmuştur. O zamana kadar aynı tarafta olan ve Sultan Bayezid'i tahta çıkarmak için çaba sarf eden Mustafa Paşa ile İshak Paşa arasında artık siyasi hesaplaşmalar başlamıştır. Bir süre geçtikten sonra İstanbul'a getirilerek ikinci vezir yapılan Mustafa Paşa, bu süreçte Gedik Ahmed Paşa'yı hapse attırarak, ayaklanan askerinin baskısıyla vezirlik görevinden alınmıştır. Son olarak da, askeri arkasına alan Gedik Ahmed Paşa'nın sefere çıkmak için şart koşması karşısında yine mecbur kalan

⁵⁶⁰ Hoca saadettin, *a.g.e.* , s.204; Solakzâde, *a.g.e.* , s.376-377; Hammer, *a.g.e.* , s.850.

⁵⁶¹ Danişmend, *a.g.e.* , s.365.

⁵⁶² Hoca Saadettin, *a.g.e.* , s.204, Solakzâde, *a.g.e.* , s.377.

⁵⁶³ Hoca Sadeddin, *a.g.e.* , s.205, Solakzâde'ye göre Gedik Ahmed Paşa, II. Bayezid'e şunları söylemiştir: “*Habs olub bunca felaket çektim /Elem-i renc-i meşakket çektim/ Şimdi ol pister-i rahatta yata / Beni düşmenlerin ağzına ata*”. Bkz. Solakzâde, *a.g.e.* , s.377.

padişah, Mustafa Paşa'yı hapse attırmıştır⁵⁶⁴. Bu zoraki tutuklatma, padişahın, Gedik Ahmed Paşa'ya olan kinini daha da artıracaktır.

Asker bir kez daha, Sultan Bayezid'e karşı Gedik Ahmed Paşa'nın yanında yer almıştır. Gücünü ve nüfuzunu padişaha tekrar ispatlayan Gedik Ahmed Paşa, bu hareketiyle hakkındaki kuşkuları iyice artırmıştır. Padişah, kendisine ihanet edebileceği ve taraf değiştirebileceği hakkında şüphe duymaya başlamış, bu ihtimale karşı Paşa'nın oğlunu rehin olarak İstanbul'da alıkoymuştur⁵⁶⁵. Gedik Ahmed Paşa'yı Karamanoğlu üstüne gönderirken, oğlunu tedbir olarak kendi yanında tutması ikisinin arasındaki çekişmenin ve güvensizliğin geldiği boyutu ortaya koymaktadır. Danişmend, Gedik Ahmed Paşa'nın padişaha sunduğu şartı tehdit olarak değerlendirerek "*Gedik Ahmed'in bu vaziyeti artık devlet için bir emniyet meselesi teşkil etmiştir*"⁵⁶⁶ sözleriyle, Paşa'nın artık saltanata bir tehdit olduğunu belirtmiştir.

Oğlunu, padişahın yanında rehin olarak bırakan Gedik Ahmed Paşa, iki bin yeniçeri, kapıkulu süvarisi, dört bin azeb ve Anadolu askerinin tımarlı sipahilerini alarak Karamanoğlu üzerine yola çıkmıştır⁵⁶⁷. Paşa Afyonkarahisar'a geldiğinde, haber Konya'daki Kasım Bey'e ulaşmıştır. Gedik Ahmed Paşa ile defalarca karşı karşıya gelen Kasım Bey, onun üzerine doğru geldiğini duyunca hemen kuşatmayı kaldırarak Taşili'ne kaçmıştır. Kemalpaşazâde, Kasım Bey'in kaçışını; "*bildi ki mârla mûr turuşamaz, nehengle harçeng pençe uruşamaz. Aheng-i ceng idüb, mukabeleye ve mukateleye idemedi*"⁵⁶⁸ diye aktarmıştır. Kasım Bey'in kaçışıyla, Konya'da kuşatılan Şehzade Abdullah ve yanındaki birlikler de kurtulmuştur. Konya'da bulunan askeri de yanına alan Gedik Ahmed Paşa, Kasım Bey üzerine Taşili'ne yürümüştür. Bunun üzerine Kasım Bey Silifke'ye çekilmiştir⁵⁶⁹.

Gedik Ahmed Paşa, Kasım Bey'in peşinde Silifke yolundayken orduda erzak sıkıntısı başlamıştır. Bunun üzerine Ahmed Paşa, Hadım Ali Paşa'yı yakınlardaki

⁵⁶⁴ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.28; Münecimbaşı, *a.g.e.*, s.377. Danişmend, Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'nın, Karamanî Mehmed Paşa taraftarı olduğu için İshak Paşa'dan intikam almak istediğini aktarır. Bu sebeple devşirmeler tarafından hedef alındığını iddia etmektedir. Bkz. Danişmend, *a.g.e.*, s.358,364. Fakat Sultan Bayezid'in tahta ulaşabilmesi için geçeceği yolların güvenliğinin sağlanması ve Cem Sultan'ın engellenmesi hakkındaki yazışmalar, onların aynı tarafta olduğunu delilidir. Üstelik Sultan Bayezid'in damadı olup onu Bolu'da karşılamıştır ve beraber Üsküdar'a gelmişlerdir. Bkz. İbn Kemal, *VIII. defter*, s.2.

⁵⁶⁵ Hoca Saadettin, *a.g.e.*, s.205; Solakzâde, *a.g.e.*, s.377.

⁵⁶⁶ Danişmend, *a.g.e.*, s.365.

⁵⁶⁷ Hoca Sadeddin, *a.g.e.*, s.205.

⁵⁶⁸ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.24.

⁵⁶⁹ Hammer, *a.g.e.*, s.850; Fisher, *a.g.e.*, s.29; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.166.

Mut kalesinden erzak toplaması için göndermiştir⁵⁷⁰. Ali Paşa'nın, Gedik Ahmed Paşa'dan ayrıldığını duyan Kasım Bey, Ali Paşa'yı pusuya düşürmek için harekete geçmiştir. Haberi alan Ali Paşa, ulak gönderip Gedik Ahmed Paşa'dan yardım istemiştir. Silifke'de ordunun ağırlıklarını bırakarak hızla Ali Paşa'nın yardımına yetişen Ahmed Paşa, yarım gün boyunca süren şiddetli çarpışma sonunda Kasım Bey'in ordusunu dağıtmış⁵⁷¹, kendisini de kaçmak zorunda bırakmıştır. Kasım Bey Tarsus tarafına kaçarken, Gedik Ahmed Paşa onu sınıra kadar takip etmiştir⁵⁷².

Gedik Ahmed Paşa takipten dönerken Taşili'nin meşhur kalesi olan İlmas kalesini de hedef almıştır⁵⁷³. Kale'yi yıkıp, içerisinde askere zahire olacak her şeyi almıştır⁵⁷⁴. Oradan Silifke'ye vararak Ali Paşa'nın kuvvetleriyle birleşmiştir. Topladığı zahireyi askere dağıtıp, aralarından gücü kuvveti yerinde olanları kendi birliğine seçmiştir. Kış bastırıldığı için, seçtiği askerleri yanına alıp Larendede karargâhını kurmuştur⁵⁷⁵. Kış boyunca burada kalmayı uygun görüp, bu kararını İstanbul'a bildirmiştir. İstanbul'a dönerse, Kasım Bey'in yeniden topraklara girip ilerleyebileceğini, bahara kadar burada onu beklemesinin daha doğru olacağını belirtmiştir⁵⁷⁶.

Gedik Ahmed Paşa'nın, Karaman'a gönderildiğini haber alan Rodos Şövalyeleri, Kasım Bey tarafından kendilerine teklif edilen ittifaka hemen bir yanıt vermemiştir. Önceki yıllarda, Gedik Ahmed Paşa'nın Karamanoğulları'na karşı aldığı askeri başarılar ortadayken, bu harekâtın sonucunu görmeyi beklemişlerdir. Sultan Bayezid, bu ittifak ve yardım talebinden haberdar olunca, Rodos Şövalyeleri ile barış imzalayarak bu girişimi durdurmak istemişti. Şövalyelere gönderilen elçi, 26 Kasım'da Rodos'a ulaşmıştır. Bu sıralarda Karamanoğlu Kasım Bey'in kaçtığını haber alan Rodos Şövalyeleri, Osmanlı Devleti'ni karşılarına almak istemeyerek hemen barış görüşmelerine başlamıştır⁵⁷⁷.

⁵⁷⁰ Solakzâde, *a.g.e.* , s.377.

⁵⁷¹ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.206; Ahmed Refik, *Meşhur Osmanlı Kumandanları*, s.85.

⁵⁷² Hoca Saadettin, *a.g.e.* , s.206.

⁵⁷³ Behiştî, *a.g.e.* , s.342.

⁵⁷⁴ Solakzâde, *a.g.e.* , s.378.

⁵⁷⁵ "Ahmed Paşa aynı yılın 7 Aralıkta Larendeye çıktı" Bkz. Matrakçı Nasuh, *Tarih-i Sultan Bayezid*, Haz. Reha Bilgen, Aktaran: Mertol Tulum, Arvana Yayınları, İstanbul 2015, s.54.

⁵⁷⁶ Hoca Saadettin, *a.g.e.* , s.207.

⁵⁷⁷ Ertaylan, *a.g.e.* , s.215.

Gedik Ahmed Paşa Larendede iken, civarda bulunan ve her fırsatta kargaşa çıkaran Varsaklar'ın üzerine gitmiştir⁵⁷⁸. Matrakçı Nasuh, Varsakları kılıçtan geçiren Gedik Ahmed Paşa'nın, Kasım Bey ile bir anlaşma yaptığını ve o bölgeyi düzene soktukten sonra tekrar Larendede'ye çekildiğini aktarmaktadır⁵⁷⁹.

Gedik Ahmed Paşa kışı Larendede' de geçirirken, Sultan Bayezid Avrupa'da kendisine karşı oluşabilecek ittifakları engelleme çabasıdadır. Bu sırada Venedik, iki yıl önce Fatih Sultan Mehmed ile yapılan ahidnamedeki ağır olan şartları, kendi lehine esnetebilmek amacıyla. Bu sebeple, yeni tahta çıkan sultanı tebrik etmek için bir elçi göndererek, ahidnâmeyi yenilemek ve barışı devam ettirmek niyetinde olduklarını padişaha iletmişlerdir. Bu süreçte kendisine yeni bir cephe açmak istemeyen Padişah, yapılan müzakereler sonunda onların taleplerini kabul etmiştir. 1479 yılında imzalanan ahidnamede bulunan Venedik'in ticari serbestlikleri için getirilen yıllık 10000 dukalık vergiyi kaldıran Sultan Bayezid, gümrük vergilerinin oranını da düşürmüştür. Ayrıca yapılan son akınlarda Venedik'e verilen zararları karşılamayı taahhüt etmiştir⁵⁸⁰. 1482 başında yenilenen bu anlaşmayla Venedik daha önceki anlaşmaya nazaran büyük bir kazanç elde etmiş ve kârlı çıkmıştır. Gedik Ahmed Paşa bu anlaşmayla verilen imtiyazlar konusunda Sultan Bayezid'i çok sert şekilde eleştirmiştir⁵⁸¹.

3.4. CEM SULTAN'IN ANADOLU TOPRAKLARINA GİRMESİ

Osmanlı topraklarında bu gelişmeler yaşanırken Kahire'de bulunan Cem Sultan, Mısır Sultanı Kayıtbay'ı kendisine destek olması konusunda ikna etmeye çalışmaktadır. Kayıtbay ise henüz şartların uygun olmadığını ileri sürerek Cem Sultan'ı oyalamaktadır. Bu şekilde dört ay Kahire'de kalan Cem Sultan, Kayıtbay'dan izin alarak 20 Aralık 1481 tarihinde hac görevi için Mekke'ye geçmiştir. Seksen bir gün Mekke'de kalan Sultan, Cem 11 Mart tarihinde tekrar Kahire'ye dönmüştür⁵⁸².

⁵⁷⁸ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.119.

⁵⁷⁹ Matrakçı Nasuh, *a.g.e.*, s.54.

⁵⁸⁰ Bülent Ayyıldız, *Osmanlı- Venedik Ticari ve Diplomatik İlişkileri (1453-1571)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, s.35-37.

⁵⁸¹ Hammer, *a.g.e.*, s.961; Fisher, *a.g.e.*, s.31.

⁵⁸² Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.25-26.

Kahire'ye döndükten sonra Kayıtbay'la bir kez daha görüşen Cem Sultan, istediği desteği alamayacağını anlayıp artık Mısır Sultan'ından umudunu kesmiştir. Herhangi bir umudu kalmayınca Sultan Bayezid'e bir mektup yazarak af dilemiş, Yenişehir savaşı öncesinde sunduğu istediği tekrarlayarak, devleti beraber yönetmeyi teklif etmiştir⁵⁸³. Bu teklif üzerine Sultan Bayezid, Cem Sultan'a yazdığı cevapta, taht sevdasından vazgeçip çekilmesini ve kabullenmesini tavsiye etmiştir. Osmanlı topraklarının dışında, istediği bir yere yerleşmesi durumunda ona her yıl para ödeyeceğini ve kendisine bahşedilen nimet, huzur ve sağlıklı rahat içinde yaşayacağını taahhüt etmiştir⁵⁸⁴.

Gedik Ahmed Paşa Larend'e olduğu için, Karamanoğlu Kasım Bey tekrar beyliğinin eski topraklarına dönme fırsatını bulamamıştır. Kasım Bey beklediği kargaşa ortamını yaratmak için Osmanlı Devleti'nde hanedan kavgasını yeniden başlatmak niyetiyle Cem Sultan'a mektuplar göndererek onu Anadolu'ya davet etmektedir. Askerin, Sultan Bayezid'e tahammülünün kalmadığını ve Cem Sultan'ın yolunu gözlediğini yazıp yalan beyanlarla onu tahrik etmiştir⁵⁸⁵.

Cem Sultan'a mektup yazıp onu Anadolu'ya çağırınlar arasında bazı Osmanlı komutanları da vardır⁵⁸⁶. Bunlardan birisi, Trabzonlu Mehmed Bey'dir. Ankara Sancakbeyi olan Mehmed Bey, Sultan Mehmed zamanında yeniçeri ağalığı da yapmış olup, asker arasında hayli nüfuz sahibidir⁵⁸⁷. Fakat bizim açımızdan dikkat çekici husus, Mehmed Bey'in o sırada Larend'e, Gedik Ahmed Paşa'nın maiyetinde olmasıdır⁵⁸⁸.

Cem Sultan'a gönderilen davet mektuplarından bazıları, Gedik Ahmed Paşa'nın ağzından yazılan ve sahte olduğuna kanaat getirilen mektuplardır⁵⁸⁹. Paşa'nın adına yazılan bu mektupların bizzat Kasım Beğ tarafından gönderildiği iddia edilmektedir⁵⁹⁰. Hatta Hedda Reindl, Kasım Bey'in bu suretle; Karamanoğulları varlığı için en tehlikeli kumandan olan Gedik Ahmed Paşa'nın,

⁵⁸³ Feridun Bey, Münşeâtü's Selâtin'den nakleden Ertaylan, *a.g.e.*, s.220.

⁵⁸⁴ Feridun Bey, Münşeâtüs's Selâtin'den nakleden Ertaylan, *a.g.e.*, s.224.

⁵⁸⁵ Behiştî, *a.g.e.*, s.342; Solakzâde, *a.g.e.*, s.379.

⁵⁸⁶ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.30.

⁵⁸⁷ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.156, 208; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.27-28. Mehmed Bey, Boğdan seferi sırasında gösterdiği yararlılıkla Gedik Ahmed Paşa ile birlikte adı zikredilen yeniçeri ağasıdır.

⁵⁸⁸ Solakzâde, *a.g.e.*, s.379; Hammer, *a.g.e.*, s.851.

⁵⁸⁹ Baysun, "Cem Sultan" s.72; Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s.197; Ertaylan, *a.g.e.*, s.233.

⁵⁹⁰ Neşri, *a.g.e.*, s.209.

Sultan Bayezid tarafından bertaraf edilmesini planladığını belirtmektedir⁵⁹¹. Cem Sultan kendisini Anadolu'ya davet eden mektupların etkisiyle saltanat ihtirasına tekrar kapılmıştır. Özellikle Gedik Ahmed Paşa'dan geldiğini düşündüğü mektuplar onu Anadolu'ya geçmeye teşvik eden başlıca sebep olmalıdır. Sultan Bayezid'den istediği cevabı alamayınca, Kayıtbay'dan bir miktar asker ve para desteği alarak 26 Mart tarihinde Halep'e doğru hareket etmiştir⁵⁹².

Cem Sultan'ın Kahire'den yola çıktığını duyan Ankara Sancakbeyi Mehmed Bey, bazı subaşı ve tımar sahipleriyle Gedik Ahmed Paşa'nın maiyetinden kaçıp Halep'e geçmiştir⁵⁹³. Bu firar, Gedik Ahmed Paşa hakkındaki şüphelerin kuvvetlenmesine, ithamların yenilenmesine sebep olmuştur⁵⁹⁴. Padişah, bu "şaşkınlık" ve "dehşet veren"⁵⁹⁵ haberi aldığı anda, ikili oynayan Gedik Ahmed Paşa'nın, Mehmed Bey'in kaçışına göz yumduğunu ve beraber bir tertip içinde olduklarını düşünmüştür⁵⁹⁶. Yenişehir savaşından sonra başlayan süreçte, Sultan Bayezid'in sürekli kuşkularının hedefi olan Gedik Ahmed Paşa için, ordusunda bulunanların Cem Sultan'a firarı, artık onarılamayacak bir güven kaybına mâl olmuştur.

Halep'te Mehmed Bey'le buluşup onunla beraber Adana'ya gelen Cem Sultan, burada Kasım Bey'le görüşerek bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşmaya göre; Cem Sultan tahta geçmeyi başarır, Kasım Bey'e atalarından kalan Karaman topraklarını verecektir⁵⁹⁷. Babası Sultan Mehmed döneminde, çok zor mücadelelerle devlete katılan Karaman topraklarını geri vermeyi vadedmesi, Cem Sultan'ın içinde bulunduğu umutsuz durumu ortaya koymaktadır.

Cem Sultan'ın kalabalık bir kuvvetle Anadolu'ya yürüdüğünü öğrenen Sultan Bayezid, Gedik Ahmed Paşa'dan şüphelenmesine rağmen, o anki şartlar sebebiyle yine ihtiyatlı davranmış onu ihanetle itham etmemiştir. Ertaylan, padişahın durumunu; " *Sultan Bayezid hem korku hem telaş içindeydi. Bütün şans ve geleceği*

⁵⁹¹ Hedda Reindl, *a.g.e.* , s.103.

⁵⁹² Solakzâde, *a.g.e.* , s.379,380; Ertaylan, *a.g.e.* , s.228.

⁵⁹³ *Vakîât-ı Sultan Cem*, s.5; Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.208-209, Baysun "Cem Sultan", s.73.

⁵⁹⁴ "ki Gedik Ahmed Paşa-yla bile düşmen civarında tururlardı, muktazâ-yı hazm üzerine sû-i zann sâri oldı. Ol bed-kirdârın ucından kalan serdârların da adları yavuz olub, cümlesiniün şânında bünyân-ı itmi'nân-ı kalb yıkıldı ve bünyâd-ı i'timâd bozuldı." Bkz. İbn Kemal, *VIII. defter*, s.32.

⁵⁹⁵ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.209; Solakzâde, *a.g.e.* , s.379.

⁵⁹⁶ Behiştî, *a.g.e.* , s.342; Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.209.

⁵⁹⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.168; Hammer, *a.g.e.* , s.852.

*Gedik Ahmed'in elinde bulunuyordu*⁵⁹⁸” sözleriyle değerlendirmiştir. Ahmed Refik de; “*Sultan Bayezid maksadına ulaşmak için her şeyi feda ediyordu. Bütün hayatı Gedik Ahmed Paşa'nın elindeydi*⁵⁹⁹” ifadeleriyle aktarmaktadır. Bu değerlendirmelerden ve padişahın ihtiyatlı tavrından yola çıkacak olursak; Yenişehir Savaşında olduğu gibi Sultan Bayezid'in tahtı, bir kez daha Gedik Ahmed Paşa'nın tarafına, kuvvetine ve iradesine bağlıdır.

Sultan Bayezid, Larende'de bulunan Gedik Ahmed Paşa'ya bir ferman gönderip, askerleriyle derhal oradan ayrılmasını, Konya'daki Şehzade Abdullah'ı alarak Afyonkarahisar'a yerleştirmesini ve kendi kuvvetlerine katılmasını emretmiştir⁶⁰⁰. Oysa Larende, sınır bölgesi olması sebebiyle Cem Sultan ve Kasım Bey kuvvetlerinin Osmanlı topraklarına girmesini engellemek için en uygun yerdir⁶⁰¹. Buna rağmen Paşa'nın Larende'den çağırılmasındaki gaye, orada Trabzonlu Mehmed Bey'in kuvvetleriyle birleşip, Cem Sultan tarafına geçme ihtimaline engel olmaktır⁶⁰². Böyle bir taraf değişikliğinde, Gedik Ahmed Paşa'ya sadakatle bağlı olan askerin de, onun peşinden gitmesinden endişelenilmektedir. Padişah, bu kuşku doğrultusunda Şehzade Abdullah'a emir göndererek, Gedik Ahmed Paşa'ya ve etrafında olanlara dikkat etmesini bildirmiştir⁶⁰³. Anadolu topraklarında beliren bu büyük tehdit, bir kez daha Gedik Ahmed Paşa'yı devletin içindeki en kritik denge konuma getirmiştir. Bu durumun verdiği itibarla iyice kudretlenen Gedik Ahmed Paşa, İstanbul'da bulunan İshak Paşa ile mektuplaştıktan sonra padişaha baskı yaparak, hapiste bulunan Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'yı öldürtmüştür⁶⁰⁴. Soylu bir Türk ailesinden gelen Mustafa Paşa'nın idamına sebep olması nedeniyle Gedik Ahmed Paşa, devletin ileri gelenlerinin ve ulemanın gözünden düşerek, kendisine karşı bir cephe oluşturulmasına vesile olmuştur⁶⁰⁵.

⁵⁹⁸ Ertaylan, *a.g.e.*, s.229.

⁵⁹⁹ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.28.

⁶⁰⁰ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.209.

⁶⁰¹ Reindl, *a.g.e.*, s.104.

⁶⁰² Behiştî, *a.g.e.*, s.342; Yinanç, “Gedik Ahmed Paşa”, s.197.

⁶⁰³ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.32.

⁶⁰⁴ “*Ve Ahmed Paşa Âsitâne-i sa'âdet'e mürâca'ata niyyet idicek, kâyn atası İshak Pâşâ'yla mürâsele idüp, mağfûr Mustafâ Pâşâ'ı Yeni-hisar'da mahbûs iken sicn-i zemînde mukayyed itdiler*” Bkz. Behiştî, *a.g.e.*, s.343. “*Ol kîne-cüy-ı tünd-hüy-ı türüş-rüy, fermân-ı vâcibü'l-ittibâ-ı Sultân-ı cihân-mutâ'la Karamanoğlu Kasım Begün üzerine gidicek, mezkûr dustûrî ki, aralarında husûmet-i azîme ğayetde ve adâvet-i kadîme nihayetde idi, Yeni Hisârda habs itdürüp gitmişdi. Sultan Cem tekrâr hurûc idicek, kendü ziyâde i'tibâr bulub zirve-i iktidâra 'urûc idicek, şafâ-yı hâturla hizmet itmesini, ikdâm u ihtimâmına menût u merbût olan maslahatün bîmesini, hasmınun meşreb-i hayâtü mükedder olub ortadan gitmesine ta'lik itmişdi.*” Bkz. İbn Kemal, *VIII. defter*, s.43.

⁶⁰⁵ Yinanç, *a.g.e.*, s.21-23.

İttifak konusunda anlaşılan Cem Sultan ve Kasım Bey, 27 Mayıs 1482 tarihinde kuvvetleriyle beraber Konya üzerine harekete geçmişlerdir⁶⁰⁶. Ereğli'ye vardıklarında, Cem Sultan'ın Kapıcıbaşı olan Sinan Bey, müzakere için Gedik Ahmed Paşa'ya gönderilmiştir. Fakat asıl maksat, Sultan Bayezid'in kuvvetlerine katılmadan önce Gedik Ahmed Paşa'yı oyalayıp, pusuya düşürmektir. Cem Sultan, Gedik Ahmed Paşa bertaraf edildiğinde maiyetindeki askerinin, kendisi birliklerine katılacağına inanmaktadır. Trabzonlu Mehmed Bey bu plan doğrultusunda, Sinan Bey'den hemen sonra yola çıkmıştır⁶⁰⁷. Cem Sultan'ın, Gedik Ahmed Paşa ile görüşmeden onu pusuya düşürmek istemesi; kendisini Anadolu'ya davet eden mektupların içinde Paşa adına yazılan mektupların da olduğu iddiasının doğru olup olmadığını düşündürmektedir. Ancak Cem Sultan tarafına geçmeden önce Gedik Ahmed Paşa'nın maiyetinde olan Mehmed Bey'in, Paşa'nın böyle bir taraf değişikliği düşüncesinde olmadığını Cem Sultan'a aktarmış olması da mümkündür.

Konya'dan Şehzade Abdullah'ı yanına alarak Karahisar'a doğru yola çıkan Gedik Ahmed Paşa, kuvvetlerine karşı yapılan planları anlamış ve önlemlerini almıştır⁶⁰⁸. Çukurçemen yakınlarında Mehmed Bey birlikleriyle karşılaşmış, ufak tefek çatışmalar olmuştur⁶⁰⁹. Ancak Sultan Bayezid tarafından gönderilen; düşman üstünüze gelse bile çarpışmayın bize doğru geri çekilin⁶¹⁰ emrine uygun olarak bir galibiyet alınmadan geri çekilinmiştir. Âşıkpaşazâde bu yaşananları aktarırken "*Cem Adana'dan Anadolu'ya yöneldi. Gedik Ahmed bunların halinden haberdar oldu ve Sultan Bayezid tarafına yöneldi. Bu konuda acayip ve garaip haller vardır. Ben özetledim, yoksa hainler açığa çıkar*⁶¹¹" demesi dikkat çekicidir.

Angiolello hatalı bir tespitle; Sultan Bayezid'in, daha güvenli gördüğü için İstanbul'da kaldığını, ordusunu Gedik Ahmed Paşa serdarlığında Anadolu'ya gönderdiğini aktarmıştır⁶¹². Ancak diğer kaynaklarda aktarılan bilgiye göre; İshak Paşa payitahttan ordu ile hareket etmiş, Bursa'da bulunan padişah ve maiyetindekilerle Bursa Ovasında buluşmuştur. Gedik Ahmed Paşa ve Şehzade

⁶⁰⁶ "rebi'ülâhirin sekizinci günü" Bkz. Solakzâde, *a.g.e.*, s.381; Baysun, "Cem Sultan", s.72.

⁶⁰⁷ Solakzâde, *a.g.e.*, s.380; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.29.

⁶⁰⁸ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.29.

⁶⁰⁹ *Vakîât-ı Sultan Cem*, s.6; Hammer, *a.g.e.*, s.852.

⁶¹⁰ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.29, 32.

⁶¹¹ Âşıkpaşazâde, *a.g.e.*, s.277. Neşri de bu konuda "*Bunu gören Gedik Ahmed de Sultan Bayezid'e koşmayı kast etti. Bu arada acayip vakalar çoktur. Uzun olacağı korkusu ile kısaltıldı*" demektedir. Bkz. Neşri, *a.g.e.*, s.209.

⁶¹² Angiolello, *a.g.e.*, s.183.

Abdullah, Afyonkarahisar'a çekildikleri sırada, Sultan Bayezid'in Seyitgazi'ye ulaştığı haberini almışlar ve padişahın ordusuna katılmışlardır⁶¹³. Bu sırada Cem Sultan ve Mehmed Bey, 6 Haziran'da Konya'ya gelerek burayı kuşatmışlardır. Konya'da bırakılan Hadım Ali Paşa kuşatmaya dayanmış, Konya halkı Sultan Bayezid'e ihanet etmeyip şehri teslim etmemiştir⁶¹⁴.

Yaklaşık bir yıl önce Konya'dan ayrılırken halkın gözyaşları ve feryatları içinde⁶¹⁵ şehirden çıkan Cem Sultan, şehirde hiç beklemediği bir direnişle karşılaşmıştır. Şehri teslim alamayacaklarını anlayan Mehmed Bey, Sultan Bayezid yetişmeden Ankara'da bulunan ailesini kurtarmak için o tarafa doğru yönelmiştir. Ailesinin, Sultan Bayezid'in emriyle İstanbul'a gönderildiğini öğrenen Mehmed Bey, o esnada karşılaştığı Rum Beylerbeyi Süleyman Paşa'nın birliklerine büyük bir hırsla saldırmıştır. Çarpışmada mağlup olup ordusu dağılan Mehmed Bey, ağır yaralar alarak orada ölmüştür⁶¹⁶.

Cem Sultan, Mehmed Bey emrindeki ordunun dağıldığını haber aldığı anda, geri çekilmeyi durdurmak ve Süleyman Paşa'yı ele geçirmek umuduyla 8 Haziran günü Ankara'ya hareket etmiştir⁶¹⁷. Bu haber üzerine Sultan Bayezid, Şehzade Abdullah'ın yanına İshak Paşa'yı vererek onları Konya'ya göndermiş⁶¹⁸, kendisi Ankara'ya yönelmiştir. Padişahın orduyla üzerlerine geldiğini öğrenen Cem Sultan ve Kasım Bey, önce Akşehir'e, oradan da 17 Haziran günü Taşili'ne kaçmışlardır⁶¹⁹.

Sultan Bayezid, Cem Sultan'ın peşinden Larende'ye gelmiştir⁶²⁰. Anlaşma yapmak için Cem Sultan'a haber gönderilmiş, Cem Sultan'ın da bir elçi göndermesiyle aralarında görüşmeler başlamıştır. Sultan Bayezid, Cem Sultan'ın Kudüs'e gidip orada yaşaması halinde, şehzadelikindeki geliri ona göndereceğini taahhüt etmiş, buna karşılık Cem Sultan daha önce de talep ettiği gibi devlet yönetimini ikiye bölmekte ısrar etmiştir⁶²¹. Bu görüşmeler neticesinde anlaşmaya

⁶¹³ Solakzâde, *a.g.e.*, s.377.

⁶¹⁴ Hammer, *a.g.e.*, s.852; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.168.

⁶¹⁵ *Vakiât-ı Sultan Cem*, s.3; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.21; Baysun, "Cem Sultan" s.70.

⁶¹⁶ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.30.

⁶¹⁷ Solakzâde, *a.g.e.*, s.381.

⁶¹⁸ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.33.

⁶¹⁹ Baysun, "Cem Sultan", s.73.

⁶²⁰ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.33.

⁶²¹ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.38; *Vakiât-ı Sultan Cem*, s.7; Solakzâde, *a.g.e.*, s.380.

varılamamış, Sultan Bayezid, Cem Sultan'ın taht hevesinden hiçbir zaman vazgeçmeyeceğine kanaat getirmiştir.

Cem Sultan tehlikesinin ortadan kalkmadığı sürece, Anadolu'da nizamın kurulamayacağını düşünen Sultan Bayezid, Hersekzade Ahmed Paşa'yı onu yakalaması için görevlendirmiştir. Şehzade Abdullah'ın yanına İshak Paşa'nın bırakılması ve Cem Sultan'ın peşinden Hersekzade Ahmed Paşa'nın gönderilmesi; Sultan Bayezid'in artık Gedik Ahmed Paşa'ya, Cem Sultan hususunda kesinlikle güvenmediğini göstermektedir. Osmanlı topraklarında daha fazla tutunamayacağını anlayan Cem Sultan, Kasım Bey ile yaptığı uzun müzakereler neticesinde, 26 Temmuz 1482 tarihinde Rodos'a doğru yola çıkmıştır⁶²².

3.5. GEDİK AHMED PAŞA İLE RODOS ŞÖVALYELERİ ARASINDAKİ GÖRÜŞMELER

Yenişehir Savaşından sonra Anadolu'daki karışıklığı fırsat bilerek Konya'yı kuşatan Kasım Bey, Rodos Şövalyelerine ittifak teklif etmişti. Bu ittifakı engellemek isteyen Sultan Bayezid, Şövalyelere bir elçi gönderip, iki taraf arasında barış görüşmelerini başlatmak istemişti. Ancak aylardır süren müzakereler sonuçlanamamış ve bir türlü anlaşma yapılamamıştı.

Kasım Bey'in telkinleriyle Rodos'a gitmeye karar veren Cem Sultan, iki adamını Rodos Beyi ile görüşmeye göndermiştir. Bu elçiler Sultan Bayezid'in adamları tarafından yakalanıp, üzerlerinden çıkan mektuptan Cem Sultan'ın Rodos'a sığınmak istediği öğrenilmiştir⁶²³. Telaşa kapılan Sultan Bayezid için, Rodos Şövalyeleri ile yapılacak olan anlaşma, şimdi daha da önemli hale gelmiştir. Bir an evvel anlaşmanın yapılıp dostluğun sağlanması isteyen padişah, müzakereleri yürütme görevini Gedik Ahmed Paşa'ya vermiştir⁶²⁴.

Gedik Ahmed Paşa, Şövalyelerin büyük üstadı Pierre d'Aubusson'a bir elçi göndermiştir. Sultan Bayezid'in zor durumda olduğunu ve mutlak suretle şartlarını kabul edeceğini anlayan d'Aubusson, öncelikle Osmanlı devletinde esir bulunan Hristiyanların serbest bırakılmasını ön şart olarak sunmuştur. Gedik Ahmed Paşa,

⁶²² Behiştî, *a.g.e.* , s.344; İbn Kemal, *VIII. defter*, s.30; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.35.

⁶²³ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.31.

⁶²⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.176; Ertaylan, *a.g.e.* , s.241.

esirlerin serbest bırakılmasını sağlamış ve bu durumu bildiren bir mektup göndererek, görüşmelerinin başlaması için bir elçi görevlendirilmesini talep etmiştir⁶²⁵. Ertaylan; Codice Diplomatico'dan naklettiği bu mektubun tarihini 9 Temmuz 1482 olarak belirtmiştir⁶²⁶. Bu tarihten anlaşılacağı üzere, Cem Sultan henüz Rodos'a doğru yola çıkmadan önce, Gedik Ahmed Paşa ve Şövalyeler arasında görüşmeler başlamıştır.

Cem Sultan 29 Temmuz'da Rodos'a ulaşmış, şövalyeler tarafından büyük bir hürmetle karşılanmıştır. Cem Sultan'ı kullanarak Sultan Bayezid'den istedikleri imtiyazları alabileceklerine inanan Şövalyeler, Hristiyan dünyası için en büyük tehlike olan Osmanlı yayılmasını da durdurabileceklerine inanmışlardır. Pierre d'Aubusson, Papa IV. Sixtus'a yazdığı mektupta amaçlarını şu şekilde ifade etmiştir;

“Şimdi Muhammed'in menfur ırkını mahvetmek artık Hristiyanların elindedir. Şehzade Cem'e asker verilecek olursa, taraftarları kuvvet bulacaktır. Cesarettin mahrum olan kardeşi bundan son derece hafv u hirâse düçar olacaktır. Kardeşinin maiyyetinde o derece mükemmel serdarlar yoktur. İçlerinde en mükemmeli, Otrant fâtihi Gedik Ahmed Paşa'dır. O da kendisine karşı hareket etmek için münasip bir fırsat bekliyor. Hatta Sultan Cem'e de bu yolla bir mektup yazmış, taliinden meyus olmamasını, bilakis şimdilik ahvâle tabi olmasını tavsiye etmiş⁶²⁷”

Pierre d'Aubusson tarafından Papa'ya gönderilen bu mektubun tarihi 31 Temmuz olarak aktarılmaktadır⁶²⁸. Cem Sultan'ın Rodos'a geliş tarihi ise 29 Temmuz'dur. Gedik Ahmed Paşa tarafından gönderildiği iddia edilen mektup, Cem Sultan'ın adaya çıkmasından hemen sonra gelmiş olmalıdır ki; bu pek mümkün görünmemektedir. Paşa'nın Cem Sultan tarafına geçmek için fırsat beklediği ileri sürülerek II. Bayezid'e karşı birlikte hareket etme teklifi, Hristiyan kamuoyunda Gedik Ahmed Paşa'nın gücünden hâlâ çekinildiğini göstermektedir.

Cem Sultan'ın kendi ellerinde olmasını diplomatik ve ekonomik bir fırsata çeviren Şövalyeler, onu, Sultan Bayezid'den daha uzakta, kendi idarelerinde olan bir manastıra göndermeye karar vererek, 1 Eylül'de Nice'e nakletmişlerdir⁶²⁹. Cem

⁶²⁵ Baysun, “Cem Sultan”, s.74; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.32.

⁶²⁶ Ertaylan, *a.g.e.*, s.241.

⁶²⁷ Külliyyât-ı Siyâsiye C II, s. 411 den nakleden Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.39.

⁶²⁸ Thuasne'den aktaran Ertaylan, *a.g.e.*, s.259n.

⁶²⁹ Fisher, *a.g.e.*, s.32; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.42.

Sultan'ın adadan ayrılmasından bir gün sonra da, Osmanlı topraklarına iki elçi gönderilmiştir⁶³⁰.

Barış görüşmeleri için gelen elçilerle Gedik Ahmed Paşa ve Mesih Paşa Edirne'de görüşmüştür⁶³¹. Müzakerenin başında Gedik Ahmed Paşa, ücret karşılığında Cem Sultan'ı kendilerine teslim edilmesini teklif etmiştir⁶³². Şövalye Guy de Montarnaud; barışın iki eşit hükümet adına yapılacağı ve vergi tekliflerinin değerlendirilmeyeceği şartıyla meclis tarafından yetkilendirildiklerini, bu sebeple Ahmed Paşa'nın teklifini görüşemeyeceklerini söylemiştir⁶³³.

Gedik Ahmed Paşa, Rodos Beyi'nin kendisini Osmanlı padişahıyla eşit tutmasına sinirlenmiş, küçük bir devletin prensiyle yenilmez bir padişah eşit görülemez diyerek öfkesini dile getirmiştir⁶³⁴. Görüşmeler boyunca Şövalyelerin küstahlıkları devam etmiş, bunun üzerine Gedik Ahmed Paşa daha da sertleşerek müzakereleri sonlandırmaya kalkışmıştır. Araya giren Mesih Paşa, padişahın kesin suretle barış istediğini Ahmed Paşa'ya hatırlatınca, mücadeleden yana olan Ahmed Paşa müzakerelerden çekilmiş, sulh taraftarı Mesih Paşa görüşmelere devam etmiştir⁶³⁵.

Mesih Paşa'nın, devam ettirdiği görüşmeler anlaşmayla sonuçlanmıştır. İki taraf arasında düşmanlıkların sona ermesi, karşılıklı ticari serbestlikler verilmesi, iki tarafta tutuklu bulunan din değiştirmeyen esirlerin iade edilmesi, gümrük tarifeleri ve Bodrum'daki Saint Pierre kalesinin dokunulmaz bir sığınak olarak tanınması üzerinde anlaşılan maddelerdir⁶³⁶. 7 Aralık 1482'de bir anlaşma daha yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre; Rodos Şövalyelerinin, Cem Sultan'ı muhafaza etmesi karşılığında, Sultan Bayezid her sene Rodos Şövalyelerine 45000 Venedik dükası ödeyecektir⁶³⁷.

Gedik Ahmed Paşa, sözü edilen maddelerin kabulünü onur kırıcı olarak değerlendirmiştir. Küçük bir devlete haddinden fazla taviz verildiğini belirterek, Venedik'le yapılan anlaşmada olduğu gibi bu anlaşmada da Sultan Bayezid'i şiddetle

⁶³⁰ Hammer, *a.g.e.* , s.855.

⁶³¹ Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, İstanbul 1966, s.47.

⁶³² Hammer, *a.g.e.* , s.855.

⁶³³ Fisher, *a.g.e.* , s.32; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.46.

⁶³⁴ Ertaylan, *a.g.e.* , s.279; Fisher, *a.g.e.* , s.33.

⁶³⁵ Hammer, *a.g.e.* , s.855; Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s.197.

⁶³⁶ Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.47; Fisher, *a.g.e.* , s.33.

⁶³⁷ Angiolello, *a.g.e.* , s.184; Ahmed Refik, *Cem Sultan*, s.49.

eleştirmiştir⁶³⁸. Gedik Ahmed Paşa'nın sert eleştirilerini, Sultan Bayezid'e olan muhalifliğiyle ve hırçınlığıyla ilişkilendirilenler olmuştur. Oysa Avrupalı tarihçiler de, Rodos Şövalyeleri ile yapılan anlaşmayı Hristiyan dünyasının en kârlı anlaşması olarak değerlendirmişlerdir⁶³⁹.

Yapılan anlaşma neticesinde; Cem Sultan, Sultan Bayezid'in tahtı için artık bir tehdit olmaktan çıkmıştır. Karamanoğlu Kasım Bey ile de anlaşan Sultan Bayezid⁶⁴⁰, tahta geçtiğinden beri huzursuzluğun bitmediği Anadolu topraklarında nihayet sükûneti sağlamıştır. Cem Sultan ve Kasım Bey tehlikesi ortadan kalktığına göre, artık Sultan Bayezid'in devlet içinde mutlak hâkimiyetini sağlama zamanı gelmiştir. Böylece, iktidarını gölgeleyen tek güç olan Gedik Ahmed Paşa'nın ölümünün yolu açılmıştır.

4. GEDİK AHMED PAŞA'NIN İDAM EDİLMESİ

4.1. İDAMINI HAZIRLAYAN NEDENLER

Alaiye, Karaman, Kefe ve Otranto fatihi olarak anılan Gedik Ahmed Paşa, döneminin en şöhretli komutanıdır. Öyle ki, Mesih Paşa'nın başarısız olduğu Rodos kuşatmasından sonra, ordunun başında Gedik Ahmed Paşa olsaydı sonuç bu şekilde olmazdı diye konuşulduğu rivayet edilmektedir⁶⁴¹. Kendileri gibi seyfiyye sınıfından olan bu kudretli komutanın büyük fetihleri asker için büyük gurur kaynağı olmuş, Paşa ile aralarında örneğine az rastlanan bir bağlılık oluşmuştur. II. Bayezid tarafından Avlonya'dan çağrıldığında, Otranto'ya yardım götürülmezse orada bulunan askerlerinin kaybedileceğini belirterek ısrarla gelmek istememesi, Gedik Ahmed Paşa'nın da askerlerine sadakatle bağlı olduğunu göstermektedir.

Gedik Ahmed Paşa 1477 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından İşkodra seferiyle görevlendirildiğinde, seferde başarısız olunacağı öngörüsüyle ve askerinin yeni bir sefere çıkmak istememesi sebebiyle emre karşı çıkmış ve padişahın öfkesinin hedefi olmuştur. Komutanlarının veziriazamlıktan azledilip hapse atılması, asker üzerinde büyük tesir yaratmıştır. Ordo Portae'de söz edilen 2000 yeniçerinin

⁶³⁸ Hammer, *a.g.e.* , s.961.

⁶³⁹ Bouhours'dan nakleden Ertaylan'a göre "*Hristiyanlar için Osmanlıyla bundan daha faydalı ve bundan onurlu hiçbir anlaşma yapılmış değildir*" Bkz. Ertaylan, *a.g.e.* , s.280.

⁶⁴⁰ Behiştî, *a.g.e.* , s.344.

⁶⁴¹ Angiolello, *a.g.e.* , s.119.

yok edilmesinin bu tarihte olabileceğini belirten Halil İnalçık, askerlerin İşkodra seferine gitmek istememesi ve Gedik Ahmed Paşa'nın azledilmesi sonrasında bu hadisenin yaşanmış olabileceğini aktarmıştır⁶⁴².

Asker üzerinde çok büyük bir nüfuzu olan Gedik Ahmed Paşa yeniçeri ocağında yetişmiştir. Fakat bu kadar sevilmesini ve üzerlerindeki tesirini sadece bu sebebe bağlamak yeterli değildir. Devletin önemli görevlerine getirilen birçok devlet adamının da yeniçeri ocağından yetiştiği bilinmekle beraber, onların asker üzerinde büyük bir etkisi görülmemektedir. Gedik Ahmed Paşa'nın bazı seferlerinde yanında bulunan Angiolello, Paşa'yı "*sevilen, herkese cömert davranan, adamlarına sık sık atlar, kıyafetler, paralar hediye eden*"⁶⁴³ komutan ifadeleriyle aktarmıştır. İşkodra sefer emrini aldığı gibi; yeniçerinin gösterdiği tepkilere önem vermiş ve kritik durumda bile padişaha karşı arkalarında durabilmiştir. Ayrıca askerine karşı gösterdiği sadakat ve adaletli tavrı Gedik Ahmed Paşa'nın bu denli sevilmesinin en önemli sebepleri olarak görülmektedir.

Gedik Ahmed Paşa ile Sultan Bayezid'in şehzadeliği döneminde ortaya çıkan husumet, padişahlığı döneminde de artarak devam etmiştir. Yenişehir ovasında Paşa ile II. Bayezid arasında gerçekleşen iltifatlı karşılaşma kısa süre sonra yerini karşılıklı restlere bırakmış, durum II. Bayezid için sürdürülemez bir boyuta ulaşmıştır. Gedik Ahmed Paşa, Otranto seferinin yarım bırakılmasını yüksek sesle eleştirmiş ve Venedik ile yenilenecek anlaşmayı acziyet olarak görerek ve anlaşmanın yapılmasına şiddetle karşı çıkmıştır⁶⁴⁴. II. Bayezid'in kati emrine rağmen Rodos Şövalyeleriyle yapılan barış görüşmelerinden de çekilen Gedik Ahmed Paşa, padişahın Şövalyelere her yıl vergi vermeyi kabul etmesini devletin itibarının düşürmek olarak değerlendirmiş ve bunu birçok defa açıkça söylemiştir⁶⁴⁵.

Karamanoğlu Kasım Bey'in üzerine gönderileceği sırada II. Bayezid'e, Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa hapsedilmezse kendisinin ve kendisine bağlı olan askerlerin sefere gitmeyeceğini bildiren Gedik Ahmed Paşa⁶⁴⁶, sunduğu şartın kabul edilmesi hususunda padişahı çaresiz bırakmıştır. Askeri yanına çekerek II. Bayezid'e

⁶⁴² Ordo Portae'den nakleden Halil İnalçık. Bkz. İnalçık, "Mehmed II", s.513.

⁶⁴³ Angiolello, *a.g.e.* , s.181.

⁶⁴⁴ Yinanç, *a.g.e.* , s.22; Fisher, *a.g.e.* , s.31.

⁶⁴⁵ Hammer, *a.g.e.* , s.961.

⁶⁴⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.* , s.205.

gözdağı vermesinin akabinde, Larende’de maiyetinde bulunan Mehmed Bey’in Cem Sultan’ın yanına kaçması Gedik Ahmed Paşa hakkında onarılmayacak bir güven kaybına sebep olmuştur. II. Bayezid, Paşa’nın bir plan çerçevesinde bu kaçışa göz yumduğuna kanaat getirmiş ve bu kanaati doğrultusunda ihtiyatlı hareket etmiştir. Damadı Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa’nın görevinden azlettirilmesi, hapse atırılması ve sonrasında öldürtülmesini de Sultan Bayezid hiç affetmemiştir⁶⁴⁷.

Gedik Ahmed Paşa’yı idama götüren süreçte hırçınlığı dik başlılığı ve birçok konuda kimseye danışmadan kendi bildiğini yapması kadar etkili olan bir diğer durum, doğru bildiğini söylemekten asla çekinmemesi ve düşünmeden konuşmasıdır. Hatta devlet erkânının bulunduğu toplantılarda dahi, sözlerinin hakaret boyutuna ulaştığı iddia edilmektedir⁶⁴⁸. Gedik Ahmed Paşa’nın bu tavırlarına rağmen padişah, Cem Sultan tarafından saltanatına oluşturulan tehdit sebebiyle Paşa’yı gözden çıkarmak için doğru zamanı beklemiş, bu süreçte onun asker üzerindeki sarsılmaz gücünden faydalanmayı tercih etmiştir. Rodos Şövalyeleriyle yaptığı anlaşmayla tahtı için tek rakibi olan Cem Sultan’ı bertaraf eden Sultan Bayezid, artık devlet içindeki mutlak iktidarının rakibi Gedik Ahmed Paşa’yı bertaraf etmeye yönelmiştir.

4.2. İDAMIN GERÇEKLEŞMESİ VE KAYNAKLARA YANSIMASI

II. Bayezid, Yenişehir Savaşı sonrasında Gedik Ahmed Paşa’yı tutuklattığında İstanbul’da bulunan asker sarayı basmış ve ayaklanma çıkarmıştı. Paşa’yı affettiğini açıklayarak ayaklanmayı büyümeden bastıran II. Bayezid, askerini yine aynı tepkiyi vermesinden çekindiği için idamı, ocaktan uzak olması sebebiyle Edirne’de gerçekleştirmeye karar vermiştir⁶⁴⁹. 1482 (H.877) yılının Ramazan ayının ilk gününde maiyetine bir miktar yeniçeri alan padişah, sınırdaki karışıklıkları yakından takip edeceğini ileri sürerek devlet erkânıyla beraber Edirne’ye geçmiştir⁶⁵⁰.

⁶⁴⁷ İbn Kemal, *VIII. Defter*, s.43.

⁶⁴⁸ Fisher bu durumu “*belki en önemlisi özellikle içkiliyken (ki bu sıkça olan bir şeydi) fazlasıyla sözünü sakıncıydı*” sözleriyle aktarmıştır. Bkz. Fisher, *a.g.e.*, s.31. Gelibolulu Mustafa Âli de, Paşa’nın şarap içtiğinde, dürüstçe ve düşünmeden konuştuğunu belirtmektedir. Bkz. Âli, *a.g.e.*, s.835.

⁶⁴⁹ Danişmend, *a.g.e.*, s.379; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.178; Fisher, *a.g.e.*, s.31.

⁶⁵⁰ Hoca Sadettin ve Müneccimbaşı, Sultan Bayezid’in Edirne’ye geçme sebebini, Edirne sınırdaki karışıklıklar olarak aktarmıştır. Bkz. Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.214; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s.380.

Padişahla beraber Edirne’de bulunan Gedik Ahmed Paşa’nın yanında, kendisine bağlı çok sayıda askerin bulunması nedeniyle divan günlerinde katledilmesine cesaret edilememiştir. Bu sebeple, II. Bayezid’in Edirne’ye gelişinden beş hafta sonra Yeni Saray’da özel bir davet tertiplenmiş ve bu davete yalnızca devlet erkânının katılması bildirilerek Gedik Ahmed Paşa’nın adamları olmadan yalnız gelmesi sağlanmıştır⁶⁵¹. Gecenin geç saatine kadar süren ziyafette orada bulunan devlet adamlarına âdet olduğu üzere sırmalı kaftanlar giydirilmiştir. Gedik Ahmed Paşa ise padişah tarafından bir kez daha ihanetle itham edilmiş ve Paşa’ya idamın işareti olan siyah kaftan giydirilmiştir⁶⁵².

Topkapı Sarayı Arşivinde tespit edilen bir arzdan anlaşıldığına göre; II. Bayezid, Gedik Ahmed Paşa’nın idamına sebep olan ihaneti şu şekilde açıklamıştır:

“...Gedik Ahmed Paşa’nın gündün güne delaleti artub bana muhalefeti ziyade olub ve kapum halkunun nizamına ihtilal verüb ekseriyesi cem olub fi-l cümle hıyaneti bana tamam malum olub anun elan gitmesi umum nâsa enfa olduğu sebebden anu katl ittirüb cezasını ve belasını yerine kovadım ile olsa gerekdir ki kullarıma teselli viresin bu nesne için incinmeyeler ve hatırlarına infiâl gelmiye anun sağ olmasından ölmesi yeğ idi. Ben sağ olayım kullarıma benim himmetim ve inâyetim çokdur gerekdir ki bu tesellileri kullarıma ve başım ve hatırların teselli edesin...”⁶⁵³”

Bu belgeden de anlaşılacağı üzere Sultan Bayezid, Gedik Ahmed Paşa’nın gün geçtikçe daha da artan hoyratlığının ve padişaha karşı olan eleştirilerinin artık düzenin bozulmasına sebep olduğunu üstelik ihanet içinde olduğunun de açığa çıktığını vurgulamaktadır. Askerin bu idama üzülp tepki göstereceğini öngören Sultan, ölmesi sağ olmasından hayırlıdır sözleriyle Paşa’nın varlığını, devlet düzeninin bekasına tehdit noktasına getirerek tepkileri engellemeyi amaçlamıştır. Paşa’nın her daim askerine karşı lütufkâr davranmasının oluşturduğu bağlılığa karşı, askerine en büyük ihsan sahibinin kendisi olacağını vadetmiştir.

Angiolello’ya göre; idam gecesi davetliler ziyafetin sonunda padişahın huzurundan ayrılırken Sultan Bayezid, Ahmed Paşa ile yalnız görüşmek istediğini söyleyip onu göndermemiş, yalnız kaldıklarında ise Paşa’yı boğdurtmuştur⁶⁵⁴.

⁶⁵¹ Âli, *a.g.e.*, s.835.

⁶⁵² Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.214-215.

⁶⁵³ TSM.A. E. 748/23. Bkz. EK-2.

⁶⁵⁴ Angiolello, *a.g.e.*, s.187.

Kemalpaşazâde de, gecenin sonunda gitmesine izin verilmeyen Ahmed Paşa'nın bir dilsiz tarafından boğularak öldürüldüğünü aktarırken şu ifadeleri kullanmıştır;

“Sâkî-yi ecel peymâne-i ‘ ömrinde bâkî kalan bâdeyi eline sunub, sürahî gibi boğazın sıkıdı; desti gibi kolunu tutdılar, ve hum gibi ağzını muhkem yumdılar, meycüş gibi cânı burnundan çıkıdı.”⁶⁵⁵

Hoca Sadettin nasıl idam edildiği hakkında bilgi vermezken, Hammer, padişahın işaretiyle bir dilsiz tarafından hançerle öldürüldüğünü aktarmıştır⁶⁵⁶. Gedik Ahmed Paşa'nın hançerle öldürüldüğünü belirten Ahmed Mumcu, bu infaz şeklini Türk –Moğol âdetindeki aşağılayarak öldürme tarzıyla özdeşleştirmiş ve Sultan Bayezid'in Gedik Ahmed Paşa'ya düşmanlığıyla yorumlamıştır⁶⁵⁷.

Gedik Ahmed Paşa'nın idamını bir kaç kelime ile geçiştiren Hoca Sadettin ve Solakzâde, bu konuda yorum yapmaktan kaçınmışlardır. Ancak, Oruç Beğ; *“Şevval ayının altıncı gününde Yekşenbe gecesinde mezkûr leylden altı sa'at geçdükde sa'at-i Zühal'de Edrene'de Yeni-saray'da..”* sözleriyle detayları aktardıktan sonra; *“bu mahalde meclis-i şürbde merhum, mağfur, sa'id, şehid, illa rahmeti'llahi ta'âlâ, Gedük Ahmed'i şehid edüp şühedâ mertebesin bulup takdirdê hod vardı. Ecel o vakit takdîr olunmuşdu, Sultan Bayezid'ün elinden ne gelür, hüküm Allah tebareke ve ta'ala hazretlerinündür”* ifadeleriyle Gedik Ahmed Paşa'yı şehid addedip, idamını Sultan Bayezid'in kararına değil Allah'ın takdirine bağlamıştır⁶⁵⁸.

İdamın tarihi hakkında bilgi vermeyen Behiştî, *“akıbet ana olan, ukûbet cemî'-i küfran-ı ni'met olanlara nasihat oldı”* demekle yetinmiştir⁶⁵⁹. Âşıkpaşazâde; *“sonunda padişaha sandığı kendi başına geldi”* diyerek, Paşa'nın Sultan Bayezid'e karşı bir tutum içerisinde olduğunu iddia etmiştir⁶⁶⁰.

Hammer ise; *“Bayezid defalarca muzafferiyetlerine rehber olan kumandanın hasmane tutumunun, yeniçeriler üzerinde saltanat tacını muhâtaraya bir te'sirde bulunmasından –pek de yersiz olmamak üzere- korktu”* sözleriyle idamın sebebini açıkladıktan sonra *“bu olay ani bir öfkeden doğmuş değildi, çoktan beri düşünülmüş*

⁶⁵⁵ İbn Kemal, VIII. defter, s.42.

⁶⁵⁶ Hammer, a.g.e. , s.960; Danişmend, a.g.e. , s.379.

⁶⁵⁷ Mumcu, a.g.e. , s.119.

⁶⁵⁸ Oruç Beğ, a.g.e. , s.119.

⁶⁵⁹ Behiştî, a.g.e. , s.345.

⁶⁶⁰ Âşıkpaşazâde, a.g.e. , s.562.

bir öç almadan ibaretti.⁶⁶¹” ifadeleriyle II. Bayezid’in uzun zamandır Paşa’nın idamı tasarladığını belirtmiştir.

Gedik Ahmed Paşa’nın idamı hakkında en detaylı bilgi veren Osmanlı müellifi Gelibolulu Mustafa Âli’dir. Âli, “*başladı bezm-i lutfâ Şah-ı Cihan / Nüdema oldı zir-i bar-i giran / Ekseri hab-nak-i neş’e-i mest / Kiminin cür’a gibi payesi pest*” sözleriyle ziyafeti nakletmiştir.

Âli’ye göre, II. Bayezid ziyafet sırasında orada bulunanlara; devletimin meclisinde küfran olanın cezası nedir diye sormuştur. Padişahın bu sorusuna her biri bir ağızdan; devlete karşı ihanet içinde bulunan nankörün cezası katledilmektir diye cevap vermişlerdir. Beklediği cevabı alan Sultan Bayezid; işte o hain budur diyerek Gedik Ahmed Paşa’yı göstermiştir. Bunun üzerine Paşa hemen orada katledilmiş ve davetliler evlerine dağılmıştır. Âli ayrıca bazı müverrihlerden duyduğu farklı bir iddiayı da nakletmiştir. Gedik Ahmed Paşa’nın padişah tarafından hainlikle itham edilmesi üzerine, Paşa’nın şarabın da etkisiyle pervasızca konuştuğunu ve o güne kadar padişah için yaptıklarını tek tek anlatıp “sen kadr-şinas değilsin” diyerek padişaha sitem ettiğini ve bunun üzerine katledildiğini aktarmaktadır⁶⁶².

Gedik Ahmed Paşa’nın idamı hakkında en ilginç bilgileri veren bir diğer tarihçi, Bouhours olmuştur. Ondan nakleden Ertaylan’a göre; Gedik Ahmed Paşa, Sultan Bayezid’in savaş politikalarından uzak olmasına artık katlanamamış ve Cem Sultan tarafına dönmeyi düşünmeye başlamıştır. Bunu fark eden Sultan Bayezid, tahtını ve tacını ona borçlu olduğu halde Paşa’yı öldürtmüştür. Bouhours daha da ileri giderek; “*zayıf prensler, emniyeti ancak kendilerini tahta çıkararak ve tahttan indirebilecek yetenekte olanları mahvetmekte görürüler*⁶⁶³” ifadesiyle Sultan Bayezid’i iradesizlikle itham etmiştir. Ayrıca Gedik Ahmed Paşa’nın idamı hakkında, başka herhangi bir kaynakta rastlanmayan iddialar vardır.

“...yemek sırasında söz barışa ve Cem’e gelmişti. İmparator, Ahmed’i iğnelemek ve bu konuda kötü bir şey söylemeye sevk etmek için, orduların ödeneğini indirme ve kendi meşru hükümdarlarına sevgi göstermeyen büyükleri de görevlerinden alma kararını vermiş olduğunu söylemiş. Bu sözlerin kendine yöneldiğini gören Paşa

⁶⁶¹ Hammer, *a.g.e.*, s.960-961

⁶⁶² Âli, *a.g.e.*, s.833-835.

⁶⁶³ Bouhours, *Hist. De Pierre d’Abusson*’dan aktaran Ertaylan, *a.g.e.*, s.292-293.

*'askerler tahrik edilirse tahtı güçleştirmek zorlaşır, hayatta kardeşleri bulunan Osmanlı Sultanlarının saltanatları pek de güvende olmamıştır' demeye kadar varmıştı. Bu sözlerini henüz bitirmişti ki, yanında bekleyen bir dilsiz, altı hançer saplamıştı.*⁶⁶⁴

Gedik Ahmed Paşa'nın gerek ilk tutuklanması sırasında, gerekse idamı hakkında yazılanlarda açıkça görünmektedir ki; genelde Osmanlı müellifleri bu konulara girmekten kaçınırken, Batı kaynakları abartılı ifadelerle oldukça detaylı bilgi aktarmışlardır. Avrupalı tarihçilerin bu yoğun ilgisi, Ahmed Paşa'nın Otranto seferi sebebiyle Hristiyan Batı dünyasında derin bir etki bırakmasından kaynaklanmaktadır.

Paşa'nın idamı için tertiplenmiş bu davet hakkında verilen detaylar üzerinde bir değerlendirme yapıldığında; Gedik Ahmed Paşa'nın hiddetli ve açık sözlü tavrı bilindiğinden özellikle tahrik edilip kendi sonunu getirecek sözler söylemesinin amaçlandığı görülmektedir.

Gedik Ahmed Paşa'nın ölüm tarihi hakkında kaynaklarda hatalı bilgiler bulunmaktadır. Hoca Sadettin, 16 Şevval tarihini vermektedir. Ancak Miladi takvimde 16 Şevval gecesi, 28 Kasım tarihine tekabül etmektedir. İdam tarihini tam olarak bildiren Oruç Beğ "6 Şevval Yekşenbe 877⁶⁶⁵" olarak belirtmiştir ve bu tarih 18 Kasım 1482'ye tekabül etmektedir.

İdam tarihinin en önemli kanıtı, Sultan Bayezid'in idamdan sonra yazdığı ve İstanbul'da bulunan İskender Bey'e gönderdiği bir fermanıdır(biti)⁶⁶⁶. Evâhir Şevval tarihinde yazılan bu ferman, idamın 12 Aralık'tan önce gerçekleştiğine kesinlik kazandırmaktadır. Hatta Hedda Reindl'e göre, Paşa'nın idam edildiği tarih ile fermanın yazılması arasında belli bir zaman vardır. Bu süreçte Padişah, Paşa'nın idamına tepki gösteren Edirne'deki yeniçerinin sakinleşmesini beklemiştir⁶⁶⁷.

⁶⁶⁴ Ertaylan, *a.g.e.*, s.293.

⁶⁶⁵ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.214; Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.119. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın eserinde H.6 Şevval 887 olarak verilen doğru tarih, M.18 Aralık 1483 olarak hatalı verilmiştir. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.178.

⁶⁶⁶ TSMA. Yeni Nr. E.1013/23, eski Nr. E.11983 A. Bkz. EK-3. Belgenin transkripsiyonu için bkz. Mumcu, *a.g.e.*, s.212; Uzunçarşılı, "Değerli Vezir Gedik Ahmed Paşa II. Bayezid tarafından Niçin Katledildi?", *Bellekten*, C:XXIX, S.115, 1965, s.496.

⁶⁶⁷ Reindl, *a.g.e.*, s.108.

Gedik Ahmed Paşa'nın naaşının Edirne'de defnedildiği aktarılmaktadır⁶⁶⁸. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, kabrin Saruca Paşa Cami'nin yanında olduğunu iddia etmektedir⁶⁶⁹. Ancak Saruca Paşa Cami hakkında yaptığımız kaynak taramasında, yanında Gedik Ahmed Paşa'nın kabrinin olduğuna dair bir bilgiye rastlayamadık. Caminin haziresinde Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Melek Ahmed Paşa'nın kabirlerinin bulunduğu hususunda, Osmanlı döneminde yazılan eserlerde de günümüz kaynaklarında da bilgiler mevcuttur⁶⁷⁰. Edirne tarihi hakkında yapılan araştırmaları incelediğimizde de, Gedik Ahmed Paşa'nın kabrinin bu şehirde bulunduğu ile alakalı herhangi bir belge tespit edilememiştir. Osmanlı Devleti'nin en kudretli devlet adamlarından birisi olan Gedik Ahmed Paşa'nın Edirne'de bulunduğu iddia edilen kabri ile ilgili tarihi ya da güncel araştırmalarda herhangi bir kayıt bulunmaması dikkat çekicidir.

II. Mehmed döneminde Edirne'de yapılan camiler arasında, Saruca Paşa'nın eşi tarafından yaptırılan ve "Zen-i Saruca Paşa" adıyla anılan bir camiye kaynaklarda rastlanılmaktadır⁶⁷¹. Tunca nehri civarında Kirişhane semtinde bulunduğu ve zamanla yıkıldığı belirtilen camiye ait çok fazla bilgi bulunmamaktadır⁶⁷². Caminin yıkılmış ve kalıntılarının kalmamış olması, bize Gedik Ahmed Paşa'nın cenazesinin bu camiye defnedilmiş olabileceğini de düşündürmektedir.

Gedik Ahmed Paşa'nın mezarı konusunda kesin olan nokta, Paşa'nın en sonunda Draç'ta bulunan bir türbeye gömüldüğüdür. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan, 10 Şaban 1325 (M.18 Eylül 1907) tarihli bir arzda geçen ifadeler bizi bu bilgiye ulaştırmıştır.

⁶⁶⁸ Yinanç, "Gedik Ahmed Paşa", s.197; Reindl, "Gedik Ahmed Paşa", s.544.

⁶⁶⁹ Uzunçarşılı, "Değerli Vezir Gedik Ahmed Paşa II. Bayezid tarafından Niçin Katledildi?", s.495.

⁶⁷⁰ Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*, Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, XI. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s.84; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri II*, 2. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1989, s.416-417; Ahmet Usal, "Edirne'nin Tarihi Türbeleri ve Mezarlıkları", *Edirne Tarihi ve Kültürü*, Edirne Vergi Dairesi Başkanlığı Yayınları, Aralık 2006, s.111.

⁶⁷¹ M. Tayyip Gökbilgin, *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*, 2. Baskı, İşaret Yayınları, İstanbul 2007, s.36,51; Ayverdi, "Edirne Eserleri", *Fatih Devri Mimarisi*, İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı Yayınları, İstanbul 1953, s.68.

⁶⁷² Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, s.463; Ahmed Bâdi Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne: 20. Yüzyıla kadar Osmanlı Edirne'si*, C: I, Haz. Niyazi Adıgüzel- Raşit Gündoğdu, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2014, s.136, 292.

*“Rumili Vilâyat-ı Şâhânesi Müfettişliği Umûmiliği Huzûr-i Samîsine
Devletlü Efendim Hazretleri*

Kasaba içindeki İslam kabristanının harâbiyetnamesi boydan boya duvarları tamir ve tecdîd edildi. Bu işe mütevellî olan müderris Yûsuf Efendi'ye gördürüldü. Firdevs-âşiyân Fatih Sultan Mehmed hazretlerinin a'zam-ı vüzerâsından olub Draç'ın şuheda ovasında medfûn Gedik Ahmed Paşa'nın kabrine fenn-î mi'mâri üzere muhteşem bir türbenin tesisi belde eşrafından ve ticaret odası reîsi Hacı Ahmed Ağa'ya taahhüd ittirildi. Kaffa-i levâzım-ı istihzar olunarak inşaata kemal-i kerimiyle devam ettirmekte bulunduğu berây-ı mulâmat arzına içtisar kılındı. Kâtibe-i ahvâlde emr u ferman hazret-i men lehül emrindir.⁶⁷³”

Drač Mutasarrıfı tarafından kaleme alınan bu arzda; Draç'ta bulunan Müslüman mezarlığının yıkılmaya yüz tutması sebebiyle Yusuf Efendi marifetiyle mezarlığın duvarlarının ve çevresinin yenilendiği aktarılmaktadır. Belgenin devamında; Gedik Ahmed Paşa'nın şuhedâ ovasında bulunan mezarına kasaba eşrafından olan Ticaret Odası Reisi Hacı Ahmed Ağa'nın muhteşem bir türbe yaptırmak için söz verdiği belirtilerek, Hacı Ahmed Ağa'nın verdiği söz üzere inşaatı başlattığı hususunda bilgi verilmektedir⁶⁷⁴.

Drač'ın tekrar Osmanlı hâkimiyetine alınması 1501 yılında gerçekleşmiştir⁶⁷⁵. Gedik Ahmed Paşa'nın idam edilme hadisesinin bu fetihten daha önce gerçekleşmesi sebebiyle, idam edildikten sonra Edirne'de defnedilen Paşa'nın naaşının, sonraki yıllarda Draç'a aktarıldığı görülmektedir. Gedik Ahmed Paşa'nın naaşının hangi gerekçelerle Draç'a aktarıldığı belirlenemezken, yapımına başlanılan türbenin akıbeti hakkında da bir bilgi tespit edilememiştir.

Fatih Sultan Mehmed'in ölümüyle başlayan süreç, devlet içindeki hâkimiyet açısından “*Devşirme Diktatörlüğü*⁶⁷⁶” olarak adlandırılmıştır. Yeniçeri Ocağından alınan güçle padişah üzerinde tahakküm kurulan bu dönem, diktatörlüğün lideri görülen Gedik Ahmed Paşa'nın⁶⁷⁷ idamıyla sona ermiştir. Sonraki dönemlerde görev

⁶⁷³ COA. TFR. I. İŞ. 7/622. Bkz. EK-5. Belgenin, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yapılan tasnifi “*Gedik Ahmed Paşa'nın kızına muhteşem bir türbenin inşa ettirilmekte olduğu*” olarak yapılmıştır. Kabir kelimesi sehven kızı olarak okunmuştur.

⁶⁷⁴ COA. TFR.I. İŞ. 7/622. Bkz. EK-5.

⁶⁷⁵ KIEL Machiel, “Drač” *DİA*, C:IX, TDV, s.522.

⁶⁷⁶ Mumcu, *a.g.e.*, s.85; Danişmend, *a.g.e.*, s.379.

⁶⁷⁷ “*Bayezid ve Amasya'dan gelen yakınları, onun çekingen politikasını açıkça kötileyen bu diktatörü, nihayet Cem tehlikesi bertaraf edildikten sonra bir ziyafet sonunda katlettiler.*” Bkz. İnalçık, *Devlet-i Aliyye I*, s.130. “*Yavuz Sultan Selim gibi müstebit sultanların yanında kimi vezir-i azamlar gölgede kalırken, Gedik Ahmet (1474)*

alan bazı devşirme devlet adamlarının devlet içinde etkin bir nüfuzu olmuşsa da, bu devlet adamları padişahın gücünü doğrudan sarsmaya kalkışmamışlardır⁶⁷⁸.

4.3. İDAMI SONRASINDA YAŞANANLAR

Gedik Ahmed Paşa'nın idamının ertesi günü, kayınpederi Veziriazam İshak Paşa'nın görevinden azledilip Selanik'e gönderildiğine dair rivayetler vardır⁶⁷⁹. Fakat Oruç Beğ, İshak Paşa'nın H.888 (M.1483/84) tarihinde de veziriazam görevinde olduğunu belirtmektedir⁶⁸⁰. İshak Paşa'nın 1483 baharında ilerleyen yaşına bağlı hastalıkları ileri sürerek, kendi isteğiyle sadaretten çekildiği de iddia edilmektedir⁶⁸¹. Oruç Beğ'in verdiği bilgi doğrultusunda, bu iddianın doğru olabileceği görülmektedir.

II. Mehmed döneminde, vezirliğe yükselen Gedik Ahmed Paşa'nın yerine Anadolu Beylerbeyliğine getirilen Davud Paşa, bu defa da, ondan boşalan vezirlik görevine getirilmiştir. Davud Paşa, İshak Paşa'nın azliyle de veziriazam olmuştur⁶⁸².

Edirne'de bulunan az sayıdaki asker beklenildiği gibi, Gedik Ahmed Paşa'nın ölümünü duyar duymaz şehirde isyan çıkarmıştır. Ayaklanan askerler, Edirne Subaşısını parçalayarak öldürse de, isyan kısa sürede bastırılmıştır⁶⁸³. Paşa'nın idamına tepki gösteren askerin yeniden nizama girmesinde Davud Paşa etkili olmuştur⁶⁸⁴. İlerleyen süreçte isyana karıştığı tespit edilen yeniçeri ağalarının, ocaktan uzaklaştırılarak tımara gönderildiği ve gönderildikleri bölgelerdeki kadıllara idam edilmeleri için ferman verildiği rivayet edilmektedir⁶⁸⁵.

Gedik Ahmed Paşa'nın idamından sonra Edirne'de çıkan küçük çaplı isyanın İstanbul'da bulunan ocağa yansımadağı görülmektedir. İsyanın büyümeden

ya da Köprülü Mehmet (1656-1661) gibi vezir-i azamların diktatörce güçleri olmuştur.” Bkz. İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, s.104.

⁶⁷⁸ Mumcu, *a.g.e.*, s.85-86.

⁶⁷⁹ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.215, Solakzâde, *a.g.e.*, s.384.

⁶⁸⁰ Oruç Beğ, *a.g.e.*, s.119.

⁶⁸¹ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.56,57; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s.443; Tamer, *a.g.m.*, s.108; Güler, *a.g.m.*, s.690.

⁶⁸² Şerafettin Turan “Davud Paşa, Da’ud Paşa, Derviş veya Koca Davud Paşa”, *İA*, C: III, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1988, s.49; Hammer, *a.g.e.*, s.961. Müneccimbaşı İshak Paşa'nın azlinden sonra Kasım Paşa'nın veziriazam olduğunu, Davud Paşa'nın Kasım Paşa'nın vefatı üzerine veziriazam olduğunu aktarmaktadır. Bkz. Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s.443

⁶⁸³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.179; Solakzâde, *a.g.e.*, s.384.

⁶⁸⁴ İbn Kemal, *VIII. defter*, s.44.

⁶⁸⁵ Kreutel, *a.g.e.*, s.12.

bastırılması ve İstanbul'a yayılmaması, idamın Edirne'de gerçekleştirmesinin asayiş bakımından yerinde bir karar olduğunu göstermektedir.

II. Bayezid idamdan sonra bir süre daha Edirne'de kalmıştır. İstanbul'a bulunan Mezid'e bir emir göndermiş ve idamın sebeplerini sıralayarak bunları askere anlatmasını istemiştir. Aldığı emir üzerine Mezid; payitahtta bulunan kethüdalar, bölükbaşları ve yayabaşları gibi önde gelen askeri görevlileri toplayarak Gedik Ahmed Paşa'nın günden güne padişaha karşı artan dalaletini, muhalefetini ve hıyanetini izah etmiştir.

Mezid, H.29 Zilhicce 877 (M.8 Şubat 1483) tarihinde II. Bayezid'e yazdığı arzda, emir üzerine teselli verdiği askerlerin padişahımız sağ olsun diyerek idama karşı herhangi bir tepki vermediklerini bildirmiştir⁶⁸⁶. İstanbul'da bulunan askerin idam haberini soğukkanlılıkla karşılaması, Paşa'nın ölümüyle birlikte II. Bayezid'in artık devlete tümüyle hâkim olduğunun kabullenildiğini göstermektedir.

Gedik Ahmed Paşa idam edildikten sonra gönderilen bir emirle; oğlunun, ailesinin ve yakın adamlarının gözetim altına alınması, Paşa'nın muhallefâtını içeren bir defterin hazırlanması, alacaklarının ve borçlarının kaydedilmesi bildirilmiştir. Muhallefât defterinin oluşturulmasından sonra Gedik Ahmed Paşa'nın mal varlığının büyük bir bölümü müsadere edilmiştir⁶⁸⁷. Müsadere sırasında hazineye alınan Gedik Ahmed Paşa'nın altın kılıcı, Yavuz Sultan Selim tarafından Çaldıran Savaşında gösterdiği üstün hizmetleri taltif etmek amacıyla Şehsuvaroğlu Ali Bey'e hediye edilmiştir⁶⁸⁸.

Gedik Ahmed Paşa'nın idamından sonra II. Bayezid, İstanbul'da bulunan İskender Bey'e bir ferman göndererek, o güne kadar Gedik Ahmed Paşa'nın himayesinde bulunan Cem Sultan'ın oğlu Oğuz Han'ın⁶⁸⁹ öldürülmesini emretmiştir.

“Kulum İskender, Biti sana vâsıl olduğu gibi bilesinki Gediği tepeledim, gerekdir ki sen de Cem'in oğluna mecal vermeyüp boğdırasunki gayet mühimdir amma bir ahad

⁶⁸⁶ T SMA. E. 748/23. Bkz. EK-2

⁶⁸⁷ T SMA. E. 968/29.

⁶⁸⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.272.

⁶⁸⁹ Cem Sultan'ın oğlu Oğuz Han, Fatih Sultan Mehmed'in padişahlığı sırasında sünnet düğünü için İstanbul'a getirilmiştir. Şehzade, düğün sonrasında Karaman'a gönderilmemiş, padişahın yanında kalmıştır. Sultan Bayezid'in tahta geçmesi sonrasında bu kez şehzade, Gedik Ahmed Paşa'nın himayesine verilmiştir. Fakat şehzadenin, Gedik Ahmed Paşa himayesine neden verildiği ve bu hususta Paşa'nın bir tasarrufu olup olmadığı hakkında bilgi sahibi değiliz. Bkz. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.175.

*vâkıf olmaya şöyle bilesin alâmet-i şerif üzere itimad kılasın, tahriren fi- evâhir-şehri şevval, sene seb'a ve semanîne ve semane mie, bi-mekam-ı Edirne*⁶⁹⁰”.

Bu emri olan İskender, Sultan Bayezid'e 22 Şubat 1483 tarihinde yazdığı bir mektupta; Oğuz Han'ın 17 Şubat günü tedavi olmayan bir hastalığa tutulduğunu ve ölümünün çok yakın olduğunu bildirmiştir. Beklenen ölümün gerçekleşmesi halinde şehzadenin nereye gömüleceğini sormuştur. Bu mektuptan da anlaşılacağı üzere Oğuz Han'ın öldürüldüğü halktan ve askerden gizlenerek, yakalandığı bir hastalığın ölümüne sebep olduğu belirtilmiştir⁶⁹¹.

Yaklaşık iki yıl boyunca hiç bir suretle canına dokunulmayan Oğuz Han için, hâmesi ortadan kaldırılır kaldırılmaz idam emri verilmiştir. Bu zamanlama şehzadenin Gedik Ahmed Paşa sayesinde hayatta kaldığını ortaya koymaktadır. II. Bayezid'in, Gedik Ahmed Paşa'dan çekinerek şehzadenin hayatına dokunmadığı rivayet edilmektedir⁶⁹². Gedik Ahmed Paşa ile Oğuz Han arasında bir bağ olduğu açıkça görülmektedir. Gedik Ahmed Paşa'nın fırsatını bulduğu anda Sultan Bayezid'i tahttan indirip, Cem Sultan'ı payitahtta getirene kadar vekâleten Oğuz Han'ı tahta çıkartmak gibi bir niyeti olduğunu iddia edenler olmuştur⁶⁹³.

Gedik Ahmed Paşa batı kaynaklarında, “*Zayıf, esmer tenli, iri burunlu, seyrek sakallı, uzun boylu*” olarak tasvir edilmiştir⁶⁹⁴. Osmanlı müelliflerinin eserlerinde ise, Paşa'nın fiziksel özelliklerinden ziyâde kişiliğine ve gücüne yer verilmiştir. Yenilmezliği, kahramanlığı ve cesareti kroniklerde sürekli vurgulanan Gedik Ahmed Paşa hakkında en dikkat çekici ifade, Behiştî tarafından yapılan “*Ol esnada merhûm mağfûr Gedik Ahmed Pâşâ-ki zamânında esedü'llâhi gâlib 'Ali bin Ebî Tâlib mesâbesinde idi*⁶⁹⁵” benzetmesidir.

Hoca Sadettin Efendi, kaleme aldığı eserinde Gedik Ahmed Paşa'dan genellikle övgüyle bahsetmiştir. Paşa hakkında; *yiğitlik meydanının yırtıcı aslanı* ifadesini kullanan Hoca Sadettin, “*...yiğitliğinin şöhretiyle yoldaşlarına kuvvet-i kalp*

⁶⁹⁰ TSM.A. Yeni Nr. E.1013/23, eski Nr. E.11983 A. Bkz. EK-3. Belgenin transkripsiyonu Mumcu ve Uzunçarşılı tarafından yapılmıştır. Bkz. Mumcu, a.g.e. , s.212; Uzunçarşılı, “Değerli Vezir Gedik Ahmed Paşa II. Bayezid tarafından Niçin Katledildi?”, s.496.

⁶⁹¹ TSM.A. Yeni Nr. E.1013/24, eski Nr. E.11983 B; Bu mektubun transkripsiyonu Ahmed Mumcu ve Uzunçarşılı tarafından yapılmıştır. Bkz. Mumcu, a.g.e. , s.212; Uzunçarşılı, a.g.m. , s.497.

⁶⁹² Baysun, “Cem Sultan”, s.74, Uzunçarşılı, a.g.m. , s.494.

⁶⁹³ Ertaylan, a.g.e. , s.296.

⁶⁹⁴ Pulya yerel kaynaklarından nakleden Franz Babinger, a.g.e. , s.336.

⁶⁹⁵ Behiştî, a.g.e. , 337.

*olmuş, korku ve kuşku pasını gönüller ayinesinden silmiş...*⁶⁹⁶ sözleriyle Gedik Ahmed Paşa'nın kahramanlığıyla askerlerine de cesaret verdiğini aktarmıştır. Hoca Sadettin Efendi, Paşa'nın başına buyruk hallerini, mağrurluğunu ve açık sözlülüğünü de sık sık eleştirmiştir⁶⁹⁷. Gedik Ahmed Paşa hakkında en fazla bilgi veren müelliflerden birisi olmasına rağmen idamı hakkında hiçbir yorumda bulunmamıştır.

Gedik Ahmed Paşa'nın zamanın en büyük yiğitlerinden birisi olduğunu ifade eden İdris-i Bitlisî, Paşa hakkında mücâhidlerin öğretmeni sıfatını kullanmıştır⁶⁹⁸. Mahmud Paşa ile Gedik Ahmed Paşa'yı devrin bütün vezirlerinden ve ümeradan üstün gören Bitlisî, muharebede hiç kimsenin Gedik Ahmed Paşa'nın dengi olamayacağını ileri sürmüştür⁶⁹⁹.

Gedik Ahmed Paşa hakkında en fazla bilgi veren müelliflerden birisi de Kemalpaşazâde olmuştur. Paşa'dan *serdar-ı azam sipehsâlâr-ı muazzam* sözleriyle bahseden Kemalpaşazâde, en büyük zaferlerin serdarı ve en maharetli savaşçılardan biri olarak gördüğü Paşa'nın dik başlılığını da sık sık eleştirmiş; haşin, hiddetli ve serkeş tabiatlı olduğunu ifade etmiştir⁷⁰⁰.

Gelibolulu Mustafa Âli, "*kendi mevcud olmadığı takdirce erkan-ı devlet-ü istikbal eksik ve gedik kalmak tasavvurun eylerdi*⁷⁰¹" sözleriyle Gedik Ahmed Paşa'nın mağrurluğu hususunda en dikkat çekici yorumlardan birisini yapmıştır. Âli, Paşa'nın gösterdiği başarılı seferler sonrasında her geçen gün daha da gurura kapılıp hoyratlığının arttığını belirtirken, idamın gerçekleştirildiği ziyafette yaşananlar hakkında en teferruatlı bilgi veren müellif olmuştur⁷⁰².

Dönemin kronikleri incelendiğinde; Hoca Sadettin Efendi, Kemalpaşazâde, İdris-i Bitlisî, Behîştî ve Rumlu eserlerinde Gedik Ahmed Paşa'dan büyük iltifatlarla bahsederken; Âşıkpaşazâde, Neşri ve Tursun Bey'in eserlerinde bu tür övgülere rastlanılmamaktadır.

Karamanoğlu Kasım Bey ve Cem Sultan'ın Konya'yı kuşatması hadisesinde Aşıkpaşazade'nin Gedik Ahmed Paşa'yı üstü kapalı itham ettiği görülmektedir.

⁶⁹⁶ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.50.

⁶⁹⁷ Hoca Sadettin, *a.g.e.*, s.204.

⁶⁹⁸ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.*, s.94.

⁶⁹⁹ İdris-i Bitlisî, *a.g.e.*, s.95.

⁷⁰⁰ İbn Kemal, *VII. defter*, s.42.

⁷⁰¹ Âli, *a.g.e.*, s.832.

⁷⁰² Âli, *a.g.e.*, s.832-835.

Üstelik Aşıkpaşazade, Paşa'nın idam edilmesini; II. Bayezid için düşündüğü kendi başına geldi ifadesiyle nakletmiştir⁷⁰³. Oruç Beğ, idamından sonra Gedik Ahmed Paşa'yı şehid olarak zikreden tek müellif olmuştur⁷⁰⁴.

Gedik Ahmed Paşa'nın; Fatih'in en önemli komutanlarından biri olduğunu ve *en mühim işleri başardığını* belirten Uzunçarşılı, *zaferden zafere koşan yeniçerinin Paşa'ya hayran olduğunu* aktarmıştır⁷⁰⁵. “Değerli Vezir Gedik Ahmed Paşa II. Bayezid tarafından Niçin Katledildi” adlı bir makalesi bulunan Uzunçarşılı; Paşa'nın idam edilme sebebini, Cem Sultan taraftarı olmasından şüphelenilmesi olarak ifade etmiştir⁷⁰⁶.

Askerin Gedik Ahmed Paşa'ya olan bağlılığını en net ifade eden tarihçi Halil İncılık olmuştur. İncılık, Gedik Ahmed Paşa'yı *yeniçerilerin taptığı komutan*⁷⁰⁷ olarak zikretmiştir. Paşa hakkında oldukça kapsamlı araştırmalar yapan Mükrimin Halil Yinanç ise, Gedik Ahmed Paşa'nın *Osmanlı ordusunun ruhu ve en nüfuzlu şahsiyeti*⁷⁰⁸ olduğunu ileri sürmüştür.

Kaynaklarda da belirtildiği gibi; Gedik Ahmed Paşa birçok muharebede herkesten önce davranarak yaptığı manevralarla askerleri cesaretlendirmede öncü rol oynamıştır. Otlukbeli ve Boğdan seferleri⁷⁰⁹ bu hususta en önemli örneklerdir. Menyan kalesinin fethi sırasında atından inerek askerin arasına karışıp topları kaleye çekmelerine yardım eden Gedik Ahmed Paşa, Boğdan seferi sırasında yeniçerinin siperleri aşamaması üzerine kendisi ileri atılarak, Stefan tarafından yaptırılan savunma hisarını yıkmıştır. Yine Menyan kalesinin zaptı sırasında umutsuzluğa düşen askerlerine sunduğu çözümleri aktaran müellifler, *iyi derecede mühendislik bilgisi gerektiren tespitleri*⁷¹⁰ hayretle ifade etmişlerdir.

Yaşadığı döneme damgasını vuran Gedik Ahmed Paşa, Kırım Hanı Mengli Giray'ın kaybettiği tahtına tekrar geçmesinde ve II. Bayezid'in iki kez Cem Sultan'ı

⁷⁰³ Aşıkpaşazâde, *a.g.e.* , s.277, 289.

⁷⁰⁴ Oruç Beğ, *a.g.e.* , s.119.

⁷⁰⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.* , s.179; 533.

⁷⁰⁶ Uzunçarşılı, “Değerli Vezir Gedik Ahmed Paşa II. Bayezid tarafından Niçin Katledildi?”, s.493-494.

⁷⁰⁷ İncılık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, s.35.

⁷⁰⁸ Yinanç, “Gedik Ahmed Paşa”, s.196.

⁷⁰⁹ İdris-i Bitlisî, Otlukbeli seferinde Gedik Ahmed Paşa'nın ilk darbeyi vurmak için herkesten önce ileri atıldığını belirtmiştir. Bkz. İdris-i Bitlisî, *a.g.e.* , s.94.

⁷¹⁰ İdris-i Bitlisi, *a.g.e.* , s.227; Rumlu, *a.g.e.* , s.532.

bertaraf etmesinde en etkin görevi üstlenmesi sebebiyle, *Sultanları tahta oturtan komutan* olarak görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEDİK AHMED PAŞA’NIN VAKIF ESERLERİ

1. GEDİK AHMED PAŞA’NIN VAKFİYESİ

Vakıf müessesesi, İslam’ın ilk dönemlerinden başlayarak 19.yüzyılın sonlarına kadar İslam ülkelerinde sosyal, kültürel ve ekonomik hayatta önemli roller oynayan dini, hukuki ve iktisadi bir müessesedir⁷¹¹. Vakıf, bir kişinin mallarının bir kısmını ya da tamamını kendi mülkiyetinden çıkartarak sadece Allah’ın rızasını kazanmak gayesiyle belirli şartlarla insanların yararı için kullanımına tahsis etmesidir⁷¹². Vakfedilen mal, kişinin mülkiyetinden ayrılarak artık kurulan vakfa ait olur ve hiçbir suretle tekrar alınamaz, miras bırakılamaz⁷¹³.

Vakfın kuruluş belgesine Vakfiye denilmektedir. Vakfiye, vakfın hukuki metnidir Vakfiye’de, kurulan vakıfla ilgili; kurucusu, idare biçimi, kimlerin yöneteceği, hangi hizmet için kurulduğu, gelirlerin nereden sağlanacağı ve vakıfta görev yapanlara verilecek ücretler gibi bilgiler yazılıdır⁷¹⁴. Vakıf, vakfiyede yazılı olan kamu hizmetinin dışında bir hizmet için kullanılmaz. Vakfın yönetimi, vakfi kuran kişinin istediği doğrultusunda biçimlenir. Onun belirlediği şartlara göre vakfın yönetimine atanan kişiye müteveli denilmektedir⁷¹⁵. Mütevelliler, vakfi kuran kişinin evlatları ve onların soyundan devam edenler olabilir.

Vakfın kökenleri İslamiyet öncesi sistemlere dayandırılrsa da, vakıf müessesesi nizamını ve hukuki usullerini İslam’ın temel kaynaklarından almıştır⁷¹⁶.

⁷¹¹ Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *İA*, C:XIII, 3.Baskı, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1986, s.153; Yediyıldız, "Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri", *Vakıflar Dergisi XX*, Ankara 1988, s.404.

⁷¹² Ahmet Tabakoğlu, *Klasik Dönem Osmanlı Vakıf Sistemi*, *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu Kitabı*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2014, s.25.

⁷¹³ Ömer Lütfi Barkan ve Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Târihli*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1970, s. XXIV

⁷¹⁴ Erol Cansel, "Vakıf, Kuruluşu, İşleyişi ve Amacı", *Vakıflar Dergisi XX*, Ankara 1988, s.321-327; Yediyıldız, "Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri", *Vakıflar Dergisi XX*, Ankara 1988, s.404.

⁷¹⁵ Halil Cin, "Osmanlı Devletinde Vakıf Hukuku", *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu Kitabı*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2004, s.63.

⁷¹⁶ Mustafa Güler, *Osmanlı Devleti’nde Haremeyn Vakıfları (16. Ve 17. Yüzyıllar)*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2011, s.21.

Selçuklu hâkimiyetiyle Anadolu'da yayılmaya başlayan vakıflar, Osmanlı Devleti döneminde en üst seviyeye ulaşmıştır. Henüz kuruluş dönemlerinden itibaren görülen⁷¹⁷ ve devletin güçlenmesiyle daha da yaygın hale gelen vakıf sistemi, Osmanlı Devletinde sosyal hayatı düzenleyen en önemli unsur olmuştur⁷¹⁸. Halkın eğitim, sağlık, din, ulaşım ve sosyal yardım ihtiyaçları devletin merkezi bütçesinden ziyade vakıflar aracılığıyla karşılanmış bu sebeple vakıf kurma ve vakfetme devlet politikası haline dönüşerek bilhassa teşvik edilmiştir⁷¹⁹. Bu kurumlarda hizmet veren müderris, muallim, imam, müezzin, kâtip, aşçı, ekmekçi, kandilci, ahırcı ve diğer hizmetler için çalışan görevlilerin maaşları vakfedilen malların gelirleriyle ödendiği için vakıf kurumu devlet maliyesi için de önemli bir ögedir⁷²⁰.

Halkın ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan bu vakıflarda, verilen hizmetin sürdürülebilmesi için vakfın gelirlerinin yeterli ve sürekli olması gerekmektedir. Bu sebeple, vakıf kurabilmek için zengin bir malvarlığına ya da yüksek gelir seviyesine sahip olmak şarttır. Bir taraftan, İslam dininin emrettiği üzere, ihtiyacı olana yardım eli uzatarak Allah rızasına nail olmak, diğer taraftan da ortaya çıkan eserler aracılığıyla nesiller boyu isimlerinin yaşatılması gayesiyle padişahlar, saray kadınları, sadrazamlar, yüksek rütbeli devlet adamları ve ulema tarafından çok sayıda vakıf kurulmuştur⁷²¹.

Vakıf kuran devlet adamlarından birisi de Gedik Ahmed Paşa'dır. Paşa, 1468-1474 yılı arasında gerçekleştirdiği Karaman seferleri sırasında bir üs olarak kullandığı Afyonkarahisar'a minnet duygularını dile getirmek için şehirde, *Gedik Ahmed Paşa Cami ve Medresesi vakfını*⁷²² kurmuş ve büyük bir külliye inşa ettirmiştir.

Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesi, 1475 yılı Mayıs ayında (H.879 Zilhicce ayının sonlarında) Afyonkarahisar Kadısı önünde düzenlenmiş ve onaylanmıştır.

⁷¹⁷ Güler, *a.g.e.* , s.28.

⁷¹⁸ Fuad Köprülü, "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü" *Vakıflar Dergisi*, S.II, Ankara 1942, s.22.

⁷¹⁹ Mustafa Karazeybek, Zelkif Polat, Yusuf Ilgar, *Afyonkarahisar Vakıf Eserleri*, C:I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2015, s.1.

⁷²⁰ Tabakoğlu, "Klasik Dönem Osmanlı Vakıf Sistemi", s.25.

⁷²¹ Güler, *a.g.e.* , s.28.

⁷²² COA. EV. d. 4546/1. Gedik Ahmed Paşa'nın Kütahya Sancağında kurduğu diğer vakıflar için; Bkz. Ergin Türkel, *16. Yüzyılın Sonlarında Kütahya Sancağı Vakıfları (Emet, Denizli, Uşak, Burdur)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik 2017.

Vakfiye’de vakfin geçici mütevellisi azadlı kölesi Mimar Ayas Ağa, vekili Hacı Mehmed oğlu Seyyit Mahmud, tanıklarının da Mevlana Hayreddin oğlu Şemşeddin’i ve Aliyyüddin oğlu Osman Çelebi olduğu görülmektedir⁷²³. Vakfiye Arapça olarak hazırlanmıştır. Vakfiyenin Türkçe tercümesi Vakıflar Genel Müdürlüğü’nde A. Refik Şallı başkanlığındaki bir heyet tarafından yapılmıştır. Bu vakfiyenin orijinal metni Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’ndedir⁷²⁴.

Gedik Ahmed Paşa kurduğu vakfa; öncelikle kendisinin, ölümünden sonra oğlunun ve soyundan gelenlerin, soyundan gelen kimse kalmazsa utekasının⁷²⁵, utekası kalmadığında ise dönemin valisinin müteveli olmasını vakfiyesinde şart koşturmuştur⁷²⁶. Vakfin mütevelliliğinin bazı dönemlerde Dârüssaâde ağalarına ve Dergâh-ı Âli kapıcılarına devredildiği görülmektedir⁷²⁷.

Gedik Ahmed Paşa sahip olduğu çok sayıdaki mülkün gelirini, Afyonkarahisar’da kurduğu vakfin masraflarının karşılanması için tahsis etmiştir. Vakfiyeye göre; Kart(?) ve Efted(?) köylerinde Gedik Ahmed Paşa’ya ait olan evli kölelerle birlikte bu köylerin tamamı, Hasanköy’de bulunan evli ve bekâr kölelerle birlikte köyün tamamı, Geyikli ve Kafırvaldin(?) köylerinin tamamı, Yenice, İnebolu, Yolaye(?), Yokeş(?) köylerinin tamamı, İnebaluk(?) köyünün tamamı ile bu köydeki dükkânların ve çeltiklerin tamamı. Lazkiye’deki mevcut dükkânlar ve bedestenin tamamı ile Carullah oğlu bahçesinin tamamı, Seyfüddin bahçesinin tamamı, Kâfir harimi adıyla anılan bir arazi, Kaşyenice’de bulunan mevcut çeltik nehrinin tamamı, Şeyhlü’de kendi adını taşıyan hamamın tamamı, Şeyhlü’de bulunan Karamanlu köyünde mevcut değirmenlerin tamamı ve Dinkhane diye anılan beytin tamamı. Boztan köyünde mevcut bulunan iki değirmenin tamamı, Bena/Banaz, Eftele(?) ve Altuntaş’ta bulunan mevcut değirmenlerin tamamı. Kütahya’da Araste’de (kapalı çarşı) bulunan mevcut dükkânların tamamı, Kütahya’daki habut⁷²⁸ dükkânının tamamı, Simav dolaylarında bulunan Küniz(?) köyünün tamamı, İstanbul

⁷²³ Bu çalışmada, Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde A. Refik Şallı Başkanlığında yapılan tercüme, Fevzi Kaya’nın eserinden yararlanılarak kullanılmıştır Fevzi Kaya, *Gedik Ahmed Paşa Külliyesi*, Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, Afyonkarahisar 2019, s.114-120.

⁷²⁴ Vakfiyenin orijinali VGMA Defter nr.595, s.28-29.

⁷²⁵ Uteka; azat edilmiş köleler demektir. Bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 31. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 2015, s.1309.

⁷²⁶ Kaya, *a.g.e.* , s.120.

⁷²⁷ COA, A. DVNS. MHM. 60, s.106, hüküm 264; COA. EV. d. 9126/1; COA. MAD. d. 1321/4.

⁷²⁸ Vakfiyenin tercümesinde Habut kelimesinin geçtiği bölümde, “Habut kelimesi ile ne dediği anlaşılamadı” ifadesiyle not düşülmüştür.

içindeki birbirine bitişik iki hamamın tamamı, İstanbul'daki habut dükkânının tamamı, İstanbul'da Kadırga limanında bulunan bahçenin tamamı Afyonkarahisar'da yapılan külliye için vakfedilmiştir⁷²⁹.

Vakfiye'de ayrıca, Gedik Ahmed Paşa'nın muhtemelen ilk eşi olan ve vefat eden Abdullah kızı Fahri Hatun'un Kütahya'da bulunan türbesi için Honas civarındaki Karaoğlan köyünü vakfettiği görülmektedir. Gedik Ahmed Paşa Lazkiye'de bulunan Haceoğlu (Hocaoğlu) köyünü ise, içinde bulunan küçük ve büyük boyutlardaki yaylakları ile birlikte büyük oğlu Mehmed Çelebi'ye ve onun soyundan gelenlere vakfetmiştir⁷³⁰.

Gedik Ahmed Paşa, Lazkiye'de bulunan hamamının tamamını ve civarında bulunan Çarşamba köyündeki üzüm bağlarını, Çarşamba'da yaptırdığı zaviyeye vakfetmiştir. Aynı zamanda Lazkiye'de yaptırdığı köprünün hiçbir suretle ihmal edilmemesini ve masrafı olursa imaretinden kalan para ile tamiratının yapılmasını vakfiyesinde belirtmiştir⁷³¹.

Vakfiyede, külliye ve imarete görev alacak olanlara ödenecek ücretler de belirlenmiştir. Bu görevliler; hatip, imam, müezzin, hafız, muarriif, kandilci, kârî-i kur'ân, imaret şeyhi, nazır, katib, vekilharç, nakib, bevvab (kapıcı), ferraş (cami, imaretlerin temizliğini yapan), ahurcu, ekmekçi, aşçı, kâşesuy (bulaşık yıkayan), gendumkûb (buğday döven), meremmetci (tamirci), câbi (gelirleri toplayan), anbar emini ve havuz ile tuvaletin temizliğini yapacak kişi olarak kaydedilmiştir⁷³².

Vakıftan ücret alacaklar içinde, sadece ibadet yaparak yaptığı ibadetin sevabını vâkıfın ruhuna hediye edecek kişiler de bulunacaktır. Bunlar; her gün nafil namaz kılacak salih bir erkek, mübarek günlerde oruç tutacak bir erkek ve beş vakit namaz vaktinde tehlihân olacak 10 kişi olarak belirtilmiştir. Ayrıca her yıl, hac yolunun zorluğuna dayanabilecek kadar gücü ve kuvveti yerinde olan bir kişinin 3000 dirhem verilip hacca gönderilmesi istenmiştir⁷³³.

⁷²⁹ Kaya, *a.g.e.* , s. 114-120. Külliye vakfedilen mülkler için ayrıca; Bkz. Mustafa Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.30.

⁷³⁰ Kaya, *a.g.e.* , s.119.

⁷³¹ Kaya, *a.g.e.* , s.120.

⁷³² Kaya, *a.g.e.* , 116-118.

⁷³³ Kaya, *a.g.e.* , 116-118.

Afyonkarahisar'da bulunan külliye dışında, Lazkiye'deki dükkânlarının arasına yaptırdığı mescidin müezzine, Bekoş köyünde yaptırdığı talimhanenin muallimine ve yine burada bulunan dükkânlarının câbisine ödenecek ücretler de vakfiyede yazılıdır. Ayrıca Kütahya'daki talimhanenin işleri için 5 dirhem yevmiye verilmesi belirtilmiştir⁷³⁴.

Vakfiyesinde de görüldüğü üzere, Gedik Ahmed Paşa çok zengin bir vakıf kurmuştur. Caminin ve imaretin tamamlanıp vakfın tüm masraflarının karşılanmasından sonra gelirler, bir medrese yapımına ve orada çalışacak olanların masrafını karşılamaya yeterse bir de medrese inşa edilmesini istemiştir. Cami ve imaretin herhangi bir hasar gördüğünde vakfın gelirleriyle tekrar tekrar onarılmasını ancak onarılması mümkün olmadığı durumda ise vakfın tüm varlığının fakirlere ve muhtaçlara dağıtılmasını belirtmiştir⁷³⁵.

2. GEDİK AHMED PAŞA'NIN YAPTIRDIĞI ESERLER

2.1. AFYONKARAHİSAR GEDİK AHMED PAŞA KÜLLİYESİ

Gedik Ahmed Paşa'nın Afyonkarahisar'da yaptırdığı külliyenin mimarı Ayas Ağa'dır⁷³⁶. Külliye inşasının 3 yıl sürdüğü belirtilmektedir. Külliyenin vakfiyesi 1475 tarihli olduğuna göre, inşaatın başladığı tarih Gedik Ahmed Paşa'nın vezir olduğu döneme rastlamaktadır. İnşasının bitirilmesinin akabinde etrafında yeni mahallelerin oluşmasıyla, Külliye şehrin en önemli merkezi haline gelmiştir⁷³⁷.

Gedik Ahmed Paşa Külliyesi; cami, imaret, medrese, mektep, hamam, kütüphane, tabhâne ve kervansaraydan oluşmaktadır. Külliyenin ilk yapılışında cami, imaret ve talimhaneden (mektep) oluştuğunu vakfiyesinden anlaşılmaktadır. Cami, imaret ve talimhane yapımından sonra masraflarının karşılanması sağlanırsa medrese yapılması da şart koşulmuş, kısa süre içerisinde medrese de yapılmıştır. Hamamın ise ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte 1530 tarihli bir kayıta vakfın gelirleri arasında bir hamam olduğu görülmektedir⁷³⁸. Afyon ili Şer'iyye Sicili kayıtlarından

⁷³⁴ Kaya, *a.g.e.*, s.119.

⁷³⁵ Kaya, *a.g.e.*, s.119.

⁷³⁶ Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi II*, Haz. Ahmet İlaslı, Afyon Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar 1991, s. 209.

⁷³⁷ Üçler Bulduk, *XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib Sancağı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993, s.339.

⁷³⁸ Karazeybek vd., *a.g.e.*, s.10.

ulaşılan bilgilerde zaman içerisinde kllyeye eklenen kervansaray, şadırvan, tabhane ve kütüphaneden bahsedilmektedir⁷³⁹. Bugün kllyeden sadece cami, medrese ve hamam kalmıştır. Kütüphane ise şehrin başka bir yerine taşınmıştır ve günümüzde de faaliyettedir.

Gedik Ahmed Paşa; İstanbül, Kütahya, Lazkiye, şeyhl, Banaz, Altıntaş, Simav, Uşak, Bilecik, Homa, Honaz'da sahip olduğu çok sayıda mülkün gelirini Afyonkarahisar'da yaptırdığı kllyeye vakfetmiřtir⁷⁴⁰. H.1011 (M.1603) tarihli belgede vakfın gelirleri arasında; Afyonkarahisar'da bulunan dükkânların, Lazkiye'de bulunan bedesten ve dükkânların, Kütahya'daki arasta ve dükkânların kiralarının gelir olarak kaydedildiği görülmektedir. Ayrıca kllyenin diğer gelir kaynakları arasında; Afyonkarahisar'da bulunan ifte hamamın hisse geliri, şeyhl'de bulunan hamamın hissesinin geliri, Lazkiye'deki kervansaray yerinin ve Pazar yeri kirasının geliri, Banaz'da ve Homa'da bulunan değirmenlerin geliri, Kütahya'da bulunan Bozahane yerinin kira geliri, Afyonkarahisar'da bulunan Başhane hissesinin kira geliri, Lazkiye'de bulunan Serhane ve debbahane yerinin kira geliri bulunmaktadır. Ezine'ye bağlı Bniş(?) köyü, Birgi'ye bağlı Süleyman köyü, Hüsameddin iftliği (?), Banaz'a bağlı Dombay(?) köyü, Simav'a bağlı Gnyat(?) köyü, Bozdağan kasabasına bağlı Yolapa(?) köyü, Bilecik kazasına bağlı Kurtdelğ(?) köyü, Altuntaş'a bağlı Efted köyü, İnebolu köyü ve Lazkiye'ye bağlı Saray köyü'nn tüm gelirleri yine vakfın gelir hanesine kaydedilmiştir. Son olarak; Afyonkarahisar'da ve Lazkiye'de bulunan bir bağ mukatası, yine Lazkiye'de iki farklı yerin mukatası ve bahçe yeri kirası, Bniş, Banaz ve İnebolu'da bulunan bahçelerin kirası ve Saray köyündeki yer kirası kllyenin gelir kalemleri arasında grlmektedir⁷⁴¹.

Aynı belgede vakfın giderleri arasında; Medrese alışanlarının maaşı, cami çalışanlarının maaşı, devirhanların maaşı, imaret çalışanların maaşı ve vakıf çalışanların maaşıyla birlikte vakıf bakım-onarım masrafları, Ramazan ayında mutfak masrafları, caminin aydınlatma ve yağ giderleri, kandil yağı giderleri, balmumu giderleri ayrıca vakfa ait duvar, mutfak, dükkân, medrese, hamam, su

⁷³⁹ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.11-12.

⁷⁴⁰ Bulduk, *a.g.t.* , s.341.

⁷⁴¹ COA. EV. d. 1623/2.

yolları, bedesten ve minare bakım-onarım masrafları görülmektedir. Bu tarihte vakfin mütevellisi Ahmed Bey'dir⁷⁴².

H.1016 -1017 (M.1607-1608) yılları arasında vakfin mütevellisi Dergâh-ı Âli Kapıcılarından Şah Ali Bey'dir. Bu dönemin giderleri incelendiğinde Gedik Ahmed Paşa Medresesinde iki müderrisin görev yaptığı görülmektedir⁷⁴³.

Dergâh-ı Âli Kapıcılarından Lütfullah Bey'in müteveli olduğu H.1017-1020 (M.1608-1611) yılları arasındaki giderler incelendiğinde; Lazkiye'deki mescitte görev yapan imam ve müezzin ile talimhanede görevli muallimin maaşlarıyla, İstanbul'da ve İvranya'da görev yapan çeşitli çalışanların maaşlarının Afyonkarahisar'daki vakfin gelirlerinden karşılandığı görülmektedir. Yine bu tarihlerde Lazkiye'de bulunan bedestenin ve hamamın, İstanbul'daki hamamın, Afyonkarahisar'da bulunan kervansarayın, şadırvanın ve hamamın onarım geçirdiği ve masrafların vakfin gelirlerinden ödendiği tespit edilmektedir⁷⁴⁴.

H.1116 (M.1705) yılına gelindiğinde vakfin mütevelliliğinin, evladiyet ve meşruiyet üzerine Gedik Ahmed Paşa'nın soyundan gelen Emine Hatun'a geçtiği görülmektedir. Bu tarihte Afyonkarahisar'daki hamamın ve Kütahya'da bulunan bedestenin tamir masrafları karşılanmıştır. Vakfin 1 yıllık toplam gelirinin 296bin 228 akçe olduğu belirtilirken, bu gelirin 30 bin akçesinin İvranya'da bulunan caminin tamiri için vakfin nazırına teslim edildiği kaydedilmiştir⁷⁴⁵.

2.1.1. Gedik Ahmed Paşa Cami

Gedik Ahmed Paşa Cami, Afyonkarahisar şehrinin merkezinde Kurtuluş caddesinde bulunan Gedik Ahmed Paşa Külliyesinin içerisinde yer almaktadır. Caminin mimarı Ayas Ağa'dır⁷⁴⁶. Cami, halk arasında imaret cami diye adlandırılmaktadır. Caminin yapıldığı zamanlarda arazinin tamamen boş alan olduğu ve etrafında hiç bir yerleşim bulunmadığı aktarılmaktadır⁷⁴⁷.

⁷⁴² COA. EV. d. 1623/2.

⁷⁴³ COA. EV. d. 9126/1.

⁷⁴⁴ COA. MAD. d. 1321/4.

⁷⁴⁵ COA. EV. d. 4546-1.

⁷⁴⁶ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.12.

⁷⁴⁷ Kaya, *a.g.e.* , s.39.

Cami, erken Osmanlı dönem mimarisinde görülen Bursa üslûbu denilen ters T tipinde inşa edilmiştir. Kible eksenine yerleştirilmiş iki ana kubbesi, doğu batı yönünde üçer kubbeli yan mekânı, altı sütun üzerine oturturulmuş beş kubbeli son cemaat yeri planı ile Osmanlı mimarisinin en güzel eserlerinden biri olarak görülmektedir. Caminin lacivert kakma çinilerle süslenmiş göz alıcı güzellikteki burmalı minaresi kuzeydoğu köşesinde bulunur. Silindir biçimindeki minarenin üzerinde önce dikey sonra sağa yönlenerak yükselen yivler şerefenin 1,50 metre altında önce sola sonra sağa yönelip zikzak yaparak şerefeye ulaşmaktadır. Kuşaklar arasındaki koyu lacivert çiniler de aynı yolu izlediği için eşsiz bir görüntü oluşturmaktadır⁷⁴⁸.

Caminin kapısı ceviz ve şimşir ağaçlarından yapılmış muhteşem bir eserdir. Caminin yazı ve nakışları değerli hattat ve nakkaş Abdüssemed oğlu Mevlana Hasan Efendi tarafından yapılmıştır. Hasan Efendi “*Ketebehû Nakkaş-ı Fakîr Hasan*” imzasını hat içerisine gizlemiştir⁷⁴⁹. Evliya Çelebi, üzeri kurşun örtülü bu caminin, minberinin ve mihrabının güzelliğine hayran kalmıştır⁷⁵⁰.

Gedik Ahmed Paşa'nın Kefe'nin fethi sırasında ele geçirdiği ganimetlerden birisi olan ve hattat Bedri Hamedanî'nin M.1318 yılında yazdığı el yazması Kur'an-ı Kerim, Paşa tarafından inşası süren camiye gönderilmiştir. Caminin inşaat başladıktan üç yıl sonra tamamlandığı ve “*Kul hiye darül-karar*” sözcüğünün ebced hesabıyla, H.882 (M.1477) tarihini işaret ettiği iddia edilmektedir⁷⁵¹.

Cami, zaman içerisinde aşınarak tahrip olması sebebiyle ya da şehirde yaşanan şiddetli depremler neticesinde birçok kez önemli onarımlar geçirmiştir⁷⁵². Kurtuluş Savaşı döneminde, şehirde yaşanan işgal sırasında Yunanlılar tarafından hapisane olarak kullanılan cami, 1922-1939 yılları arasında da ihtiyaç sebebiyle askeri mühimmat deposu olarak kullanılmıştır. Askeriyenin camiye boşaltması sonucunda, daha önce Afyonkarahisar Valiliği görevinde bulunan Vakıflar Genel Müdürü Fahrettin Kiper' in çabalarıyla 1939-1946 yılları arasında çok kapsamlı bir

⁷⁴⁸ M. Baha Tanman, “Gedik Ahmed Paşa Külliyesi”, *DİA*, C:XIII, TDV, İstanbul 1996, s.544,546. Çiler Çavuşoğlu, *Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii (İmaret Camii 1472-1475) Üzerine Bir Deneme*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, (Tarihîsiz), s.22.

⁷⁴⁹ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.13.

⁷⁵⁰ *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, 9. Kitap, C:1, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s.35

⁷⁵¹ Gönçer, *a.g.e.* , s.198.

⁷⁵² Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.13-16.

tamirat geçirmiştir. Orijinalliğinin korunmasına büyük ölçüde dikkat edilerek cami neredeyse tamamen yenilenmiştir⁷⁵³.

Gedik Ahmed Paşa Cami, büyüklüğü ve konum olarak merkezi bir yerde bulunması sebebiyle günümüzde de şehrin en fazla ziyaret edilen camisidir. Aynı zamanda Afyonkarahisar'da Osmanlı Devleti döneminden kalan en önemli eser konumundadır.

2.1.2. Gedik Ahmed Paşa İmarethanesi

İmaretin, külliye'nin ilk yapılarından biri olarak inşa edildiği vakfiyede belirtilmektedir. İmarette, başta medresede öğrenim gören talebeler olmak üzere, muhtaç olanlara ve misafirlere günde iki öğün yemek verilmektedir. Çok sayıda insana hizmet verebilecek kapasitede kurulan imarette, birçok görevli bulunmaktadır. Bu sebeple masrafları çok yüksek olacağından vakıftan önemli miktarda gelir ayrılmıştır⁷⁵⁴.

İmaretin ne kadar süre hizmet verdiğini bilinmemekle birlikte 1746 yılına ait bir mahkeme kaydından bu tarihe yakın zamana kadar faaliyette olduğu belirlenmektedir. Medrese öğrencileri ve muhtaçlar mahkemeye başvurarak, uzun süredir imarettten yemek verilmediği için şikâyetle bulunmuşlardır⁷⁵⁵.

Bugün külliye'nin içinde imaretin bulunmaması nedeniyle, zaman içinde harap olarak yıkıldığı düşünülmektedir.

2.1.3. Gedik Ahmed Paşa Talimhanesi

Talimhaneler, Sıbyan mektebi olarak da anılmaktadır. Küçük yaştaki çocuklara dini vecibeleri ve Kur'an okumayı öğretmek için açılan sıbyan mektepleri, ortak bir tedrisatla hareket etmeyen, bünyesinde bulunduğu vakfın kaidelerine bağlı olan müesseselerdir⁷⁵⁶. Gedik Ahmed Paşa mektebi, külliye'nin medresesi ile birlikte hizmet veren devrin önemli eğitim kurumlarından biridir⁷⁵⁷.

⁷⁵³ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.17-18.

⁷⁵⁴ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.18.

⁷⁵⁵ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.19.

⁷⁵⁶ Vedad Günyol, "Mektep", *İA*, C: VII, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988, s.656.

⁷⁵⁷ Kaya, *a.g.e.* , s.86.

Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesinde, külliyenin içinde bulunan mektepten bahsedilmektedir. Buradan hareketle, mektebin ilk yapılan binalar içerisinde bulunduğu bilinmektedir.

1670 yılına ait bir mahkeme kaydında, külliye içerisindeki bazı bölümlerin harap olduğu ancak mektebin yalnızca ocaklığının onarım görmesi gerektiği belirtilerek, burada hizmet veren bir muallim olduğundan da bahsedilmiştir. Dolayısıyla bu tarihte mektebin hizmet vermekte olduğunu anlaşılmaktadır. Sonraki dönemlerde de mektep bazı onarımlar geçirmiştir⁷⁵⁸.

1883 yılında külliyenin içinde bulunan başka bir alana yeni bir mektep binası yapılmıştır⁷⁵⁹. İki katlı ve ahşap çatılı yapılan bu eserin, bugün Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesinde bulunan bir kitabesi vardır⁷⁶⁰. Bu dönemde padişah II. Abdülhamid tarafından başlayan eğitim ıslahatları sebebiyle, sıbyan mektebinin yetersiz kaldığı ve müstakil bir bina yapıldığını düşünülmektedir. Ancak yeni açılan mektep, sıbyan mektebi olarak değil, modern müfredatta eğitim vermek üzere devlet tarafından ülkenin birçok yerinde açılan ibtidai mekteplerden biridir⁷⁶¹.

1953 yılında mektep binası yıkılmış, alanı medrese bahçesine dâhil edilmiştir. Yıkılan mektep, külliyenin bulunduğu cadde üzerinde başka bir alana yapılmıştır. Bugün Gedik Ahmed Paşa İlköğretim Okulu olarak eğitime devam edilmektedir⁷⁶².

2.1.4. Gedik Ahmed Paşa Medresesi

Medrese, Osmanlı eğitim sisteminin temel müessesesidir. Eğitimin ilk basamağı olan sıbyan mektebinden sonra, ortaokul, lise ve ya yüksekokul seviyesine tekabül eden medreselerde derecelendirme, okutulan kitaplara, müderrise ödenen ücretlere ve medresenin statüsüne göre değişiklik gösterir⁷⁶³. Gedik Ahmed Paşa Medresesi, Osmanlı Medrese sistemi içerisinde, ders geçme sisteminde eğitim veren, lise düzeyinde bir öğretim kurumudur. Müderrise ödenen ücretlere göre

⁷⁵⁸ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.20.

⁷⁵⁹ Gönçer, *a.g.e.* , s.80.

⁷⁶⁰ Kaya, *a.g.e.* , s.88.

⁷⁶¹ Gönçer, *a.g.e.* , s.72.

⁷⁶² Kaya, *a.g.e.* , s.91

⁷⁶³ Mehmed İpşirli, "Medrese", *DİA*, C: XXVIII, TDV, İstanbul 2003, s.327-328.

derecelendiğinde, orta tahsilin en üst seviyesine, üniversite tahsilinin bir alt kademesine tekabül eden “mûsile –i sahn” derecesindedir⁷⁶⁴.

Vakfiyede; vakfın gelirlerinin gerekli masraflar yapıldıktan sonra artması durumunda, inşasını ve görev yapacakların masraflarını karşılamaya yeterse bir medrese yapılması belirtilmiştir. Ancak medresenin tam olarak ne zaman yapıldığı konusunda bilgi sahibi değiliz.

Evliya Çelebi, medresenin yetmiş hücreli olduğunu ve burada görev yapan müderrislerin yüksek dereceli müderrisler olduğunu aktarmıştır⁷⁶⁵. Ancak medresede bu kadar hücre yoktur. Gedik Ahmed Paşa medresesi 14 hücreli bir medresedir⁷⁶⁶.

Medresede görev yaptığı tespit edilen ilk müderris olarak Abdürrahim Karahisarî'dir⁷⁶⁷. Abdürrahim Mısırî adıyla anılan Abdürrahim Karahisarî, Mevlana Alaeddin'in oğlu olup Şeyh Akşemseddin'in de talebelerindedir. II. Mehmed'in çağrısı üzerine Ak Şemseddin ile birlikte İstanbul'un fethinde ordugâhta bulunan Abdürrahim Mısırî, şeyhinin icazeti ve padişahın izniyle Afyonkarahisar'a gelmiştir. Bayramiyye tarikatının halifesi olan Mısırî'nin⁷⁶⁸, Gedik Ahmed Paşa ile yakın arkadaş olduğu iddia edilmektedir⁷⁶⁹.

Medrese müderrisleri arasında, 1915 yılında İsmail Şükrü Çelikalay'ın da olduğu görülmektedir⁷⁷⁰. Şükrü Çelikalay, I. Meclis'te Afyonkarahisar mebusu olarak görev yaparken Kuva-i Milliye teşkilatı içinde Çelikalay'ı kurarak, düzenli ordu kurulana kadar 9 ay boyunca Yunanlıların Anadolu içlerine ilerlemesini engellemiştir⁷⁷¹.

Celali ve Suhte ayaklanmaları sırasında harap olan medresenin onarımı 1670 yılında yapılmıştır⁷⁷². 1746 yılındaki bir mahkeme kaydında, medresede öğrenim

⁷⁶⁴ Ali Yardım, “Gedik Ahmed Paşa Medresesinin Afyonkarahisar Kültüründe Yeri”, *IV. Afyonkarahisar Araştırma Sempozyumları Bildirileri*, Haz. E. Emel Sarlık, Mehmet Sarlık, 30 Eylül 1995, s.225-227.

⁷⁶⁵ Evliya Çelebi, *a.g.e.*, s.35.

⁷⁶⁶ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, C: III, 2. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1989, s.16.

⁷⁶⁷ Gönçer, *a.g.e.*, s.88-91.

⁷⁶⁸ Gönçer, *a.g.e.*, s.91.

⁷⁶⁹ Kaya, *a.g.e.*, s.22.

⁷⁷⁰ Karazeybek vd., *a.g.e.*, s.23.

⁷⁷¹ Barış Çiftçi, *I. TBMM Karahisar-ı Sahip Mebusu İsmail Şükrü Efendi (Çelikalay)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2007, s.50-52.

⁷⁷² Kaya, *a.g.e.*, s.84.

gören öğrencilerin imarete yemek çıkmaması üzerine yapılan şikâyet göz önüne alındığında, bu yıllarda medresede hizmet verildiği anlaşılmaktadır⁷⁷³.

Medrese öğrencilerinin bir kısmı I. Dünya Savaşı döneminde askere alınmış, kalan öğrencilerle eğitime devam edilmiştir. 1914 yılında Gedik Ahmed Paşa medresesinde 10 öğrenci ve 4 müderris bulunmaktadır⁷⁷⁴. Medrese, Çanakkale Cephesinden esir olarak getirilen askerler için bir dönem hapisane olarak da kullanılmıştır⁷⁷⁵.

Medresede son müderris, 1924 yılında görev yapan Hacı Hamzazâde Ömer Efendi'dir. Aynı yıl medrese kapatılmıştır. 1931 yılında tamir edilen medrese binası, uzun yıllar Arkeoloji ve İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılmıştır⁷⁷⁶. 1971 yılında yeni yapılan Arkeoloji Müzesi hizmete açıldığından dolayı, müze buradan taşınmış ve medrese binası 2010 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü ile imzalanan protokol gereği Afyonkarahisar Belediyesine devredilmiştir⁷⁷⁷.

Günümüzde Taş Medrese olarak anılan Gedik Ahmed Paşa medresesinde, Afyonkarahisar Belediyesi'nin halka yönelik açtığı geleneksel el sanatları kursları verilmektedir. Medrese, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 09.02.1979 tarih ve A-1522 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınmıştır.

2.1.5. Gedik Ahmed Paşa Tâbhâneleri

Tâbhâneler, fakir, hasta, muhtaç olanların ve seyahat edenlerin barınması için imaretlerin bünyesinde kurulmuş olan misafirhanelerdir⁷⁷⁸. Tâbhânelerde kalan insanlar burada ücret ödmeden barınırken, yanında bulunan imareten de ücretsiz yemek yerlerdi⁷⁷⁹.

Erken Osmanlı mimarisinde Ters T planlı camiler, aynı zamanda tâbhâneli camiiler olarak adlandırılmaktadır. Bu planlı camilerde caminin yan kanatlardaki

⁷⁷³ Karazeybek vd. , a.g.e. , s.22.

⁷⁷⁴ Yusuf Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim – Öğretim" VI. *Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 10-11 Ekim 2012, Haz. Mehmet Sarlık, Afyon Belediyesi Yayınları No:10, Afyonkarahisar, 2012, s.529.

⁷⁷⁵ Gönçer, a.g.e. , s.207.

⁷⁷⁶ Karazeybek vd. , a.g.e. , 22-23.

⁷⁷⁷ Kaya, a.g.e. , s.85.

⁷⁷⁸ Barkan ve Ayverdi, a.g.e. , s. X.

⁷⁷⁹ Karazeybek vd. , a.g.e. , s.19.

mekânlar tabhane olarak değerlendirilmektedir⁷⁸⁰. Gedik Ahmed Paşa Camisi de bu planına uygun olarak yapılmış camilerden biridir. Cami, harimin köşelerine bitişik dört tabhane mekânından meydana gelmektedir. Tâbhâneler kubbeli olarak yapılmış ve hücrelerin arasına dışa açılan birer kubbeli eyvan yerleştirilmiştir⁷⁸¹.

1670 tarihli bir kayıta, caminin iki tarafında iki tabhane olduğu ve tâbhânenin yanında iki oda ile bir sofa bulunduğu belirtilmektedir⁷⁸².

Zaman içerisinde bazı tamiratlara uğrayan tabhanenin ne zamana kadar hizmet verdiği bilinmemektedir.

2.1.6. Gedik Ahmed Paşa Hamamı

Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesi incelendiğinde, Afyonkarahisar'daki külliye içinde bir hamamdan bahsedilmemektedir. Bu sebeple hamamın sonradan yapıp külliye dâhil edildiğini kabul edilmektedir. Yapı, çifte hamamlar tipinde kadın ve erkekler kısmı olarak yapılmıştır. Bitişik, ancak birbirine benzemeyen iki farklı planla yapılan hamamın erkekler kısmı, kadınlar kısmından daha yüksek inşa edilmiştir⁷⁸³.

1530 tarihli bir kayıta, vakfın gelir kaynakları arasında Afyon'da bulunan bir hamam görülmektedir. 1575 tarihli başka bir belgede ise, yıllık geliri 9820 akçe olan hamamın ismi "Hamam-ı Cedid" olarak kaydedilmiştir⁷⁸⁴. Kayıtlardan, hamamın vakıf için önemli bir gelir kaynağı olduğu tespit edilmektedir. Evliya Çelebi, Gedik Ahmed Paşa külliyesindeki hamamın adını İmaret hamamı olarak belirtmiş ve bu hamamdan, kim hasta girerse şifa bulur sözleriyle bahsetmiştir⁷⁸⁵.

2016 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyon karşılığı 30 yıllığına ihale edilen hamam, büyük bir onarım geçirdikten sonra yeniden faaliyete açılmıştır⁷⁸⁶. Günümüzde çifte hamam olarak kadın ve erkek kısımlarıyla hizmet vermektedir.

⁷⁸⁰ Çiler Çavuşoğlu, *a.g.m.*, s.10.

⁷⁸¹ Tanman, "Gedik Ahmed Paşa Külliyesi", s.544.

⁷⁸² Karazeybek vd., *a.g.e.*, s.20.

⁷⁸³ Kaya, *a.g.e.*, s.72-73.

⁷⁸⁴ Karazeybek vd., *a.g.e.*, s.26.

⁷⁸⁵ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, s.35.

⁷⁸⁶ Kaya, *a.g.e.*, s.78.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 09.02.1979 tarih ve A-1522 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınmıştır.

2.1.7. Gedik Ahmed Paşa Kervansarayı

Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesinde kervansaraya ait herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple kervansarayın da, medrese ve hamam gibi sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak yapılış tarihi bilinmemektedir. Kervansarayla ilgili tespit edilebilen ilk kayıt 1636 tarihlidir. Bu kayıta kervansarayın tamir edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yine 1670 tarihli bir kayıta da, kervansarayın harap bir vaziyette olduğu, kapısının önünde bulunan dükkânların da aynı durumda olduğu belirtilirken, bu tahribatın 1668 tarihinde şehirde yaşanan depremden kaynaklanabileceği düşünülmektedir⁷⁸⁷.

1670 yılında harap halde bulunan kervansarayın onarım görüp görmediği ve ne zaman yıkıldığı konusunda bir bilgi tespit edilememiştir. Günümüzde, külliye içindeki kervansaraya ait hiç bir iz bulunmamaktadır.

2.1.8. Gedik Ahmed Paşa Kütüphanesi

Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesinde bir kütüphaneden bahsedilmemesi ve vakfa ait herhangi bir kayıta geçmemesi, medrese bünyesinde bulunan bir kitaplığın zamanla kütüphaneye dönüştürüldüğünü düşündürmektedir. Günümüzde Afyonkarahisar'da, Gedik Ahmed Paşa Kütüphanesi ismiyle faaliyette olan bir kütüphane bulunmaktadır. Kütüphanenin envanterinde kayıtlı bulunan yaklaşık 30 eserin Gedik Ahmed Paşa Vakfı'na ait olması, bu kütüphanenin temelini oluşturan kitaplığın, külliyenin bir parçası olduğu görüşünü desteklemektedir⁷⁸⁸.

Hersekzade Ahmed Paşa'nın soyundan gelen Eski Dergâh-ı Alî Sipahileri Ağası Ahmed Bey, 1783 yılında külliye içerisinde bulunan tâbhâneyi kiralayarak burayı kütüphane haline getirmiş ve sekiz yüze yakın kitabını, oluşturduğu bu kütüphaneye vakfetmiştir. Vakfettiği kitaplar arasında dört yüze yakın yazma ve

⁷⁸⁷ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.29-30.

⁷⁸⁸ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.24.

basma eser de vardır. Bu sebeple kütüphanenin kurucusunun Gedik Ahmed Paşa değil, Hersekzade Ahmed olmasının daha doğru olacağı ifade edilmektedir⁷⁸⁹.

Şehirde bulunan Recep Efendi Kütüphanesi, Saçaklı-zâde Abdullah Efendi Kütüphanesi ve Mevlevihâne kitaplığı zaman içerisinde Gedik Ahmed Paşa kütüphanesine katılmıştır⁷⁹⁰. 1926 yılında 3200'e çıkan kitapların sayısı, 2018 yılına gelindiğinde 90 bine ulaşmıştır⁷⁹¹.

Kültür ve Turizm Bakanlığının 3688 sayılı genelgesi ve 534 sayılı onayıyla, bünyesinde bulunan 1382 adet yazma eser 2000 yılında Milli Kütüphane'ye, 3824 Arap harfli basma eser de 2014 yılında Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına bağlı Konya Bölge Kütüphanesi'ne devredilmiştir⁷⁹².

1971 yılında şu an kullanılan üç katlı binaya taşınan Gedik Ahmed Paşa Kütüphanesi, halen şehir merkezindeki tek kütüphane olarak hizmet vermektedir.

2.2. ANADOLU'DA YAPTIRDIĞI DİĞER ESERLER

2.2.1. Denizli'de Yaptırdığı Eserler

Osmanlı Devri kayıtlarında Kütahya Sancağına bağlı bir kaza olarak geçen Lazkiye, bugünkü Denizli şehrinin merkez ilçesinin sınırlarını kapsamaktadır⁷⁹³. Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesi incelendiğinde Denizli ve nahiyelerinde çok sayıda mülkü olduğu görülmektedir. Lazkiye'de bir bedesten, bir hamam, bir köprü, bir mescid, Şeyklü'de bir hamam ve Çarşamba Köyünde bir zaviye yaptırdığı vakfiyede belirtilmiştir. Bu yapılardan bazılarının akıbetleri hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır.

Gedik Ahmed Paşa'nın Ilıcahisar'da bulunan bedesteninde toplam 150 dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânların tamamının geliri Afyonkarahisar'da yapılan külliye için vakfedilmiştir⁷⁹⁴. Oldukça yüksek miktarda kira geliri bulunan bedesten,

⁷⁸⁹ Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.24; Kaya, *a.g.e.* , s.93.

⁷⁹⁰ Ilgar, "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim – Öğretim", s.531.

⁷⁹¹ Kaya, *a.g.e.* , s.95.

⁷⁹² Kaya, *a.g.e.* , s. 94.

⁷⁹³ Turan Gökçe, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lâzkiyye (Denizli) Kazâsı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1994, s.70.

⁷⁹⁴ Ergin Türkel, *16. Yüzyılın Sonlarında Kütahya Sancağı Vakıfları (Emet, Denizli, Uşak, Burdur)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik 2017, s.39.

Lazkiye'den külliye için vakfedilen hâsılın, yaklaşık %60'ını tek başına sağlamaktadır⁷⁹⁵.

Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesinde geçen ifadelerden Lazkiye'de ve Şeylü'de bir hamamı bulunduğu anlaşılmaktadır. Lazkiye'de bulunan Yekda hamamının gelirleri⁷⁹⁶, Çarşamba'da bulunan üzüm bağlarının gelirleriyle beraber Çarşamba Gedik Ahmed Paşa Zaviyesine vakfedilmiştir⁷⁹⁷. İlerleyen süreçte zaviyenin harap olması üzerine hamamın gelirleri Afyonkarahisar'daki külliyeeye aktarılmıştır⁷⁹⁸. H.1016 (M.1608) yılında külliyenin gelir kalemleri arasında Lazkiye'deki hamamın gelirleri kaydedilmiştir⁷⁹⁹.

19.yüzyıla kadar Kütahya'ya bağlı bir kaza olan Şeyhlü, bugün Denizli'nin Çivril ilçesinde bulunan Işıklı Kasabasıdır. Gedik Ahmed Paşa Şeyhlü'de bulunan hamamın gelirlerinin tamamını Afyonkarahisar'da yaptırdığı külliye için vakfetmiştir⁸⁰⁰.

1989 yılında Işıklı civarında yapılan incelemeler sırasında Eski Hamam Sokakta harap durumda olan bir hamama rastlanmıştır. Halk arasında Ağalar Hamamı adıyla bilinen bu hamamın, kimin tarafından ve ne zaman yapıldığına dair bir kitabe bulunamamıştır. Buna rağmen, yapının mimari üslubundan, bu hamamın XV. yüzyılda yapıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu dönemde Gedik Ahmed Paşa'nın da aynı yerde bir hamam yaptırdığının kayıtlarda geçmesi, bu hamamın Gedik Ahmed Paşa tarafından yaptırılan hamam olduğunu düşündürmektedir. Şeylü'deki hamamın Gedik Ahmed Paşa'nın Afyonkarahisar'da ve İstanbul'da yaptırdığı hamamlarla aynı mimari özelliklerde olması bu fikri güçlendirmektedir. Hamam bugün harabe durumdadır⁸⁰¹.

Hocaoğlu köyü, bugün Denizli'ye bağlı olan Saray köyü olup Gedik Ahmed Paşa evkafıdır. Paşa vakfiyesinde, bu köyün evleri ve yaylakları ile tamamını büyük oğlu Mehmed Bey'e ve onun evlatlarına vakfettiğini belirtmiştir⁸⁰². Hocaoğlu

⁷⁹⁵ Gökçe, *a.g.t.*, s. 173.

⁷⁹⁶ Gökçe, *a.g.t.*, s.163.

⁷⁹⁷ Kaya, *a.g.e.*, s.120.

⁷⁹⁸ Türkel, *a.g.t.*, s.39.

⁷⁹⁹ COA. EV. d. 9126/1.

⁸⁰⁰ Kaya, *a.g.e.*, s.115.

⁸⁰¹ Şakir Çakmak, "Işıklı'da Gedik Ahmed Paşa Hamamı", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan 10-13 Ekim 2001*, Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü, İzmir 2002, s.179-185.

⁸⁰² Kaya, *a.g.e.*, s.119.

köyünün sınırlarında bulunan; Kulaçoğlu karyesi, Karaoğlan karyesi, Kori-Büki, Kabacaoğlu mezraaları, Süleyman ve Temürçi Çiftikleri de evlatlık vakıf olarak büyük oğlu Mehmed Bey'e ve onun evlatlarına vakfedilmiştir⁸⁰³. Soyundan kimse kalmaması halinde Afyonkarahisar'daki külliye vakfolunacak olan köy, Mehmed Bey'in ölümünden sonra dört kızının evkafı olmuştur⁸⁰⁴. Evliya Çelebi bu köyde bir cami, iki mescid, bir hamam, bir han, beş dükkân, iki yüz toprak örtülü ev olduğunu ve Gedik Ahmed Paşa vakfının mütevellisi tarafından idare edildiğini aktarmaktadır⁸⁰⁵.

2.2.2. Kütahya'da Yaptırdığı Eserler

Sultan II. Mehmed döneminde Anadolu Eyaletinin merkezi haline getirilen Kütahya, Osmanlı Devleti'nin en önemli şehirlerinden biridir. Anadolu Beylerbeyleri, Paşa Sancağı olduğu için Kütahya'da oturmuşlardır⁸⁰⁶. Gedik Ahmed Paşa 1461-1470 yılları arasında Anadolu Beylerbeyi olarak Kütahya'da bulunmuş ve sancağının hudutları içerisinde çok sayıda mülk edinmiştir. Bu mülklerin yanında, Paşa'nın Kütahya'da bir Arasta (kapalı çarşı) ve bir talimhane yaptırdığı vakfiyesinde belirtilmektedir.

II. Bayezid dönemine ait bir mufassal vakıf tahrir defterinde; Gedik Ahmed Paşa'nın Kütahya'da bazı araziler satın aldığı ve padişahın emriyle arasta yaptırdığı aktarılmaktadır⁸⁰⁷. Sözü edilen arastadan 1475 tarihli vakfiyede bahsedildiğine göre arasta yapılması emrini veren padişah II. Mehmed'dir.

Arasta olarak inşa edilen yapı, XVI. yüzyılda bedestene dönüştürülmüştür. Bu sebeple Büyük Bedesten de denilmektedir⁸⁰⁸. Evliya Çelebi seyahatnamesinde bu Arasta'dan bezzazistan (bedesten) olarak bahsetmektedir⁸⁰⁹. 1928 yılından itibaren sebze hali olarak kullanılan yapı, 2008 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı desteğiyle restore edilerek geleneksel el sanatları satış yeri olarak kullanılmaktadır⁸¹⁰.

⁸⁰³ Turan, *a.g.t.*, s.485.

⁸⁰⁴ Turan, *a.g.t.*, s.258.

⁸⁰⁵ *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, s.211.

⁸⁰⁶ Türkel, *a.g.t.*, s.3.

⁸⁰⁷ Mustafa Karazeybek, "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kütahya'daki Ticaret Mahalleri" *Tarih Okulu Dergisi*, S. XXXVI, Ekim 2018, s.379.

⁸⁰⁸ Mustafa Karazeybek, "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kütahya'daki Ticaret Mahalleri", s.379.

⁸⁰⁹ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, s.26.

⁸¹⁰ Kaya, *a.g.e.*, s.26.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde Gedik Ahmed Paşa'nın Kütahya'da yaptırdığı talimhaneye muallim tayini için yazılan, 1805 tarihli bir arşiv belgesi bulunmaktadır. Belge, bu tarihlerde talimhanenin faaliyette olduğunu göstermektedir⁸¹¹.

Gedik Ahmed Paşa'nın vakfiyesinde, Bekoş köyünde yaptırdığı talimhanenin muallimine 1 dirhem yevmiye verilmesi belirtilmektedir. Ayrıca aynı köyde bulunan dükkânlarının câbisi için de, yıllık 300 dirhem verilmesini belirtmiştir. Bekoş karyesinin neresi olduğu tespit edilememekle birlikte, köyün adının Bünüş ya da Gümüş olabileceği iddia edilmektedir⁸¹². Bu köyde bulunan talimhanenin ne kadar süre hizmet ettiği ve sonraki durumu hakkında herhangi bir tespit edilememiştir.

2.2.3. Konya Mevlana Celâleddin Rûmî Dergâhı

Konya'da bulunan Mevlana Celâleddin Rûmî Dergâhı, Mevlana'nın vefatından birkaç yıl sonra 1277-1278 yıllarında yapılmıştır. Osmanlı müelliflerinden Mehmed Neşri, Gedik Ahmed Paşa'nın yaptırdığı eserler hakkında bilgi verirken, Mevlana Celâleddin Rumi zaviyesini de yenilettiğini aktarmıştır⁸¹³. Ekrem Hakkı Ayverdi, 1839 yılında yazılan Behcet'ül Menâzil adlı eserden naklederek, yapılan tadilatın yanında dergâha eklenen bir bölümün de Gedik Ahmed Paşa tarafından yaptırıldığını belirtmiştir. Karamanlı topraklarının Osmanlı Devleti'ne ilhakını gerçekleştiren Gedik Ahmed Paşa'nın yaptırdığı bu tadilat ve ekleme, Osmanlıların Mevlana'ya ilk hizmeti olarak görülmektedir⁸¹⁴.

2.3. İSTANBUL'DA YAPTIRDIĞI ESERLER

II. Mehmed döneminin önde gelen devlet ricâli İstanbul'un fethinden sonra başlatılan imar faaliyetleri doğrultusunda, şehrin farklı bölgelerine külliye, camiler ve imaretler yaptırarak büyük vakıflar kurmuşlardır. Gedik Ahmed Paşa'nın İstanbul'da yaptırdığı eserler sebebiyle onun ismiyle anılan Gedik Paşa semti, bugün Fatih ilçesinin sınırları içerisinde, Mimar Hayrettin mahallesinde yer almaktadır.

⁸¹¹ COA. C.MF. 48/2396.

⁸¹² Karazeybek vd. , *a.g.e.* , s.24; Kaya, *a.g.e.* , s.30.

⁸¹³ Neşri, *a.g.e.* , s.220.

⁸¹⁴ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsinde Fâtih Devri*, C:IV, 2.Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1989, s.804.

Paşa'nın bu semtte bir medrese, bir cami ve bir hamam yaptırdığı bilinmektedir. Ancak hamam dışındaki eserler günümüze ulaşmamıştır⁸¹⁵.

İstanbul'da 1588, 1660, 1725, 1752 ve 1865 yıllarında yaşanan yangınlarda, Gedikpaşa semtinde yüzlerce ev, dükkân ve ibadethane yok olmuştur⁸¹⁶. Medresenin bu yangınlardan birinde yanmış olabileceği düşünülmektedir. 1726 yılında çıkan büyük bir yangında, hamamın ve yanında bulunan Gedik Ahmed Paşa camisinin ahşap bölümlerinin tümüyle yandığı ve hamamın tamir edildiği belirtilmektedir⁸¹⁷.

Günümüze ulaşmayan kitabesinde; hamamın adı ve yeri “*Tarih-i Hamam-ı Ahmed Paşa der şehri Konstantiniyye.. hayr be-yed-i Ahmed*” olarak bildirilmiş, yapım tarihinin “*hayr be-yed-i Ahmed*” ifadesinin ebced karşılığıyla H.879 (M.1474-1475) olduğu aktarılmıştır⁸¹⁸. Bu tarih göz önüne alındığında; Afyonkarahisar'da bulunan külliye ile aynı zamanlarda yapıldığı anlaşılmaktadır.

Gedik Paşa hamamı Afyonkarahisar'da yaptırılan hamam gibi çifte hamam olarak planlanmış ve erkekler kısmı kadınlar kısmından daha büyük inşa edilmiştir. Zaman içerisinde yaşanan yangın ve depremler sırasında çok büyük hasarlar görmesi sonucunda büyük tadilatlar uğramıştır⁸¹⁹. Bu hamamın gelirlerinin büyük kısmı Afyonkarahisar'da bulunan külliye aktarılmıştır. Hamamın kadınlar ve erkekler kısmı günümüzde halen faaliyettedir

Gedik Ahmed Paşa bu semtte yaptırdığı eserlerin masraflarını karşılaması amacıyla İstanbul'da bir vakıf kurmuştur. Vakfiyesine ulaşamadığımız bu vakıf hakkında bilgiler, vakfın sınırlarında kurulan diğer vakıflar için düzenlenen belgelerden elde edilmektedir. Kayıtlarda, Divâne Ali Beğ mahallesindeki bazı vakıfların “Ahmed Paşa vakfi” ile sınır oldukları belirtilmektedir⁸²⁰. Emin Sinan mahallesinde bulunan bir vakfın ise, “vakf-ı hamam-ı Ahmed Paşa” adlı vakıf ile sınır olduğu kayıtlıdır. Aynı mahallede, “mülk-i evlâd-ı Ahmed Paşa” adlı bir vakıf

⁸¹⁵ Ayşe Hür, “Gedikpaşa”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C:III, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, İstanbul 1994, s.388.

⁸¹⁶ Enis Karakaya, “Gedik Paşa Hamamı”, *DİA*, C: XIII, TDV, İstanbul 1996, s.547.

⁸¹⁷ Hür, “Gedikpaşa”, s.388.

⁸¹⁸ Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, C: IV, s.599; Karakaya, “Gedik Paşa Hamamı”, s.547.

⁸¹⁹ Karakaya, “Gedik Paşa Hamamı”, s.547.

⁸²⁰ Barkan ve Ayverdi, *a.g.e.*, s.114,116.

kaydına da rastlanılmaktadır⁸²¹. Bu vakfın Gedik Ahmed Paşa'nın çocuklarına ait olması mümkündür.

Emin Sinan mahallesinde “vakf-ı hamam-ı Ahmed Paşa” yakınında “Muhtereme Hatûn Binti İshak” adına kurulan bir vakıf daha bulunmaktadır. Vakfiyesinin H.910 (M.1505) yılında düzenlendiği belirtilen söz konusu vakfın Gedik Ahmed Paşa Hamamı'nın sınırında bulunması, İshak kızı olarak kayıtlara geçen vâkıfın Gedik Ahmed Paşa'nın karısı olabileceğini düşündürmektedir⁸²².

Yapılan incelemeler Gedik Ahmed Paşa'nın iki ayrı mahallede iki vakıf kurduğunu göstermektedir. Ancak Ömer Lütfi Barkan ve Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hazırladığı *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* adlı eserde, Divâne Âli Bey mahallesinin günümüze ulaşmadığı ifade edilirken, vakfiyede hudutları belirtilen mahallenin Çorlulu Ali Paşa Medresesinin tam güneyinde bulunduğu aktarılmaktadır⁸²³. Sözü edilen mahal, Emin Sinan Mahallesi civarlarıdır. Bu sebeple Gedik Ahmed Paşa'nın iki ayrı mahallede iki ayrı vakfi olduğunu gösteren kayıtların, Emin Sinan mahallesindeki tek bir vakfi işaret etmesi de mümkündür.

Gedik Ahmed Paşa kurduğu vakfın gelirlerini artırmak için; İstanbul'da bulunan tek katlı ve çift katlı odalarının kiraları ile yine İstanbul'da bulunan dükkânlarının kiralarını vakfetmiştir. Ayrıca bir kısmı Afyonkarahisar'daki külliyyeye giden İstanbul'daki hamamın gelirinden alınan hisse de burada bulunan vakfa gelir olarak kaydedilmektedir⁸²⁴.

H.1080 (M.1670) yılında vakfın mütevellisi Dergâh-ı Âli Kapıcılarından Ahmed Çelebi'dir. Vakfın nazırı Dârüssaâde Ağası Osman Ağa, Kâtibi ise Mehmed Çelebi'dir. Bu tarihte vakıfta 15 kişinin çalıştığı görülmektedir. Vakfın masrafları arasında; hamamda kullanılan malzemelerin giderleri, hamamın dolaplarının yenilenme masrafları, hamamın avlusunun tamir masrafları ile birlikte kiraya verilen odaların bakım ve onarım masrafları bulunmaktadır. Ayrıca İvranya'da bulunan

⁸²¹ Barkan ve Ayverdi, *a.g.e.*, s.76.

⁸²² Barkan ve Ayverdi, *a.g.e.*, s.80.

⁸²³ Barkan ve Ayverdi, *a.g.e.*, s.114.

⁸²⁴ COA. EV. d. 1718/1.

caminin Hatip, İmam, Müezzin ve Kayyum maaşlarının da bu vakıftan ödendiği giderler kaleminde kayıtlıdır⁸²⁵.

2.4. SIRBİSTAN'DA YAPTIRDIĞI CAMİ

Sırbistan İvranya'da Gedik Ahmed Paşa tarafından inşa ettirilen caminin hangi tarihte yapıldığı hakkında bir bilgi tespit edilememiştir. Caminin adının Alaca Cami olduğu iddia edilmektedir. Bugün herhangi bir izi bulunmayan caminin, 1878 yılındaki Sırp işgalinden sonra yıkılan "Krstata Dزامija" olabileceği belirtilmektedir⁸²⁶. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi kayıtlarında, İvranya'da Gedik Ahmed Paşa mahallesi sakinleri tarafından yazılan H.1260 (M.1844) tarihli bir belgenin bulunması, yıkılan caminin bu mahallede olabileceğini düşündürmektedir⁸²⁷.

İvranya'da bulunan camide görev yapan hatip, imam, müezzin, kayyumun ve diğer çalışanların maaşları Gedik Ahmed Paşa'nın İstanbul'da ve Afyonkarahisar'da kurduğu vakıflardan karşılanmaktadır⁸²⁸. Cami H.1116-1117 (M.1705-1706) tarihleri arasında büyük çapta bir onarım görmüş ve tamirat masrafları Afyonkarahisar'da bulunan vakıf tarafından ödenmiştir⁸²⁹.

Gedik Ahmed Paşa'nın Sırbistan İvranya'da bir cami yaptırması, kimi tarihçiler tarafından Sırp kökenli olduğunun ve İvranya'da doğduğunun bir kanıtı olarak görülmektedir⁸³⁰.

Serez'de bulunan ve Gedik Ahmed Paşa'nın oğlu Mehmed Bey⁸³¹ tarafından yaptırılan cami⁸³², Evliya Çelebi tarafından "Mesiregâh Ahmed Paşa camisi" olarak aktarılmıştır. Caminin mimarisinin ve bahçesinin eşsiz güzellikte olduğunu belirten Evliya Çelebi, buranın bir vezir camisi olduğunu ifade etmiştir⁸³³. Günümüze ulaşan

⁸²⁵ COA. EV. d. 1718/1.

⁸²⁶ Reindl, "Gedik Ahmed Paşa", s.544.

⁸²⁷ COA. A (MKT.13.33.1.

⁸²⁸ COA. EV. d. 1718/1; COA. MAD. d. 1321/4.

⁸²⁹ COA. EV. d. 4546-1.

⁸³⁰ Bostan, *İstanbul'un 100 Denizcisi*, s.22.

⁸³¹ Mehmed Bey, Gedik Ahmed Paşa'nın oğludur. Gedik Ahmed Paşa'ya ait olan vakfiyede geçen; "büyük oğlu Mehmet Çelebi ibn-i Ahmed Paşaya" ifadesinden, Gedik Ahmed Paşa'nın başka evlatları da olduğunu anlaşılmaktadır. Ancak isimleri herhangi bir belgede geçmediği için onlar hakkında bir malumatımız yoktur

⁸³² Heath W. Lowry, *Osmanlıların Ayak İzinde: Kuzey Yunanistan'da Mukaddes Mekânlar ve Mimari Eserleri Arayış Yolculukları*, 2. Baskı, Çev: Hakan & Şebnem Girginer, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s.157.

⁸³³ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 8. Kitap, C:1, Haz. Seyit Ali Kahraman, YKY, İstanbul 2011, s.126.

ve ana girişin üstünde bulunan kitabesinde, caminin H.898 (M.1492/93)yılında yaptırıldığı belirtilmektedir⁸³⁴. Caminin kitabesinde şöyle yazmaktadır;

“*Camii hâzâ Mehmed Bey benâ/ Hasbeten lillahi dârü's- sâcidin
İbnü Ahmed Paşa sultanu'l- guzât/ Âsafu'l- islami nasru'l- âbidin
Kul li- hatmin mülhemen tarihahû/ Camii'l ebrâri dâru'l- hâmidin*⁸³⁵”

Mehmed Bey'in Serez'de imareti, medresesi ve mektebi olduğu kaynaklarda aktarılsa da, bu yapılardan bugün herhangi bir iz bulunmamaktadır⁸³⁶. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan kayıtlar Mehmed Bey'in, burada bir de vakıf kurduğunu göstermektedir⁸³⁷. Gedik Ahmed Paşazade Mehmed Bey'in II. Bayezid'in kızlarından Selçuk Sultan ile evli olduğu iddia edilmekle beraber, bu konuda yeterince bilgi bulunmamaktadır⁸³⁸.

834 Lowry, *a.g.e.* , s.157.

835 *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, s.127.

836 İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, C:V, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1983, s.366- 369. Evliya Çelebi, Ahmed Paşa medresesi ve Ahmed Paşa mektebinden bahsetmektedir. Bkz. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, s.128.

837 COA, C.BLD. 129/6436.

838 Lowry, *a.g.e.* , s.157. Gedik Ahmed Paşa oğlu Mehmed Bey'in, Selçuk Sultan'la evli olduğunu belirten Lowry'nin aksine, II. Bayezid'in ailesi hakkında yapılan araştırmalarda böyle bir bilgi yoktur. Selçuk Sultan'ın ilk eşinin Ferhat Bey olduğu ve bu evlilikten Bosna Sancakbeyi Gazi Hüsrev Bey'in doğduğu hususunda hemfikir olan araştırmacılar, Selçuk Sultan'ın ikinci eşinin kim olduğu konusunda ayrılığa düşmüşlerdir. Yılmaz Öztuna, ikinci eşin Hamzabeyoğlu Mustafa Paşazâde Mehmed Bey olduğunu ileri sürer. Çağatay Uluçay da bu fikre katılır ve Mustafa Paşa oğlu Mehmed Bey'le 1485'de ikinci evliliğini yaptığını belirtir. Necdet Sakaoğlu ikinci eş konusunda tüm iddialara yer vermekle yetinir. Selçuk Sultan'ın Vakfiyesini neşreden M. Tayyip Gökbilgin'e göre ise, ikinci eş Dukakinzâde Ahmed Paşa oğlu Mehmed Bey'dir. Vakfiyede Selçuk Sultan'ın vekili olarak kızının isminin “Neslişah Sultan binti Mehmed bey bin vezir Ahmed Paşa” olarak geçiyor olmasından dolayı Gökbilgin, Mehmed Bey'i, vezir Dukakinzâde Ahmed Paşa'nın oğlu olarak değerlendirmiştir. Bu kanaate Çağatay Uluçay karşı çıkmış, Dukakinzâde Mehmed Bey'in, Sultan Bayezid'in bir diğer kızı Gevherimülük Sultan ile evli olduğunu iddia etmiştir. Selçuk Sultan'ın 1509'da, Dukakinzâde Mehmed Bey'in ise 1557'de vefat ettiğinden hareketle, arada bu kadar yaş farkının olmasının mümkün olmayacağını belirtmiştir. Selçuk Sultan'ın ikinci eşini bir önceki bölümde “Mustafa Paşazade Mehmed Bey” olarak aktaran Uluçay, bu bölümde “Ahmed Paşazade Mehmed Bey” olduğunu kabul etmiş ancak “Dukakinzâde” değil, başka bir “Ahmed Paşa oğlu Mehmed Bey” olabileceğini eklemiştir. Bkz. Yılmaz Öztuna, *Yavuz Sultan Selim*, s.226-228; Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, s.49-52; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s.194; M. Tayyip Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livası*, s.185-186.

Selçuk Sultan'ın Serez'de cami yaptırması; ilk eşinin burada Sancakbeyi görevinde bulunması ve babası II. Bayezid tarafından Serez civarındaki köylerin temliklerinin Selçuk Sultan'a verilmesi olarak görülmektedir. Bkz. Evangelia Balta, “Serez”, *DİA*, C: XXXVI, TDV, İstanbul 2009, s.557; M. Tayyip Gökbilgin, *a.g.e.* , s.185. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan çok sayıda belgeden Gedik Ahmed Paşaoğlu Mehmed Bey'in de Serez de mülklerinin ve vakıflarının bulunduğu tespit edilmektedir. Bkz. COA. C.BLD.129/6436. Selçuk Sultan'ın vakfiyesi 1508 tarihli, Mehmed Beğ Camii'nin yapılış tarihi ise 1492/93'tür. İki caminin yapılış tarihi arasında kısa bir süre bulunması Lowry'nin iddiasını güçlendirmektedir. Ancak Selçuk Sultan ile Gedik Ahmed Paşazâde Mehmed Bey'in, evliliği hakkında tarafımızca başka bir belgeye rastlanılmamıştır.

SONUÇ

XV. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'un fethiyle başlayan süreç, Osmanlı Devleti'nin fütühat dönemi olarak adlandırılmıştır. Fatih Devrine tekabül eden bu sürecinin en yetenekli ve etkili komutanı Gedik Ahmed Paşa olmuştur. Karaman topraklarının ilhakıyla Anadolu birliğinin sağlanması, Kırım yarımadasında Kefe başta olmak üzere ele geçirdiği şehirlerle Karadeniz'in bir Türk gölü haline gelmesi, İyonya adalarının zaptı ile İtalya yarımadasına geçişte güvenli bir güzergâh oluşturulması ve Otranto kalesinin fethiyle Türklerin İtalya topraklarına adım atması Gedik Ahmed Paşa'nın büyük serdarlığıyla gerçekleştirilmiştir.

Gedik Ahmed Paşa namağlup bir komutan olarak yaşadığı döneme damgasını vurmuştur. Seyfiyye sınıfından yetişen bu büyük devlet adamının gösterdiği üstün başarılar yeniçeri ordusu için gurur kaynağı olmuştur. Gedik Ahmed Paşa'nın da kendisini herkesten üstün tutan yeniçeriye son derece bağlı olduğu görülmektedir. Asker ile Ahmed Paşa arasında varolan ve devlet içerisindeki dengeleri sarsan bu bağlılık, hem II. Mehmed hem de II. Bayezid döneminin siyasetine etki edecek derecede hissedilmiştir. II. Mehmed İşkodra seferinin hazırlıklarına başlanması için emir verdiğinde, askerin yeni bir sefere çıkmak istememesinden dolayı Paşa sefer emrine karşı çıkmış, padişah bu itaatsizliği sebebiyle Gedik Ahmed Paşa'yı veziriazamlıktan azlederek hapsedirmiştir. Askerin sefere çıkma isteksizliği karşısında hiddetlenen padişahın, onları cezalandırmak ve gözdağı vermek amacıyla Paşa'yı hapsedirdiği düşünülmektedir.

Gedik Ahmed Paşa'yı hapsediren II. Mehmed, ordunun başına kendisi geçerek İşkodra seferine çıkmıştır. Ancak henüz sefer yolunda iken devler erkânının da telkinleriyle İstanbul'a bir emir göndererek Gedik Ahmed Paşa'nın zindandan çıkartılmasını emretmiştir. Zindandan çıkartılan Gedik Ahmed Paşa, Ege ve İyonya denizinde bulunan adaların fethiyle görevlendirilmiştir. Sözü edilen adaların fethi, İtalya topraklarına geçişin ilk hazırlık aşamasını oluşturacaktır.

Kısa bir süre sonra Avlonya Sancakbeyliği görevine getirilen Gedik Ahmed Paşa, II. Mehmed'in büyük ideali doğrultusunda Roma'nın fethi için ilk adımı oluşturacağı düşünülen Otranto'yu zapt etmiştir. İtalya topraklarında bir köprübaşı

olarak görülen Otranto kalesinin fethi, özellikle Batı kaynaklarında Gedik Ahmed Paşa'nın büyük ün kazanmasına sebep olmuştur. Paşa'nın kazandığı itibar, II. Mehmed döneminin son seferlerinden biri olan ve sonuçsuz kalan Rodos kuşatmasının etkisiyle daha da artmıştır. Başarısızlığın sorumlusu olarak Mesih Paşa'nın görülmesiyle, Rodos'a gönderilen donanmanın komutanı Gedik Ahmed Paşa olsaydı kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmazdı söylentileri her yerde yükselmeye başlamıştır.

Gedik Ahmed Paşa sadece Fatih Sultan Mehmed döneminde değil, onun ölümünden sonra meydana gelen taht mücadelesinde de kritik bir konumda bulunmuştur. Her ne kadar dönemin bazı kaynaklarında Cem Sultan taraftarı olduğu söylenirse de II. Bayezid'in tahta geçişini sağlayan isim Gedik Ahmed Paşa olmuştur. Paşa, Yenişehir ovasına geldiğinde II. Bayezid'in yanında saf tutan askerler onu büyük bir sevinçle karşılamıştır. Bu coşkuyu gören II. Bayezid, henüz muharebeye başlamadan bu zaferi kazanacağına emin olmuştur. Ahmed Paşa'nın II. Bayezid tarafında yer aldığını gören Cem Sultan kuvvetlerinin ise morali bozulmuş ve Cem Sultan Ahmed Paşa'nın savaşa katılmasıyla büyük hayal kırıklığına uğramıştır. Gedik Ahmed Paşa'nın yaşanan taht mücadelesinde II. Bayezid'in yanında yer almasıyla, yeniçerinin saf değiştirip Cem Sultan tarafına geçme tehlikesi ortadan kaldırılmış ve Paşa'nın asker üzerindeki etkisi sayesinde II. Bayezid saltanatı üzerindeki tehlikeyi bertaraf etmiştir. Gedik Ahmed Paşa bu durumun verdiği itibarla devletin içindeki etkisini daha da artırarak padişahın mutlak iktidarına ortak olmuştur.

Dönemin kroniklerinde cesareti, adaleti, askerine olan bağlılığı ve askeri yeteneklerinden övgülerle bahsedilen Gedik Ahmed Paşa, hırçın karakteri, dik başlılığı ve otorite tanımayan tavrıyla da aynı ölçüde eleştirilmiştir.

Arka arkaya göstermiş olduğu muvaffakiyetlerle mağruriyeti artan Gedik Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed gibi otokratik bir lidere bile karşı çıkabilmiş ve düşündüklerini açıkça söylemekten hiç çekinmemiştir. Bu karakteri, ilerleyen süreçte Paşa'nın sonunu hazırlamıştır. Tahta çıkmasını sağlamasına rağmen, geçmişte yaşanan gerginliklerin etkisinin devam etmesinden ve yeniçeri ordusu üzerindeki

hâkimiyetinden rahatsız olan II. Bayezid, Gedik Ahmed Paşa'yı ortadan kaldırmak için bazı girişimlerde bulunmuştur.

Yenişehir savaşında Cem Sultan'ın yenilip Mısır'a kaçmasından sonra, tahtının artık güvende olduğunu düşünen II. Bayezid, Gedik Ahmed Paşa'yı Cem taraftarlığıyla itham edip hapsedirmiştir. Ancak Gedik Ahmed Paşa'ya olan bağlılığından taviz vermeyen yeniçeriler, sarayı basarak Gedik Ahmed Paşa'nın bırakılmasını sağlamışlardır. Bu hadise II. Bayezid'in, Gedik Ahmed Paşa hakkındaki tedirginliğini daha da üst seviyeye taşımıştır. Zirâ yeniçeriler, sarayı basıp, padişah için tehlikeli bir durum oluşturabilecek kadar Gedik Ahmed Paşa'ya bağlı olduklarını göstermişlerdir.

Birkaç ay sonra Anadolu'da ortaya çıkan Karamanoğlu Kasım Bey tehdidi sırasında padişah ile yeniçeriler tekrar karşı karşıya gelmişlerdir. Kasım Bey üzerine yürüme emri alan Gedik Ahmed Paşa, II. Bayezid'e, Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa tutuklanmazsa bu sefere çıkmayacağını, askerinin de kendi yanında hareket edeceğini söylemiştir. Asker bir kez daha padişaha karşı Gedik Ahmed Paşa'nın tarafında yer almıştır.

II. Bayezid, kendisine sunulan şartı kabul etmek zorunda kalmışsa da, kendisine yapılan bu hamle karşısında Gedik Ahmed Paşa'nın oğlunu rehin olarak kendi yanına almıştır. Ancak yaklaşık 6 ay sonra bu kez Cem Sultan tehlikesinin belirmesi, Gedik Ahmed Paşa'yı tekrar devlet içindeki en kritik denge haline getirmiştir. Bir kez daha; Ahmed Paşa'nın kudreti, asker üzerindeki nüfuzu ve durduğu taraf kazanana belirleyecektir.

Gedik Ahmed Paşa bu kritik durumun kendine verdiği avantajı kullanarak hapisteki Hamzabeyoğlu Mustafa Paşa'yı öldürmüştür. Gücünün ve itibarının zirvesinde olduğu bir dönemde yaptığı bu hamleyle devletin ileri gelenlerini ve ulemayı kızdırmış bundan sonraki süreçte kendisine cephe almalarını sağlamıştır. Gedik Ahmed Paşa'nın kendisine karşı oluşturduğu bu cephe sebebiyle devlet içerisindeki desteği azalmış, belki de padişahın yıllardır zamanını beklediği idam için devlet ricalinin desteği oluşmaya başlamıştır.

Cem Sultan meselesinin tamamıyla çözülmesinde ve Karaman bölgesinde ortaya çıkan huzursuzlukların sona erdirilmesinde Gedik Ahmed Paşa'nın nüfuzuna

ihtiyacı olan II. Bayezid, zaman zaman kendisine gösterilen büyük cürete, şiddeti artan eleştirilere ve başına buyruk davranışlara göz yummak zorunda kalmıştır. Rodos Şövalyeleri ile bir anlaşma yaparak, Cem Sultan'ı kendisi için tehdit olmaktan çıkartan II. Bayezid, devlet içinde otoritesini gölgeleyen Gedik Ahmed Paşa'yı en kısa sürede idam ettirmiştir. İdam hadisesinin divan günlerinde gündüz gerçekleştirilememesi ve özel bir davet tertiplenerek Gedik Ahmed Paşa'nın yalnız gelmesinin sağlanması, askerinin vereceği tepkiden ne denli çekinildiğini göstermektedir. Öldürülmesinin hemen ardından, Edirne'de az sayıda bulunan yeniçerinin bir isyan çıkarması, Paşa'nın oluşturduğu politik gücü açıkça ortaya koymaktadır.

Tahta geçtiği andan itibaren iktidarını Gedik Ahmed Paşa ile paylaşmak zorunda kalan II. Bayezid'in, mutlak iradesini sağlamlaştırarak devletin tek hâkimi durumuna gelmesi ancak Paşa'nın ölümüyle gerçekleşmiştir. Gedik Ahmed Paşa'nın devlet içerisinde oluşturduğu bu büyük güç; yeniçeri ocağında yetişen bir devşirmeyi, zaman içerisinde iktidar ve kudret sahibi bir devlet adamı haline getiren devşirme sisteminin dikkate değer bir sonucu olarak görülmektedir. Gedik Ahmed Paşa gerek büyük komutanlığı gerekse tabiatı, davranışları ve asker ile olan güçlü bağıyla Osmanlı Tarihi'nin en başarılı ve en dikkat çekici simalarından birisi olmuştur.

Yaklaşık 20 yıl boyunca devletin en önemli mevkilerinde bulunan Gedik Ahmed Paşa, bu süreçte çok zengin bir mal varlığının sahibi olmuştur. İstanbul başta olmak üzere, Afyonkarahisar, Kütahya, Altıntaş, Simav, Lazkiye, Şeyhlü, Homa, Honaz, Bilecik, Uşak ve Banaz'da Paşa'nın çok sayıda mülkü ve evkafı tespit edilmiştir. Gelirlerinin büyük bir kısmını Afyonkarahisar'da yaptırdığı Gedik Ahmed Paşa Külliyesi'ne vakfeden Paşa, İstanbul, Kütahya, Lazkiye ve İvranya'da da çeşitli eserler yaptırmıştır.

Gedik Ahmed Paşa'nın yaptırdığı eserlerin birçoğu günümüze kadar ulaşmamıştır. Lazkiye'nin Çarşamba köyünde yaptırdığı Zaviye, yapımından kısa süre sonra harap olup kapatılmıştır. Lazkiye'deki hamamın akibeti hakkında ise bir bilgiye rastlanmamıştır. Şeyhlü de bulunan hamam bugün harabe durumdadır. Paşa'nın, İstanbul'da Gedik Paşa semtinde yaptırdığı cami ve medreseye dair

herhangi bir iz kalmazken, ifte hamam hâla faaliyettedir. İvranya'da yaptırdığı caminin akıbetine dair ise kesin bir bilgi tespit edilememiştir. Paşa'nın Kütahya'da yaptırdığı mektebin durumu hakkında bir bilgi bulunmazken, aynı şehirde yaptırdığı bedesten günümüze kadar ulaşmıştır.

Gedik Ahmed Paşa'nın Afyonkarahisar'da yaptırdığı külliye'nin büyük bölümü hâla ayaktadır. Çifte yapı planında inşa edilen hamam, bugün İmaret hamamı adıyla faaliyette olup kadın ve erkek bölümü olarak işletilmektedir. Külliye'nin bölümlerinden olan kütüphane ve ilkokul, zaman içerisinde şehrin farklı alanlarına taşınarak hizmete devam etmiştir. Eşsiz güzellikteki Gedik Ahmed Paşa Camisi ise yaklaşık 550 yıldır şehrin en önemli mimari eseri durumundadır.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV KAYNAKLARI

- TSMA. E. nr. 641/2.
TSMA. E. nr. 748/23.
TSMA. E. nr. 753/53.
TSMA. E. nr. 881/69.
TSMA. E. nr. 968/29.
TSMA. E. nr. 1013/23.
TSMA. E. nr. 1013/24.
COA. A. DVNS. MHM. nr. 60/56.
COA. A (MKT.13. 33. 1.
COA. C. BLD. nr. 129/6436.
COA. CMF. nr. 48/2396.
COA. EV. d. 1623/2.
COA. EV. d. 1718/1.
COA. EV. d. 4546/1.
COA. EV. d. 9126/1.
COA. MAD. d. 1321/4.
COA. TFR. I. İŞ. nr. 7/622

2. DİĞER KAYNAKLAR

- ABDÎ- ZÂDE, Hüseyin Hüsameddin Yaşar. *Amasya Tarihi*, C:III, Haz: Mesud Aydın, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2004.
- AFYONCU, Erhan. *Truva'nın İntikamı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009.
- AHMED, BÂDÎ EFENDİ. *Riyaz-ı Belde-i Edirne:20. yüzyıla kadar Osmanlı Edirne'si*, C:I, Haz: Niyazi Adıgüzel- Raşit Gündoğdu, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2014.
- ALTINAY, Ahmed Refik. *Meşhur Osmanlı Kumandanları*, Düzenleyen Haz. Yaşar Çalışkan, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2013.
- ALTINAY, Ahmed Refik. *Cem Sultan*, 2.Baskı, Haz. İbrahim Delioğlu, Türk Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2006.
- ANGIOLELLO, Giovan Maria. *Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor..Fatih Sultan Mehmet*, Çev: Pınar Gökpar, Profil Yayınları, İstanbul 2011.

- ANGOLD, Michael. *Konstantiniye 1453 Fetih/ Düşüş*, 2.Baskı. Çev: Zeynep Rona, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.
- Anonim. *Vakîât-ı Sultan Cem (Osmanlıca Tıpkı Basım)*, Haz: Bekir Manav, Pergole Yayınları, Isparta 2017.
- ARAT, Reşid Rahmeti. "Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı", *Türkiyat Mecmuası*, C: VI, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1939, s.286-322
- AŞIKPAŞAZADE. *Osmanoğullarının Tarihi*, Haz: Kemal Yavuz- M.A. Yekta Saraç, K Kitaplığı, İstanbul 2003.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı. *Osmanlı Mi'marisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri*, C:II, 2. Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1989.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı. *Osmanlı Mi'marisinde Fatih Devri*, C:III, 2.Baskı, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1989.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı. *Osmanlı Mi'marisinde Fâtih Devri* C:IV, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1989.
- AYYILDIZ, Bülent. *Osmanlı - Venedik Ticari ve Diplomatik İlişkileri (1453-1571)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- BABİNGER, Franz. *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, Çev: Dost Körpe, Oğlak Bilimsel Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2003.
- BALTA, Evangelia. "Serez" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: XXXVI, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s.556-558.
- BARKAN, Ömer Lutfî ve Ekrem Hakkı Ayverdi. *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Târihli*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1970.
- BAYSUN, M. Cavid. "Cem Sultan", *İslam Ansiklopedisi*, C:III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988, s.69-81.
- BEHİŞTÎ. *Târîh-i Behiştî II*, Haz: Fatma Kaytaç, TTK Yayınları, Ankara 2016.
- BEYATLI, Yahya Kemal. *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2012.
- BOSTAN, İdris. *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, 7. Basım, Kitap Yayınevi, İstanbul 2015.
- BOSTAN, İdris. *İstanbul'un 100 Denizcisi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2014.

- BULDUK, Üçler. XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib Sancağı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- CANSEL, Erol. "Vakıf, Kuruluşu, İşleyişi ve Amacı", *Vakıfar Dergisi* C:XX, 1988, s.321-327.
- CİN, Halil. "Osmanlı Devletinde Vakıf Hukuku", *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu Kitabı*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2004, s.49-70.
- CLOT, Andre. *İki Kıtanın ve İki Denizin Hükümdarı*, Çev:Necla Işık, Doğan Kitap Yayıncılık, İstanbul 2012.
- ÇAKMAK, Şakir. "Işıklı'da Gedik Ahmed Paşa Hamamı", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu*, Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü, İzmir 2002, s.179-185.
- ÇAVUŞOĞLU, Çiler. *Afyon Gedik Ahmed Paşa Camii (İmaret Camii 1472-1475) Üzerine Bir Deneme*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İzmir (tarih yok)
- ÇİFTÇİ, Barış. *I. TBMM Karahisar-ı Sahip Mebusu İsmail Şükrü Efendi (Çelikalay)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2007.
- DANIŞMEND, İsmail Hami. *İzâhlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C:I, Türkiye Yayınevi Yayınları, İstanbul 1947.
- DİA. "İshak Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: XXII, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, s.537-538.
- DEMİRCAN Yasemin. *Tahrir Defterlerine Göre Boğazönü Adaları (XV ve XVII. Yüzyıllar)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 31. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara 2015.
- EMECEN, M. Feridun. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 3.Baskı, Ed: Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.
- EMECEN, M. Feridun. *Osmanlı Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum*, Kapı Yayınları, İstanbul 2018.

- ERAVCI, H. Mustafa. "Kitab-ı Sultan Cem ve Güney Batı Avrupa (Frengistan)"
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: IX. Sayı:1, 2008, s.1-10.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet. *Sultan Cem*, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul 2015.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. IX.Kitap C:I, Haz: Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. VII. Kitap C: II, Haz: Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi*.VIII. Kitap C:I, Haz: Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.
- Fatih Sultan Mehmed Kanunnâme-i Âl-i Osman*, Haz: Abdülkadir Özcan, Ed: Erol Özvar, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.
- FISHER, Nettleton Sydney. *Sultan Bayezid Han 1481-1512*, Çev: Hazal Yalın, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014.
- FRAZEE Charles A. "İstanbul'un Fethinden Sonra Osmanlıların Kazanımları ve Katoliklerin Tepkisi", Çev: Mehmet Şahin, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:17, 2004, s.212-236.
- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ. *Kitâbü't Târih-i Künhü'l Ahbâr I. Cilt II. Kısım*. Haz: Ahmet Uğur- Ahmet Gül- Mustafa Çuhadar- İ. Hakkı Çuhadar, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1997.
- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ. *Künhü'l Ahbâr: C. II: Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481*, Haz: M. Hüdai Şentürk, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003.
- GIAKOUMİS, Konstantinos. "Osmanlıların Otranto ve Apulia Seferi (1480-1481)", *Türkler*, C:IX, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.689-710.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip. *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*, 2. Baskı, İşaret Yayınları, İstanbul 2007.
- GÖKÇE Turan, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lâzıkiyye (Denizli) Kazâsı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1994,
- GÖNÇER, Süleyman. *Afyon İli Tarihi II*, Haz: Ahmet İlaslı, Afyon Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar 1991.

- GÜLER, Cengiz. "İshak Paşalar ve İnegöllü İshak Paşa'nın Hayrı Eserleri", *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, C:II, İstanbul 2017. s.684-700.
- GÜLER, Mustafa. *Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları, 16. ve 17. Yüzyıllar*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2011.
- GÜNYOL, Vedad. "Mektep", *İslam Ansiklopedisi*, C:VII, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988, s.655-659.
- HADİDİ. *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, Haz: Necdet Öztürk, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1991.
- HAMMER, Joseph Von. *Osmanlı Devleti Tarihi III (Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Kaynarca Muahedesine Kadar) Mehmed Ata Tercümesi*. Düzenleyen:Mümin Çevik -Erol Haz. Kılıç, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1984.
- HAMMER, Joseph Von. *Osmanlı Devleti Tarihi IV (Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Kaynarca Muahedesine Kadar) Mehmed Ata Tercümesi*. Düzenleyen:Mümin Çevik -Erol Haz. Kılıç, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1984
- HOCA SADETTİN EFENDİ. *Tacü't -Tevarih III*, 3.Basım, Haz: İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- HOCA SADETTİN EFENDİ. *Tacü't -Tevarih IV*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- HOUSLEY, Norman. *Haçlı Seferleri ve Osmanlı Tehdidi (1453-1505)*, Çev: Mehmet Moralı, Alfa Tarih, İstanbul 2016.
- HÜR, Ayşe. "Gedikpaşa", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C:III, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları, 1994, s.388-389.
- İBN KEMÂL. *Tevârih-i Âl-i Osman VII. defter*, 2. Baskı, Haz: Şerafettin Turan. TTK Yayınları, Ankara 1991.
- İBN KEMÂL. *Tevârih-i Âl-i Osmân VIII. defter*, Haz. Ahmet UĞUR, TTK Yayınları, Ankara 1997.
- İDRİS-İ BİTLİSÎ. *Heşt Behişt VII. Ketîbe (Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481)*, Tashih Tahkik Çev: Muhammed İbrahim Yıldırım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

- ILGAR, Yusuf. "XX. Yüzyıl İlk Çeyreğinde Afyonkarahisar Şehrinde Eğitim-Öğretim", *VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. Afyonkarahisar Belediyesi Yayınları, Afyonkarahisar 2012, s.527-550.
- İNALCIK, Halil. *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, 55. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- İNALCIK, Halil. *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, 5.Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- İNALCIK, Halil. *Kırım Hanlığı Tarihi Üzerine Araştırmalar 1441-1700*, 11.Baskı, Ed: Emre Yalçın, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.
- İNALCIK, Halil. *Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı*, 7.Baskı, Ed: Adem Koçal, Timaş Yayınları, İstanbul 2016.
- İNALCIK, Halil. "Mehmed II", *İslam Ansiklopedisi*, C: VII, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988, s.506-535
- İNALCIK, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, 22.Baskı, Çev: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.
- İNALCIK, Halil. "Osmanlılar'da Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hâkimiyet Telakkisiyle İlgisi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C:XIV, Sayı:1, 1959, s.82-85.
- İNALCIK, Halil. "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiiliğine Girmesi ve Ahidnâme Meselesi", *Belleten*, C: VIII, Sayı:30, Türk Tarih Kurumu, 1944, s.185-229.
- İNAN, Kenan. "Fatih Sultan Mehmed- İstanbul'un Fethi ve Etkileri", Ed: Hasan Celâl Güzel- Kemal Çiçek- Salim Koca, *Türkler*, C:IX, Yeni Türkiye Yayınları, 2014, s.279-311.
- İPŞİRLİ, Mehmed. "Medrese", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C:XXVIII, Türk Diyanet Vakfı, 2003, s.327-333.
- JORGA, Nicolae. *Fatih Sultan Mehmet*, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016.
- KARAKAYA, Enis. "Gedik Paşa Hamamı", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C:XIII, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s.547-548.
- KARAZEYBEK, Mustafa. "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kütahya'daki Ticaret Mahalleri", *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı: XXXVI, Ekim 2018, s.373-402.

- KARAZEYBEK Mustafa, Zelkif POLAT ve Yusuf ILGAR. *Afyonkarahisar Vakıf Eserleri*, C:I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2015.
- KATİP ÇELEBİ. *Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan (Tuhfetü'l- Kibâr fi Esfâri'l- Bihâr)*, Haz: Seda Çakmakcıoğlu- Çetin Şan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007.
- KAYA, Fevzi. *Gedik Ahmet Paşa Külliyesi*, Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, Afyonkarahisar 2019.
- KAYAPINAR Levent. “Yunanistan’da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması (1361-1461)”, *Türkler*, C:IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.347-363.
- KIA Mehrdad. *The Ottoman Empire: A Historical Encyclopedia (2 Volumes)*, ABC Clio, California 2017.
- KIEL Machiel. “Rodos”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: XXXV, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul 2008, s.155-158.
- KOÇU, Reşad Ekrem. *Fatih Sultan Mehmed*, 5.Baskı, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2015.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: II, Ankara, s.1-35.
- KÖSE, Metin Ziya. "Otranto Seferi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi C:Ek-2*, Türk Diyanet Vakfı , İstanbul 2016, s.386-388.
- KREUTEL, Richard F. *Haniwaldanus Anonim'ine Göre Sultan Bayezid-i Velî (1481-1512)*, Çev: Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1997.
- KURAT, Akdes Nimet. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altınordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler*, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1940.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf. "Karamâni Mehmed Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: XXIV, Türk Diyanet Vakfı, 2001, s.449-551
- LOWRY, W. Heath. *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, 2.Baskı, Çev: Kıvanç Tanrıyar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- LOWRY, W. Heath. *Osmanlıların Ayak İzinde: Kuzey Yunanistan'da Mukaddes Mekanlar ve Mimari Eserleri Arayış Yolculukları*, 2.Baskı, Çev: Hakan ve Şebnem Girginer. Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.

- MATRAKÇI NASUH. *Tarih-i Sultan Bayezid*, Haz: Reha Bilgen, Çev: Mertol Tulum, Arnav Yayınları, İstanbul 2015.
- MAZLUM, Müzeyyen. *Osmanlı Kaynaklarına Göre II. Bayezid- Cem Mücadelesi ve Osmanlı Devleti'nin Dış Politikasına Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- Mehmed SÜREYYA. *Sicill-i Osmanî*, C:V, Haz: Nuri Akbayan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- MERÇİL, Erdoğan. "Alaiye Beyliği", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C:II, Düzenleyen Türk Diyanet Vakfı, 1989, s.332-333.
- MERİÇ, Münevver Okur. *Cem Sultan Cemşid ü Hurşid*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1997.
- MİRMİROĞLU, V.L. *Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları*, İstanbul'un Fethinin 500. yıldönümü Kutlama Yayınları, İstanbul 1946.
- MUMCU, Ahmet. "Divan-ı Hümâyun", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C:IX, Türk Diyanet Vakfı, 1994, s.430-432.
- MUMCU, Ahmet. *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara 1963.
- MÜNECCİMBAŞI AHMED DEDE. *Müneccimbaşı Tarihi*, C:II, Arapça aslından Türkçeleştiren: İsmail Erünsal. İstanbul: 1001 Temel Eser Yayınları, (Tarihsiz)
- NEŞRİ. *Kitab-ı Cihan-nüma*, C:II, Haz: Faik Reşit Unat- Mehmed A. Köymen. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1957.
- NEŞRİ. *Neşri Tarihi II*, Haz: Mehmet Altay Köymen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984.
- ORTAYLI, İlber. *Türklerin Altın Çağı*, Kronik Yayınları, İstanbul 2017.
- ORTAYLI, İlber. *Türklerin Tarihi 2*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016.
- Osmanlı Sadrazamları Hadikatü'l Vüzerâ ve Zeylleri*, Haz: Mehmet Arslan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.
- ÖZCAN, Abdülkâdir. "Boğdan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C:VI, Türk Diyanet Vakfı, 1992, s.269-271.
- ÖZTOPRAK, Fahrettin. "Ahmed Paşalar: I. Gedik Ahmed Paşa", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.157, 2000, s.38-43.
- ÖZTUNA, Yılmaz. *Yavuz Sultan Selim*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017.

- ÖZTÜRK, Yücel. *Osmanlı Hakimiyetinde Keefe (1475-1600)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- REINDL, Hedda. "Gedik Ahmed Paşa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C:VIII, Türk Diyanet Vakfı, 1996, S.543-544.
- REINDL, Hedda. *II. Bayezid ve Çevresi: Hükümdarın Adamları*, Çev: Ali Suat Ürgüplü, Arvana Yayınları, İstanbul 2014.
- RUMLU, Hasan. *Ahsenü't Tevârih*, Haz: Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
- SAKAOĞLU, Necdet. *Bu Mülkün Kadın Sultanları (Güncellenmiş Geliştirilmiş Yeni Baskı)*, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul 2015.
- SOLAKZÂDE Mehmed Hemdemi. *Solak-zâde Tarihi*, C:I, Haz: Vahit Çabuk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.
- Şikâri'nin Karamanoğulları Tarihi*, Haz: Mahmûd Mes'ud Koman, Konya Halkevi Tarih ve Müze Komitesi Yayınları, Konya 1946.
- TABAKOĞLU, Ahmet. "Klasik Dönem Osmanlı Vakıf Sistemi", *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu Kitabı*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2014, s.25-32.
- TAMER, Vehbi. "Fatih Devri Ricalinden İshak Paşa'nın Vakfiyeleri ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 4, 2006, s.107-125.
- TANMAN, M. Baha. "Gedik Ahmed Paşa Külliyesi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: XIII, Türk Diyanet Vakfı, 1996, s.544-547
- TANSEL, Selâhattin. *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti*, 4.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- TANSEL, Selâhattin. *Sultan II. Bayezid'in Siyasi Hayatı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1966.
- TAŞ, Kenan Ziya. *Osmanlılarda Lalalık Müessesesi*, Kardelen Kitabevi Yayınları, Isparta, 1999.
- TEKİNDAĞ, M. C. Şehabeddin. "II. Bayezid'in Tahta Çıkışı Sırasında İstanbul'da Vukua Gelen Hadiseler Üzerine Notlar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C: X, Sayı:14, 1959, s.85-96.
- TEKİNDAĞ, M. C. Şehabeddin. "Mehmed Paşa, Muhammed Paşa Karamâni", *İslam Ansiklopedisi*, C: VII, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988, s.588-591.

- TEKİNDAĞ, M. C. Şehabeddin. "Son Osmanlı Karamanlı Münasebetleri Hakkında Araştırmalar", *Tarih Dergisi*, C:13 S:17-18, 1963, s.43-76.
- TEREZİU Agim. *16. Yüzyılda Arnavutluk'ta İslam'ın Yayılışı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- TOPBAŞ, Ahmed. "Gedik Ahmed Paşa ve Vakfı", *Vakıf Haftası Dergisi*, S.II, 1985, s.179-181
- TURAN, Şerafeddin. "Davud Paşa, Da'ud Paşa, Derviş veya Koca Davud Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, C.III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988, s.496-498
- TURAN, Şerafeddin. "Fatih'in İtalya Seferleri", *Vakıflar Dergisi*, S.IV, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı Yayınları, 1958, s.136-147.
- TREPTOW William Kurt. *Of Saints And Sinner Native Resistance To Ottoman Expansion In Southeastern Europe 1443-1481: George Castriota Scanderbeg And Vlad III Dracula*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), University of Illinois at Urbana- Champaign 1995.
- TURSUN BEY. *Târih-i Ebü'l- Feth*, Haz: Mertol Tulum, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1977.
- TÜRKEL, Ergin. *16. Yüzyılın Sonlarında Kütahya Sancağı Vakıfları (Emet, Denizli, Uşak, Burdur)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik 2017.
- ULUÇAY, M. Çağatay. *Padişahların Kadınları ve Kızları* 6.Baskı, Ötüken Yayınları, İstanbul 2012.
- USAL, Ahmet. "Edirne'nin Tarihi Türbeleri ve Mezarlıkları", *Edirne Tarihi ve Kültürü*, Edirne Vergi Dairesi Başkanlığı Yayınları, Edirne 2006, s.111.
- UZLUK, F. Nafiz. "Karaman'da Türk Dil Bayramı", *Türk Yurdu Dergisi*, Sayı:300, 1963, s.31-32.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. "Çandarlı", *İslam Ansiklopedisi*, C: III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1988, s.351-357.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. "Değerli Vezir Gedik Ahmed Paşa II. Bayezid Tarafından Niçin Katledildi?", *Bellekten*, C:XXIX, S.115, 1965, s.491-500.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü." *Bellekten*, C:XXXIV, S.134, 1970, s.231-234

- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. "Hızır Bey oğlu Sinan Paşa'nın Vezir-azamlığına Dair Çok Kıymetli Bir Vesika", *Bellekten*, C: XXVII, S.105, 1963, s.37-44.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. "II. Bayezid", *İslam Ansiklopedisi*, C:II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1979, s.392-397.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi II : İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar*, 11.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. "Otranto'nun Zaptından Sonra Napoli Kralı ile Dostluk Görüşmeleri", *Bellekten*, C:XXV, S.100, Ekim 1961,s.595-608.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. "Sancağa Çıkan Osmanlı Şehzadeleri", *Bellekten*, C:XXXIX, S.156, 1975, s.662-673.
- ÜNAL, Tahsin. *Karamanoğulları Tarihi*, Karaman Esnaf Kefalet Kooperatifi Yayınları, Konya 1986.
- ÜNVER, Süheyl. *Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü ve Hadiseleri Üzerine Bir Vesika*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1952.
- YARDIM, Ali. "Gedik Ahmed Paşa Medresesinin Afyonkarahisar Kültüründeki Yeri", *IV. Afyonkarahisar Araştırma Sempozyumları Bildirileri*, Afyon Belediyesi Kültür Yayınları, Afyonkarahisar 1995, s.225-227.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin. "Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri.", *Vakıflar Dergisi*, S.XX, 1988, s.403-409
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin. "Vakıf", *İslam Ansiklopedisi*, C:XIII, 3.Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1986, s.153-172.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil. "Ahmed Paşa, Gedik veya Gedük Ahmed Paşa.", *İslam Ansiklopedisi*, C:I, 5.Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1978, s.193-199.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil. *Makaleler*, Haz. Fahmeddin Başar- İlyas Gökhan- Ömer Hakan Özalp, TTK, Yayınları, Ankara 2017.
- YÜKSEL, Aydın. *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Devri*, C:V, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları , İstanbul 1983.

EKLER LİSTESİ

- Ek Tablo 1:** Gedik Ahmed Paşa'nın azadlılarından Karagöz'ün, Uzun Hasan ile yapılan sefere katıldığını aktararak tasarrufunda olan tımarın tekrar kendisine verilmesi talebi. (TSMA. E. 641/2).....155
- Ek Tablo 2:** Gedik Ahmed Paşa'nın idamının kapıkulu üzerinde fena tesir yapmaması için onlara teselli verildiği hakkında Mezid nam sahsın verdiği bilgiler. (TSMA. E. 748/23).....156
- Ek Tablo 3:** Gedik Ahmed Paşa'nın idamından sonra II. Bayezid tarafından İskender'e gönderilen ferman. (TSMA. E. 1013/23).....157
- Ek Tablo 4:** Guillaume Caoursin tarafından resmedilen Gedik Ahmed Paşa'nın idamını tasvir eden bir minyatür. (Nicolas Vatin- Sultan Djem, Ankara 1997, s.321).....158
- Ek Tablo 5:** Gedik Ahmed Paşa'nın Draç'ta bulunan kabrine bir türbe yaptırıldığı hakkında Draç Mutasarrıfı tarafından yazılan arz. (COA. TFR.I. İŞ. 7/622).....159

EK-1. Gedik Ahmed Paşa'nın azadlılarından Karagöz'ün, Uzun Hasan ile yapılan sefere katıldığını aktararak tasarrufunda olan tımarın tekrar kendisine verilmesi talebi

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

یغذیه قویب دولتو سلطاننماک پاید شویفنه سوهرکده صاگ عرض بنه کینه اولور کجه
مرصوم کده لور پاشانر عقا سنده قمار قولنج مرصوم مغفور سلطان قرطایه شراب ایلی
ویارنج اوزده صم سنه بله و آریه حق اوزده صکنه کچرنه کیدوب کتد و نهن
برالتونلو صوفوسن الویه پاشا مرصوم و یهم اولورنی پاشا شه ویرشری اولور
زمانده برو یعاستان نهن قلمی بنه لرنده بشی بیکر ایچلوج تیارجه تصرف
ایدرم مالیا قدر نهنلیمیز کده تاییه نایمینه واروقه قولکدر طوبی و نهن
صی ایتدیار اوچوقه قاضعه ورمغی امر ایتدیار حقه تعاضه ملاصله و نهن ایجابی
واتی الویه قویب ویریهار صاگه علی پاشا ایلی و نهن قیصرون یقارو قاریه
بله ایدوم بونج زجه چکوب کلر کده صاگه سفره وارمری و یو بلاست بلیس ایلی تیارچی
الومده الدیار زیاله حیف ایتدیار بنوم یوا حاله قه صا قاضیسی و عا کچر نهن
بونجه کلوی شهامت ایتدی دولتو سلطاننده رجا اولور کده و تیار صم صدره اولور
بانه قله اوله ضایعظم الشانه مغوضی و
TSMA-E 641/2

TSMA.E.0641

EK-3. Gedik Ahmed Paşa'nın idamından sonra II. Bayezid tarafından İskender'e gönderilen ferman.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

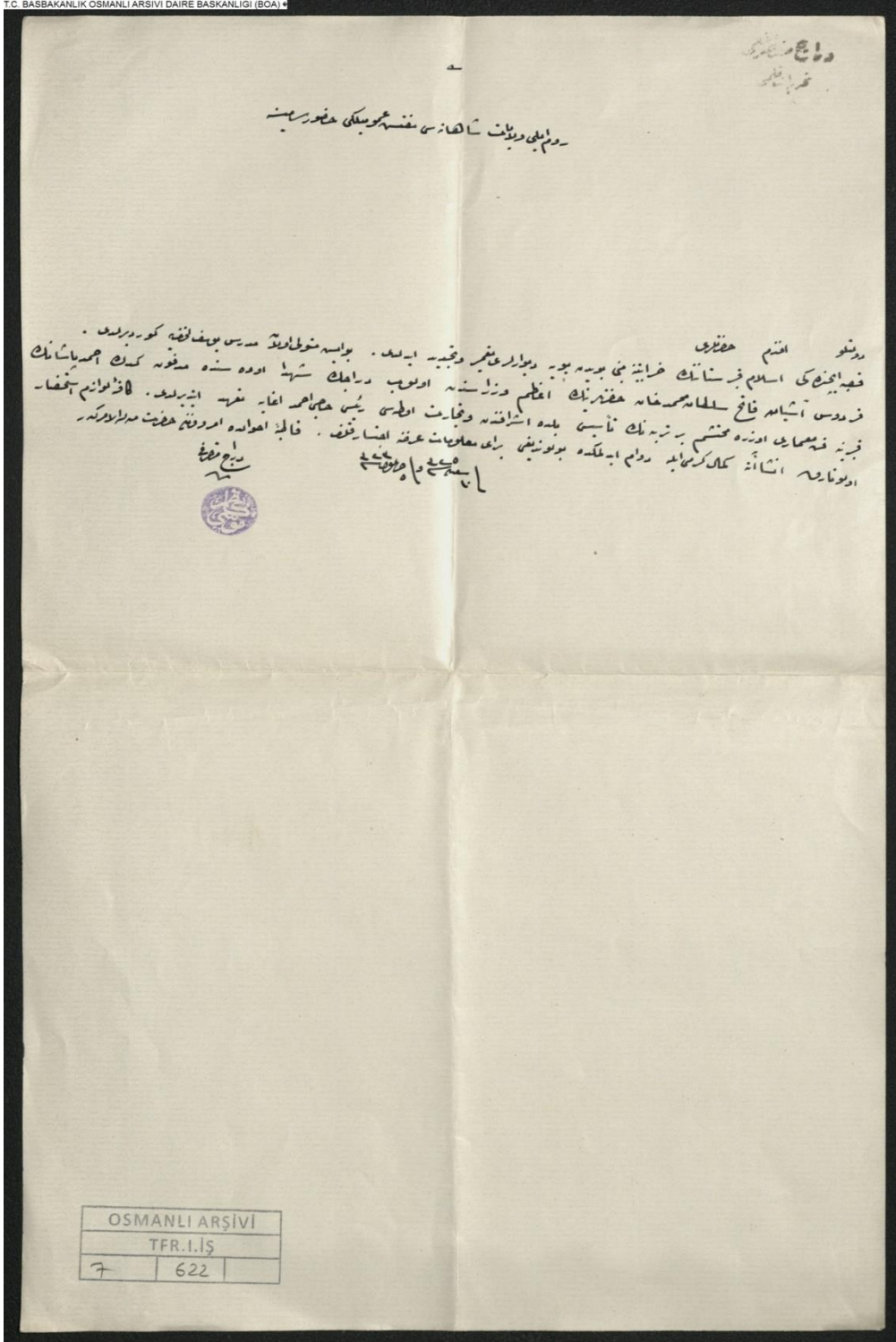

T.S.M.A.E.1013

EK-4. Guillaume Caoursin tarafından resmedilen Gedik Ahmed Paşa'nın idamını tasvir eden bir minyatür. (Nicolas Vatin- Sultan Djem, Ankara 1997, s.321)

EK-5. Gedik Ahmed Paşa'nın Draç'ta bulunan kabrine bir türbe yaptırdığı hakkında Draç Mutasarrıfı tarafından yazılan arz.

TFR.I.İŞ.00007.00622.001